

SAULIUS KAROSAS

LEONIDAS MELNIKAS

Saulius
KAROSAS

verslininkas
mecenatas
kolekcininkas

Leonidas Melnikas
Fotografas Vaidotas Grigas

Knygos iniciatorė Birutė Karosienė

Redaktorė Audra Kairienė
Korektorė Lidiya Girevičienė
Dailininkas Jokūbas Jacovskis

Spaudai parengė „Inter se“
Spausdino „Petro ofsetas“
Išleido R. Paknio leidykla, Vilnius

© Leonidas Melnikas, tekstas
© Vaidotas Grigas, nuotraukos
© Jokūbas Jacovskis, apipavidalinimas
© R. Paknio leidykla

Atsiprašome nuotraukų autorių,
kurių tapatybės nepavyko nustatyti

ISBN 978-9955-736-94-3

TURINYS

Pratarmė ... 11

SENELIAI ... 15

TĖVAI ... 33

VAIKYSTĖ, JAUNYSTĖ ... 59

VERSLAS ... 77

MECENATYSTĖ ... 175

ASMENYBĖ ... 195

AUTOMOBILIAI ... 225

ŠEIMA ... 263

Šaltiniai ... 276

Sauliaus Karoso automobilių kolekcija ... 286

SKIRIU SŪNAUS ATMINIMUI

Birutė Karosienė

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Kai buvau dešimties ar vienuolikos metų, mane su draugu į jachtą pakvietė vienas žinomas buriuotojas, kuris dalyvavo olimpinėse žaidynėse. Beplaukiojant po Kauno marias jis pasakojo, jog būna taip, kad starto metu kas nors kam nors sutrukdo, vėją užstoja, ir autsaideriai, kurie visada paskutiniai, išplaukia į priekį. Ir jie visą laiką žiūri, kas juos vejasi, — oi, tas jau mane aplenkė, oi, anas aplenkė. Laikaisi tokios strategijos — reikia žiūrėti į savo bures, ir būsi pirmas.¹

SAULIUS KAROSAS

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Saulius Karosas, 2015

Biografijos žanrą mėgsta ne tik skaitytojai, bet ir rašantieji — juk tiek skaitydamas, tiek rašydamas daug naujo sužinai apie žmogų ir jo gyvenimo laiką, palygini jo likimą su kitų amžininkų likimais, džiaugiesi atsekęs tai, kas anksčiau niekieno nebuvo pastebėta. Tačiau tokios knygos rašymas specifinis. Atrodytų, surinkai medžiagą, ją apdorojai, sudėliojai į skyrius — štai ir viskas. Visgi tai paviršutiniškas žvilgsnis — autorius užduotį mato visai kitaip.

Kiekvienas žmogus unikalus — savaip mąsto, savaip priima sprendimus, savaip viską vertina, tad rašant jo biografiją neįmanoma pritaikyti jokių schemų. Dar sudėtingiau pasakoti apie ryškų, ypatingą žmogų. Jo gyvenimo trajektorija, ritmas, tikslai ir pasiekimai nepanašūs į kitų. Rašydamas apie tokį asmenį, autorius susiduria su daugybe problemų. Juk neįmanoma žinoti, koks tas žmogus yra iš tiesų, „iš vidaus“, todėl stengiesi surinkti kuo daugiau informacijos. Bandai atkurti praeitį, atsekti įvykių tėkmę. Valandų valandas studijuoji šaltinius, skaitai atsiminimus, kalbiesi su jo artimaisiais, bičiuliais ir bendražygiais. Tačiau ar tai, ką sužinai, atitinka tikrovę? Faktai tikri — bet jie pavieniai, ir nemaža lieka už žinojimo ribos. Nuo realybės nutolina ir interpretacija — juk kiekvienas pasakotojas remiasi sava patirtimi, savaip vertina, kai ką prideda nuo savęs, į kai ką neatkreipia dėmesio. Vadinasi, atkuriant kito asmens gyvenimą, bandant įsigilinti į jo veiksmus ir darbus, būti visai objektyviam neįmanoma. Visgi tiesos ieškoti būtina, todėl vis abejoji, analizuoji, tikrini — ar tai faktai, ar asmeninė nuomonė? Tai nesibaigiantis, neslūgstantis rūpestis. Kita vertus, tik šitaip įmanoma priartėti prie Asmenybės.

Su tokiomis mintimis ėmiausi rašyti knygą apie Saulių Karosą. Knygos tikslas buvo atgaivinti šio žmogaus atminimą, papasakoti apie jo gyvenimo vingius, pateikti artimų žmonių požiūrį į jį, į jo darbus. Ši

sudėtingą ir atsakingą darbą pasiūlė Sauliaus Karoso mama Birutė Karosienė. Sutikau — ir tik vėliau supratau, koks tai ambicingas projektas ir kiek sunkumų manęs laukia.

Tuomet apie Karosą žinojau nedaug. Kelerius metus kartu mokėmės M.K. Čiurlionio meno mokykloje, atsimenu jį dar iš tų laikų. Klasės mokykloje buvo nedidelės, atmosfera draugiška — vieni kitus pažinojome. Visgi daugiausia bendravome su savo klasės draugais, ypač mes, pianistai. Bendros pamokos baigdavosi iki pietų, išsiskirstydavome pas fortepijono mokytojus, kiekvienas pas savą, ir sugrįžę namo iki vakaro sėdėdavome prie instrumento. Laiko bendrauti beveik nelikdavo. Be to, Saulius buvo metais jaunesnis už mane, o tai taip pat savotiškas atskirties veiksnys — vyresnieji į jaunesniusius žiūrėjo iš aukšto. Lengvinanti aplinkybė rašant buvo ta, kad mes su Sauliumi esame tos pačios kartos — jis gimė 1958-aisiais, aš metais anksčiau, mūsų vaikystė ir jaunystė praėjo sovietmečiu. Gerokai vėliau kelis kartus yra tekę lankytis renginiuose, kur dalyvavo Karosas. Viešai pasisakydamas kalbėjo lakoniškai, dalykiškai, prasmingai, nevengė probleminių aspektų. Tai jau buvo nebe tas Karosas, su kuriuo kartu kadaise mokėmės.

Rengti knygą pradėjau įprastai — ėmiau ieškoti medžiagos. Karoso, kaip gero buvusio studento, vardas buvo žinomas akademiniėje aplinkoje, o jau pirmaisiais Nepriklausomybės metais pasklido žinia apie jį kaip jauniausią milijonierių. Tai nebuvo tuščios kalbos — viena po kitos kūrėsi Karoso bendrovės, buvo įsteigtas Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas. Veiklos ratas greitai plėtėsi, Karoso asmenybė kėlė vis daugiau susidomėjimo.

Visų pirma surinkau Karoso interviu ir pasisakymus žiniasklaidoje. Viešumoje jis nebuvo labai kalbus, visgi, nors nedažnai, bendraudavo su žurnalistais. Labai padėjo atsiminimais pasidalinę Karosui artimi žmonės. Aišku, iš jų svarbiausia Birutė Karosienė. Taip ėmė kauptis

faktai, pavieniai įvykiai susikomponavo į nuoseklų pasakojimą, pildėsi spragos. Ryškėjo geležinė Karoso veiksmų logika, kartais ir emocijos, — juk žmogaus gyvenimas pilnas kontrastų. Išaiškėjo atspirties taškai, leidžiantys susidaryti objektyvų įspūdį apie šį žmogų.

Palaipsniui susiformavo knygos struktūra. O pradėjau nuo ištakų, nuo senelių, nuo dviejų šeimų, kurioms suartėjus radosi Saulius Karosas. Visi tolesni knygos skyriai skirti jo gyvenimo etapams.

Vaikystė, jaunystė Sauliui padėjo atrasti save, savo gyvenimo tikslą. Jau pirmieji savarankiški jo žingsniai siejosi su verslu. Mokėsi iš klaidų, įgijo vis daugiau drąsos, atsiverdavo vis naujos galimybės. Viskas vyko neišpasakytai greitai, Karosas tapo klestinčiu verslininku: plėtėsi verslai Lietuvoje, didžiules pajamas uždirbdavo užsienio verslai. Atrodė, kad jam viskas prieinama, — taip ir buvo. Jis puikiai išmanė verslą, virtuosiškai tvarkėsi pačiomis sudėtingiausiomis situacijomis, visur buvo savas. Apie savo veiklą pasakojo: „Tai — visa gama. Be verslo mechanizmo neatsiranda pinigai, be pinigų nėra rezultatų. Viskas yra vienoje grandinėje. Ir dar daug visokių veiksmų, kurie tai veikia.“² Nelėtino tempo net tapęs multimilijonieriumi. Pinigai dėl pinigų niekada nebuvo jo tikslas: „Pinigų galima užsidirbti visur [...]. Bet aš juos visus investuoju arba į Lietuvos mediciną, arba į Lietuvos meną.“³

Taip lygiagrečiai su verslu ėmė plėtotis labdaringa veikla — Karosas bandė užpildyti spragas ten, kur buvo jaučiama didžiausia stoka: medicinoje ir profesionaliajame mene. Jis mąstė plačiai, verslas ir labdara jo veikloje tarsi savaime susiejo dvi priešybes — konkrečius, tikslus skaičiavimus, kuriais grindžiamas verslas, ir abstraktų, individualiai suprantamą meną. Karosas tarsi susigrąžino savo vaikystės ir jaunystės dienas, kai mokėsi muzikos, ir tai susiejo su tiksliaisiais mokslais, kuriuos studijavo aukštojoje mokykloje, o vėliau panaudojo sėkmingam verslui. Skirtingi interesai, kurie reiškėsi įvairiais

gyvenimo laikotarpiais, įgavo savotišką bendrumą. Dalį savo finansų skirdamas visuomenės labui, jis nesiekė asmeninės naudos, neieškojo garbės — buvo įsitikinęs, kad tai labai vertinga investicija, nes kultūra žmogaus ir valstybės gyvenime turi didžiulę reikšmę.

Ši knyga yra apie visa tai — apie Saulių Karosą, jo gyvenimo kelią, jo nuveiktus darbus.

LEONIDAS MELNIKAS

seneliai

ŠEIMOS ARCHYVO NUOTR.

Sauliaus krikštas: senelis Juozas Karosas; kanauninkas, Kauno kunigų seminarijos rektorius Juozas Žitkus; krikšto tėvai Vladas Žirgulis ir Rima Karosaitė. Kaunas, 1958

Saulius Karosas klausėsi senelių pasakojimų ir pamokymų, įsiminė jų žodžius ir darbus, dėmėjosi jų mintis — tai buvo tarsi tiltas, siejantis dabartį su tais laikais, kai, regis, kito-
kie buvo ir žmonės, ir galimybės. Tačiau keitėsi toli gražu ne viskas — kelios kartos gebėjo svajoti, kelti ambicingus tikslus ir nepaisant sunkumų jų siekti. Tos savybės grindė kelią į sėkmę.

Juozas Karosas (1890–1981) ir Emilija Vainiūnaitė-Karosienė (1899–1976)

Apie Juozo Karoso gimimą iš kartos į kartą perduodama legenda. Štai kaip ją dėstė jis pats: „Pasakoja — kada aš gimiau, buvęs labai gražus saulėtas rytas, kaip sakoma, saulė žeme ridinėjosi. Mano tėvelis su kaimynais pjovęs šieną; kai jam pranešė, kad gimė berniukas, gal eitų namo pasižiūrėti, tai atsakęs, kad čia „smulkus reikalas“, o šienapjūtė pačiame įkarštyje ir nevalia mesti darbą.“⁴

Saulėtas rytas, šienapjūtė pačiame įkarštyje, ir staiga užklumpa žinia apie vieną svarbiausių gyvenimo įvykių — ką tik gimusį sūnų. Bet nutraukti darbo nevalia. Į šį įvykį turėtume pažvelgti ano meto žvilgsniu: jis liudija atsakomybę — juk tėvas nuo šios akimirkos atsakingas už mažo žmogaus likimą, už tai, koks jis užaugs, koku pavyzdžiu seks. Atsakomybė — viena tų vertybių, kurias puoselėjo kelios Karosų šeimos kartos.

Iš protėvių perimtų nuostatų buvo kur kas daugiau. Juozas Karosas, pasakodamas savo biografui Juliui Špigelglazui apie kraštiečius — gimė jis Anykščių krašte, Spraguičio kaime, kur visi gyventojai turėjo Karoso pavardę, — vardijo jų tvirtą „būdą, laisvės pamėgimą ir domėjimąsi įvairiais visuomeniniais ir meno reikalais“⁵. Aiškino, kas suformavo šiuos jų būdo bruožus ir polinkius: „Anykštėnai didžiavosi tuo, kad jie nėjo dvaruose lažų, kad nebuvo baudžiauninkais.“⁶ Išties,

žmogaus identitetas formuojasi jo protėviams iš epochos į epochą perimant vertybes ir principus, kurie grindžia gyvenimo kelius, suteikia drąsos ir jėgų siekti tikslo.

Sauliaus seneliai gimė ir augo XIX ir XX a. sankirtoje. Tai buvo ypatingas laikas Lietuvos istorijoje: budo tauta, griuvo carinė Rusija, kūrėsi nepriklausoma Lietuva. Iš esmės keitėsi ir žmonių gyvenimas: atsivėrė naujos galimybės, šimtmečiais įprastas gyvenimo būdas užleido vietą naujai būčiai, atsirado naujų profesijų.

Juozas Karosas vaikystėje, kaip ir daugelis jo bendraamžių, vos ketverių penkerių metų jau ganė gyvulius, padėjo tėvui dirbti ūkio darbus — jo kartos ir jo aplinkos vaikams tai buvo įprasta. Tačiau jo tolesnis kelias buvo išskirtinis: jis užsidegė noru mokytis, ir šis noras buvo toks stiprus, kad galiausiai vaikas pasiekė savo: „Sunku buvo spaudos draudimo laikais valstiečio vaikui eiti į mokslus. Vis dėlto Juozo Karoso prašymai įveikė tėvą. Dešimties metų Juozukas tapo Utenos pradinės mokyklos mokiniu. Žiemą mokydavosi, vasarą kartu su tėvu dirbdavo visus žemės darbus.“⁷

Išsilavinimas padėjo pereiti į aukštesnį socialinį sluoksnį, leido tikėtis kitokios gyvenimo kokybės. Ilgainiui jis atrado tinkamiausią, tuomet aktualią veiklos sferą — muziką. Tėvo ir vietos vargonininko pamokytas, o vėliau ėmėsis ir rimtesnių mokslų, pajuto, kad tai jo gyvenimo kelias. Šią nuostatą dar labiau įtvirtino pažintis ir draugystė su Juozu Gruodžiu. Karosas vargonininkavo ir vadovavo chorams Kuktiškėse ir Alantoje, o dvidešimt penkerių, sekdamas Gruodžio pėdomis, išvyko į Maskvą — tikėjosi ten studijuoti.

Pirmasis pasaulinis karas jau buvo prasidėjęs, todėl nusigauti iki Maskvos nebuvo paprasta. Tačiau, kaip jis rašė, „[I]ydimas liūdno pabėgėlių vaizdo, šiaip taip pasiekiau Maskvą“⁸. Gruodis pasitiko bičiulį, aprodė miestą, pasidalino tuo, kas įdomu ir svarbu žinoti. Iškart paaiškėjo, kad mokytis konservatorijoje ir tikėtis greitų laimėjimų vargu

LIETUVOS LITERATŪROS IR MENO ARCHYVO NUOTR.

Juozas Karosas (antras iš kairės) su bičiuliais Juozu Gruodžiu (trečias) ir Petru Tarasenka (penktas) žvalgo Alantos apylinkes, apie 1913

ar pavyks: stigo pasirengimo, stigo lėšų, tad pirmiausia reikėjo susirasti tarnybą, kad galėtų išgyventi ir ruošti studijoms. Visgi jam pasisekė: buvo priimtas į chorą „Slavų kapela“ — kaip tik tuo metu, prieš išvykdamas į koncertinę kelionę po Rusiją, choras priėmė naujų narių. Koncertinė kelionė carinės imperijos platybėse jaunam muzikui buvo puiki mokykla. Sugrįžęs į Maskvą, nemažai pramokęs ir jausdamasis drąsiau, Karosas pradėjo ruošti egzaminams į konservatoriją. Tačiau karo metais didžiausias rūpestis buvo jau ne profesinis pasirengimas ir ne finansai, bet karo prievolė. Prieškariu Karosas karo tarnybos išvengė, pasinaudojęs įstatyme įtvirtinta išimtimi⁹, o karo metais būti

pašauktam tapo visai realu. Gyventi Maskvoje nelegaliai, kaip dezertyrui, neatvykusiam į mobilizaciją, buvo pavojinga. Jo laimei, situacija išsisprendė netikėtai greitai: lietuviškame laikraštyje pamatė skelbimą, kad Smolensko gubernijos Jarcevo mieste pabėgėlių komitetui reikalingas vargonininkas ir choro vadovas¹⁰. Tai buvo išganingas atsitiktinumas: vienu žygiu Karosas gavo ir tarnybą, ir legalų statusą, ir apsaugą nuo mobilizacijos — darbo sutartyje buvo įtrauktas papildomas punktas, nurodantis, kad jis atleidžiamas nuo karo prievolės. Jarceve Karosui teko pačiam suburti chorą, vargonuoti. Darbas sekėsi gerai — kiek leido žinios ir patirtis Lietuvos choruose, taip pat „Slavų kapeloje“, mokė savo chorą, plėtė jo repertuarą, rengė pasirodymus. Rūpinosi ir savo paties tobulėjimu. Sužinojęs, kad geriausias fortepijono mokytojas yra Smolenske gyvenantis Sankt Peterburgo konservatorijos absolventas Aleksandras Engelis, Karosas, nepaisydamas 50 km atstumo, kartą per savaitę vykdavo į jo pamokas. Vėliau kurį laiką mokėsi pas pagyvenusią poniją, taip pat baigusią Sankt Peterburgo konservatoriją. Reikšmingu postūmiu Karosui tapo smuikininko Moisejaus Achrono kvietimas fortepijonu akompanuoti nesudėtingas pjeses nebyliojo kino seansuose. Beje, ir Achronas studijas buvo baigęs Sankt Peterburgo konservatorijoje — taigi Karosas, kad ir nepatekęs į garsiąją Maskvos konservatoriją, pasisėmė žinių iš ten studijavusių muzikų.

Jarceve Karosas užmezgė pažintis su esančiais pabėgėliais lietuviais, o labiausiai suartėjo su Vainiūnų šeima. Vainiūnai, prieš atvykdami į Jarcevą, jau buvo iš Lietuvos persikėlę į Rygą — ten nuo XX a. pradžios iki Pirmojo pasaulinio karo ieškodami uždarbių traukė nemažai lietuvių. Karosą ir Vainiūnų šeimą susiejo muzika — dvi Vainiūnų dukterys ėmė lankyti bažnytinį chorą. Karosas tapo dažnas svečias Vainiūnų namuose, jų dukras ėmė mokyti muzikos. Tačiau netikėtai seseris pranoko jų jaunesnis brolis Stasys: paaiškėjo, jog jis turi išskirtinių

gabumų. Būsimo kompozitoriaus talentas išryškėjo Juozo Karoso dėka, jį teisėtai galima vadinti pirmuoju vunderkindo mokytoju.

Pasaulinis karas, nubloškęs pabėgėlius į Rusijos gilumą, tęsėsi ketverius metus. Galiausiai situacija Europoje ėmė keistis: Rusijos imperija sugriuvo, karas baigėsi. Buvo paskelbta Lietuvos nepriklausomybė, sudaryta pirmoji vyriausybė. Rusijoje prisiglaudę pabėgėliai sujudo, ėmė ruoštis grįžti į Lietuvą. Iš Karosui artimo žmonių rato pirmosios į Rygą išvyko seserys Vainiūnaitės. Juozas Karosas: „Išvažiavus į Rygą Vainiūnaitėms, Jarceve pasidarė tuščia. Ilgesnį laiką su jomis susitikinėdamas, labai susidraugavau, ypač su Emilija. Tad ir dabar mintys vis dažniau sukosi apie ją ir norėjosi irgi kuo greičiau išvažiuoti. Bet apie vedybas dar negalvojau. Bijojau, kad jeigu vesiu, tai visos mano studijos bus palaidotos, ir aš jau nieko nepasieksiu.“¹¹

Karosas vis dar laukė leidimo vykti į Lietuvą. Jį gavęs, susikrovė mantą (buvo tikrai nemaža — pianinas, dėžė natų ir lagaminas) ir pagaliau pateko į laukiančių artimųjų glėbį. Jarceve praleisti penkeri „gražiausios savo jaunystės“¹² metai Karosui buvo labai vaisingi: jis dirbo su choru ir nemažai nuveikė šioje srityje, vargonavo bažnyčioje, ėmė akompanuoti ir dalyvauti viešuose koncertuose, lankė fortepijono pamokas ir pats turėjo privačių mokinių, užmezgė daug pažinčių. Visgi pagrindinis jo tikslas — studijuoti konservatorijoje — liko neįgyvendintas, nors nebeatrodė toks nepasiekiamas.

1921 m. grįžęs į Lietuvą Karosas susirūpino: jau buvo perkopęs trisdešimtmetį, ilgiau atidėlioti studijų negalėjo. Lietuvoje konservatorijos nebuvo (Kauno konservatorija įsteigta tik 1933 m.), teko ieškoti užsienyje. Optimalus variantas buvo Ryga: 1919 m. duris ten atvėrė Latvijos konservatorija, be to, Rygoje gyveno bičiuliai — Vainiūnų šeima.

Pirmiausia Karosas pasirūpino lėšų. Buvo muzikas, finansus išmanė menkai: „...ruošdamasis išvykti į Rygą, savo seną pianiną pardaviau gana pigiai už ostmarkes, kurių kursas Rygos biržoje kas dieną krito.

Pirmoje rugpjūčio pusėje ostmarkės kursas buvo dar nemažas, bet aš laukiau, kad jis labiau pakiltų. O jis taip staigiai krito, kad vos spėjau užmokėti tik už mokslą, o visos kitos mano ostmarkės liko bevertės.“¹³

Karosas aiškiai žinojo, ko nori, suvokė su studijomis susijusias problemas: buvo nebejaunas, abejojo, ar tinkamai pasirengęs egzaminams. Visgi kliūtis įveikė: „Skelbimo žodžiai, kad „Juozas Karosas priimtas“ buvo maloniausi ir reikšmingiausi mano gyvenime.“¹⁴

Muzikas kibo į mokslus — jam reikėjo nuoseklių, kompleksinių studijų, ir lūkesčiai pasiteisino. Latvijos konservatorijos profesoriai ir jos legendinis rektorius Jāzepas Vītolis buvo kompetentingi ir griežti, bet kartu draugiški ir dėmesingi, o tvyranti atmosfera ugdė pati savaime.

1923 m. Karosas vedė Emiliją Vainiūnaite. Šeima ilgainiui didėjo: gimė Rima Karosaitė (1925–2014), Algirdas Karosas (1927–1980) ir Jūratė Karosaitė (g. 1942). Visi vaikai mokėsi muzikos, baigė Lietuvos konservatoriją Vilniuje. Gyvenimas nebuvo lengvas — reikėjo apmokėti studijas, išlaikyti šeimą: „...anuomet vargiai galą su galu sudūrėme. Laimė, kad man už vadovavimą „Šviesos“ chorui jau buvo pažadėta keturiasdešimt latų per mėnesį ir, be to, Rygos Alberto bažnyčios klebonas pakvietė mane sekmadieniais vargonininkauti irgi už keturiasdešimt latų per mėnesį. Tad kartu su choru išėjo aštuoniasdešimt. Be to, dirbau lietuvių mokykloje ir lietuvių gimnazijoje.“¹⁵

Šešerius metus Karosas mokėsi konservatorijoje, studijas derindamas su vadovavimu chorams (mišriam jaunimo chorui „Šviesa“ vadovavo devynerius metus), pedagoginiu darbu, kūryba. Baigęs mokslus, dar trejus metus liko Rygoje. Tačiau nuo Lietuvos taip pat neatitrūko — su savo choru ne kartą čia buvo atvažiavęs, 1928 m. dalyvavo antrojoje Dainų šventėje, buvo pakviestas į Kauno radiofoną, ir tai buvo pirmoji choro koncerto transliacija per radiją.

1930 m. muzikas pagaliau sugrįžo į Lietuvą, su šeima apsigyveno Kaune. Vadovavo „Dainos“, vėliau ir kitiems chorams, dirbo pedago-

ŠEIMOS ARCHIVO NUOTR.

Emilija ir Juozas Karosai su sūnumi Algirdu ir dukra Rima. 1931

ginį darbą. 1937 m. tapo Klaipėdos muzikos mokyklos direktoriumi, 1939 m. — Šiaulių muzikos mokyklos direktoriumi, ten dirbo ir Antrojo pasaulinio karo metais. 1946 m. vėl vadovavo Klaipėdos muzikos mokyklai. Nuo 1956 m. gyveno ir dirbo Vilniuje — dėstė konservatorijoje, dirigavo chorams, kūrė muziką. Buvo aktyvus ir kūrybingas iki gilios senatvės.

Štai kaip apie jį 1967 m. rašė Špigelglazas: „Nepaisydamas savo amžiaus, Juozas Karosas dirba labai intensyviai. [...] Kompozitorius dabar pasiekė didesnio meistriškumo, įvairesnės, išraiškingesnės muzikinės kalbos, praturtino žanrinį savo kūrybos įvairumą.“¹⁶

Šalia Karoso nuolat buvo žmona Emilija. Karosas rašė: „[Emilija Karosienė] apie 60 metų lydėjo mane nelygiame muzikos meno kelyje. Savo šviesiu protu ir talentu ji labai sumaniai vairavo mūsų šeimyninį gyvenimą. Ir sunkiais karo audrų metais mes kantriai pakėlėme visus sunkumus. Tai reto būdo ir sumanumo moteris, gražiai išauginusi dvi dukras ir sūnų.“¹⁷

Juozo Karoso raktas į ateitį buvo studijos, ir jis, negailėdamas jėgų ir laiko, sunkiai dirbdamas, atsisakydamas daug ko, ilgus metus gyvendamas toli nuo Tėvynės, atkakliai žengė pasirinktu keliu. Konservatorijos diplomą gavo būdamas trisdešimt septynerių. Jis pasiekė savo tikslą — tapo vienu žinomiausių Lietuvos muzikų. Jo gyvenimas ir veikla buvo įkvepiantis pavyzdys Sauliui Karosui.

Viktoras Kiveris (1893–1963) ir Salomėja Besasparytė (1902–1986)

Karosų ir Kiverių šeimos gyveno tuo pačiu metu, bet jų likimai skirtingi: juk kiekvienas savaip reaguoja į laiko iššūkius, nevienodai prisitaiko prie kintančių sąlygų, atranda savus kelius.

Viktoras Kiveris gimė ūkininkų šeimoje Paežerių kaime, Vilkaviškio apskrityje, Suvalkų gubernijoje. Vaikystėje, kaip ir daugelis to meto vaikų, padėjo tvarkyti ūkyje, lankė mokyklą. Tačiau Kiveriai, kitaip nei didelė, sunkiai besiverčianti Karosų šeima, buvo Suvalkijos ūkininkai. O derlingos Suvalkijos žemės ir anksčiau nei kitur Lietuvoje panaikinta baudžiava leido darbštiems suvalkiečiams XIX–XX a. tapti turtingiausiais ūkininkais, iš šio krašto to meto Lietuvoje kilo daug išsilavinusių žmonių, tautinio atgimimo veikėjų.

Gyvenimo aplinkybės savaip paveikė Juozo Karoso ir Viktoro Kiverio vaikystę. Karosui teko ilgai įkalbinėti tėvą, kad leistų mokytis, todėl mokyklą jis ėmė lankyti tik dešimties metų. Maža to, jau ankstyvą

pavasari, nesulaukęs mokslo metų pabaigos, grįždavo padėti tėvui. Kiveriai žinojo mokslo vertę ir turėjo pakankamai išteklių sudaryti savo sūnams sąlygas mokytis, tad Viktoras mokyklą lankyti pradėjo žymiai anksčiau, pamokų dėl ūkio darbų nepraleisdavo, mokėsi uoliai, ir tai, ko išmoko, liko visam gyvenimui. „Kai maža buvau, stebėjausi, kaip gerai tėvelis buvo išmokęs daugybės lentelę, — pasakoja Birutė Karosienė. — Skaičiuodavo greitai ir be mažiausios klaidelės, aš taip negalėjau. Skaičiuoti buvo išmokęs mokykloje. Kadangi caro laikais pamokos vyko rusiškai, tėvelis skaičiuodavo rusiškai.“¹⁸

Niekada nežinai, kuria linkme pasuks gyvenimas, ko ilgai gali prireikti, — taip manė Kiverio tėvai. Jie pasirūpino, kad sūnus įgytų ir siuvėjo amato įgūdžių. Amatas to meto Lietuvoje įgavo ypatingą reikšmę. XX a. pradžioje Antanas Smetona akcentavo amatų reikšmę Lietuvos ateičiai: „Gyventojų daugėja ir mūsų kaime darosi ankštoka. Valstiečiai žemę skaldo rėžių rėželiais. Yra ūkininkų — po kelias dešimties beturinčių. Kaip bus jų vaikams, baisu ir pagalvoti. Ūkininkų nykštukų rėžiai tokie, kad juose akėčios nebeišsitenka. Išganymo kelias gyventojų pertekliui — Amerika. Nežinia, ar ilgam ji bus atvira Lietuvai? [...] Lietuvos sodiečiai, neberasdami vietos Amerikoje, bus priversti ieškoti darbo savo krašte. Jie pamatys, kad šalia žemės ūkio yra dar amatai. Ko ilgiau belaukti? Žiūrėkite, kiek daug reikia miestams dailidžių, siuvėjų, šaltkalvių ir kitokių amatininkų! Amatininkai ir sunkiu metu lengviau pelnosi duoną, nekaip nemokėliai juodadarbiai žmonės. Amatininkui lengviau surasti darbo ir Amerikoje. Ką jau besakyti apie mūsų kraštą.“¹⁹

Viktoro tėvai savo gyvenimą ir savo ūkį tvarkė atsakingai, racionaliai. Ir ne vien dėl asmeninių sugebėjimų ir savybių — apie suvalkiečių ūkininkų požiūrius ir veiklos tradicijas istorikas kraštotyrininkas Antanas Žilinskas rašė: „Suvalkijos ūkininkai neskaldė ūkio, laikydamiesi „trijų sūnų taisyklės“. Vienam ūkis paliekamas, antras leidžiamas į

mokslius, dažniausiai kunigus, o trečiasis uždarbiauti vyksta į Ameriką. Tiek kunigas, tiek „amerikonas“ turėjo remti tėvų ūkį, o iš kaimo kilę inteligentai, įgiję išsilavinimą, pradėjo rūpintis gimtojo krašto ateitimi, domėtis Lietuvos senove.“²⁰ Taip buvo išsaugomi ūkiai, užtikrinama vaikų ateitis, kuriama šeimos ir krašto ekonominė gerovė.

Be to, ne vien išsilavinimas ir amatas buvo tėvų, kaip ir daugelio to meto šviesių ūkininkų, dėmesio centre — Viktoras, jų skatinamas, pramoko dar ir griežti smuiku. Virtuozu netapo, tačiau pasirodęs draugų ratelyje suteikdavo džiaugsmo ir sau, ir kitiems.

1912-aisiais, eidamas devynioliktus metus, Kiveris išvyko į Ameriką. Tokių keliautojų į tolimąją šalį anuomet buvo daug — ekonominė emigracija į JAV prasidėjo dar 1868 m., o 1910 m. ten gyveno per 207 000 lietuvių²¹. Visai tikėtina, kad į užjūrį jaunasis Kiveris patraukė dėl tų priežasčių, kurias mini Smetona ir Žilinskas: ūkis turėjo likti vienam šeiminkui. Tačiau gal dar svarbesnis buvo kitas motyvas — išvengti tarnybos caro kariuomenėje. Beje, pirma Viktoro į užjūrį išvyko trys vyresni jo broliai.

Carinėje Rusijoje nustatytas šauktinių amžius buvo 20 metų, šaukiama buvo rudenį²². Viktoras išvyko už Atlanto nelaukdamas pavojingo termino, artimieji pasirūpino, kad nebūtų nemalonių netikėtumų: nustatė tinkamą laiką, nupirko laivo bilietus (vadinamąją šipkartę), surinko reikiamą sumą kelionei ir gyvenimo svetur pradžiai.

Vargu ar prieš šią tolimą kelionę Viktoras buvo išvykęs kur toliau nuo namų. Tuomet gyvenimo horizontai nebuvo platūs: tėvų ūkis ir artimiausias miestelis. Šį kartą jo laukė tolimesnė kelionė ir jis vyko pats vienas. Susirinko nedidelę mantą: apklotą, šiek tiek maisto ir drabužių, nepamiršo ir savo smuikelio. Transatlantiniu keleiviniu garlaiviu „Birma“ Viktoras išplaukė iš Liepojos uosto 1912 m. vasario 6 d., o Niujorką pasiekė po 18 dienų, vasario 24-ąją²³. Laivas nebuvo prašmatnus, bet patikimas, atitiko to meto standartus, jo kapitonas — būsimas

pirmasis Lietuvos uosto Klaipėdoje viršininkas Liudvikas Stulpinas. Taip atsitiko, kad praėjus pusantro mėnesio po Kiverio kelionės ta pati „Birma“ su tuo pačiu kapitonu, plaukdama iš Niujorko į Roterdamą, tapo „Titaniko“ tragedijos liudininke²⁴. Tokie pavojai tykojo kertant Atlantą.

Perplaukus Atlantą kelionė dar nesibaigė: kitas barjeras buvo Eliso sala, kur vyko imigrantų patikra. Ten buvo surašomi duomenys, tikrinama sveikata, aiškinamasi, koku tikslu, pas ką vykstama. Viktoro tuomet pildytuose dokumentuose yra įdomus įrašas: grafoje apie profesiją tėvynėje ir planuojamą veiklą atvykus parašyta „stalius“ (*joiner*); jis vienintelis iš laivo keleivių nurodė esąs šio amato atstovas; dauguma buvo ūkininkai, du siuvėjai²⁵. Nežinia, ar tai klaida, ar sąmoningas įrašas: mat staliaus profesija Amerikoje buvo labai paklausi, galėjo palankiai nuteikti pasienio pareigūnus; kita vertus, ir be šio įrašo jaunas tvirtas vaikiną neturėjo susidurti su problemomis.

Gyvenimas Amerikoje nebuvo lengvas. „Ateiviai“, taip XX a. pradžioje Amerikos lietuviai vadino atvykstančius tautiečius, susidurdavo su daugybe sunkumų: reikėjo greitai rasti darbą, adaptuotis prie kitokio gyvenimo būdo, papročių, tvarkos. Realybė, bent jau pradiniu etapu, gerokai skyrėsi nuo svajonių. Kad pavyktų pritapti Amerikoje, reikėjo mokėti kalbą, amatą ir būti stiprios sveikatos.

Viktoras anglų kalbos nemokėjo, tačiau atsidūręs anglakalbių aplinkoje galėjo išsisukti — juk iš pradžių susižinoti pakanka vos kelių žodžių ir gestų. Amato buvo išmokęs, daug ir kruopščiai dirbti buvo įpratęs nuo vaikystės. Be to, galėjo tikėtis brolių paramos. Apsigyveno Klivlande, kur jie buvo įsikūrę, ir ėmė ieškoti darbo. Birutė Karosienė pasakoja: „Pirmasis darbas buvo metalo gamykloje. Darbas buvo alinantis: karštis, lydant metalą, buvo nepakeliamas, juolab, vasaros temperatūra Klivlande labai aukšta, viskas įkaisdavo. Tėvelis išėjo iš darbo net nesulaukęs pirmojo atlyginimo, — suprato, kad turi ieškoti

tinkamesnės vietos. Išgelbėjo dar Lietuvoje įgytas siuvėjo amatas — rado nedidelę siuvimo manufaktūrą, pradėjo ten dirbti. Labai padėjo tai, kad jis greitai pramoko anglų kalbą — lankė kalbos mokyklėlę, mokymuisi skyrė kiekvieną laisvą akimirką, labai stengėsi. Kalbos pažanga palankiai paveikė ir jo darbdavį — vienas kitą jie ėmė geriau suprasti, augo tarpusavio pasitikėjimas.“

Jaunasis imigrantas savo šanso nepaleido. Didėjo uždarbis, klostėsi gyvenimas svečioje šalyje. Padėjo ir užmegzti ryšiai su išeiviais iš Lietuvos. Klivlande tuomet jau buvo įsikūrę nemažai lietuvių, bendruomenė klestėjo: 1895 m. ten buvo įsteigta pirmoji ir seniausia JAV lietuvių parapija, 1903 m. pastatyta Šv. Jurgio lietuvių bažnyčia, priitaikyta ne tik sakralinėms, bet ir pasaulietinėms tautiečių reikmėms, o 1921 m. iškilo nauja mūrinė to paties titulo bažnyčia²⁶. „Tėvelis dažnai lankėsi Šv. Jurgio bažnyčioje ne tik pamaldose, — pasakoja Birutė Karosienė, — bet ir lietuvių bendruomenės renginiuose. Jis aktyviai reiškėsi lietuvių saviveikloje, rengė teatro vaidinimus, pats juose dalyvaudavo. Šioje veikloje jam labai pagelbėjo gebėjimas griežti smuiku. Jis turėjo kūrybinę gyslelę, sieloje buvo menininkas.“

Išsvajotoje Amerikoje Kiveriui viskas buvo įdomu, jis buvo smalsus, mokėsi naujovių, atkreipdavo dėmesį į viską, kas galėjo praversti ateityje. Kūrė planus, kuo užsiims grįžęs į Lietuvą, kaip organizuos verslą, ką darys, kad sunkiai Amerikoje uždirbti pinigai neišgaruotų be naudos. Užatlantėje susidomėjo medžio apdirbimo darbais ir grįžęs į tėvynę ketino jų imtis.

Klivlandas, kur įsikūrė Kiveris, tuomet priklausė Amerikos didmiščių dešimtukui. Įspūdingi buvo šio miesto augimo tempai: 1900 m. ten buvo 381 768 gyventojai, 1910 m. — 560 663, o 1920 m. — jau 772 897, taigi miestas per dvidešimt metų padidėjo beveik du kartus²⁷. Sparčiai augančiame mieste gyvenamųjų namų poreikis vis didėjo, buvo daug statoma. Statyboms iš paskos sekė vidaus apdaila ir įranga, žinoma, ir

Salomėja ir Viktoras Kiveriai, 1923

staliaus gaminami baldai. Tuo metu labai išpopuliarėjo vadinamojo *šeikerių stiliaus* baldai²⁸. Kaip tik šio stiliaus idėją ir gamybos patirtį Kiveris pritaikė vėliau, jau grįžęs į Lietuvą.

Metai Amerikoje buvo nepaprastai naudingi. Į Lietuvą Kiveris susiruošė grįžti ne todėl, kad neprigijo užatlantėje, — tiesiog pasiilgo savo šalies ir artimųjų, norėjo prisidėti prie jos klestėjimo. Buvo

ŠEIMOS ARCHYVO NUOTR.

Kiverių šeima: I eilėje — Birutė ir Viktoras; II eilėje — Salomėja, Ramutė ir Bronislovas. Marijampolė, 1938

nemažai pramokęs, sukaupęs idėjų, užsidirbęs tiek, kad galėjo kurti šeimą, pradėti verslą.

Viktoras Kiveris grįžo iš JAV į Lietuvą 1922 m. ir tais pačiais metais vedė Salomėją Besasparytę. Šeimos istoriją saugo Birutės Karosienės atmintis: „Tėvelis, dar prieš važiuodamas į Ameriką, įsidėmėjo vieną dešimtmetę mergaitę — pamatė ir nebepamiršo. Po dešimties metų

sugrįžęs rado jau suaugusią merginą ir ją vedė.“ Šeima apsigyveno Marijampolėje. Sūnus Bronislovas gimė 1923 m., Birutė — 1929 m., jos sesuo Ramutė — 1936 metais.

Salomėjos tėvai dar XIX a. pabaigoje emigravo į Jungtinę Karalystę, į Londoną, — uždarbiai ten buvo neblogi ir Tėvynę arčiau, nei išvykus už Atlanto. 1906-aisiais keturmetė Salomėja su tėvais ir broliais grįžo į Lietuvą.

Kiverio ir Besasparytės vestuvės buvo atšoktos jau laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje. Laikas buvo ypatingas — buvo kuriama nauja valstybė. Kiveris neliko nuošalyje, ėmėsi to, kas traukė, ką išmanė, ko jo šaliai reikėjo, — baldų gamybos. Verslas sekėsi, klientų netrūko, užsakymų daugėjo. Pagrįstai didžiuodamasi Birutė Karosienė pasakoja: „Siuntiniai su tvarkingai supakuotais baldais iš Marijampolės keliavo po visą Lietuvą — į Kauną, Klaipėdą, Druskininkus, Lazdijus... Tuose siuntiniuose buvo baldai, atitinkantys pačius įvairiausius poreikius ir skonius. Net ir nebrangūs buvo aukščiausios kokybės!“

1935 m. Lietuvos telefono abonentų sąrašo puslapyje „Marijampolė“ yra eilutė: „Viktoras Kiveris, baldų parduotuvė, Laisvės aikštė 9, [telefono numeris] 124.“²⁹

Kiverio verslo sėkmę lėmė ne tik gebėjimas atrasti tinkamą veiklos nišą, joje įsitvirtinti ir sumaniai tvarkytis, bet ir apgalvotas pelno investavimas. Vilingiausias šeimos gyvenimo metus prisimena Birutė Karosienė: „Tėvelis buvo labai atsargus, rūpestingas, galvojo į priekį. Išvažiuodamas iš Amerikos, savo uždirbtus ir sutaupytus pinigus padalijo perpus: pusę paliko Klivlando lietuvių banke, pusę parvežė į Lietuvą verslui pradėti. Lietuvoje pinigų jis taip pat laikė dviejuose skirtinguose bankuose, kad būtų saugiau. Be to, išmintingai investavo — pastatė didelį namą Marijampolėje, kuriame gyvenome, ir nusipirko namą Kaune, Aukštaičių gatvėje. Abu namai buvo gražūs, patogūs, vieta parinkta idealiai. Jis viską kruopščiai apgalvodavo. Name

Kaune įrengė keturis butus. Sakė, kad kai užaugsime ir savo šeimas sukursime, visi turėsime po butą — tėveliai, broliukas, sesutė ir aš. Gražiai kartu gyvensime. Pasirūpino, kad namai Kaune nestovėtų tušti — juos išnuomojo. Nuomininkai visi buvo ypatingi — Kauno inteligentai, garsūs žmonės: Vileišiai, Mykolaitis Putinas...”

Sovietų valdžia iš Kiverio viską atėmė. Šito negalėjai nei numatyti, nei išvengti. Darbštaus, energingo, iniciatyvaus žmogaus, atėjus naujai valdžiai ir pasikeitus vertybėms, nebereikėjo. Kiveris prarado pagrindą po kojomis, prie sovietų valdžios nebepritapo. Stiprybės vėlesniais metais jam suteikdavo tik šeima.

Juozas Karosas ir Viktoras Kiveris buvo ryškūs, talentingi žmonės. Jie abudu įspaudė pėdsaką savo srityse, tapo pavyzdžiu anūkui Sauliui.

Negailėdamas pastangų Juozas Karosas vijosi savo svajonę — siekė studijuoti. Konservatorijos diplomą jis gavo tik būdamas trisdešimt septynerių, bet tapo vienu žinomiausių Lietuvos muzikų — kūrė, rašė, dėstė.

Viktoras Kiveris vaikystėje ir jaunystėje gavo gerą išsilavinimą, bet ir vėliau nesiliovė mokytis. Jo gyvenimo patirtis buvo įvairiapusė ir marga, ją pritaikė savo veikloje. Atkakliai dirbdamas, išmintingai planuodamas sukūrė ir išplėtojo sėkmingą verslą. Jautė atsakomybę už tuos, kurie sunkiai sudurdavo galą su galu, nepalikdavo jų be pagalbos. Buvo doras žmogus ir mylintis tėvas.

Žmonų indėlis šeimų istorijoje taip pat buvo labai reikšmingas. Jos kūrė palankią, šiltą namų atmosferą, rūpinosi vaikais, ant jų pečių gulė namų ruoša. Abi šeimos buvo tvirtos ir mylinčios, pavyzdingai užaugino vaikus.

tėvai

ŠEIMOS ARCHYVO NUOTR.

Saulius su tėveliais. Kaunas, 1958

Nepriklausomos Lietuvos vaikai — jie gimė laisvoje valstybėje, augo, mokėsi ir visą gyvenimą išsaugojo tarpukario dešimtmečių atminimą. Lietuvoje sparčiai plėtėsi verslai, buvo įsteigtas Lietuvos universitetas, susikūrė Valstybės teatras, imta rengti dainų šventes, pradinis mokslas tapo privalomas.

Tokioje aplinkoje augo nauja karta. Deja, tai truko neilgai — atėjo kiti laikai. Iš tėvų pasakojimų ir savo pačių patirties ši karta žinojo apie praeitį, sovietmečiu svajojo apie šviesesnę ateitį ir savo vaikus ugdė, kad gebėtų įgyvendinti svajones.

Birutė Kiverytė (g. 1929)

Apie gimtąją Marijampolę Birutė Karosienė pasakoja su pasididžiumu: „Čia visada buvo daug bažnyčių, mokyklų, net trys gimnazijos. Mūsų mieste mokėsi iškilūs žmonės — Vincas Kudirka, Jonas Basanavičius, prezidentas Kazys Grinius, profesorius Algirdas Greimas, palaimintasis arkivyskupas Jurgis Matulaitis.“

Birutės vaikystė praėjo gražiame mieste, gražioje šeimoje. Kiekvienas toje šeimoje turėjo savo pareigų. Viktoras Kiveris Amerikoje uždirbtus pinigus investavo į verslą ir daug dirbo, kad jie duotų pelno. Jo žmona Salomėja rūpinosi vaikais, stengėsi, kad namuose visiems būtų jauku ir gera. Gimusi Londone ir ketverių metų su tėvais grįžusi į Lietuvą, ji vargu ar beprisiminė tą užjūrio šalį, bet iš tėvų daug apie tai girdėjo. Turėjo savo šeimos viziją ir ja vadovavosi, augindama vaikus, prižiūrėdama namus.

Vaikai sekė tėvų pavyzdžiu, gerai mokėsi, padėjo tėvams ir vienas kitam. Darna, draugiška atmosfera, šeimos gerovė — tokius namus įsiminė Birutė. Ir ne tik namuose ji jautė meilę ir rūpestį — visur mažą mergytę vedė rūpestinga suaugusiojo ranka: „Lankiau vaikų darželį prie vienuolyno. Mamytė įduodavo skanius priešpiečius, sudėtus į

gražią dėžutę, — užtekdamo ir man, ir savo drauges pavaišindavau. Laikas darželyje neprailgdavo — viskas buvo prasminga, įdomu: pamokėlės, skaitiniai, žaidimai. Vienuolės mokė: „Nepasižadėk per daug — tik tiek, kiek pati sugebėsi savo pažadus įvykdyti.“ Gerai prisimenu ir bažnytines šventes — man ta proga pasiūdavo gražią baltą suknelę, ir kartu su kitomis mergaitėmis eidavau procesijoje.“

Šeima buvo religinga, tėvai mokė savo vaikus krikščioniškosios doro — o geriausia moko konkreti veikla: „Tėvelis turėjo nedidelę skrynelę, kur rinko centus. Kartą per mėnesį tuos pinigėlius dalindavo tiems, kas sunkiai sudurdavo galą su galu. Jų buvo apie šešiasdešimt, kiekvienam buvo duodama po ketvirtį lito. Tai buvo nemaži pinigai — tuomet dešimt kiaušinių buvo galima nupirkti už 30 centų. Mane visada kviesdavo padėti. Sudėliodavau pinigėlius krūvelėmis: po 5, 10, 20 centų ir tuos pinigėlius paduodavau, kaip sakė tėvelis.“

Septynerių metų, kaip įprasta, Birutė ėmė lankyti pradinę mokyklą: „Mokiausi keturmetėje mokykloje, ten buvo įdomu ir gera. Mokyklą baigiau vien penketais. Buvau apdovanota — man įteikė knygą su prezidento Antano Smetonos portretu, su valstybės vėliavos spalvų skirtuku, o tos knygos viršelyje buvo išpaustas Vytis. Didžiavausi šia dovana.“

Vaikų ugdymas Kiverių šeimoje buvo kryptingas ir platus. Svarbiausia, žinoma, buvo tradicinis bendrasis lavinimas, tačiau nemaža dėmesio buvo skiriama ir papildomiems užsiėmimams — įvairiems gebėjimams ugdyti, žinių horizontams plėsti. Tarpukariu besikurianti naujoji Lietuvos inteligentija, ypač tie, kurie buvo gyvenę ir mokęsi užsienyje, žvalgėsi į vakarietiškas tradicijas — labai populiarius tapo muzikinis ugdymas. Kiveriai norėjo, kad visi trys vaikai mokytųsi muzikos. Nupirko pianiną, surado mokytoją. „Skambinti pianinu visus tris mūsų šeimos vaikus mokė Varšuvos muzikos akademijos absolventas Julijonas Braunas. Už vieną pamoką reikėjo mokėti 10 litų. Tai

buvo labai didelė kaina, nes centneris rugių kainavo tik penkis litus“, — prisimena Birutė Karosienė.

Vaikų muzikiniam lavinimui Kiveriai negailėjo lėšų ir pastangų: „Turėjome legendinį pneumatinį pianiną su pedalais, — šviesiais vaikystės atsiminimais dalijasi Birutė Karosienė. — Instrumente buvo įtaisytas volelis su perforuotu popieriumi. Kai mindavai pedalus, volelis sukdamosi, o per skylutes einantis oras judindavo klavišus. Nuostabiliausia, kad muzika skambėdavo tiksli. Nuolat klausydamome Ferenczo Liszto ir kitų klasikų. Tai buvo natūralu — kaip kvėpuoti. Mūsų pianinas buvo garsus visoje Marijampolėje.“

Visa šeima nuvažiuodavo į Kauną, į Valstybės teatrą, į operos ir dramos spektaklius. Nepraleisdavo ir pačioje Marijampolėje vykstančių renginių, koncertų. Gebėjimas muzikuoti, mokėti užsienio kalbų, išmanyti meną ir literatūrą atitiko to meto inteligento sampratą. Visgi dėmesys muzikiniam lavinimui nereiškę, kad tėvai savo vaikų profesinę ateitį siejo su muzika: savo vaikus to sluoksniu žmonės skatino įgyti medikų, teisininkų, mokytojų profesijas. Vyresnysis Birutės brolis Bronislovas, nors uoliausiai mokėsi muzikuoti, atėjus laikui, studijavo mediciną — šį sprendimą tikriausiai įtakojo jo tėvas.

Lygiai taip pat mąstė ir iškilaus Lietuvos muziko Sauliaus Sondeckio tėvas, tarpukario Šiaulių meras, — jis nupirko dukrai pianiną, o sūnui — smuiką, nusamdė mokytojus ir skatino išmokti muzikavimo pradmenų. Tuo buvo apsiribota, visa kita vaikai bandė pasiekti savarankiškai. Tai, kad ir Sondeckis, ir Birutė Kiverytė, ir jos sesuo Ramutė tapo profesionaliais muzikais, buvo išskirtiniai atvejai.

Šviesus, ramus šeimos gyvenimas netikėtai baigėsi. 1939 m. rugsėjo 1-ąją naciai įsiveržė į Lenkiją, o rugsėjo 17-ąją iš priešingos pusės Lenkijos sieną kirta sovietų kariuomenė. Rugsėjo 19 d. sovietai užėmė

lenkų okupuotą Vilnių. Visi neramiai laukė, kas bus toliau. Staiga nuotaikos kardinaliai pasikeitė — spalio 10 d. pasklido žinia apie Sovietų Sąjungos „dosnią dovaną“: iš paveržto karo grobio ji išskyrė Vilnų ir perdavė jį Lietuvai. Žmonės apėmė džiaugsmas — pagaliau susigrąžinta istorinė Lietuvos sostinė Vilnius. Tačiau nerimas neatslūgo: ką reiškė ši dovana? „Per visą Lietuvą skambėjo pašaipūs Pupų Dėdės³⁰ žodžiai: „Vilnius mūsų, o mes rusų.“ Taip žmonės reagavo į to meto įvykius“, — sako Birutė Karosienė.

Mažai kas tikėjo rusų dosnumu. „1940 m. birželio 15 d. grįžusi namo po keturmetės pradinės mokyklos iškilmingų pabaigtuvių su dovanele, pamačiau verkiančią mamytę, — pasakoja apie nepamirštamą dieną Birutė Karosienė. — Nustebau: kas atsitiko? Ji pasakė: „Atėjo rusai.“ Tuos rusus aš netrukus pamačiau — Vytauto gatve judėjo nesibaigiantis tankų ir kareivių srautas. Rusų kareivėliai buvo suvargę, prastai aprenkti, ne auliniais odiniais batais, kaip lietuvių kariuomenės, bet brezentiniais. Jų kojos iki kelių apvyniotos bintais, išmirkytais degutu — kvapas šiurpus. Tik vėliau supratau, kokia bėda mus visus užgriuvo.“

Viskas kasdien tik blogėjo. Birutė į situaciją žiūrėjo vaiko akimis — įsiminė tai, kas ją labiausiai skaudino: „Kai užėjo sovietai, rusų armijos generolui turėjome užleisti namų svetainę. Pianiną teko išgabenti. Tada mes patikėjome jį Alytaus veterinarijos gydytojui A. Nikšai. Bombų sproginėjimai instrumento nesugadino, bet rusai traukdamiesi pianiną išsivežė. Laimė, per karus buvo išsaugotas antrasis šeimos pianinas „Rönisch“.“

Viktoras Kiveris, grįžęs iš užatlantės, ketino Lietuvoje išmokyti ir užauginti vaikus, o tuomet su šeima išvykti į Ameriką. Gal taip ir būtų atsitikę, ir Kiveriai būtų išvengę visų tų nelaimių, kurios prasidėjo su lig sovietų okupacija ir karu, bet Salomėja Kiverienė negalėjo palikti tėvų — kas gi jais būtų rūpinęsis senatvėje?

Greičiau nei po metų, 1941 m. birželio 14 d., Lietuvoje prasidėjo trėmimas. Septyniolika su puse tūkstančio niekuo neprasižengusių Lietuvos gyventojų atsidūrė gyvuliniuose vagonuose ir buvo išgabenti į katorgą toli nuo Tėvynės. Tarp išvežtųjų buvo nemažai Kiveriams artimų žmonių.

Birutė skaudžiai išgyveno tai, kad buvo ištremtas ar nužudytas jos fortepijono mokytojas Julijonas Braunas — žmogus tiesiog dingo, taip ir nepaaiškėjo, kas atsitiko³¹. Patys Kiveriai, kaip pasakoja Birutė Karosienė, tik per plauką išvengė šios bėdos: „Žinau, kad mus ketino išvežti, bet nespėjo, prasidėjo karas. Įspėjo jaunas vaikas komjaunuolis, kurį tėvelis, galima sakyti, sugrąžino į gyvenimą. Jis sunkiai susirgo, jau buvo praradęs sąmonę. Tėvelis, tai sužinojęs, rado jam daktarą, apmokėjo gydymą — viską padarė labai greitai, kol dar buvo įmanoma ką nors nuveikti. Vaikino tėvas buvo stalius, dirbo pas mano tėvelį — atbėgo pagalbos. Šis jaunuolis neužmiršo tėvelio gero darbo. Netyčia pamatęs išvežamųjų sąrašus, pasakė savo motinai: „Greičiau eik pas poną Kiverį ir įspėk, kad juos visus išveš tokią ir tokią dieną.“ Ši atskubėjo pas mus, įspėjo tėvelį. Mane nuvežė pas močiutę, o mamutę ir mažąją sesutę pas kitus savo gimines. Broliukas kaip tik tuomet laikė abitūros egzaminus, negalėjo niekur važiuoti, liko, nakvojo tai pas vieną, tai pas kitą draugą, namuose nesirodė. Pats tėvelis taip pat slapstėsi. Namai buvo tušti. Bet jau po dienos kitos matau jį atvažiuojant dviračiu pas močiutę. Pasišaukė mane ir sako: „Nesijaudink, važiavau laukais, pamiškėmis, niekas nematė. Vežimai vyksta, nestoja, anksčiau ar vėliau mus vis tiek suras ir išveš. Tai žinai, vaikyti, ilgai galvojau ir nusprendžiau: gal jei mane vieną ras, jūsų jau nebeieškos. Todėl jūs visi slapstykitės, pas senelius gyvenkite. Gal viskas aprims, galėsi toliau mokytis. Aš apsiverkiau, sakiau: „Ką tu, tėveli, jei išveš, tai tegul mus visus kartu, aš tikrai neliksiu.“ Tėvelis nepajėgė manęs perkalbėti. Vežė, pasodinęs ant vyriško dviračio skersinio.

Sėdėjau ir kračiausi 35 km. Dar buvome užsukę pas gimines, kur mamytė ir sesutė buvo apsistoję, nuo Marijampolės septyni kilometrai. Į namus grįžome vėl vakarą. Buvo penktadienis. Šeštadienį mamutė vis nervinosi — broliui gimnazijoje paskutinis egzaminas, o jo vis nėra. Sekmadienio rytą, penktą valandą, atbėga per laukus, per rugius, aukštai iškėlęs rankas, ir šaukia iš kažin kur: „Karas, Karas!“

Dvylikmetė Birutė gerai įsiminė to meto įvykius: „Viskas vyko labai greitai. Rusų kariuomenė spruko kiek įgalėdama. Jų sunkvežimiukai, tokie juokingi ir mažučiai, buvo perpildyti. Gintis niekas nė negalvojo.“ Ji matė, kad vokiečių kareiviai buvo sutinkami kaip laukti svečiai: „Visi, kas turėjo daugiau žemės, žinojo, kad sovietai viską atims, o juos pačius išveš. Todėl vokiečių kareivius ir lašinukais, ir svogūnais su lietuviška duona vaišino. Tada visiems atrodė, kad karas yra išsigelbėjimas.“

Netrukus paaiškėjo, su kokiais ketinimais „svečiai“ atėjo į Lietuvą: „Marijampolėje gyveno daug žydų. Tai, kaip su jais buvo elgiamasi, tiesiog nesuvokiama. Miesto gyventojams buvo nurodyta susirinkti Laisvės aikštėje, ten buvo suvaryti žydai. Iš jų tyčiojosi, juos vertė gultis ant grindinio ir tuoj pat stoti, ir vėl gultis, ir vėl stoti, ir taip be galo. Buvo senų žmonių — jie nebepajėgė pakilti, talžė juos bizūnais. Iš mūsų namų aikštė kaip ant delno — viską matėme pro langus.“

Birutės tėvai dirbo ir karo metais, stengėsi aprūpinti šeimą; vaikai augo, lankė mokyklas. Tačiau ankstesnis gyvenimas buvo dingęs negrįžtamai. 1943 m. uždarius Vytauto Didžiojo universitetą Bronislovo medicinos studijos nutrūko. O netrukus jį išvežė darbams į Vokietiją. Po karo jis atsidūrė pabėgėlių stovykloje, galop nukako į Australiją.

Matydami artėjančią pralaimėjimą naciai liejo įniršį. „Vokiečiai išsprogino elektrinę, pastatytą ant Šešupės 1938-aisiais — atgabeno

prie elektrinės didžiules cisternas degaus skysčio ir jas padegė. Sprogimas buvo toks galingas, kad viskas išlakstė ir sudegė. Ir mūsų namai sudegė, liko vien griuvėsiai. Gera, kad tėvelis, nujausdamas tokį pavojų, buvo išvežęs šeimą į kaimą — tai mus išgelbėjo“, — prisimena Birutė Karosienė.

Vietoje namų — plytų krūva. Kaip gyventi toliau? Priglaudė kaimynai. Šeimą gelbėjo Kiverio sumanumas: „Tėvelis buvo sukaupęs grynujų pinigų įvairiais banknotais — reichsmarkėmis, doleriais, svarais. Matydamas, kad karo pabaiga artėja ir nujausdamas pasekmes, pinigų susuko į ritinį ir apvyniojo nedegia, drėgmės nebijančia medžiaga, sukišo į nedidelį stiklainį, o jį — dar į kelis įvairaus dydžio stiklainius. Gera, aprišo dangtį ir visa tai paslėpė rūsyje po vandentiekio vamzdžiu. Mums sugrįžus į Marijampolę, vieną naktį nuėjo prie mūsų namo griuvėsių — surado! Visiems buvo daug džiaugsmo. Turėjome už ką nusipirkti maisto, drabužių, buitinių rakandų.“

Pokariu Kiveriai, kaip ir daugelis Lietuvoje, gyveno visiškai neži-
nioje ir nuolatinėje baimėje — likimas galėjo kardinaliai pasikeisti bet kurią akimirką: „Po lova turėjome pasirošę maišelį su džiovintais ir drabužiais, jei mūsų ateis. Tėvelis apskritai namuose nenakvodavo, slapstėsi, kad nepagautų.“

Netrukus šeima persikėlė gyventi į Kauną — skaudus paradoksas: jei šeimos namai nebūtų buvę sugriauti ir Kiveriai nebūtų išvykę iš Marijampolės, tai po savaitės kitos, tvirtu Kiverio įsitikinimu, juos būtų suradę ir ištrėmę.

„Kaune mūsų namai buvo ištuštėję, dauguma nuomininkų buvo išvežti į Sibirą: Višinskiai, žurnalistas Jonas Kusa su šeima, o kitas žurnalistas Bartininkas suimtas, bet jo žmona su keturiais vaikučiais liko. Mes įsikėlėme į butą, kuriame gyveno Višinskiai, dar anksčiau — Mykolaitis-Putinas. Šiame bute buvo likus tik nianytė — senutė iš Žemaitijos, ištikima Višinskių vaikų auklė. Labai nuoširdi, sąžininga,

dora — ji liko laukti šeimininkų ir saugoti butą nuo svetimų. Įsikėlėme 1945 m., karas jau buvo pasibaigęs. Butas gražus, saulėtas, bet gyvenimas niūrus, pilkas: elektros nėra, telefono ryšio nėra, nėra kuo namus šildyti. Mamytė, kad galėčiau groti, pirštines numezgė su atvirais pirščiukais. Bet vis vien, kai šalta patalpoje, niekas negelbsti. Šilčiausia buvo virtuvėje, kur ugnį pakurdavome. Elektros ilgai nebuvo, tad viskas skendėjo tamsoje. Atsimenu, kaimynė pamokė mamytę tokią piksulę įrengti: riebalų į buteliuką įpilti, įdėti vilnos knatelių, žiūrėk, jau liepsnelė dega. Bet ir vėl negerai — rūksta baisiausiai. 1947 m. mūsų namą nacionalizavo, bet butą mums paliko. Anksčiau mūsų name inteligentai gyveno, tai ir namai buvo tvarkingi. Dabar svetimi perėjūnai įsikūrė, vieni keitė kitus. Suvaldyti nieko nebuvo galima: nei tvarkė, nei prižiūrėjo, viską niokojo, vaikai bežaisdami gaisrą užkūrė“, — pasakoja apie sunkius laikus Birutė Karosienė.

Svarbiausias tėvų rūpestis ir pokariu buvo dukrų išsilavinimas. Progimnaziją, tuomet septynmetę mokyklą, Birutė baigė dar Marijampolėje. Ji prisimena, kad pats pirmasis ir pats sunkiausias buvo lietuvių kalbos baigiamasis egzaminas. Reikalavimai griežti, kaip nepriklausomoje Lietuvoje: „Viena gramatinė klaida — dvejetas ir neleidžiama laikyti kitų egzaminų; trys sintaksės klaidos buvo prilyginamos vienai gramatikos klaidai ir t. t. Prieš egzaminą aš taip jaudinausi, kad ir tėvelį savo jauduliu užkrėčiau. Egzamino dieną anksti atsikėlęs, jis nuėjo į turgų, nupirko šviežių braškių, pieno ir chalą, tokią minkštą bandelę. Parnešęs ėmė mane įkalbinėti, kad pavalgyčiau, o aš jam sakiau: negaliu, jaudinuosi. Vis dėlto įkalbėjo, pavalgiau ir pasijutau drąsiau. Kai baigiau egzaminą, baimė vėl užplūdo: ar nepalikau kokios klaidos, nes nespėjau perskaityti, ką buvau parašiusi, — tuomet reikėjo rašinį iš juodraščio švariai perrašyti. Lietuvių kalbos gavau ketvirtą — nežinau, ką ne taip parašiau. Ir kitus egzaminus gerai išlaikiau — turėjau daug penketų.“

Birutė su tėveliu Viktoru Kiveriu. Kaunas

Sovietams okupavus Lietuvą, mokyklose imta mokytis rusų kalbos. Požiūris į šią naują, suprantama, nebuvo palankus. „Sovietų valdžios mes niekas nemėgome — tokia buvo bendra atmosfera, — pasakoja Birutė Karosienė. — Mamytė klausydavo radijo laidų iš Amerikos. Trukdžiai būdavo nežmoniški — per tuos braškesius buvo sunku girdėti, bet vis vien klausėmės ir girdėjome, ką sako: „Jūs pakentėkite,

mes jus išvaduosime.“ Todėl ir nuotaikos tokios buvo — jei ši valdžia laikina, tai nenoriu nei tos kalbos mokytis, nei apie tuos žmones žinoti.“

Vyresni žmonės, patyrę valdžios nusikaltimus ir smurtą, buvo atsargesni. Birutė Karosienė pasakoja giliai atmintin įsirežusį vaikystės epizodą: „Gimnazijoje turėjau gerą draugę, su ja kartu lankiau ir muzikos mokyklą. Ji gyveno Žaliakalnyje, aš ateidavau pas ją, o pas kui mes abi nusileisdavome į muzikos mokyklą senamiestyje. Kartą jos tėvelis pasikvietė mane į svetainę ir pasakė: „Tu, vaikyti, girdėjau nenori rusų kalbos mokytis. O tu žinok, užsienio kalbą, nors ir kinų, išmok, tai busi turtinga ir laiminga.“ Man buvo gėda, supratau, kad elgiausi vaikiškai.“

1946 m. Birutė lygiagrečiai su gimnazija ėmė mokytis Kauno Juozo Gruodžio muzikos mokykloje. „Mano pianino mokytoja Aldona Dvarionienė buvo labai gera, — pamokas šioje mokykloje mielai prisimena Birutė Karosienė, — mes visi ją pagarbiai vadindavome ponios Dvarioniene. Man pasisekė, kad atsidūriau pas ją, daug iš jos išmokau.“

Žingsnis po žingsnio nuo vaikų darželio iki gimnazijos — taip Birutės tėvai tiesė vaikų kelius į išsimokslinimą. Tai buvo tėvų dovana vaikams, ji turėjo užtikrinti gražią, prasmingą ateitį.

1950 m. Birutė Kiverytė įstojo į Lietuvos konservatoriją.

Algirdas Karosas (1927–1980)

Gimė Rygoje — Baltijos šalių didmiestyje, nuo seno garsėjusiame muzikinėmis tradicijomis. Tačiau Rygoje Algirdas praleido tik pirmuosius trejus gyvenimo metus, buvo per mažas, kad suvoktų miesto muzikinį foną, visgi šeimos aplinka buvo paveiki: ištisą dieną namie skambėjo muzika, nes Algirdo tėvas Juozas Karosas nuolat dirbo su mokiniais, kūrė, muzikavo.

Algirdas Karosas. Klaipėda, apie 1950

1930 m. šeima persikėlė į Kauną. Ūgtelėjo Juozo Karoso autoritetas — juk jis buvo diplomuotas muzikas (tokių Lietuvoje dar nebuvo daug). Vaikams muziko kelias taip pat tapo savaime suprantamas, rengtis muzikų karjerai jie ėmė nuo mažens.

Motyvų tapti muziku Algirdo vaikystėje ir jaunystėje būta daug. Jis tapo tėvo sėkmės liudininku, dar mažas būdamas, lankėsi jo choro repeticijose, stebėjo, kaip gimsta muzikos grožis ir harmonija; girdėjo aplodismentus koncertuose, matė, kokį džiaugsmą muzika teikia klausytojams. Kauno muzikinis gyvenimas jam buvo neatsiejamas nuo tėvo.

Reikšminga paskata buvo 1933 m. Algirdo dėdės Stasio Vainiūno pelnytis laureato vardas Vienoje, tarptautiniame pianistų konkurse, kur dalyvavo net 252 atlikėjai. Tai buvo didelis įvykis Lietuvos muzikiniame gyvenime. Šis laimėjimas Algirdą padrąsino, paskatino eiti muziko keliu.

Algirdo muzikinis ugdymas vyko labai nuosekliai: iš pradžių jį mokyti ėmėsi mama, vėliau įsitraukė ir tėvas. 1937 m. pavasarį Juozas Karosas buvo paskirtas Klaipėdos muzikos mokyklos direktoriumi, o rugsėjo 1-ąją Algirdas tapo šios mokyklos mokiniu. Be fortepijono, ėmė lankyti smuiko pamokas.

1939 m. Karosams vėl teko keltis — šįkart su visa muzikos mokykla į Šiaulius. Kėlimasis buvo priverstinis — 1939 m. kovo 20 d. Vokietija ultimatyviai pareikalavo perleisti Klaipėdos kraštą. „Norėjau Klaipėdoje pastatyti gražius rūmus muzikos mokyklai ir muzikos mokslą perkelti į aukštą profesionalų lygį. Visos svajonės žlugo. Dabar leidžiuosi į nežinią“³², — skausmingai tuos įvykius išgyveno Juozas Karosas.

Juozas Karosas buvo įgaliotas įsteigti Šiauliuose muzikos mokyklą ir jai vadovauti — Algirdas ir jo sesuo Rima buvo pirmieji šios mokyklos mokiniai.

Mokykloje Algirdas susipažino su būsimu iškiliu muziku Sauliumi Sondeckiu ir jiedu tapo neperskiriama draugais. Saulius Sondeckis: „Artimai susidraugavau su kompozitoriaus Juozo Karoso sūnumi Algirdu [...]. Jis lygiagrečiai lankė smuiko ir fortepijono specialybės klases — man tai padarė labai didelį įspūdį. Nusprendžiau ir aš mokytis dviem „frontais“, tik jam pirmas instrumentas buvo fortepijonas, antras — smuikas, o aš, atvirkščiai, pradėjau nuo smuiko, vėliau ėmiau mokytis fortepijono.“³³

Didelį įspūdį Sondeckiui padarė tai, kiek daug tuomet dar tik trylikametis Algirdas turėjo muzikos žinių: „Algirdas buvo labai pasi-kaustęs muzikiniais klausimais, daug skaitė ir klausė. Bendrauti su

juo man buvo nepaprastai įdomu. Jis pasakodavo apie muziką, kartu muzikuodavome. Mudu su sese Danguole — ji taip pat mokėsi muzikos mokykloje — ėmėme rengti namų koncertus, net bilietus paroduodavome. Mūsų namuose buvo didelė svetainė su suveriamomis durimis, kur tilpdavo ir „atlikėjai“, ir „klausytojai“. Surinkdavau nedidelį ansamblį — savo pirmąjį „orkestrą“, ir kartu koncertuodavome. Algirdas visada dalyvaudavo — skambindavo fortepijonu, grieždavo smuiku, parūpindavo mums natų. Muzikos biblioteka Karosų namuose mane žavėjo — iki tol nieko panašaus nebuvau matęs. Atėjęs pas juos į svečius, pirmiausia bėgdavau prie natų ir muzikinių knygų lentynų. Dovanų iš Algirdo gavau kišeninio formato Schuberto „Nebaigtosios“ simfonijos partitūrą [...]. Tai buvo pirmoji partitūra, kurią laikiau rankose. Saugau ją kaip relikviją.“³⁴

Šiauliuose tuomet gyveno ir daugiau būsimų Lietuvos muzikos žvaigždžių: Eugenijus Paulauskas, Jurgis Fledžinskas, Jonas Urba. Algirdas šioje bendrijoje buvo reikšmingas asmuo: skambino fortepijonu, griežė smuiku, daug žinojo apie muziką ir muzikus, be to, jo tėvas vadovavo mokyklai.

1940 m. Lietuva buvo okupuota sovietų, 1941 m. atėjo naciai. Daug kas pasikeitė, tai palietė ir muzikinį gyvenimą. Juozas Karosas skundėsi: „...muzikos mokykla gavo slaptą (!) pranešimą (net neaišku, kodėl slaptą), kad reikia išbraukti kompozitoriaus Felixo Mendelssohno-Bartholdy kūrinius iš pedagoginių ir koncertinių programų. Šis garsus kompozitorius, pianistas, dirigentas ir muzikos veikėjas, tiek daug nusipelnęs vokiečių muzikai, dėl savo kilmės fašistinei ideologijai buvo nepriimtinas. Ir mes turėjome paklusti.“³⁵ Mendelssohno opusai dingo iš kultūrinės apyvartos, nors buvo mėgstami, plačiai naudojami mokymo tikslams.

Karo pabaigoje vykstant kovoms buvo sugriauta 85 proc. Šiaulių pastatų, išsprogdintas didelis dar caro laikais statytas geležinkelio

mazgas. Miestas ištuštėjo. Muzikos mokykla buvo sudeginta su visu inventoriumi³⁶. Visgi netrukus mokykla vėl ėmė veikti. Trūko visko, net mokytojų. Juozas Karosas rado išeitį — mokytojais tapo labiausiai pažengę mokiniai: Karosų vyresnioji duktė pianistė Rima ir smuikininkas Eugenijus Paulauskas. Jie mokėsi patys ir mokė kitus. Algirdas į mokytojus nepateko, buvo per jaunas.

Neilgai trukus Karosų šeima ir vėl atsidūrė Klaipėdoje — po Antrojo pasaulinio karo Juozas Karosas buvo įpareigotas atkurti Klaipėdos muzikos mokyklą, tad nuo 1945 m. Algirdas tęsė mokslus Klaipėdoje. Teko lopyti karo padarytas spragas, prisiminti ir atkurti tai, kas pamiršta. Tačiau netikėtai sušlubavo sveikata. „Karinis komisariatas Klaipėdoje sumanė patikrinti Algirdo sveikatą — suabejojo, ar kar-tais, padedamas tėvelio, mokyklos direktoriaus, jis nebando išvengti karo tarnybos, — pasakoja Birutė Karosienė. — Algirdą paguldė į karo ligoninę, atliko tyrimus ir aptiko sunkią diabeto formą. Gydytojai ka-tegoriškai nerekomendavo atlikėjo veiklos, sakė, kad viešų koncertų jaudulys didina cukraus kiekį kraujyje.“

Kariuomenėn Algirdo nepašaukė. Liga apsaugojo nuo karo tarnybos, bet labai paveikė mokslus — į mokymosi procesą vis įsiterpdavo gydymas. Algirdas kiek galėdamas priešinosi ligai ir mokyklą baigė įspūdingai — pritariant tėvo diriguojamam mokinių orkestrui atliko Schumanno fortepijoninį koncertą.

Atlikėjo karjeros Algirdui teko atsisakyti, tačiau 1950 m. jis vis vien įstojo į konservatoriją — ketino tapti muzikologu.

Algirdas ir Birutė Karosai

Birutė Kiverytė ir Algirdas Karosas į Lietuvos valstybinę konservatoriją įstojo tais pačiais 1950-aisiais. Birutė studijavo fortepijoną, Algirdas — muzikologiją.

Birutė ir Algirdas Karosai. Klaipėda, 1955

Studijoms Konservatorijoje Birutė buvo puikiai pasirengusi — Marijampolėje turėjo gerą fortepijono mokytoją, vėliau lankė Kauno muzikos mokyklą. Konservatorijoje dirbo puikūs pedagogai — Birutės specialybės dėstytojos buvo pianistės Mariam Azizbekova (forte-pijono klasė) ir Olga Šteinberg (kamerinio ansamblio ir akompani-mento klasė), abi baigusios Maskvos konservatoriją. Buvo dar jaunos,

profesorėmis tapo vėliau, bet savo darbą išmanė puikiai, per ilgą praktiką parengė puikių atlikėjų. Iš šių savo dėstytojų Birutė perėmė atsakingą profesijos vertinimą, pagarbų požiūrį į didžiųjų kompozitorių muzikos interpretavimą, ansamblinio muzikavimo įgūdžius, gebėjimą girdėti savo partnerius, kartu su jais kurti vieningą atlikimo koncepciją, groti kaip vienas žmogus. Baigusi studijas visa tai ji sėkmingai pritaikė veikloje.

Stodamas į Konservatoriją Algirdas turėjo nemažą žinių ir patirties kapitalą. Jis skambino fortepijonu, griežė smuiku, dainavo chore, bandė kurti muziką. Muzikavimo patirtis Algirdą įgalino kaip atlikėją pažvelgti į muzikos kūrybą, atrasti joje naujų tiesų ar anksčiau nepastebėtų dėsningumų — kitaip tariant, moksliniu aspektu pažinti tai, ką iki tol bandė realizuoti praktiškai. Tai buvo įdomu ir patrauklu. Be to, jo tėvas, buvęs prie lietuvių profesinės muzikos ištakų, pats prisidėjęs prie jos kūrimo ir sklaidos, pažinojęs daugelį to meto muzikų ir artimai bendravęs su jais, buvo unikalus žinių šaltinis.

Lietuvos valstybinėje konservatorijoje jau tuomet veikė Muzikos istorijos ir Muzikos teorijos katedros, Liaudies kūrybos laboratorija — tyrimų amplitudė buvo plati, o Algirdo vedliai studijuojant muzikologiją buvo Jadvyga Čiurlionytė, Juozas Gaudrimas, Julius Špigelglazas, Eduardas Balsys.

Baigiamajame darbe Algirdas nagrinėjo savo dėdės Stasio Vainiūno Rapsodiją vargonams ir orkestrui. Darbui labai padėjo glaudus jaunojo autoriaus ryšys su pačiu kompozitoriumi, galimybės prieiti prie šaltinių ir autentiškos medžiagos. Tiesa, nuo jaunystės jį lydėjusi liga ir čia gerokai sutrukdė — studijų baigimą teko metams atidėti.

Ne vien pedagogai paliko pėdsaką studentų gyvenime — bendramoksliai taip pat buvo svarbūs tobulėjimui. Kartu su Birute ir Algirdu mokėsi pianistai Vytautas Landsbergis, Dainius Trinkūnas, Vytautas Gaidamavičius, Halina Znaidzilauskaitė, Ramunė Vaitkevičiūtė, dai-

nininkė Elena Saulevičiūtė, kompozitoriai Vytautas Kairiūkštis, Algimantas Bražinskas... Jie visi lankė bendras paskaitas, matydavosi savo profesorių klasėse. Daug bendramokslių jie pažinojo dar iš Kauno, Šiaulių, Klaipėdos muzikos mokyklų; mezgė pažintis su vyresniųjų kursų studentais. Juos vienijo muzika, studijos, jaunystė.

Studijuojant užsimezga ir ypatingų draugysčių, peraugančių į didesnę jausmą. Birutė susipažino su Algirdu Konservatorijos pirmame kurse — jos akimis, Algirdas buvo retas žmogus: inteligentiškas, apsiskaitęs, doras, iš geros šeimos.

Inteligentas, intelektualas — ir ligos varginamas žmogus... Toks likimo nulemtas derinys — viena traukė, kita gąsdino. „Būtų miręs, jei ne profesorė Gruodytė, — prisimena Birutė Karosienė. — Ji išgelbėjo gyvybę. Algirdas dažnai kartodavo: „Ji man kaip antroji mano motina.“ Doktorė visaip bandė Algirdą gydyti. Iš pradžių bandė parinkti dietą, bet kur tau padės — cukraus skaičiai buvo siaubingi; vietoj 120 buvo keturiskart daugiau — 480. Grėsė mirtis. Algirdas laikėsi griežtos dietos — tik rauginti kopūstai, jokios bulvės, jokių miltų, tiesiog badas. Negerėjo! Tuomet keturis kartus per parą ėmė daryti insulino injekcijas.“

Gyvenimas kartais negailestingas, bet jaunystė ima viršų. „Kalbino mane visaip, kad tik sutikčiau būti su juo, kad žinotų, jog tapsiu jo žmona, — pasakoja Birutė Karosienė. — Sakydavo, kad gali palaukti ir pusę metų, ir metus, kiek aš norėsiu, bet nori tikrai žinoti, kad apsisėsiu. Mano tėvelis, sužinojęs apie mūsų ketinimus, susirūpino. Turėjo pusbrolių gydytoją — iškart nuėjo pas jį, klausia: kas per liga, ar pavojinga? Grįžęs, man sako: „Ką tu, vaikeli, tai nepagydoma liga, juo toliau, tuo daugiau kaupsis komplikacijų. Užsikeli nepakeliamą našta ant savo siauručių petelių. Pagalvok, kol nevēlu.“ Ką galėjau

atsakyti — tik viena: „Man, tėveli, jo gaila.“ Buvau tokia optimistė... Dabar dažnai pagalvoju: ar aš jį labiau mylėjau, ar man buvo jo gaila. Geras žmogus ir toks nelaimingas. Kaip pelytė įlindau į spąstus.“

1955 m. pavasarį Birutė ištekėjo už Algirdo. Jiedu buvo jauni, visi sunkumai atrodė įveikiami.

Baigusi studijas Birutė Karosienė grįžo į Kauną dirbti muzikos mokykloje, kuriai vėliau buvo suteiktas Juozo Naujalio vardas. Ji mokė pianistus, akomponavo stygininkams, su jais koncertavo: „Man patiko šis darbas. Viskas ėjosi gerai, kolegos tai vertino. Vienas autoritetingiausių mokyklos smuiko mokytojų Vladas Varčikas vis skubėjo iš anksto susitarti, kad mane skirtų akompanuoti jo mokiniams.“

Mokėjimas išklausti, rasti bendrą kalbą ir su vaikais, ir su kolegomis — svarbus bruožas. Mokykloje tai buvo pastebėta — netrukus Birutė tapo direktoriaus pavaduotoja. Darbo padaugėjo, bet, būdama darbšti, gebėdama sumaniai organizuoti veiklą, ji viską spėdavo.

Algirdo kelias nebuvo toks sklandus. Dėl sveikatos teko metams atidėti Konservatorijos baigimą, maža to, muzikologo profesija jį nuvylė. Šiaip jau labai įdomi ir kūrybinga, sovietmečiu ji ėgavo nepageidaujamų ypatumų. O pirmuoju pokario dešimtmečiu drąsesnis žodis buvo ypač persekiojamas, muzikologijos tyrimus riboja aibė ideologinių šampų. Algirdui visa tai buvo nepriimtina, o žmonai guodėsi: „Nesigailiu, kad Konservatorijoje tiek metų mokiausi — mano mamos toks buvo noras. Mano paties noras buvo sutikti mylimą žmoną — taip buvo lemta.“

Algirdą traukė bendraamžio kino operatoriaus Jono Griciaus pavyzdys. Birutė Karosienė prisimena vyro žodžius: „Mano tėveliai manė, kad būsiu ir pianistu, ir kompozitoriumi, ir diriguosiu, o aš norėjau būti operatoriumi, kaip Gricius.“ Įgyvendinti šią svajonę

buvo nelengva: reikėjo studijuoti Maskvos kinematografijos institute. Liga taip pat apsunkino perspektyvą. Ir visgi Algirdas Karosas savo pasiekė — mokėsi Maskvoje, tiesa, tapo ne kino operatoriumi, bet fotožurnalistu.

Baigęs studijas Maskvoje, grįžo į Lietuvą. Čia pasijuto esąs savo vietoje tiek profesiniu, tiek žmogiškuoju atžvilgiu. Rengė parodas, jo nuotraukos buvo spausdinamos laikraščiuose, žurnaluose. Algirdas siekė ypatingos nuotraukų kokybės. Techninės naujosios Sovietų Sąjungoje buvo sunkiai prieinamos, juolab į kokybiškesnę fotografijos įrangą apskritai buvo žiūrima kaip į strateginį prietaisą. Tai nesutrukdė Algirdui ieškoti naujovių, kita vertus, jis neatsisakydavo ir ankstesnių technologijų, sąmoningai, net demonstratyviai naudojo tai, kas jo kolegoms atrodė pasenę — jam buvo svarbiausia rezultatas. Buvo tikras menininkas — originalus, savitas. Lietuvos fotografijos istorikas Virgilijus Juodakis rašė: „Algirdas Karosas nemėgsta įmantrių kadry. Fotografuoja daugiausia normaliu objektyvu, nesivaiko rakursų, bet nevengia priekabia akimi visapusiškai išnagrinėti, ištirti objektą, norėdamas atrasti tokį tašką, iš kurio atsiskleistų ne visų pastebimi atspalviai.“³⁷

Algirdo sveikata vis blogėjo, negalia slėgė ir jį, ir jo šeimą. Prasidėjo komplikacijos, liga apėmė plaučius. Birutė Karosienė: „Jam darė pneumatoraksą. Algirdas sakydavo, kad eina plaučius pripūsti — užteko jėgų ir valios juokauti. Jis buvo religingas. Sukalbėdavo maldą Švenčiausiajai Marijai, mane ramindavo, kad bus, kaip bus, viskam Dievo valia. Sovietinė medicina buvo nekokia, dūrė tarp šonkaulių nematydami, kur duria. Jį gydė daktarė Ločerienė, žinomo akordeonisto žmona. Ji laimingai „pripūsdavo“, kas reikia. Atsisveikindavo, o jis po kurio laiko vėl grįždavo į ligoninę. Taip ir gyvenome.“

Vėliau pablogėjo akys. Anuomet garsioje Filatovo akių klinikoje Odesoje jam operavo vieną akį, kitai pavojus taip pat buvo iškilęs, bet operacijos neprireikė.

Algirdas laikėsi vyriškai. Egidijus Buožis prisimena, kad, ėmęs kamantinėti dėdę Algirdą apie ligą, išgirdo rimtą paaiškinimą: „Žinai, vieną kartą labai daug šokolado suvalgiau.“ Nepaisydamas negalios, jis laidė juokus, stengėsi neparodyti kančios.

Trejus metus Algirdui darė pneumotorakso procedūras, trejus metus abu su Birute buvo apimti nuolatinio nerimo ir streso. Pagaliau atėjo gera žinia — gydymas padėjo. Buvo atlikti tyrimai, daktarų išvada buvo palanki: sveikatos būklė geriausia, kokia tik įmanoma. „Tuomet ir nusprendėme: jei Algirdo sveikata pagerėjo, atėjo metas pabandyti susilaukti vaikelio, — apie vieną šviesiausių gyvenimo laikotarpių pasakoja Birutė Karosienė. — Ryžomės tam pasitarę su gydytojais. Nuvažiavome į Nidą. Tuomet ten ne visus leido, buvo uždara zona, kaip ją vadino. Bet Naujajio mokykla, kur dirbau, parūpino leidimą. Apsistojome pas poniją Pičienę, vietos vokiečių. Ji mus labai globojo, skaniai valgydino. Ten viskas buvo gražu ir malonu — žmonių nedaug, ramu. Eidavome pasivaikščioti, aš puokštes rinkau. Šeiminkė turėjo vilkinį šunį — kai aš jį pavaišinti norėdavau, atsistodavo ant užpakalinių kojų, buvo už mane didesnis. Algirdas jį vis fotografavo.“

Karosų sūnus gimė 1958 m. balandžio 22 dieną. „Visi buvome laimingi. O Algirdo tėveliai gal buvo laimingiausi iš visų — mums vis kartojo, kad jau buvo visai nusivylę, nes Algirdo sveikata nekokia, Karosaitės vis panelės, ir anūkėlio jau nesitikėjo sulaukti. Išties, stebuklas įvyko!“ — sako Birutė Karosienė. Tėvams vaikelis suteikė laimę ir atgaivą, pasaulis suspindo naujomis spalvomis.

Birutė Karosienė su sūneliu gyveno Kaune, Algirdas Karosas — Vilniuje, dirbo „Kooperatininko“ žurnalo fotografu. Jie nesijautė toli vienas nuo kito, išnaudojo kiekvieną akimirką pabūti drauge. Algirdas su

šeima praleisdavo ne tik savaitgalius — darbo reikalais daug keliaudamas po Lietuvą, ieškojo progos užsukti ir į Kauną. Rūpesčių Birutei gausybė: mažas vaikas, darbas mokykloje... Ant jos pečių gulė ir visa šeimos buitis. Ji išmoko apgalvotai ir patikimai tvarkyti reikalus, spėdavo visur.

Algirdo liga progresavo, gyventi ir Kaune, ir Vilniuje šeimai darėsi vis sunkiau. Teko keisti gyvenamąją vietą. Padėjo geri žmonės.

Birutė Karosienė: „Tuometis „Lietkoopsąjungos“ valdybos pirmininkas Aleksandras Jankauskas mus atjautė. Jis pats sirgo diabetu, geriau už kitus suprato, kas vyksta. Žinodamas, kiek daug Algirdui tenka keliauti ruošiant medžiagą „Lietkoopsąjungos“ žinybiniam žurnalui, o po to dar važiuoti pasimatyti su šeima, Jankauskas pasiūlė padėti. Mums pasiūlė butą naujame Lazdynų mikrorajone, Architektų g. 14. Šis naujutėlaitis pastatas buvo vienas pirmųjų Vilniaus dvylikaaukščių. Greitai paaiškėjo ir sąlygos — turėjome atiduoti nuosavą butą Kaune. Privatų butą teko iškeisti į valdišką.“

Sovietmečiu gyvenamųjų būstų katastrofiškai trūko. Visi gyveno susispaudę, metų metais laukdavo, kada ateis eilė pagerinti sąlygas. Birutė Karosienė: „1947 m. nacionalizavo mūsų namą Kaune, mums paliko butą, kuriame gyvenome. Tėvelis butą Kaune užrašė man, kad turėčiau kur gyventi, kad nereikėtų kitų malonės prašyti. Algirdui pasakiau, kad savo butą atiduosiu, kad tik galėtume gyventi kartu. Jis 15 metų taip ir važinėjo iš miesto į miestą. Aš taip dažnai važinėti negalėjau, nes ir mokykloje dirbau, ir Saulius dar mažas buvo, ir mamutei priežiūros reikėjo, jos sveikata jau buvo visai nekokia. Tėvelis mirė 1963 m., bet jis tikrai niekur nebūtų kėlėsis, sakydavo, kad savo name gyvena ir čia numirs. Mamutė galvojo taip pat, kartodavo, kad prie tėvelio kapo pasiliks, — iš pradžių dar norėjo viena Kaune pasilikti, bet supratome, kad taip neišeis, ir ji jau ėmė skubinti dokumentus tvarkyti, kad važiuotume, visi kartu gyventume.“

1970 m. Birutė ir Algirdas Karosai su sūnumi Sauliumi ir močiute Salomėja persikėlė į Vilnių. Išvažiuoti iš Kauno Birutei nebuvo lengva. Ten ji užaugo, gyveno su tėvais ir seserimi, ten pradėjo pedagoginę veiklą, ją gerbė ir mylėjo mokiniai ir kolegos. Atsisveikino gražiai — susirinko mokiniai, dovanojo daugybę gėlių, o paskui prie Karo muziejaus padarė bendrą nuotrauką atminimui.

Vilniuje jau laukė nauja darbovietė — M. K. Čiurlionio meno mokykla. Birutė Karosienė puikiai pritapo prie šios mokyklos kolektyvo — dirbo profesionaliai, turėjo savo braižą, parengė talentingų pianistų. „Teta Birutė turėjo dovaną — mokėjo logiškai mąstyti, blaiviai įvertinti, analizuoti, — pasakoja Egidijus Buožis. — Čiurlionio mokykloje aš pas ją mokiausi fortepijono, esu laimingas dėl to. Ji gebėjo įdomiai ir įtikinamai išlukštinti net ir tokį kūrinį, kuris jau seniai visų nugrotas, nuvalkiotas, žinoma kiekviena nata. Surasdavo kokį naują aspektą, naują spalvą, ir tas kūrinys imdavo skambėti naujai ir netikėtai.“

Labai gražiai apie Birutę Karosienę atsiliepė jos mokinė Audronė Žigaitytė-Nekrošienė: „... ji ne tik mokė profesinių dalykų, bet ir gebėjo pamatyti mūsų visų pomėgius, išvelgti kartais net pernelyg giliai užslėptus gabumus ir padrąsinti ryžtingai atsisakyti to, kas nelabai sekasi, gilinti žinias ten, kur įdomu.“³⁸ Išvelgti ugdytinio stipriąsias puses, kurių jis pats nė nenujaučia, jį suorientuoti į tai, kas įdomu ir perspektyvu, — svarbus mokytojo gebėjimas, nuo to priklauso jau-
nojo menininko ateitis.

Palankus įvertinimas, veiklos reikšmės supratimas motyvuoja net patyrusį menininką, suteikia jam jėgų. 1977 m. buvo surengta Algirdo Karoso fotografijų paroda. Joje apsilankė daug žmonių, atsiliepimai buvo labai geri. Virgilijus Juodakis: „Šioje personalinėje parodoje Algirdas Karosas iš gausaus savo archyvo pateikė tik nedidelę dalelę. Kolekcija taip parinkta, kad joje galėtume matyti kuo pilnesnę Tarybų Lietuvos gyvenimo paletę — ir Kauno HES (Kauno hidroelektrinė)

statybą su naujųjų marių grožiu, ir industrijos grafiką, ir Kuršmarių žvejų romantiką, ir žemės ūkio darbus, ir kultūrinį gyvenimą. [...] jo darbai alsuoja vidine ramybe, tarsi kviestų ramiai pamąstyti apie gyvenimą, prisiminti jau nutolusį nuo mūsų žmogų ar įvykį.“³⁹

Sunki liga ir „vidine ramybe“ alsuojantys meno darbai — tokios menininko aistros ir vidinės jėgos turėjo Algirdas Karosas. Jis mirė 1980 m., jam tebuvo penkiasdešimt treji...

Birutė Karosienė M. K. Čiurlionio meno mokykloje dirbo iki 1990 m., vėliau susikoncentravo į labdarą. Jos mokyklos kolegos rašė: „Birutė Karosienė — viena iš tų žmonių, apie kuriuos kalbama nedaug ir nedažnai, tačiau jos buvimas šalia, dėmesys ir veiklos rezultatai juntami ne tik realią bendravimo akimirką, bet nuolatos. Ne vieną dešimtmetį visą savo išvalgumą ir nuoširdžią pagalbą teikusi mokiniams, šiandien, atsisveikinusi su aktyviu pedagoginiu darbu, Karosienė dosniai dalina dėmesį ir finansinę paramą. Svarbus, dešimtmečiais ugdytas menininko pedagogo žvilgsnis netrunka išvelgti, kam parama būtiniausia, kur investuotos lėšos duos didžiausių meninių rezultatų.“⁴⁰

Birutės ir Algirdo Karosų artimas draugas ir bendramokslis Saulius Sondeckis taip apibūdino savąją kartą: „Mano kartai viską reikėjo daryti patiems. Pokario metais nebuvo nei įrašų, nei literatūros, nei natų. Nebuvo tiek daug mokytojų. Kiekvienas pats turėjo ieškoti žinių, idėjų, pats viską „sukramtyti“. Svarbiausia, kiekvienam teko ieškoti savo kelio — jei surasdavo, galėjo tikėtis, kad pasieks daug. Jau pirmosios M. K. Čiurlionio meno mokyklos laidos paliudijo, kad ateinanti mums iš paskos karta techninio parengimo atžvilgiu yra žymiai pajėgesnė nei mes. Tačiau, jei pasversime jų laimėjimus ir tai, ką pasiekėme mes, paaiškės, kad mūsų indėlis, ko gero, yra didesnis.

Daug mažiau, kodėl taip yra. Manysčiau, mes buvome savarankiškesni, mums mažiau padėjo. Mano karta gyveno sunkiais laikais, bet stengėmės stiebtis, kiek galėjome. Atradome savo vietą. Kūrėme muzikos mokyklas, ir kiek vaikų jas lankė — nėjo į gatvę, bet mokėsi muzikos. Kompozitoriai, atlikėjai — visi iš tų mokyklų. Jei ne tuomet mūsų atlikti darbai, Lietuvos muzikos kultūra šiandien būtų visai kitokia.“⁴¹

Sondeckio žodžiai pritaikomi ne tik muzikams, bet ir kitiems tos kartos menininkams, o gal ir apskritai visiems tuo laiku gyvenusiams žmonėms. Maestro išdėstytas vertinimas galėtų būti papildytas nebent žodžiais apie vaikus ir tėvus, apie jų meilę. Sondeckio žodžiai — ir apie Birutę bei Algirdą Karosus, apie jų darbus, pastangas suteikti gyvenimui prasmės, meilės ir šviesos.

vaikystė, jaunystė

ALGIRDO KAROSO NUOTR.

Pirmasis Sauliaus automobilis. Kaunas, 1962

Birutė Karosienė prisimena: „Sauliuko vardas — dėl mūsų draugystės su Sauliumi Sondeckiu. Algirdas su juo buvo labai artimi draugai, Šiaulių muzikos mokykloje jie sėdėjo viename suole, o aš su juo susipažinau Konservatorijoje. Sondeckis buvo nuostabus žmogus, doras ir šiltas, o pats Sauliaus vardas šviesus, siejasi su žodžiu „saulė“ — tai kaip palinkėjimas sūneliui, kad ir jo gyvenimas ir darbai būtų šviesūs.“

Ateities nuspėti neįmanoma, net pats nuoširdžiausias palinkėjimas ne visada išsipildo, bet kartais, sakoma, vaikas gimsta su aukso šaukštu burnoje. Sauliaus vardas perteikė šią žinią.

Kaunas. Vaikystė

Saulius tėvams buvo kaip šviesos blyksnis, tikra laimė ir atgaiva. Augo mylinčioje, darnioje šeimoje. Jam gimus tėvams buvo apie trisdešimt, jiedu buvo pasirengę sūnui suteikti visa, ką geriausia patys buvo sukaupę. Kūdikis buvo nauja pradžia, žadanti laimę ir džiaugsmą.

Sauliaus gimtasis ir vaikystės miestas — Kaunas. Sovietmečiu jis skyrėsi nuo kitų Lietuvos miestų: čia buvo gerai jaučiama tarpukario laikinosios sostinės aura. „...kalbant apie Kauno įtaką patriotizmo formavimuisi — ji neabejotina. Ką reiškia vien vaikščioti Laisvės alėja. Jau vien tie pastatai, kurie, kaip supranti, yra kažkokie kitokie. Ir ta Laisvės alėja — ji „neužmušama“. Kaip sugebėjome per visą sovietmetį išlaikyti nepakeistą jos pavadinimą, kai kitos Lietuvos miestų gatvės buvo pervadintos sovietinių veikėjų vardais! Taigi vien tas Laisvės alėjos pavadinimas labai veikė.“⁴² Kauno inteligentai tęsė tarpukario tradicijas, kiek įmanoma, laikėsi senųjų papročių ir tradicijų. Tokia buvo ir Karosų šeima.

Karosų šeima apsigyveno pas Kiverius, jiems buvo skirtas erdviausias kambarys, su atskiru įėjimu per verandą. Pintą kūdikio lovytę, kai

pas Birutę ateidavo mokiniai, nunešdavo pas senelius. Nuo pat pirmųjų dienų Saulius girdėjo muziką: fortepijonu skambino jo mama ir jos mokiniai, seneliai niūniuodavo daineles. Muzika pripildydavo namus džiaugsmo ir šviesos, atverdavo emocijų pasaulį.

Lydimas muzikos Saulius pradėjo pažinti pasaulį, o keliauninko istoriją jis pradėjo dar būdamas kūdikis: „Senelis Juozas Karosas Palangoje turėjo namą netoli jūros, — prisimena Birutė Karosienė. — Su Sauliuku pirmą kartą ten lankėmės, kai jam tebuvo vos trys mėnesiai. Skridome lėktuvu. Aš labai jaudinausi dėl kelionės, tačiau viskas vyko sklandžiai — lakūnai prie sienos pritvirtino tokį lopšį, ten įdėjome mažylį, ir jis užmigo. Kai atskridome, mūsų jau laukė visa šeimyna. Visi norėjo anūką pamatyti, o jis vis miega sau. Nuo to laiko kiekvieną vasarą važiuodavome į Palangą, ten praleisdavome dvi tris savaites. Sauliukui tai buvo kaip antra tėviškė. Kambarėlis pirmame aukšte, kur apsistodavome, buvo vadinamas Birutės kambarėliu.“

Pirmąjį draugą Saulius įgijo būdamas vos metų. Mamos atmintis rūpestingai saugo sūnaus gyvenimo istoriją: „Į mūsų namą įsikėlė inžinierius architektas Vytautas Parčiauskas su šeima. Jų sūnus kartu su Sauliumi įsitaisydavo „gardelyje“ ir ten žaisdavo. Erdvė maža, viskas minkšta, jauku ir saugu. Draugystė beveik nuo lopšio tęsėsi visą gyvenimą!“

Vienturtis sūnus apgaubtas meile ir visokeriopu dėmesiu, ugdomas nuo kūdikystės. Pirmiausia ėmėsi vaikiškų knygelių: tėveliai jas skaitė, o netrukus skaitė ir pats mažylis. Nesulaukęs nė penkerių metų, Saulius pradėjo mokytis muzikos.

Aišku, mėginimų muzikuoti būta ir anksčiau — vaikui visada įdomu atkartoti tai, ką daro suaugusieji. Kai mato juos muzikuojant, vaikui pačiam knieti pabandyti. Pianinas didelis, paslaptinas, labai traukia — mažylis užsiropščia ant kėdės, mamytė parūpina paaukštinimą, kad būtų patogiau ir štai jis jau gramzdina pirštus į klaviatūrą. Suskamba

Su tėveliais Birute ir Algirdu, 1962

pabiri disonansai. Iki konsonansų dar tolimas kelias, bet mažam pianistui atrodo, kad ir tai jau muzika.

Pirmoji Sauliaus mokytoja buvo mama. Mokė palengva, neforsuodama, nuo žaidimo pereidama prie rimto muzikavimo. Iki tol namuose pianinu skambino tik ji, dabar pasigirdo ir Sauliaus muzikavimas, kad ir vaikiškas, bet visai rimtas.

Tradiciškai muzikų šeimos vaikai taip pat renkasi muziko kelią, tačiau vaikystėje interesai ypač greitai kinta — savotišku muzikos kontrpunktu Sauliui tapo automobiliai. Birutė Karosienė pasakoja, kad per muzikavimo pertraukėles jis vis prašydavosi išleidžiamas pažiūrėti

ALGIRDO KAROSO NUOTR.

Su mamyte. Kaunas, 1963

kaimyno automobilio: „Ar galiu penkiametį sulaikyti?! Pareina visas terliotas, tepaluotu veideliu, bet laimingas, žibančiomis akutėmis. Džiaugsmingai man ima aiškinti, kad jam leido kažką palaikyti, kažką padaryti.“

Mamai tekdavo vis ką nors nauja sugalvoti, kad guvus vaikas išsėdėtų per pianino pamokas. Visgi žingsnis po žingsnio, derinant žaidi-

mus ir rimtus užsiėmimus Saulius buvo mokomas skambinti pianinu ir per dvejus ikimokyklinius metus gerokai pasistūmėjo.

1965 m. Sauliui sukako septyneri, jis tapo moksleiviu. Atsirado naujų draugų, naujų pareigų. Reikėjo priprasti prie bendraamžių aplinkos, mokymosi drauge, konkuravimo. Saulius į mokyklą atėjo gerai pasirengęs. Lankė ne tik Jono Jablonskio bendrojo lavinimo mokyklą, bet ir septynmetę vaikų muzikos mokyklą. Jono Jablonskio mokykla dar nuo tarpukario turėjo gerą vardą, tuomet joje mokėsi daug iškilių žmonių, be kitų, būsimas Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus. Kai Saulius pradėjo lankyti šią mokyklą, joje buvo įvestas ir sustiprintas anglų kalbos mokymas, — tai labai pravertė vėliau, kuriant tarptautinius verslus. O muzikos mokykloje Saulius tapo pianistės Veros Gabrėnienės mokiniu.

Saulius lengvai adaptavosi abiejose mokyklose, o Birutei Karosienei krūvis gerokai padidėjo: „Stengiausi pati Saulių visur palydėti — ir į bendrojo lavinimo mokyklą, ir į muzikos pamokėles. Mokyklos nebuvo arti: pradinė vienur, fortepijono pamokėles vyko kitur, solfedžio — dar kitur. Tie važinėjimai pirmyn atgal reikalavo daug laiko, o juk tuomet dirbau Naujaliao mokykloje.“

Algirdas padėti žmonai nedaug tegalėjo. Nors Kaune būdavo labai dažnai, visgi dirbo Vilniuje, „Kooperatininko“ žurnalo reikalais vykdavo į komandiruotes ne tik Lietuvoje, bet ir įvairiose Sovietų Sąjungos vietose.

Birutė Karosienė Juozo Naujaliao mokykloje dirbo direktoriaus pavaduotoja, fortepijono mokytoja ir koncertmeistere, taip pat turėjo privačių mokinių. Tokiam sukury išsiversti be pagalbos tiesiog neįmanoma: „Pradinės mokyklos mokytoja Žalnierienė, matydama, kiek darbų turiu, pasisiūlė padėti, pagloboti Sauliuką. Po pamokų nepalikdavo jo vieno, prižiūrėdavo, sulaukdavo, kol ateisiu, tuomet jau aš pati nuveždavau Sauliuką į muzikos mokyklėlę. Tai labai palengvino man

gyvenimą.“ Geranorė pagalbininkė ne vien pabūdavo su Sauliumi iki atvažiuos jo mama — ji paskaitydavo, papasakodavo ką nors įdomaus. Ji pirmoji pastebėjo ypatingą Sauliuko gabumą: puikią atmintį. Kaip vėliau mokytoja pasakojo Birutei Karosienei, Saulius žodis žodin atkartojo ką tik skaitytą knygelę. Fenomenalią atmintį Saulius turėjo visą gyvenimą.

Dvejus metus pasimokęs Jono Jablonskio ir muzikos mokyklose, 1967 m. Saulius perėjo į dešimtmetę Juozo Naujalio meno mokyklą: buvo patogiau, kai visos pamokos vienoje vietoje, be to, čia pat dirbo ir mama.

Juozo Naujalio mokyklos statusas, lyginant su septynmetėmis muzikos mokyklomis, buvo žymiai aukštesnis. Septynmetės mokyklos buvo orientuotos į pradinį muzikinį lavinimą, jų funkcija — supažindinti vaikus su muzika, ugdyti elementarius muzikavimo gebėjimus. Birutė Karosienė pradžioje nuvedė Saulių į septynmetę muzikos mokyklą — tuomet dar niekas negalėjo žinoti, kuo taps Saulius, bet prioritetas buvo akivaizdus — muzika. Reikėjo išsiaiškinti, ar Sauliui apskritai tinka ši profesija, ar jis nori tapti muziku.

Visi gabieji moksleiviai paprastai stodavo ar pereidavo į dešimtmetes ar aukštesniąsias muzikos mokyklas, o ten buvo rengiami studijuoti konservatorijoje ir tapti profesionaliais muzikais. Juozo Naujalio mokykloje, sujungus bendrąjį ir muzikinį lavinimą, mokymo procesas įgavo vientisumo — pamokų tvarkaraščiai buvo derinami, mokymosi programos atitiko ir bendrojo, ir muzikinio ugdymo poreikius, mokiniams buvo padedama susitelkti į pasirinktą specializaciją — Sauliaus specializacija buvo fortepijonas.

Vienuolikos metų ugdymo ciklas turėjo aiškią strategiją, per tą laiką mokiniai buvo parengiami stoti į konservatoriją. Labai svarbus

veiksnyis ir mokinių kontingentas — į šią mokyklą buvo atrenkami gabūs vaikai, tad pati mokymosi aplinka skatino mokinius siekti aukštų rezultatų.

Nuo pat pradžių šioje mokykloje Sauliui sekėsi gerai, ryškėjo jo gabumai. Jis gebėjo greitai orientuotis natų tekste, lengvai įsimindavo pamokas. Priprato ir prie ilgesnių saviruošos valandų. Šis įgūdis po daugelio metų transformavosi į gebėjimą ištvermingai dirbti tiek, kiek reikia. Gerokai pakilo Sauliaus muzikavimo lygis. Jo repertuare atsirado sudėtingesnių kūrinių, reikalaujančių vis rimtesnių techninių įgūdžių. Jis išmoko tiksliai, švariai, dideliu tempu skambinti kūrinius. Augo pasitikėjimas savimi, muzikuoti darėsi vis įdomiau.

Vilnius. M. K. Čiurlionio meno mokykla

Saulius dvylika metų gyveno Kaune, gerai pažinojo ir buvo įpratęs prie šio miesto, bet ir Vilnius jo negąsdino. Vilniuje jis lankydavosi Kompozitorių miestelyje Žvėryne pas senelį ir tetas, su tėvais vaikščiodavo senamiestyje. O tai, kad gyvens Architektų g. 14, naujame Lazdynų mikrorajone, viename pirmųjų Vilniaus dvylikaaukščių gyvenamųjų namų, savotiškai leido jam jaustis išskirtiniam. Stojamųjų egzaminų į M. K. Čiurlionio meno mokyklą Saulius nesibaimino, jau-tėsi gerai pasirengęs.

M. K. Čiurlionio meno mokykla buvo pavyzdinė, ugdė profesionalius Lietuvos menininkus: muzikus, dailininkus, baleto šokėjus. Visoj šaly buvo ieškoma talentingų vaikų, su jais buvo daug dirbama. Saulius buvo priimtas į M. K. Čiurlionio meno mokyklos šeštą klasę ir rugsėjo pirmąją pradėjo mokslus. Mokykla pasipildė dviem Karosais — mokytoja ir mokiniu.

Sauliaus fortepijono mokytoja M. K. Čiurlionio mokykloje buvo viena iškiliausių Lietuvos fortepijono pedagogių profesorė Mariam

Azizbekova — Konservatorijoje ji mokė ir Karosienę. Azizbekova turėjo savo metodą, ji neskubindavo proceso, bet ir neleisdavo trypčioti vietoje: renkantis vis sudėtingesnius kūrinius, buvo tobulinama atlikimo technika; mokantis įvairių epochų ir įvairių kompozitorių kūrinius — ugdomas stiliaus pojūtis. Repertuarą mokiniui parinkdavo pagal jo polinkius ir šitaip išryškėdavo, sutvirtėdavo jo meninė individualybė. Intelkto ugdymas, o ne vien technikos šlifavimas — tokia Azizbekovos nuostata buvo labai reikšminga, suteikė jos ugdytiniams muzikinės profesijos ribas pranokstančią perspektyvą.

Mokydamasis pas Azizbekovą, Saulius labai pažengė. Apie jaunojo pianisto pasiekimus geriausiai liudija mamos įsimintas koncertinis pasirodymas: „Profesorė Sauliui uždavė Mendelssohno koncertą g-moll — sudėtingas, virtuozinis kūrinys. Tuomet mokyklinis koncertas buvo tikrai įspūdingas — atlikėjai vien mokyklos žvaigždės: Azizbekovos auklėtiniai Zacharijus Plavinas, Arūnas Šlaustas, mano Karosiukas ir profesoriaus Jurgio Karnavičiaus mokinė Mūza Rubackytė. Garbė pasirodyti tokioje draugijoje! Maniškiui akompanavo pati profesorė, jis pagrojo labai gerai.“

Ne vien gebėjimas skambinti švariai ir greitai, bet ir mąstymas, supratimas — tai buvo stipriosios profesorės Azizbekovos pedagogikos pusės, tam ji skyrė ypač daug dėmesio. Štai kaip jos pedagogikos principus apibūdino pianistė prof. Liucija Drąsutienė: „Intensyvios studijos Azizbekovos klasėje buvo grįstos sąmoninga, detalia ir kūrybinga skambinamo kūrinio analize, tačiau išmokti taip analizuoti buvo ne lengva, prireikdavo nemažai laiko ir pastangų. Šioje srityje profesorė buvo nepralenkiamą: pamokos metu ji kalbėdavosi su mokiniu apie kūrinį ir apie priemones, kurių prireiks jam parengti, labai vertindavo jaunojo pianisto aktyvumą, mėgo atsakinėti į klausimus.“⁴³

Saulių tokia pedagogika skatino mąstyti plačiai ir giliai, aiškintis ne tik tai, kas atitinka muzikos kūrinio stilių ar kur slepiasi autoriaus

Su tėveliais Birute ir Algirdu, 1967

mintis, bet šiuos principus pritaikyti visai kitose srityse — o jos vis labiau traukė, tolino nuo to, kas tiek metų buvo dėmesio centre.

Saulius mokykloje turėjo ir kitų mokytojų: muzikologė Ona Narbutienė jam dėstė muzikos istoriją, Viktoras Navasaitis ir Marcelinas Slipkus — muzikos teoriją, Juozas Budėnas — istoriją, Vanda Galinienė — chemiją, Juozas Šarka — fiziką, Angelė Mažeikienė — matematiką. Tai buvo meno mokykla, todėl pagrindinis akcentas buvo menas, o bendrojo lavinimo dalykai — antrame plane.

Klasės M. K. Čiurlionio mokykloje buvo mažos, o mokytojų dėmesys mokiniams — didelis. Mokytojai turėjo galimybę kiekvienam

savo mokiniui individualiai skirti laiko, artimai bendrauti, padėti — tad ir moksleiviai buvo suinteresuoti, gerai išauklėti, pažengę. Bendramoksliai gerai suprato vieni kitus, siekė tų pačių tikslų. Saulius ir tarp jų išsiskyrė.

Atėjo metas, kai Sauliaus interesai ėmė keistis, trauka muzikai slopo, ryškėjo kiti interesai. Tai nereiškė, kad jis nustojo žavėtis ir džiaugtis muzika, tiesiog suabejojo, ar tai jo kelias, ar jis pasirengęs skirti savo gyvenimą muzikai. Iškilo klausimas: kas toliau?

Vilnius. Antano Vienuolio mokykla

Atsakymas į klausimą „kas toliau?“ Sauliui buvo visiškai aiškus — nuo vaikystės domėjęsis automobiliais, rimtai į tai pasinėręs, jis savo karjerą matė būtent šioje srityje.

Birutė Karosienė: „Saulius mums su tėvu pasakė: „Galiu toliau mokytis Čiurlionio mokykloje ir ją baigti, bet į konservatoriją vis vien nestosiu. Noriu studijuoti inžineriją, todėl būtų geriau baigti kokią kitą mokyklą.“ Surengėme šeimos posėdį. Tėvas pasakė: „Kas iš to, kad norėjau būti operatoriumi, — nepavyko. Dabar dirbu tą darbą, kuris mane traukia. Tai ir sūnui leiskime pačiam pasirinkti.“ Taip ir sutarėme, sūnaus norui nesipriešiname. Tuomet mums pasakė: „Esu jums labai dėkingas, kad manęs neverčiate daryti tai, ko nenoriu.“

Aštunta klasė — ją baigdamas Saulius nusprendė kardinaliai keisti gyvenimo kelią — buvo etapinė: po jos trys paskutinės vidurinės mokyklos klasės buvo svarbios rengiantis stoti į aukštąją mokyklą. M.K. Čiurlionio mokykloje bendrųjų dalykų rimtai mokoma iki aštuntos klasės, aukštesnėse klasėse programa siaurinama, o stojant į inžinerines specialybes labai svarbi matematika. Ar dažnas

penkiolikametis tvirtai žino, ko nori, ir ar dažnai tėvai pritaria savo vaikui ir patiki juo, kai šis žengia drąsų, lemtingą gyvenimo žingsnį? Jau tuomet Karosas mąstė ir elgėsi kaip subrendęs žmogus. Jis užsibrėžė tikslą ir ėmė jo siekti.

1973 m. baigęs aštuntą klasę Saulius išėjo iš M.K. Čiurlionio meno mokyklos ir perėjo į Vilniaus Antano Vienuolio vidurinę mokyklą. Tai buvo labai netikėta. Saulius mokėsi gerai, niekam iš mokytojų ar klasės draugų nebūtų kilusi mintis, kad taip gali nutikti. Laikas parodė, kad tai buvo gerai apgalvotas ir atsakingas sprendimas.

Antano Vienuolio mokykla dar nuo sovietmečio garsėjo savo auklėtinių laimėjimais matematikos srityje: „Sovietmečiu mokytojų Romualdo Balaišio, Jankelio Terespolskio, Julijos Viščakienės matematikai ne kartą užimdavo prizines vietas Lietuvos ir Sovietų Sąjungos mokiinių olimpiadose. Galima drąsiai teigti, jog Antano Vienuolio mokykla tapo prestižine mokymo įstaiga.“⁴⁴

Tai ir buvo pagrindinis argumentas, kodėl Karosas pasirinko būtent šią mokyklą. Jis neapsiriko, gavo net daugiau, nei tikėjosi. Juk matematika moko ne tik skaičiuoti, bet ir logikos, tikslumo, nuoseklumo.

Į Antano Vienuolio mokyklą Saulius atėjo turėdamas ne tik tvirtą mokomųjų dalykų pagrindą, bet ir naudingų įgūdžių: buvo išmokęs daug dirbti ir taupyti laiką. Jis atidžiai klausydavosi mokytojų, pasižymėdavo, kas svarbu, ir namie pamokų ruošti nereikėjo — viską būdavo įsiminęs. Laiko atsirado daugiau ir dėl to, kad nebeliko priedermės kasdien skambinti fortepijonu. Kartais prisėsdavo prie instrumento, bet tokių epizodų nuolat mažėjo. Sutaupyta valandas praleisdavo užsiimdamas tuo, kas jam svarbu ir įdomu.

Karosienei malonu prisiminti, kad „klasės auklėtoja iš visų devintokų išskyrė tris naujokus, vienas jų buvo Saulius. Apie juos pasakė: „Visi kiti yra iš kaimučių, o šiuos galiu reprezentacijai rodyti: kultūringi, protingi, išauklėti.“

1976 m. Saulius puikiai baigė mokyklą ir įstojo į Vilniaus inžinerinį statybos institutą. Jis nebuvo tikras, kas jo laukia, bet tikėjosi, kad studijos atneš jam naujų žinių, susijusių su tuo, kas jį domina, kuo jis norėtų užsiimti.

Vilnius. Inžinerinis statybos institutas

1976 m. Saulius tapo Vilniaus inžinerinio statybos instituto (dab. Gedimino technikos universitetas) Mechaninės technologijos fakulteto studentu. Po penkerių metų baigęs Institutą įgijo inžinieriaus mechaniko kvalifikaciją.

Kęstutis Olšauskas, tuomet Automobilių transporto katedros asistentas, grupės SKM 6/2, kurioje mokėsi ir Saulius, kuratorius: „... grupėje susirinko 25 gabūs ir labai savarankiško, bet tuo pačiu artimo charakterio jaunuoliai.“⁴⁵ Tokia aplinka patiko Sauliui, užsimezgė draugiški santykiai su bendramoksliais.

Dar vidurinės mokyklos laikais Saulius susiformavo naudingų mokymosi įpročių, tad studijos aukštojoje neslėgė. Sauliaus mokymosi stilius stebino jo bendramokslius — studijų draugas Arvydas Šapoka pasakoja: „Saulius paskaitų drausmingai nelankė, o mokslai sekėsi puikiai. Visi stebėdavosi juo — likus kelioms dienoms iki egzamino, jis pasirodydavo auditorijoje ir egzaminą išlaikydavo penketu — puikiai. Po to ir vėl dingdavo. Turėjo fantastinę atmintį, lengvai įsimindavo skaičius, turėjo geležinę logiką, buvo pilnas idėjų. Labai gerai išmanė techniką. Gabus žmogus, ir tiek. Jau tuomet ryškėjo jo būdo savybės: išmintis, gebėjimas numatyti įvykius į priekį.“⁴⁶

Dėstytojai taip pat atkreipė dėmesį į savotišką Sauliaus studijų pobūdį. Kęstutis Olšauskas: „Saulius studijavo sėkmingai, bet specifškai — pats, panaudodamas įvairias priemones, koregavo paskaitų lankomumą. Saulius sugebėjo išvengti tuo metu rengiamų prievartinių

Vilniaus inžinerinio statybos instituto Automobilių transporto katedros kolektyvas, I eilės vidury — vedėjas, habil. dr. Alvydas Pikūnas, II eilės antras iš dešinės — dr. doc. Kęstutis Olšauskas; III eilės pirmas iš dešinės — Saulius Karosas, 1985

talkų kolūkiuose, užsiėmimų karinėje katedroje. Tačiau buvo vertinamas kaip geras studentas, niekas Institute neturėjo pastabų ar priekaištų jam dėl drausmės, pažangumo.“

Saulius buvo labai gabus, imlus, daug kuo domėjosi. Mokydamasis ką nors viena, jis sugebėjo lygiagrečiai gilintis ir į kitas problemas. O žinias mokėjo pritaikyti pačiais netikėčiausiais būdais.

Saulius mėgavosi studentišku gyvenimu: kaip teigia bendramokslis Šapoka, jis lengvai mezgė draugystes, atrodė, kad jis pažįsta visus ir jį visi pažįsta. Sutikęs dailią merginą, nepraeidavo nepakalbinęs ir, žiūrėk, jau turi jos telefono numerį. Mėgo viską, kas gražu, kas geriausia. Draugus kviesdavo tik į geriausius restoranus. Sukrapštydavo paskutinius pinigus, bet kokybė turėjo būti aukščiausia. Šapoka prisimena, kaip nustebo pirmą kartą pamatęs Karosą: „Vyko paskaita, studentų auditorija buvo pilnut pilnutėlė. Atėjo jaunuolis gerai išlygintu kostiumu, baltais marškiniais, su kaklaraiščiu — spalvos suderintos, viskas tinka. Mes visi apsirengę tuo, kas po ranka kliuvo, o jis — kaip į šventę. Taip visada rengdavosi.“

Mokėjo atkreipti į save dėmesį, bet pastebėdavo ir kitus. Draugais rinkosi tuos, su kuriais rasdavo bendrą kalbą, turėjo bendrų interesų. Buvo labai nepriklausomas, nebandė taikytis prie kitų, buvo toks, koks norėjo būti. Su tuo susiję ir jo lyderystės gebėjimai jau studijų metais. Jis sugalvodavo tai, kas kitiems į galvą neateidavo, ir nedelsdamas imdavo įgyvendinti sumanymą: suburdavo žmones, įtikindavo savo projekto privalumais, kiekvienam numatydavo užduotis ir sekdavo, kad viskas vyktų, kaip jo sumanyta. Galiausiai visi džiaugdavosi rezultatais, stebėdamiesi, kodėl patys to nesugalvojo. Štai vienas toks studentiško „projekto“ pavyzdys, išsiskiriantis gal tik tuo, kad buvo susijęs su tuomet privalomu kariniu parengimu studentams. Šios prievolės vaikinai išvengti negalėjo, nebent būdavo atleidžiami dėl sveikatos. Karosas atrado trečią visiems tinkamą kelią.

„Studijuodami privalėjome ne tik lankyti užsiėmimus Karinėje katedroje, bet ir vasarą dalyvauti pratybose Pabradės karo stovykloje, — pasakoja Šapoka. — Paskutiniais studijų metais mus nuvežė į stovyklą ir dviem mėnesiams apgyvendino palapinėse. Oras buvo

baisus — lietus pylė kaip iš kibiro, viskas permirko. Sėdime ir laukiame, kada pragiedrės. Saulius kažkur dingęs. Po kurio laiko jis prisistato, pasikviečia mane, dar kelis draugus ir sako: „Sudarau komandą. Vietoj karo pratybų gaminsime standus Karinei katedrai. Gyventi galėsime Vilniuje — vis geriau, nei miške uodus maitinti. Sutariau su karininkais.“ Visi, žinoma, sutiko. Kiekvienam mūsų jis nurodė darbo barą, man teko konstruktoriaus ir elektriko darbai. Pats ėmėsi tiekėjo pareigų ir kas rytą savo žiguliais vežioti karininkus iš miesto į stovyklą, o vakare — atgal. Stovykloje daugiau nenakvojome. Surašėme Sauliui, ko mums reikia (faneros, laidų, lempučių ir pan.), jis nupirko, atvežė. Pradėjome dirbti tuos standus: mūsų architektas viską supjausto, nuspalvina, aš laidus sulituoju, pritvirtinu lempučių cokolius ir mygtukus, viską sujungiu... Taip ir meistraujame. Po kurio laiko vieną standą jau turime, parodome „užsakovams“ — jie patenkinti, dirbame toliau. Standų pagaminti reikia nemažai, kiekvienas vis kita tema. Pavyzdžiui, standas, vaizduojantis atominės bombos sprogmą, — mygtuką paspaudei, lemputės pradeda žibėti, mirgėti... Visi laimingi — karininkai dėl to, kad šią vaizdinę priemonę gali pateikti kaip „racionalizacinį pasiūlymą“ ir už tai gauti premiją; mes — kad nakvojame namuose ir nesame gainiojami kariškių. Baigiantis pratybų laikui, mus vėl nuveža į stovyklą Pabradėje, įteikia pažymėjimus, kad mokymus išėjome, egzaminus išlaikėme.“

Saulius siekė laisvės ir tuo tikslu uždegdavo kitus. Buvo atsargus ir išmintingas, dažnai laviruodavo ties riba, bet jos neperžengdavo. Kūrė gyvenimą, kokio norėjo.

1981 m. Saulius baigė studijas. Mokėsi puikiai, ir „tarpžinybinė“ komisija, atsakinga už „jaunųjų kadru“ paskirstymą, pasiūlė jam tuomet labiausiai prestižinį darbą — Vilniaus inžinerinio statybos instituto

Transporto inžinerijos fakulteto Automobilių inžinerijos katedros jaunesniojo mokslinio darbuotojo pareigas. Saulius tapo akademinės bendruomenės nariu.

Aukštosiose mokyklose būrėsi intelektualai, buvo daug jaunimo, aplinka linksma ir draugiška. Darbuotojai čia nebuvo varžomi griežtos darbo drausmės, jų darbo laikas nebuvo fiksuotas „nuo–iki“ kaip kitur. Po penkerių metų studijų Saulius jau buvo suaugęs su savo *alma mater*, puikiai išmanė tokio gyvenimo niuansus, plusus ir minusus. Buvo įpratęs pats organizuoti savo darbo dieną, nenorėjo būti įspraustas į kasdienį aštuonių darbo valandų tvarkaraštį ir apskritai būti kontroliuojamas. Buvo smalsus, su jam pavestomis užduotimis susitvarkydavo lengvai ir greitai. Tyrėjo veikla jam labai tiko.

Akademinių darbo privalumų buvo ir daugiau. Sauliui patiko važinėti į mokslines konferencijas tuometės SSRS respublikose, kur išgirdavo daug naujo ir susipažindavo su naujais žmonėmis (pažintys praverė vėliau, kai ėmėsi verslo). Sauliaus nejaudino tai, kad atlyginimas buvo nedidelis, — buvo išmokęs užsidirbti savarankiškai ir savo biudžetą sėkmingai pildydavo iš kitų šaltinių. Apie tai, kaip jis pasinaudojo savo pirmosios darbovietės privalumais, liudija Kęstučio Olšausko pasakojimas: „Prisimenu, kad Saulius atsiprašė nuo kasdienio buvimo darbe net 90 dienų. Pažadėjo, kad savo darbų dalį tikrai atliks. Po 95 dienų buvo numatyta pateikti ataskaitą užsakovams. Rizika didžiulė, bet Saulius davė žodį. Artėjant trečio mėnesio pabaigai pradėjau jaudintis. Paskutinės dienos popietę pasirodė Saulius. Sakau Sauliui, kad aš jau jaudinausi, o jis: „Aš juk daviau žodį.“⁴⁷

Šis gyvenimo laikotarpis Sauliui buvo ir prasmingas, ir nelabai varginantis. Kita vertus, turėjo galimybę apsižvalgyti, pasitikrinti save, užčiuopti tolesnius kelius.

verslas

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Prie „Hawker HS 125-700“, 2010

Karoso pusbrolis Egidijus Buožis stebėjosi: „Kada tik ateičiau pas tetą [Birutę Karosienę], jo niekada nebuvo — kažkur laktė, važinėjo, tvarkė kažkokius reikalus. Galvojau: kaip taip gali būti? Jei jis paskaitose sėdėtų, nuo A iki Z viską mokytųsi, man būtų aišku, o jis, priešingai, paskaitė per naktį ar dvi, ir daugiau jam jau nereikia. Galva neeilinė, žinojo labai daug. Jį traukė verslas, technologijos, varikliai. Tai buvo jo pasaulis.“

VERSLUMO GENAS. PRADŽIŲ PRADŽIA

Kartą paklaustas žurnalistės, kodėl pasirinko verslą, Saulius Karosas atsakė: „Manau, čia — bakterija, kuri kraujuje gyvena. Mamos tėvas, mano senelis, buvo verslininkas.“⁴⁸

Žinoma, šeimos genas Sauliaus biografijoje suvaidino svarbų vaidmenį — senelio darbai jam buvo pavyzdys, jį drąsino. Bet, ko gero, tai nebuvo svarbiausia paskata — tiesiog kitaip negalėjo gyventi, tokia buvo jo prigimtis. „Nuo jaunystės Saulius buvo įpratęs pats užsidirbti, manęs pinigų neprašė. Tų darbų buvo visokių: padėdavo Olekai garaže ir važiuojant į varžybas; vairavimo mokykloje mokė vaikus važinėti kartais; dalyvaudavo vaikiškose televizijos laidose, pasakodavo apie automobilius“, — pasakoja Birutė Karosienė apie būsimo klestinčio verslininko kelio pradžių.

Sovietų Sąjunga buvo didžiulė šalis, regionuose gyventojų poreikiai skirtingi. Tai, kas vienur buvo deficitas, kitur — užsigulėjusi prekė, todėl tie, kas pagal veiklos profilį daug keliaudavo — sportininkai, muzikai, aktoriai, — patyliukais įsitraukdavo į „tarpininkavimo“ verslą. Saulius, lydėdamas Oleką su jo komanda į varžybas, matė, kad vaikinai pirkdavo tai, ko vienur galėjai įsigyti neribotai, ir paskui parduodavo tai ten, kur prekės buvo neįmanoma gauti. Suprato, kad užsiėmus šiuo

verslu galima ne tik prisidurti prie biudžeto, bet ir gerokai jį padidinti. Juk jei žmogui ko nors reikia, o norimą daiktą įmanoma įsigyti tik per tokius prekeivius, tai kad ir brangiai, jis vis vien pirsks.

Sunku pasakyti, kada buvo pirmas kartas, bet neabejotinai tada viskas susiklostė sėkmingai. Taip palengva, pradėjęs nuo mažų darbų Karosas įsisuko į sovietų netoleruojamą verslą.

Sauliaus Karoso veiklos pradžia sutapo su paskutiniais sovietmečio dešimtmečiais. Sovietinė planinė ekonomika buksavo, iškilmingai skelbiami penkmečių planai buvo vykdomi tik popieriuje. Trūko būtiniausių prekių, tuščias parduotuvių lentynas pridengdavo niekam nereikalingi daiktai. Strateginiai ištekliai, kaip antai grūdai, buvo perkami už valiutą Vakaruose, nes šalis pati jų nesugebėjo išauginti, o jei išaugindavo, nesugebėjo derliaus nuimti ir išsaugoti, — buvo juokaujama: valdžia išmoko sėti Rusijoje, o derlių nuimti Kanadoje. Nesant legalios rinkos, Sovietų Sąjungoje karaliavo juodoji rinka, gyvenanti pagal savus įstatymus. Tokiems verslininkams buvo klijuojami ironiški „biznierių“, „ekonominių disidentų“ vardai. „Ekonominiu disidentu“ tapo ir Karosas — dar visai jaunas jis sėkmingai įsitraukė į šią veiklą: pasirinko tinkamą veiklos sritį, užmezgė kontaktus, nusistatė interesantų ratą.

Iš kur buvo gaunamos prekės, kurių sovietmečiu taip trūko? Tie, kas imdavosi šio verslo, žinojo. Nedidelis, bet nesenkantis šaltinis buvo Amerikos lietuviai. 1960 m. surašymo duomenimis, JAV gyveno per 400 tūkst. lietuvių ir jie stengėsi padėti tautiečiams, pirmiausia, žinoma, giminėms sovietų okupuotoje Lietuvoje. Iš Amerikos siunčiama labdara kai kas naudojosį pats, kai kas ją perleisdavo kitiems: gal netiko drabužio dydis ar fasonas; elektronika galbūt nesudomino siuntos gavėjo ir, užuot laikęs nenaudojamą prietaisą, jis buvo linkęs perleisti jį kam kitam. Neretai tokia prekyba buvo tikslinga — žmonės gyveno sunkiai, nuo atlyginimo iki atlyginimo, vos sudurdami galą su

galu, tad tokiu būdu kiek uždirbė, galėjo tenkinti būtiniausius poreikius. Apie sovietų šalį purtantį nepriteklių buvo plačiai žinoma, todėl ir giminės iš Amerikos savo siuntinius kartais formavo į tai atsižvelgdami. Vieša paslaptis, kad dalis tėvynainiams adresuotų siuntinių patekdavo į juodąją rinką.

Saulius žinojo apie tokią prekybą, pats palaikė ryšius su giminėmis Amerikoje ir Australijoje, kartais šiuo šaltiniu pasinaudodavo. Tačiau, kaip teigia Kęstutis Olšauskas, Saulius labai kritiškai vertino iš užsienio artimiesiems siunčiamus pinigus — jo manymu, už valiutą Sovietų Sąjungoje neįmanoma įsigyti ištis vertingo daikto. Maža to, nelegalios valiutinės operacijos buvo draudžiamos, už jas griežtai baudžiama, tai buvo pavojingas verslas. Parduoti daiktą buvo saugiau. Juodojoje rinkoje vakarietiški gaminiai turėjo didelę vertę ir paklausą. Jie kardinaliai skyrėsi nuo sovietinės produkcijos. Tuomet pamačius gražiai, skoningai apsirengusį žmogų, pirmiausia pagalvodavai, kad jo apranga pagaminta Vakaruose. Taip pat ir technika — sovietinė įranga buvo atsilikusi, gremėzdiška, nepatogi; tai, ko norėjo pirkėjai, nepasiekdavo parduotuvių lentynų. Atsiradusią spragą iš dalies užpildė juodoji rinka. Tiems, kas nesibaimindavo užsiimti tokiu verslu, tai buvo palankus metas.

Verslauti Karosas pradėjo nuo gana plataus prekių asortimento — prioritetai išryškėjo vėliau, bet susidūręs su intriguojančia naujove paprastai pasvarstydavo galimybes. O iš pradžių, dar būdamas studentas, kaip prisimena Birutė Karosienė, jis skraidydavo į tuometį Leningradą — atvykstantys suomiai atsigabendavo vinilinių plokštelių, radijo imtuvų, skaičiuotuvių ir kitokių labai paklausių dalykų. Jie čia pat visa tai parduodavo — Suomijoje galiojant griežtiems alkoholio prekybos apribojimams gautus rublius atvykėliai išleisdavo degtinei.

Verslui įsisukus, Saulius ėmė skraidyti ne tik į Leningradą, bet ir į Maskvą, kitus miestus. Siuntiniai iš Amerikos su džinsais, plokštelėmis,

grotuvais taip pat pasiekdavo Karosą. Šapoka pasakoja, kad Saulius, dar būdamas studentas, mokėjo prieiti prie žmonių: padovanodavo videokasetę, kurios dar niekas neturėjo, o paskui pasiūlydavo ir video-magnetofoną, tikindamas, kad reikia geriausio, kad iš prasto — jokios naudos.

Geros kokybės vaizdo ir garso technika rūpėjo jam pačiam. Egidijus Buožis pasakoja: „Sauliaus namuose pirmą kartą išgirdau, kaip skamba pavyzdinė garso įranga. Iš Lenkijos jis parvežė japonišką patefoną, iš kažko pasiskolino rusišką „Brig“ stiprintuvą ir nusipirko ukrainietiškas kolonėles AS 35 — net nebuvau girdėjęs, kad Sovietų Sąjungoje gaminama tokia gera technika. Klausėmės originalių vakarietiško plokštelių (tuomet populiarūs buvo Adriano Celentano, „Boney M“, dar kažkas). Man įspūdis buvo didžiulis, tuoj pat panorau tokią techniką turėti ir aš.“

„Vakarietiškos muzikos plokštelių parsisiųsdavom iš giminių Amerikoje, keisdavomės, bet klausymuisi reikėjo aparatūros, — tęsia Buožio pasakojimą Rimas Anusevičius. — Čia ir prisireikė Sauliaus prigimtinio verslumo, technikos išmanymo. Juk džiazas negalėjai klausytis per tuomet populiarius nešiojamus VEF radijokus — sudėtingos instrumentuotės (tuomet klausėmės „Cruzados“, Miles Davis...) subtilybėms išgirsti reikėjo aukšto lygio aparatūros. Saulius važinėdavo į Maskvą ir iš dolerinių parduotuvių ar per užmegztas pažintis gaudavo ir parveždavo įvairios technikos. Mokėjo ją pasiūlyti — į vyresnius kreipdavosi „daktare“, pvz.: „Daktare, tau jau laikas klausytis geros muzikos per užsienietišką aparatūrą.“ Man įsiūlė grotuvą ir didžiules garso kolonėles su išskirtiniais baltais garsiakalbiais, kokių niekas Vilniuje nebuvo nė matęs.“⁴⁹

9-o dešimtmečio pabaigoje į Sovietų Sąjungą atėjo ir videokasetės. „Saulius aprūpino videofilmais — VHS kasetėmis — pusę Vilniaus, — sako Buožis. — Paklausa buvo milžiniška. Pirkdavo ir „Tomą ir Džerį“,

ir kruvinus detektyvus, ir meilės dramas.“ Tais laikais viskas buvo egzotika.

Teko suktis, kad intensyviai verslaudamas neapleistų studijų — Birutė Karosienė pasakoja: „Verslo reikalais Saulius kartą skrido egzamino dieną. Manęs paprašė pavežėti. Nuvežiau jį iš ryto į fakultetą netoli Aušros vartų. Nuėjo laukti egzamino, o aš laukiau, kol baigs. Neilgai trukus matau — atlekia, šoka į mašiną ir skubam į oro uostą. Spėjome nuvažiuoti laiku. Vakare parskrenda, parveža tų savo filmukų.“

Kasečių verslas buvo pelningas, bet Karosas jame ilgai neužtruko. Jis sekė situaciją ir matydamas atsiveriančias galimybes tuoj pat reaguodavo.

Sauliaus Karoso prekių arsenale būta ir sovietinės produkcijos. Kokybės atžvilgiu jai buvo sunku konkuruoti su vakarietiškąja, bet ji žymiai pigesnė, o parduotuvėse apskritai nebuvo jokios. Saulius puikiai išmanė sovietų gaminamą aparatūrą, jos kokybės ir kainos atitiktį, gebėjo atrinkti tinkamus gaminius. Norinčiųjų įrangos ne už didžiausią kainą buvo apstu, ir Karosas jiems teikė pasirinkimą, aiškino, ko kas verta. Pirkėjai tai vertino.

O kainos buvo išties kosminės! 1984 m. buvo pradėtas gaminti „Elektronika VM-12“ — japoniško „Panasonic NV-2000“ analogas, pirmasis VHS formato sovietinis buitinis vaizdo magnetofonas. Jo oficiali kaina buvo 1200 rublių — dažno dirbančio žmogaus dešimties mėnesių atlyginimas. Tačiau net už tokius pinigus parduotuvėse magnetofonų nebuvo. Juodojoje rinkoje magnetofoną galėjai įsigyti už 1800 rublių, ir tai buvo du tris kartus pigiau nei vakarietiška įranga. Vaizdo kasečių kainos irgi buvo atitinkamos: pavyzdžiui „National“, „Grunding“ ar TDK kasetė kainavo 100–120 rublių, tai prilygo vidutiniam mėnesio

atlyginimui⁵⁰. Tuomet Vilniuje tarp muzikų sklandė gandas, kaip Lietuvos kamerinio orkestro smuikininkė, grįžusi iš gastrolių Japonijoje, iškeitė ten nusipirktą videomagnetofoną į kambario butą.

XX a. pabaigoje labai sparčiai besivystančios ir plintančios elektronikos technologijos netikėtai tapo vienu iš sovietinės sistemos erozijos ir griūties priežasčių. Sovietų Sąjungoje užgniaužiama ir ribojama informacija, kai spauda, televizija, kino industrija buvo griežtai valdžios kontroliuojamos, atsiradus dauginimo technikai, mobiliams garso ir vaizdo įrašymo bei atkūrimo įrenginiams tapo nesuvaldoma. Karoso veikla atitiko epochos dvasią: jo verslas buvo ne tik pelningas — platinama įranga veiksmingai prisidėjo griauinant blogio imperiją.

Baigiantis sovietinei erai tapo lengviau nukeliauti į vadinamojo Rytų bloko šalis. Saulius Karosas mėgo tokias keliones, aplankė kone visas šio bloko šalis. Nuvyko ir į Jugoslaviją, kuri tuomet turėjo ypatingą statusą: buvo lyg ir socialistinė valstybė, bet konfliktavo su Sovietų Sąjunga ir, priešingai, laisviau bendravo su kapitalistiniais kaimynais. Į tokias keliones važiuodavo automobiliu — taip sutaupydavo, būdavo lengviau suderinti pažintinius ir verslo interesus. Algirdas Apanavičius pasakoja, kad kartą dar studijų laikais į kelionę automobiliu po Čekoslovakiją ir Vengriją Saulius pakvietė ir jį: „Atkreipiau dėmesį, kad jis veža nemažai puslitrinių butelių spirito. Paklausiau, kam tiek daug, jis tik atsakė: „Pamatysi.“ Tie buteliai labai pravertė: kai tik kelyje sutikdavom sovietinių kariškių transportą, Saulius juos stabdydavo ir spiritą iškeisdavo į degalus. Sovietinių kariškių buvo daug, tad degalais per visą kelionę buvome aprūpinti. Ten degalai buvo brangūs.“⁵¹

Toje kelionėje Apanavičius pastebėjo dar vieną bičiulio gebėjimą: „Saulius mėgo prabangius viešbučius — pamatęs būtinai norėjo užsukti ir palenkdamas į savo pusę kiekvieną šveicorių. Pinigų turėjome

nedaug, bet kavos puodelį išgerdavom, maloniai pasėdėdavom, apsižvalgydavom.“ Prabangus viešbutis: skoningas interjeras, dėmesingas aptarnavimas, tikra kava... Sovietų Sąjungoje šito trūko, tokia aplinka labai traukė.

Šiose kelionėse Saulius mokėsi ne tik laisvojo pasaulio manierų, bet ir įvairiausių praktinių gudrybių. Jau gerokai vėliau Karosas pasakojo bičiuliui ir verslo partneriui Vyteniui Rasučiui apie dviejų studentų kelionę į Jugoslaviją: „Mašiną prikimšo geležies: vinių, varžtų, plaktukų, kastuvėlių ir pan. — buvo girdėjęs, kad Jugoslavijoje tai pardavus galima nemažai uždirbti. Bagažą gerai užmaskavo, kad pasienyje niekas neatkreiptų dėmesio. Nuvykę į Jugoslaviją turguje viską tuoj pat pardavė. Papasakojęs tą istoriją Saulius pridūrė: „Prieš imantis kokio rimto verslo, sveika pasipraktikuoti prekiaujant turguje.“⁵²

Su šiuo pasiūlymu galima sutikti. Sauliaus Karoso patirtis liudija, kad imantis verslo svarbu perprasti kelias tiesas: turėti paklausią prekę, gebėti įtikinti pirkėją jos kokybe ir nauda, nustatyti realią kainą ir maloniai bendrauti su pirkėju. Turgus yra gera tokių įgūdžių mokykla.

O kalbant apie metalo gaminius, kuriuos studentai iš Vilniaus vežėsi parduoti į Jugoslaviją, tikėdamiesi gerai uždirbti, — jie išmanė, ką daro. Paradoksalu, kad Sovietų Sąjungoje tokias prekes dažnai gamino karinė pramonė iš aukščiausios kokybės metalų — iš tų pačių metalų buvo gaminami ir ginklai. Šalutinę produkciją pardavusios įmonės galėjo disponuoti gautais pinigais; už karinę produkciją tokių disponuojamų pajamų negaudavo, tai buvo valstybės užsakymas, iš anksto paskaičiuotas ir patvirtintas. Todėl, siekiant uždirbti, iš brangaus metalo buvo gaminami pigūs niekučiai.

Savo tuomečiais verslo „atradimais“ Karosas mielai dalijosi su kitais — juo kaip informacijos šaltiniu pasitikėjo ir Kęstutis Olšauskas: „Ruošiasi kelionei automobiliu VAZ važiuoti į Čekoslovakiją.

Paklausiau patarimo Sauliaus. Ši tema, mačiau, jam labai patiko. Saulius pažėrė daugybę patarimų: kaip padidinti degalų bako tūrį, kur ir kaip paslėpti pinigus — legaliai įsivežti buvo leidžiama tik 30 rublių, — kaip įsigyti degalų iš sovietinių kareivių ir t. t.“

Saulius Karosas lenkė savo laiką, verslus pradėjo dar iki visų pertvarkų. Ir rezultatai buvo apčiuopiami — netrukus, padedamas studijų laikų draugo Rimo Anusevičiaus, Saulius ėmėsi rekonstruoti butą, kur gyveno su tėvais. „Pirmas Sauliaus užsakytas projektas (jei tai galima vadinti projektu), — prisimena Anusevičius, — buvo blokiniam bute Lazdynuose išgriauti virtuvės sieną. Interjere atsirado Sauliaus atsiųztų plieno dekorų detalių, ryškių spalvų. Jam nepatiko standartai, suvaržymai.“

Pajutus sėkmės skonį, įgavus patirties, iškilo klausimas: kas toliau? Sovietų imperijoje privati iniciatyva vis dar buvo ribojama, persekiama, smerkiama. Taigi, nors toks verslas pelningas, bet pavojingas ir, tam tikra prasme, vienadienis.

Saulius artėjo prie trisdešimtmečio. Daugelis jo bendraamžių buvo įsidarbinę didelėse pramonės įmonėse — tai atrodė stabilu, uždarbis kiek didesnis nei kitur. Kai kam patrauklu buvo tai, kad gavus šiek tiek aukštesnes pareigas atsiverdavo galimybės kyštelti ranką į valdišką kišenę. Korupcija Sovietų Sąjungoje buvo didžiulė, ir daugelis tuo naudojosi be sąžinės graužaties. Karosas vadovavosi kitomis vertybėmis: nevok, nemeluok, gyvenk savo darbu. Gal kas jo veiklą vadino spekuliacija, bet jis iš nieko nevogė, kyšių neėmė ir valdiškomis privilegijomis nepiktnaudžiavo, kuo garsėjo tokius kaip jis kritikavę sovietiniai patarnautojai. Vienintelis dalykas kėlė nerimą — šios veiklos ribojimai. Jis nepaisė sovietinių ribojimų, bet jie trukdė ir erzino, pagaliau kėlė pavojų. Jis jau buvo daug nuveikęs ir išmokęs — perprato

tarpininkavimą tarp pardavėjo ir pirkėjo, o sukaupia patirtis skatino plėsti veiklą. Tai, ką jis darė, atitiko nusistovėjusią verslo pasaulyje tarpininko (angl. *trader*) funkciją. Ir atsakymas į klausimą „kas toliau?“ Karosui buvo aiškus: jei tai neleidžiama čia, reikia ieškoti vietos, kur tokia veikla ne tik nedraudžiama, bet ir visokeriopa skatinama.

Tokia šalis buvo Jungtinės Amerikos Valstijos.

VERSLO IŠTAKOS

„Rimai, važiuoju į Ameriką, būsiu milijonierius“, — tokiais žodžiais Saulius atsisveikino prie Vilniaus oro uosto vartų su jį išlydinčiu architektu Rimu Anusevičiumi. Nežinia, ar jis juokavo, ar kalbėjo rimtai. Viena yra tikra: šį tikslą jis pasiekė.

1986 m. Lietuva vis dar buvo okupuota Sovietų Sąjungos, nebuvo nė menkiausios vilties, kad kas nors keisis į gera. Gal net priešingai — įvyko baisi katastrofa: sprogimas Černobylio atominėje jėgainėje.

Sovietų valdžia bandė nuslėpti šį įvykį. Švedams užfiksavus staigų radiacijos lygio šoktelėjimą, kilo aliarmas. Tik tuomet sovietai pripažino avariją, bet bandė meluoti, esą nieko blogo neatsitiko, pavojus negresia. Tačiau maža to, kad žmonės baugino sprogimo pasekmės, — sovietai ėmė rinkti jaunos vyrus Černobylio avarijos padariniams likviduoti. Kaip ir visi vaikinai, studijuodamas Saulius mokėsi karinio parengimo. Išklausiusieji tą kursą įgydavo kokią nors karinę specialybę — Saulius tapo išminuotoju. Saulius išlaikė egzaminą ir viską pamiršo. Bet sovietų kariuomenė jo nepamiršo: 1986 m. gegužę, netrukus po Černobylio atominės elektrinės avarijos, atsiuntė šaukimą į kariuomenę — buvo aišku, kad veš į Černobylį.

Tomis dienomis Saulius buvo komandiruotėje. Tuo pat sugrįžo. Birutė Karosienė pasakė sūnui: „Geriau tave į kalėjimą uždarys, džiovintos duonos atnešiu, bet nelauksiu, kad tave sugrąžintų cinko karste. Važinėk iš vietos į vietą, slėpkis, kur gali.“ Saulius paklausė patarimo. Paskui, matyt, buvo surinktas reikiamas žmonių kiekis ir Sauliaus liovėsi ieškojė. Tapo aišku — reikia išvykti.

Saulius dar prieš įvykius Černobylyje rengėsi kelionei į JAV — apankyti sergančios tetos Violetos Karosas. Ji sirgo vėžiu, nebuvo kas ją globoja. Saulius jau turėjo tokiai kelionei būtiną JAV vizą. Ruoštis pradėjo iš anksto: nusišandė mokytoją, įsigijo literatūros ir per tris mėnesius gerokai pasitobulino anglų kalbą.

Saulius žinojo apie senelio Viktoro Kiverio veiklą Amerikoje, apie senelio Juozo Karoso brolių Vytautą, literatą, poetą, kuris baigiantis karui išvyko į Vakarus. Šeimos ryšys su giminaičiais sovietmečiu nebuvo nutrūkęs: susirašinėjo, giminaičiai siųsdavo siuntinius.

Mintis nusigauti į Ameriką užvaldė Saulių dar ankstyvoje jaunystėje, galiausiai atėjo laikas, kai prie kitų motyvų prisidėjo svajonė apie verslą: „Aš jau Sovietų Sąjungoje visada norėjau turėti savo biznį. Tai buvo neįmanoma, vadinosi spekuliacija, [grėisė] kalėjimas ir visi iš to išplaukiantys dalykai. Norėjau išvažiuoti, kad turėčiau oficialiai teisę užsiimti bizniu, sumokėti mokesčius ir gyventi, kaip aš noriu...“⁵³

1986 m. Saulius išsirengė į užatlantę. Anusevičius prisimena tą dieną: „Viską pasikrovę, ryte su žiguliais lėkėm per Vilnių ir, nors Saulius prašė „spausk, kiek gali“, prilėkė pamatėm uždarytus vartus. Bet jau tuomet Saulius parodė, ką gali keli doleriai, — vartai į Ameriką atsidarė.“

Į Ameriką Saulius vyko visų pirma pasirūpinti savo sergančia teta. Buvo pasirengęs jai pagelbėti — prieš kelerius metus po sunkios ligos mirė jo paties tėvas, tad Saulius žinojo, kaip palengvinti ligonio dalį, nuoširdžiai ir sąžiningai stengėsi padaryti, ką gali.

Čikagoje, apie 1986

Atvykęs į svajonių šalį Saulius tikėjosi ją pažinti. Tai nebuvo sudėtinga ir jis nepraleido pasitaikiusios galimybės, tačiau svarbiausias jam buvo verslo interesas. Amerikoje jis iškart pabandė megzti verslo kontaktus, ieškoti ryšių su verslininkais. Iš pradžių atrodė, kad verslo sfera Sauliui nepasiekiamą, — taip skeptiškai ir kritiškai buvo sutikti jo planai.

Žinojo, kad nebus lengva, visgi tikėjo savo žvaigžde. Pasakoja Amerikos lietuvis, bankininkas Vytenis Rasutis: „Su Sauliumi Karosu susipažinau lietuvių bendruomenės renginyje Čikagoje. Įsikalbėjome, ir jis ėmė dėstyti savo idėjas. Prisipažino, kad aš jau nebe pirmas, kam tai pasakoja, bet pirmas, kuris klauso. Man tikrai buvo įdomu. Saulius kalbėjo ypač konkrečiai, jo verslo tikslai ir norai buvo rimti. Dirbdamas banke buvau susidūręs su daugybe klientų ir dauguma siūlė nerimtus dalykus, o čia viskas buvo labai rimta.“

Viename interviu Saulius Karosas patvirtino šiuos Rasučio žodžius: „...išklause mano idėjas ir jomis patikėjo. Kiti į mano idėjas žiūrėjo kreivai.“⁵⁴ Saulius rado žmogų, kuris jį išgirdo ir suprato, ir buvo pasirengęs padėti.

Pradėjo nuo pačių paprasčiausių dalykų. Rasutis padėjo Sauliui perduoti atsivežtus paveikslus, — daugelis vykstančiųjų į užatlantę veždavosi šiuolaikinių lietuvių dailininkų kūrinių ir juos pardavę vietos lietuviams prisidurdavo prie kuklios atsivežtos sumos. Greitai paaiškėjo, kad Čikagoje Saulius neišsivers be automobilio, tad nusipirko nebenaują „Toyotą“ ir apdairiai nusprendė įsigyti draudimą. Šį norą įgyvendinti taip pat padėjo Rasutis.

Nemeluok, neapgaudinėk, neignoruok taisyklių — šių nuostatų Saulius Karosas laikėsi visada ir visur. Rasučiu tai darė didelį įspūdį — jo pasitikėjimo naujuoju draugu resursas buvo neribotas: „Padėjau Sauliui įsitaisyti pirmąją kredito kortelę. Suteikiau garantiją, be kurios nieko negausi. Paskolos limitas buvo nemažas — 10 000 dolerių, o gal ir daugiau, jau neatsimenu. Pasirašydamas garantiją, nebėjojau, kad nepaliks manęs su skolomis, už viską susimokės pats. Neklydau.“

Tokia buvo pati pradžia. Partneriai turėjo nedaug laiko derintis vienas prie kito — jiems to ir nereikėjo. Patikėję vienas kitu, radę bendrą sąlyčio tašką, jie tuoj pat ėmėsi realių darbų.

Sauliaus Karoso idėjų esmę Rasutis aiškino lakoniškai: „Mintis buvo labai paprasta ir racionali — aprūpinti Lietuvą reikalingomis prekėmis. Ten trūko visko, ir mes galėjome tuos trūkumus bent iš dalies pašalinti. Sutarėme, kad aš Amerikoje ieškosiu reikiamų prekių, Saulius Lietuvoje ieškos pirkėjų. Trumpai tariant, aš užsiimsiu tiekimu, jis — pardavimu.“

Politinis kontekstas tuomet buvo sudėtingas. Sovietinė imperija braškėjo — tai matė visas pasaulis, bet vertino įvairiai. Daugelis įtakingų Vakarų politikų buvo susirūpinę dėl sovietų turimų atominių ginklų, todėl nuolaidžiavo valstybės vadovams, netgi į Baltijos respublikų siekį tapti laisvomis šalimis reagavo rezervuotai. Rasučio tai nebaugino, jis aktyviai įsitraukė į kuriamą verslą, tačiau stengėsi išsaugoti ir turimą darbą: „Tuomet niekas nežinojo, kaip klostysis Lietuvos ateitis, bet buvau tikras: jei neįvyks kokia katastrofa, Saulius bus vienas verslo lyderių. Tais laikais draugai ir kolegos man sakydavo: „Kokius čia biznesus pradedi, sovietai viską užsmaugs, užgniaus, vėl viskas sugriš prie seno.“ Negalėjau ignoruoti tų kalbų, nežinojau, kaip ilgai truks *perestroika*, gal baigsis kraujo klanais. Turėjau du mažus vaikus, buvau atsakingas už juos. Todėl neišėjau iš banko, kur buvau skyriaus vedėjas, bet ir Sauliaus nepalikau vieno. Prasidėjo mūsų rimtas bendradarbiavimas. Jis ateidavo šeštą valandą vakaro, banką uždarius, ir mes kelias valandas svarstydavome reikalus, rašydavome laiškus į įvairias firmas ir institucijas, siųsdavome faksus. Savo viršininkus aš buvau įspėjęs apie bendradarbiavimą su Sauliumi, jie neprieštaravo, leido naudotis faksu. Darbuotojai, matydami vis ateinantį Saulių, smalsavo, kas jis toks. Aš jiems sakydavau: „Vieną dieną jis bus labai svarbus mūsų klientas.“ Taip ir gyvenau — dirbau banke visą dieną, po to iki nakties su Sauliumi. Darbo pakako ir savaitgaliais — prekes

rūšiuoti, rūpintis jų krovimu. Teko nusipirkti net mažą autobusiuką. O galvoje vis sukosi mintis: kas iš to bus? Bet atėjo diena, kai situacija Lietuvoje išsisprendė, ir aš tuoj pat priėmiau kardinalų sprendimą — traukiuosi iš banko, dirbu tik su Sauliumi.“

Amerika atsigręžė į jaunąjį verslininką gerąja puse: svarbu ne kas esi, bet ką gali. Jei turi vertingų idėjų, laikaisi įstatymų, esi darbštus ir tavo žodis tvirtas — gali tikėtis sėkmės. Sauliui idėjų ir darbštumo nestigo, jis buvo atsakingas ir sąžiningas, be to, atrado partnerį, kuris įvertino jo idėjas, buvo pasiryžęs padėti jas įgyvendinti.

Saulius jau turėjo šios tokios verslo patirties Sovietų Sąjungoje, sėkmingai parduodavo elektroniką, kitas prekes. Amerikoje buitinės garso ir vaizdo įrangos rinka teikė neribotų galimybių ir jam būtų buvę nesunku atsirinkti tai, kas paklausu ir konkurencinga, tačiau jis nutarė orientuotis ne į tai, ką geriausiai išmanė, bet į tai, ko poreikis galėjo būti didžiausias: „Pagrindinės prekės tada buvo kopijavimo aparatai „Xerox“. Sovietų laikais buvo du aparatai visame Vilniuje ir KGB juos saugojo, kad niekas prie jų nepatektų. O jie buvo reikalingi beveik kiekviename kabinete. Atvežėme ir pirmuosius kompiuterius — techniką, kurios reikia biure.“⁵⁵

Kompiuteriai ir kopijavimo aparatai — elektronika, skirta jau nebe asmeniniam naudojimui, kaip vaizdo ir garso technika, bet biurams, jos vertė buvo didesnė, o pirkėjai finansiniu atžvilgiu pajėgesni. Taip verslininko akiratyje atsirado visai naujas pirkėjo tipas — įmonės ir organizacijos. Verslas įgavo naujus matmenis, apyvarta šoktelėjo aukštyr — išaugo pelnas, bet padidėjo ir rizikos lygis. Dabar, po kelių dešimtmečių, tai atrodo savaime suprantamas sprendimas, tuomet buvo kitaip — iš „kapitalistinių Vakarų“ tautiečiai tebesiūsdavo ir tebeveždavo pigius vaizdo magnetofonus ir fotoaparatus. Karoso žingsnis buvo drąsus. Jo užmojai apskritai nebuvo kuklūs: „Sauliaus tikslas buvo įsteigti didelę tarptautinę eksporto ir importo firmą, —

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Su Vaidotu Grigu ir Vyteniu Rasučiu užmiesčio rezidencijoje Jusinėje, 2014

prisimena Rasutis. — Idėjų daug, bet trūko kapitalo ir supratimo, kaip tuos finansus sukaupti. Jis buvo naujas žmogus Čikagoje ir apskritai Amerikoje, nors mokėsi greitai, bet vis vien buvo sunku. Padėjau jam gauti kreditą, kuris tapo pradiniu kapitalu; konsultuodavau, kaip tvarkytis, kad efektas būtų maksimalus; pats dalyvaudavau visuose darbuose. O tų darbų buvo daugybė: kartu su juo ieškojome prekių, lankėmės parodose, kur susipažindavome su pasiūla, kainomis, užmegzdavome kontaktus su gamintojais. Per tuos darbus susidraugavome, suartėjome. Tapau jam tarsi šerpu po Amerikos finansinius kalnus.“

Pirmoji viešnagė Amerikoje truko pusę metų — tiek galiojo viza. Ilgainiui santykiai su Vakariais gerėjo, išvykti į užsienį tapo lengviau. Sauliui Karosui tai buvo labai svarbu — Amerikoje jo verslas įgavo pagreitį. 1988 m. Rasučio padedamas įgyvendino savo sumanymą — sukūrė verslo bendrovę Amerikoje. „SK Impex Inc.“ buvo įregistruota Ilinojaus valstijoje. Žengtas reikšmingas žingsnis: atsirado galimybė legaliai vykdyti verslą šalyje ir tarptautiniu mastu, gauti kreditų, bendradarbiauti su kitomis įmonėmis. Be to, nuo šiol vykdydant verslo operacijas atsakomybė tekdavo įmonei, o ne jam kaip asmeniui — vadinasi, ištikus nesėkmei nuostoliai turėjo būti išieškoti iš firmos, bet ne iš jo paties. „Atidarėme sąskaitas bankuose, po truputį ėmė plaukti pinigai, — mielai prisimena Rasutis verslo pradžią. — Aš su savo pagalbininkais pasirūpinau, kad prekės būtų nupirktos, sukrautos į konteinerius, visi dokumentai paruošti, kad siuntos keliautų į Lietuvą. Kaip ir tarėmės, aš rūpinausi tiekimu, o Saulius, vėliau grįžęs į Lietuvą, ten įsteigė pardavimo firmą. Pirkome prekes Amerikoje ir siuntėme į Lietuvą.“

Tolesnis verslininko žingsnis daugeliui buvo netikėtas — jis ėmė prekiauti odontologijos įranga. Birutė Karosienė pasakojo, nuo ko viskas prasidėjo: „Sauliui suskaudo dantį, ir jis turėjo apsilankyti Amerikoje pas dantų gydytoją. Labai nustebo, kad procedūra visai neskausminga, nepanaši į tas, kurias patirdavome lankydami pas sovietinius dantistus. Tuomet ir nusprendė, kad Lietuvai tokios įrangos žūt būt reikia.“ Sumanymas kilo išties tinkamu laiku: Sovietų Sąjungoje vyko reformos, Gorbačiovas liberalizavo rinką, leido valiutos uždirbančioms įmonėms už ją pirkti prekių. „Turtingos gamyklos Lietuvoje ir Rusijoje susidomėjo odontologijos įranga — jos atidarinėjo dantų kabinetus, kur gydėsi jų darbuotojai, giminės, draugai, draugų

draugai, — pasakoja Rasutis. — Mes tuo pasinaudojome, tai tapo mūsų „specialybe“. Klientai buvo jau nebe pavieniai pirkėjai ar nedideli biurai, bet didžiulės įmonės, uždirbančios valiutos. Šis mūsų verslas buvo nepaprastai pelningas. Vieninteliai mūsų konkurentai buvo verslininkai iš Indijos — jie bazavosi Vokietijoje ir iki mums ateinant į rinką taikė vos ne 500 proc. antkainį. Mes tuoj pat sumažinome kainas ir labai lengvai įsitvirtinome rinkoje. Aišku, po kurio laiko marža sumažėjo, bet šis biznis ir toliau buvo labai sėkmingas.“

Karosas buvo inžinierius, Rasutis — finansininkas, bet ėmėsi odontologijos įrangos prekybos jie abu pasinėrė į naują sferą. Reikėjo profesionalių žinių, kad suprastų vieno ar kito produkto privalumus, kad priimtų teisingus sprendimus, kad Amerikos įmonių atstovai patikėtų, jog turi reikalo su žinovais. Jie lankėsi specializuotose parodose, skaitė įrangos aprašus, konsultavosi su įmonių atstovais ir gydytojais. Tai padėjo bendrauti su specialistais. „Įsidrąsinę ėmėme prašyti suteikti mums atstovavimo ir distribucijos teises, — pasakoja Rasutis. — Kai kurios įmonės, matydamos, kad esame rimti partneriai, tokias teises mums suteikdavo ne tik Lietuvoje, bet ir Rusijoje bei posovietinėse šalyse. O kartais išgirdę, jog prekes siunčiame į Lietuvą, klausdavo, kur ta Lietuva yra. Atsimenu, odontologijos įrangos parodoje Čikagoje kalbėjome su vienos įmonės darbuotoju ir pasisiūlėme atstovauti įmonei Lietuvoje. Jis paklausė savo bosą, ar tas žino ką nors apie tokią šalį. Šis atsakė: „Nesu apie ją girdėjęs. Bet jei ten nieko neturime, tebūnie jie mūsų atstovai.“ Didelės įmonės nelabai gaudėsi atsivėrusiose rinkose, džiaugėsi, kad atsiranda tarpininkų.“

Ne tik Lietuvoje, bet ir toli į Rytus, Sovietų Sąjungoje, o jai subyrėjus postsovietinėse šalyse pasklido garsas apie Karoso odontologijos kabinetus, prekyba klestėjo. Saulius Karosas: „Visoje Sovietų Sąjungoje pradėjau steigti stomatologijos kabinetus. Juos pirkdavo įmonės, kurios turėjo valiutos. Tai — didžiulės naftos perdirbimo, metalo

gamybos, angliakasybos įmonės. Tokios „pramonės“ kaip stomatologijos kabinetų steigimas Sovietų Sąjungoje nebuvo iš viso, todėl verslas sekėsi. Paskui stomatologijos kabinetus pradėjo pirkti ir mažesnės įmonės. Kai Lietuvoje buvo įvestas litas — o ši valiuta buvo konvertuojama — stomatologijos įrangą pradėjo pirkti ir privatūs asmenys, ir privačios organizacijos.⁵⁶

Bendrovė ne tik pardavdavo odontologijos kabinetus, bet užtikrindavo ir visas kitas paslaugas: montavo įrangą, teikė priežiūrą ir garantijas. Dėl to ją vertino, ją pasitikėjo. Siekdamas optimizuoti verslo vadybą, Karosas sukūrė dvi autonomiškas bendroves, kurių veikla buvo sufokusuota į skirtingus gamintojus: su amerikietiška produkcija dirbo „Sundora“, į europietiškąją (visų pirma vokiškąją) koncentravosi „SK Impex“. Rasučiui smagu prisiminti tą metą: „Kuriam laikui mes beveik monopolizavome rinką: vieni perka iš „Sundoros“, kiti — iš „SK Impexo“, bet ir vieni, ir kiti juk iš mūsų. Konkurencija buvo kito pobūdžio, atsirado trintis tarp tų įmonių vadovų — kiekvienas siekė kuo geresnių verslo rodiklių.“

Bendrovė stengėsi reaguoti į rinkos pokyčius, sekė procesus, prekiaavo ne senienomis, bet pačiais naujaisiais, aktualiausiais produktais, todėl mezgė kontaktus su geriausiais gamintojais, bendradarbiavo su jais, atnaujindavo siūlomų prekių katalogą. Pats gyvenimas vertė taip elgtis — juk kas pirmas, tas ir laimi. Iš užsienio vežama odontologijos produkcija garantavo naują gydymo lygį. Rasutis pasakoja, kad bendrovė gabenė iš užatlantės „didelius kiekius nuskausminimo priemonių. Tie anestetikai buvo labai įvairūs: vieni veikė ilgesnį laiką, kiti trumpesnį — kiek reikia. Žinau, kad buvo naudojamas rusiškas novokainas, bet jis nekokybiškas, daugeliui sukelia alergiją. Taip pat vežėme greitus dantų gręžtuvus, jie labai skyrėsi nuo sovietinių, lėtų ir labai skausmingų. Mūsų dėka sovietinės įrangos buvo atsisakyta, ji tapo nereikalingu laužu.“ Aišku, ne viskas vyko sklandžiai — Rasutis

pasakoja, kad būta ne tik klaidų, bet ir incidentų: prekės būdavo su laikomos, tyčia daromos kliūtys — „Kartą anestetikai vos nesusėjo — konteineris buvo paliktas lauke po atviru dangumi.“

1992 m. Sauliaus Karoso įmonės Amerikoje ir Lietuvoje laimėjo milijoninį Pasaulio banko projektą: gautas finansavimas Lietuvoje įrengti odontologijos kabinetus. Odontologijos medžiagų ir įrangos tiekimui iš JAV vadovavęs Kęstutis Olšauskas sako: „Didžiuojamės tuo, kad mūsų dėka daugiau nei šimtas privačių Lietuvos odontologų ir dantų technikų gavo po 20 tūkst. dolerių vertės JAV pagamintos įrangos. Pirmą kartą tokio tipo Pasaulio banko parama buvo suteikta privatiems pavieniams odontologams, o ne centralizuotoms ar valstybinėms įmonėms.“ Lietuvoje plačiai nuskambėjo Karoso bendrovės vardas, ji tapo rimčiausia odontologijos įrangos tiekėja.

Įsitvirtinus odontologijos priemonių rinkoje, plėtėsi asortimentas. „Vežėme rentgeno aparatus, ultragarso įrangą, laboratorinius bei diagnostikos prietaisus, nors tokia produkcija, aišku, nebuvo masiškai perkama, — prisimena Rasutis. — Kas kita vitaminai. Jie turėjo paklausą, o Amerikoje jų gaminama daug ir įvairių kombinacijų. Su vaistais buvome labai atsargūs — pirkome tik nereceptinius ir tik gavę konkrečius užsakymus. Amerikoje receptinius vaistus taip lengvai neparduoda, juolab niekas neleis tau pirkti vaistų dėžėmis. Užsiimti šiuo verslu gali tie, kas turi specialias licencijas. O medicinos įrangos pirkimas nėra ribojamas. Tai buvo mūsų „arkliukas“. Bet Saulius žvalgėsi, ką dar galima nuveikti. Kai jis įkūrė grožio centrą „Sugihara“, ėmėmės kosmetikos, įvairių grožio prekių.“

Karosas buvo puikus strategas. Jo verslo Lietuvoje dominantė aki-vaizdžiai buvo medicinos įranga, tačiau, matydamas paklausą, aktyviai reagavo į poreikius. „Siuntėme daug biuro įrangos. Labai populiarios buvo metalinės spintelės su specialiais stalčiais dokumentams. Jų pageidavo įmonės, biurai, visiems jų reikėjo. Tokių atvežėme labai

daug. Paklausą turėjo „Panasonic“ telefonai. Kažkodėl labai patiko būtent šitie — jei ne „Panasonic“, tai ne telefonas. Kaip ir aspirinas — būtinai turėjo būti „Bayer“. Vežėme nemažai automobilių signalizacijos sistemų — tuomet labai vogė mašinas, todėl buvo signalizacijų pirkimo bumas. Ypač paklausi buvo signalizacijos sistema, išsiskirianti ilgu įkyriu cypimu. Tokių nemažai atvežėme — vairuotojai mums buvo už jas dėkingi, o kaimynai pyko. Kiek atgabendavom, tiek parduodavom. Valdžia vieną dieną uždraudė tokias. Kiek vėliau, apie 1990-uosius, vežėm degalų priedus „Gold Eagle“ automobiliams. Šiuos priedus sumaišius su benzinu jis efektyviau sudega, o žiemą jie pilami, kad neužšaltų dyzeliniai degalai. Įkūrėme visą padalinį, kuris pardavinėjo tik šiuos priedus — išpardavo kaipmat. Juos ypač mėgo naudotų automobilių pardavėjai: prieš leisdami pirkėjams išbandyti būsimą pirkinį, įpildavo skysčio, automobilis važiuodavo kur kas geriau. Kartais gabendavome statybines medžiagas, bet tai darėme retai ir tik pagal užsakymus. Apskritai, kur ko reikėjo, tai ir pristatydavom. Tais laikais verslo filosofija buvo paprasta: ką atveši, tą parduosi“, — pasakoja apie audringą verslo plėtrą Rasutis.

Prekių srautas nesiribojo vien Lietuva — kaip prisimena Rasutis, buvo aprūpinamos ir kaimyninės šalys: „Rytuose rinka buvo milžiniška. Siuntėme ir faksus, ir kopijavimo įrangą, ir, aišku, odontologijos bei medicinos prekes. Dėl visko sutardavome: mums sumokėdavo už prekes, o mes supakuodavome ir nusiųdavome į Maskvos Šeremetjevo oro uostą. Pirkėjai apmokėdavo netgi brangų gabenimą lėktuvu.“

Ypač atidžiai, netgi priekabiajai buvo tvarkomi finansai — šioje srityje Karosas reikalavo visiško skaidrumo ir atsakingumo. „Prekių užsakavai iš anksto apmokėdavo, ir pirkimo procesas prasidėdavo, — pasakoja Rasutis. — Aš nuo ankstyvo ryto sekiau, kas vyksta su mūsų sąskaitomis, pamatęs, kad pinigai įkrito, tuoj pat pranešdavau Sauliui. Jis nedelsdamas užsakydavo prekes iš gamintojų ir jas apmokėdavo.

Sulaukę prekių tuoj pat siųsdavom jas klientui. Viskas vyko konvejeriu, logistika buvo organizuota puikiai — Saulius nieko nepamiršdavo. Apmokėjimo situacija buvo delikati: tuomet siųsti pinigus iš anksto nebuvo įprasta, daug kas buvo nudegęs. Mes niekada nieko nenuvylėme. Amerikos įmonės, bent iš pradžių, mums nelabai noriai duodavo kreditus, bet laikui bėgant įvertino mus ir suteikdavo 30 dienų kreditą. Saulius visada turėjo patikimo partnerio reputaciją.“

Bendradarbiavimas su bankais, bankinės operacijos taip pat turėjo niuansų: keitėsi tvarka, viena istorinė epocha slinko užmarštin, kita dar tik formavosi. Ne tik Rasutis, bet ir Karosas išmanė finansų sritį: „Pirmaisiais veiklos metais, kai dar buvo Sovietų Sąjunga, pervedimai valiuta buvo vykdomi tik per Maskvos „Vneštorgbanką“, o tai galėjo užtrukti. Saulius rado išeitį: sutarė su viena banko darbuotoja, kad ji prižiūrės mūsų pavedimus, jie nuo to laiko vyko sklandžiai ir greitai. Vėliau, paskelbus nepriklausomybę, ėmė steigti lietuviški bankai.“

Amerikoje Saulius Karosas atrado sąlygas atsiskleisti verslininko talentui. Į šią šalį jis nukako nelaukdamas, kol liberalėjant laikams bus atlaisvinti suvaržymai. Jautė pokyčius, matė perspektyvą, gebėjo sumaniai naudotis aplinkybėmis. Rasutis gerai perprato jo ketinimus: „Atsidarė sovietijos sienos. Lietuviai tada pradėjo važiuoti į Ameriką. Vieni važiavo legaliai, kiti prasmukdavo patyliukais, tarp jų buvo nukentėjusių nuo sovietų, buvo oportunistų, buvo menininkų. Biografijos ir tikslai visų skirtingi. Saulius į Ameriką važiavo ne emigracijon, bet kurti verslo. Nebuvo nei emigrantas, nei turistas, atkakliai ir sunkiai dirbo. Jo tikslas buvo kuo greičiau įsukti verslą ir grįžti į Lietuvą.“

Rasutis stebėjo pašėlusiu tempu vykstančią Karoso verslininko evoliuciją ir pats joje dalyvavo. „Sauliaus verslas prasidėjo „nuo dantukų“, — sako jis, — todėl jautė odontologijai sentimentų, o vėliau

daug investavo į šią sritį — „Denticija“ kainavo labai brangiai. Nuo odontologijos išplėtėme veiklą medicinos aprūpinimo srityje. Bet tai buvo šiek tiek vėliau, tuomet jau atėjo naujų žmonių, atsirado naujų verslų.“

Formavosi naujos veiklos sritys, atsiverdavo vis kitos galimybės. Tai, kas visai neseniai, vos prieš kelis mėnesius, buvo visų svarbiausia, dabar nuslinko į antrą planą, o pirmame atsidūrė tai, apie ką nebuvo nė svajota. Pakitus situacijai, Karosas neskubėdavo nutraukti veiklos, tik perkeldavo akcentus į tą sritį, kuri tuo metu davė didesnę pelną. Atsiradus konkurencijai, odontologijos įrangos prekybos pelnai sumažėjo, rinka normalizavosi, ir Saulius aktyviai nebedalyvavo šiame versle, persikėlė į Ženevą ir susikonsolidavo į naftos prekybą. Rasutis sako, kad „iš prekybos odontologijos įranga susikaupė gana stambus kapitalas, o su juo Saulius žengė į kitus verslus. Odontologija atnešė daug pelno, bet jo nėra ko lyginti su naftos verslo pelnais. Daugelis klausia, kaip Saulius galėjo žinoti, kuo užsiimti, bet jis žinojo, turėjo tokią talentą. Odontologiją pasirinko gal dėl to, kad čia nebuvo nieko „juodo“, nieko neteisėto. Mes nešvariais verslais neužsiėmėme, sąmoningai tokių vengėme. Užtat niekada neturėjome mus tikrinančių įstaigų rimtesnių pastabų ir užklausų.“

Kruopščiai apgalvoti verslo sprendimai ir griežtas įstatymų, sutarčių ir įsipareigojimų laikymasis — šiais principais Karosas vadovavosi iki karjeros pabaigos. Tokias nuostatas jis perėmė Amerikoje ir tai atvedė jį į sėkmę.

Amerika daugeliu atžvilgių buvo atspirtis tolesnei Karoso veiklai. Jis daug ko išmoko ir daug ką išbandė, be to, veikė tame pasaulyje, kur žmogus nebuvo varžomas ideologinių dogmų, kur vadovavosi sveiku protu, žiniomis ir patirtimi; kur buvo laisvas spręsti, kaip gyventi, ko siekti. Tai laisvo žmogaus teisės. Tame pasaulyje esama ir prievolių: būti doram, sąžiningam, laikytis tvarkos ir taisyklių. Karosas

Amerikoje perprato šių nuostatų svarbą ir naudą, o grįžęs į Lietuvą mąstė ir veikė į jas atsižvelgdamas.

Dešimtmečiais Amerikos ekonomika buvo didžiausia pasaulyje ir tokie mastai negalėjo nepaveikti Karoso. Aišku, jo perkama odontologijos įranga ir kitos prekės, eksportuojamos į Lietuvą ir Rytų Europos šalis, Amerikos ekonomikoje nebuvo pastebimas indėlis, tačiau Lietuvos ekonomikai tai jau buvo nebe lašas jūroje, o gaivinanti banga. Tokią bangą sukėlęs Karosas ryžtingai žengė į kitas verslo erdves.

VERSLO PLĖTRA IR KRYPTYS

1988 m., grįžęs iš JAV, Saulius Karosas pareiškė artimam draugui Algirdui Apanavičiui: „Baigiame socialistines statybas, pradedam dirbti.“⁵⁷ Sąvoką „socialistinės statybos“ žiniasklaida kartojo dešimtmečiais, ji asocijavosi su beprasmybišiais, tuščiais sovietmečio projektais. Karosui vertybė buvo realūs darbai — dėl to taip greitai kūrėsi ir plėtėsi jo verslai. Paklaustas apie savo lietuviškuosius verslus, jis sakė: „Lietuvoje pagrindinis mano verslas — medicina ir bankininkystė, į jas daugiausia investuoju. Tai — Medicinos bankas, grožio terapijos ir chirurgijos klinika „Sugihara“, „Sugihara PRO“, odontologijos klinika „Denticija“, Medicinos diagnostikos ir gydymo centras.“⁵⁸

Tarpininkavimas, konsultavimas. „SK Impeks“

1991 m. kovo 15 d. buvo įregistruota pirmoji Karoso įmonė Lietuvoje „SK Impeks“ — JAV korporacijos „SK-Impex Inc.“ atstovybė; tai buvo viena pirmųjų Lietuvoje registruotų įmonių ir pirmoji Amerikos įmonės atstovybė. Šios dvi įmonės veikė skirtingose šalyse, buvo reguliuojamos skirtingų teisinių sistemų, skyrėsi ir požiūris į verslą. Tačiau jos

dirbo pagal tuos pačius algoritmus, turėjo tuos pačius tikslus ir buvo vadovaujamos to paties žmogaus. Lietuviškosios „SK Impeks“ tikslas buvo kooperuotis su amerikietiška bendravarde. Amerikos partneriai (jiems vadovavo Vytenis Rasutis) rūpinosi, kad Lietuvą pasiektų tai, ko šaliai trūko; „SK Impeks“ gaunamą produkciją realizuodavo, o, prireikus, pasirūpindavo, kad pirkėjui būtų suteiktos visos su gaminiais susijusios techninės paslaugos.

Rinkoje atsirasdavo vis naujų prekių, keitėsi kainodara, pristatymo sąlygos; buvo ieškoma naujų pirkėjų, naujų apmokėjimo būdų ir formų; aiškinamasi, kaip keičiasi rinkos poreikiai, stengiamasi numatyti tolesnius žingsnius. Laikui bėgant asortimentą papildė Europos ir kitų šalių prekės. Greitai veikla dar labiau išsiplėtė — „SK Impeks“ tapo savotišku idėjų banku: mintis generavo Karosas, jo darbuotojai jas realizavo. Biuro administratorė Birutė Leišienė lakoniškai ir tiksliai apibūdino įmonės veiklos esmę: „Mūsų biuras — kaip štabas, kur buvo vis kas nors nauja planuojama ir kuriama.“⁵⁹ „SK Impeks“ ėmėsi svarbiausios funkcijos — formuoti Sauliaus Karoso įmonių grupę.

Pirmaisiais Nepriklausomybės metais Karoso organizuotos prekybos apimtys buvo įspūdingos, o prekių asortimentas labai įvairus — tuomet visko trūko, viskas buvo išperkama, iš visko buvo įmanoma uždirbti. Karosas mąstė strategiškai, fokusuodavosi į tai, kas perspektyvu, vienadieniai verslai jo neviliojo. Kęstutis Olšauskas prisimena: „Tuo metu Lietuvoje buvo labai pelningi metalų, valiutų keitimo verslai. Saulius nepritarė tokiai verslo krypčiai — sakė, kad nori kurti Lietuvoje tokius verslus, kurie bus pelningi ateityje.“

Dar būdamas Amerikoje, Karosas rado veiklos sritį, kuri, jo akimis, buvo labai perspektyvi ir nepaprastai aktuali Lietuvai, — medicinos įrangos tiekimą. Į šią sritį jis susifokusavo, ėmė nuosekliai plėsti veiklą.

Moderni vakarietiška įranga ir reikmenys iš esmės pakeitė gydymo metodiką Lietuvoje. Toliau imta orientuotis jau nebe į atskirus gydymui naudojamus įrenginius ir reikmenis, bet į visiškai sukomplektuotus odontologijos kabinetus — viskas vieno gamintojo ir būtent to, kurį pasirinko pirkėjas; viskas aukščiausios kokybės, patikima ir patogiu odontologui. Lygiagrečiai buvo aprūpinamos odontologijos laboratorijos — pagal individualius užsakymus tiekama visa, kas susiję su protezavimu, implantavimu ir pan. Galiausiai įkurta privati medicinos diagnostikos ir gydymo klinika. Jai įsigyta tuomet pati moderniausia įranga, pakviesti dirbti aukščiausios kvalifikacijos gydytojai. Nauda iš to buvo ir Lietuvai, ir pačiam verslininkui — jau greitai medicinos verslas tapo Karoso veiklos Lietuvoje vizitine kortele.

Karosas dirbo ir kitose srityse: įsteigė Medicinos banką, sukūrė dvi oro transporto bendroves, užsiėmė nekilnojamuoju turtu, sukūrė senovinių automobilių restauravimo dirbtuves, daug kitų įmonių. Šias idėjas Karosas buvo nuodugniai apgalvojęs, o jų realizavimas tuomet gulė ant „SK Impeks“ darbuotojų pečių.

Saulius Karosas mokėjo parinkti žmones, o jo pirmojoje komandoje dauguma buvo giminaičiai, bendrakursiai ir geri pažįstami: Rimas Anusevičius, Algirdas Apanavičius, Aurėja Buožytė, Rimantas Daraganas, Birutė Leišienė, Zigmas Rakauskas ir Arvydas Šapoka. Kiekvienas iš tų pirmųjų turėjo savo darbo barą. Anusevičius užsiėmė statyba, architektūra ir dizainu. Apanavičius vadovavo įstaigai, koordinavo darbus. Leišienė ir Buožytė tvarkė dokumentaciją, buvo atsakingos už anglakalbį bendravimą ir susirašinėjimą. Rakauskas, sovietmečiu vadovavęs Vilniaus restoranų susivienijimui ir, pasak Šapokos, turėjęs „milžiniškas pažintis visur, iki ministrų“, atrasdavo „takus ir takelius“ sunkiai įveikiamuose biurokratijos brūzgynuose. Šapoka ir Daraganas

ėmėsi inžinerinių ir mechanikų darbų. Kiek vėliau prie komandos prisijungė Kęstutis Olšauskas. Jis vadovavo odontologijos medžiagų ir įrangos tiekimui iš JAV. Buvo vyriausias iš visų — Karosui studijuojant Vilniaus inžineriniame statybos institute jau buvo baigęs studijas, dirbo Institute, buvo Sauliaus studentų grupės kuratorius, o vėliau kartu su juo vykdė mokslinius tyrimus.

Birutė Leišienė su šypsena prisimena tuometį ištvermės ir kūrybiškumo reikalavusį darbą: „Darbas buvo atsakingas, bet įdomus, dirbome nežvilgčiodami į laikrodį. Iš ryto ateini nežinodama, kokias užduotis tą dieną turėsi atlikti. Užduotys būdavo formuluojamos taip, kad pati turėdavai sugalvoti, kaip jas atliksi. Atidėlioti rytojui nevalia, atlikti būtina kuo skubiau.“

Jai pritaria ir Arvydas Šapoka: „Sistema buvo puikiai sureguliuota, mechanizmas sukosi jau savaime. Saulius nurodydavo, ką turime padaryti, toliau dirbome patys. Taip būdavo visada: jis pasikviečia, trys sakiniai, ir viskas. Toliau galvojame patys. Problemas turi išspręsti pats. Aišku, jei klausimas išties svarstytinas, eini pas Saulių. Bet ne rankomis skėščioti, o su receptu, kaip spręsti problemą.“

Vadovo laiku nebuvo piktnaudžiaujama, bet darbuotojai žinojo, kad į išylančius sunkumus bus sureaguota dalykiškai. „Reikėjo sumontuoti ir įrengti iš Vokietijos atgabentą odontologijos laboratoriją, — konkretų atvejį prisimena Šapoka. — Tai buvo pirmas kartas, o medicinos įrangos subtilybių neišmanėm. Pasakiau tai Sauliui, jis tuoj pat problemą išsprendė: „Važiuoji į Vokietiją, į kursus.“ Aš suabejojau — kalbos nemoku, nesuprasiu. „Nieko baisaus — „Fordą“ turi, kartu vertėjauti važiuos Aurėja.“ Vokietijoje pasimokėme, pasiaiškino, kas ir kaip, sugrįžę ėmėmės darbo.“

„Panašiai nutiko ir mums kuriant grožio terapijos ir chirurgijos kliniką „Sugihara“, — prisimena Birutė Leišienė, — kai dar neprasidėjus statyboms abi su būsima vadove vykdė pasidairyti ir užmegzti ryšių

į tarptautinės kosmetologijos produktų ir paslaugų parodas Paryžiuje ir Londone. Sauliaus Karoso toliaregiškas patarimas turėti su savimi būsimo pastato planą mums buvo labai naudingas.“

Ne tik draugiški kontaktai ir vadovo autoritetas telkė Karoso komandą — darbo apmokėjimas buvo aukščiausio lygio: „Atlyginimą gaudavome doleriais. Pirmasis mano atlyginimas pas Saulių buvo 50 dolerių, — pasakoja Šapoka. — Tuomet tai buvo dideli pinigai — juos iškeitęs, galėjau nupirkti kokius tris šaldytuvus „Snaigė“. Saulius atlyginimus kėlė, buvo ir priedų.“

„SK Impeks“ biurui Saulius Karosas pasirinko Vilniaus mokytojų namus (Vilniaus g. 39). Istoristinio stiliaus, gražus, ištaigingas XX a. pradžios pastatas, šalia jo — Šv. Kotrynos bažnyčia, Stanislovo Moniuškos skveras, miesto gynybinės sienos likučiai, Vilniaus senamiesčio prieigos. Patalpos buvo pirmame aukšte prie pat įėjimo, kad lankytojai nesiblaškytų ieškodami įmonės nesuprantamu pavadinimu. Išsirinkus vietą, imta rūpintis interjeru — kad būtų skoninga ir nauja, kad stebintų anksčiau nematyta biuro technika ir iškart būtų aišku, pas ką esi atėjęs. Gražiai ir patogiai įrengta darbo vieta — tai pagarba ir darbuotojams, ir klientams. Birutė Leišienė: „Jam rūpėjo estetika, o biuro technika turėjo būti moderniausia. Biuras erdvus, ant sienų paveikslai, spalvingos kanceliarinės priemonės iš Vokietijos. Turėjome tai, ko net vyriausybės įstaigos neturėjo. Prisiminus juokinga: tuomet į biurą užsukę svečiai ar klientai smalsiai dairydavosi, apžiūrindavo aparatūrą, o įsidrąsinę paprašydavo išsiųsti faksą ar padaryti dokumento kopiją. Juk tai buvo pirmieji nepriklausomybės metai, stigo visko.“

Biure visa turėjo byloti, kad įstaiga rimta. O klientai buvo aptarnaujami nepriekaištingai, dirbo kompetentingi žmonės — legendinė Karoso komanda. Po kiek laiko, kai ėmė veikti naujos įmonės,

„SK Impeks“ darbuotojai vienas po kito ten perėjo dirbti ir mokė kitus. Prireikus ir vėliau pirmosios „SK Impeks“ komandos nariai padėdavo vienas kitam, bendromis jėgomis sprendė problemas.

Tai buvo pereinamasis laikotarpis iš vienos politinės ir ekonominės sistemos į kitą, gerovės lygio atotrūkis tarp žmonių greitai didėjo, dauguma gyveno sunkiai. Apsilankymas tuometėje Lietuvoje paliko stiprų įspūdį Rasučiui: „Daug kas prie atlyginimo turėjo dar kokių uždarbį prisidėti. Dieną dirbo kokioje ministerijoje ar grojo orkestre, o vakare vairuodavo taksi. Kai kam tekdavo pardavinėti agurkus turguje. Vilnius atrodė prastai. Naktį išeini — tamsu, žmonių nėra, viskas uždaryta — nei restoranų, nei klubų. Su Sauliumi eidavome į „Stiklių“ restoraną — pietus pavalgyti buvo galima už vieną dolerį. Dviese už vieną dolerį! Ten rengdavome savo verslo posėdžius. Restoranas buvo pats „blatniausias“, mažai kas ten galėjo lankytis, buvo per brangu. Banditai tais laikais siautė — nesaugu buvo. Daug klientų mokėdavo grynaisiais, buvo rizikinga. Kas blogai padėta, tas tuoj dingdavo.“

Taip situacija atrodė atvykus iš svetur. Vilniečiai rasdavo būdų įveikti sunkumus. Aišku, buvo visko, tie pirmieji nepriklausomybės metai paveikė ir požiūrį į verslą — principas „kas blogai padėta, tą galima imti“ nemažai kam tapo pamatiniu. Karoso gyvenimo filosofija buvo kitokia. Į Lietuvos verslą jis investavo ne norėdamas akimirksniu pralobti — jo tikslas buvo išjudinti šalies ekonomiką.

2001 m. „SK Impeks“ persikėlė į naujas patalpas Mildos gatvėje, Vilniuje. Biurą suprojektavęs Rimas Anusevičius sako, kad tai lig šiol vienas mėgstamiausių jo objektų: jis paveldo zonoje, tad modernias formas architektas čia taikė išlaikydamas pagarbą esamam užstatymui.

Saulius pasirinko ir mama: iš blokinio namo Lazdynuose ji persikėlė į Antakalnį, į erdvų butą per du aukštus (viršutinis, mansardinis aukštas buvo įrengtas pačiam Sauliui) prie miško, su šimtamečiu ąžuolu po langais.

Bankininkystė. Medicinos bankas

Sauliaus Karoso sprendimas steigti Lietuvoje banką buvo gerai apgalvotas. Neketino iškart kurti giganto, pasirinko tinkamiausią to meto Lietuvos finansų rinkai. Lietuvoje ano amžiaus 10-ame dešimtmety buvo daugiau nei 20 bankų, 5–7 iš jų — bankrutuojantys. Vytenis Rautis bendrais bruožais atpasakojo Medicinos banko steigimo aplinkybes: „Sprendimą argumentavome tuo, kad jau turime nemažai įmonių, todėl sukūrė savo banką, galėsime mūsų pačių struktūrai pavesti jų aptarnavimą: rūpintis pervedimais, dirbti su pinigų likučiais, teikti lizingą. Nupirkome bankrutuojantį „Ancorobank“. Lietuvoje ne vienas bankas tais laikais bankrutavo. Tą banką nupirkome, atrodo, už vieną litą. Sanavome jį, padengėme skolas, grąžinome depozitus. Iki tol vykdydami finansų operacijas baiminomės: štai gatvėje, kur mes dirbame, subankrutavo bankas, įsikūręs mums iš kairės, o netrukus sugriuvo ir bankas iš dešinės. Klientai, pervedę pinigus tiems bankams, už ką nors sumokėję, liko be nieko — nei pinigų, nei prekių. Nenorėjome, kad mums taip nutiktų, todėl sukūrėme savo banką. Iškart pasijutome saugiau.“

1992 m. įsteigtas „Ancorobank“ nesugebėjo įvykdyti Lietuvos banko normatyvų — laiku sukaupti 10 mln. litų kapitalo. 1995 m. banką nupirko penkios Karoso valdomos užsienio įmonės — Airijos „Sundora Ltd.“, JAV „SK-Impex Ltd.“ ir dar trys Liuksemburgo bendrovės. Lietuvos bankas suteikė licenciją plėtoti bankinę veiklą, o 1997 m. buvo įregistruotas naujas finansų įstaigos pavadinimas — Medicinos bankas. Ankstesni įsigyto banko šeimininkai nepaliko nei sukaupto kapitalo, nei nuolatinių klientų, nei kompetentingų darbuotojų, išmanančių bankrutuojančio banko situaciją ir galinčių padėti jam sugrįžti į aktyvią veiklą.

Kęstutis Olšauskas: „Pirmiausia reikėjo padaryti finansų ataskaitą, nes dokumentuose balanso eilutės neatitiko tikrovės. Per du mėnesius pavyko viską apskaityti ir pakeisti statusą iš bankrutuojančio banko į veikiantį. Per kitus metus pasiekėme, kad bankas nebūtų nuostolingas.“ Aurėja Paškevičienė sukonkretino tai, ką Olšauskas diplomatiškai įvardijo kaip „balanso neatitikimą tikrovei“: „Paaiškėjo, kad nuostolis septyni milijonai, dar padirbėję nustatėme, kad keturiolika milijonų. Teko viską atidirbti.“⁶⁰

Perimtos banko skolos to meto mastais buvo didžiulės. Karoso dėka viskas buvo sutvarkyta, skolos likviduotos, bankas atgijo.

Dalykines rekomendacijas žengiant pirmuosius žingsnius galėjo suteikti Saulius Karosas, jau įgudęs vakarietiškos bankininkystės varotojas, ir Vytenis Rasutis, profesionalus bankininkas, bet vienas jų buvo Ženevoje, kitas dar toliau — Čikagoje. Karosas nurodydavo veiklos kryptį, o kasdienius reikalus tvarkydavo kolegos. Vis dėlto aktyviai dalyvavo ir pats: išklausydavo problemas, pasiūlymus, kai kam pritardavo, kai ką atmesdavo. Atidžiai analizuodavo dokumentaciją, o žinodamas veiklos rodiklius jautė pulsą, prireikus reaguodavo.

Banko vadovams Karosas suteikė plačius įgaliojimus. Jis gerai pažinojo tuos, kuriems parodė pasitikėjimą, dauguma jų buvo jo bendramoksliai. Suteikęs sprendimų laisvę, jis išlaisvino savarankiškumą ir iniciatyvą. O praktinė veikla buvo patikimiausia mokytoja. Pasak Olšausko, Karosas neaiškindavo ir nediskutuodavo, bet palikdavo patiemis mąstyti ir priimti sprendimus.

Visi žinojo, kad Karosas Vilniuje nebūna dažnai, bet kai atvažiuoja, nuveikia daug. Medicinos banke jo atvykimas pakeisdavo darbo ritmą. Egidijus Buožis, žvelgdamas iš šalies, tai apibūdino šitaip: „Apie verslą nedaug galiu pasakyti, bet kai ką įsidėmėjau: kai Saulius skraidydavo

savo reikalais ir jo nebūdavo Vilniuje, biure tylu, ramu, visi kažką dirba, rutininė atmosfera. Tik artėja Sauliaus atvykimas — visi ima greičiau vaikščioti, sparčiau dirbti, prasideda šurmuly. Na o jam atvažiavus visi lekia, skuba, darbas tiesiog dega. Jis išskrenda — visi su palengvėjimu atsikvepia, gyvenimas vėl grįžta į savo vėžes. Saulius atvažiuodavo trumpam, todėl viskas vyko labai koncentruotai. Vadovai išsirikiuodavo į eilę: pasitarti, pasiaiškinti. Saulius su kiekvienu rasdavo laiko pasikalbėti. Taip buvo sprendžiamos problemos, derinamas finansavimas. Karštos dienos, įtampas pikas, ir viskas ant jo vieno galvos!“

Medicinos bankas nuo pat pradžių susifokusavo į darbą su mažomis ir vidutinėmis įmonėmis bei privačiais asmenimis. Kontingentą pritraukti nebuvo lengva — abi puses turėjo tenkinti reikalavimai, turėjo atitikti interesai. Visgi ilgainiui tai pavyko. Labai pozityviai paveikė Pasaulio banko finansuota programa, padėjusi Lietuvos gydytojams įsigyti šiuolaikiškus odontologijos kabinetus ir pereiti į privatų verslą. Medicinos bankas buvo glaudžiai susijęs su šia programa, joje aktyviai dalyvavo „SK Impeks“. Odontologijos kabinetai buvo puikus mažųjų įmonių finansavimo pavyzdys. Banko veiklai įgyjant pagreitį lemiamą vaidmenį suvaidino realūs veiksmai, o ne reklaminė kampanija.

Medicinos bankas nesunkiai atrado ir kitų veiklos nišų. Visų pirma, aktyviai ėmėsi remti ūkininkus. Tuo tikslu 2003 m. buvo pasirašyta sutartis su Žemės ūkio paskolų garantijų fondu. Banko suteikti kreditai buvo skirti žemdirbiams, žemės ūkio produktų perdirbimo įmonėms, kaimo vietovėse dirbantiems smulkiems ir vidutiniams verslininkams. Be to, 2006 m. sudarytos sutartys su Ūkio ministerija dėl mažų ir vidutinių įmonių kreditavimo. Medicinos bankas tuomet gavo 8,3 mln. Lt tikslinę paskolą žemės ūkio verslui vystyti. Vėliau sumos didėjo.

Bendradarbiavimas su Ūkio ministerija ir Žemės ūkio paskolų garantijų fondu tęsėsi — Medicinos bankas aktyviai veikė šioje srityje. Štai vienas pavyzdys: „2009 m. gruodžio 10 ir 11 dienomis Medicinos bankas pasirašė pirmąsias kredito sutartis pagal priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas — parama paskolomis“, pagal 2009 m. spalio 14 d. Medicinos banko ir UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo pasirašytą 1 135 329 eurų tikslinės paskolos sutartį.“⁶¹

Tarp banko klientų buvo ne vien mažos ir vidutinės įmonės, bet ir, pavyzdžiui, Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija — paskolų sutartį bankas su ja pasirašė 2004 metais. Tai neatsitiktinis klientas — Karosas užsienyje turėjo didelius transporto verslus.

Medicinos bankas sėkmingai integravosi į Lietuvos verslą. Tai reiškėsi ne tik investicijomis ir paskolomis įvairių profilių įmonėms, bet ir ryšiais su visuomeninėmis ir ne pelno siekiančiomis verslo organizacijomis. Bankas įstojo į daugelį tokių organizacijų: 1997 m. — į Vilniaus vertybinių popierių biržą, 2001 m. — į Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociaciją, 2003 m. — į Lietuvos verslo darbdavių konfederaciją, 2005 m. — į Lietuvos bankų asociaciją. Šis verslui ir visuomenei reikšmingas sąrašas nuolat ilgėjo.

Medicinos bankas aktyviai plėtėsi. Padalinių tinklas kūrėsi visoje Lietuvoje — Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Alytuje, Marijampolėje, Telšiuose, Tauragėje ir kt. Aiškėjo didmiesčiuose ir regionuose gerokai besiskiriantys poreikiai. Medicinos bankas artėjo prie savo klientų, šie kliovėsi jų lūkesčius atitinkančia finansų institucija. Optimizuojant banko veiklą buvo sukurtos antrinės įmonės — „Medicinos banko lizingas“ ir „Medicinos banko investicijų valdymas“. Jos dubliavo kai kurias Medicinos banko funkcijas, perėmė kai kuriuos darbus, paslaugas, projektus.

Bankas mezgė ryšius su užsienio partneriais. 2006 m. penkeriems metams buvo pasirašyta 5 mln. eurų paskolos sutartis su Vokietijos „KfW Bankengruppe“. Tokių partnerių radosi ir daugiau.

Bankas stengėsi neatsilikti nuo naujovių: 2000 m. prisijungė prie Pasaulinės tarpbankinių finansinių telekomunikacijų organizacijos (SWIFT); 2016 m. tapo bendros mokėjimų eurais erdvės (SEPA) nariu. Taip buvo užtikrintas greitas ir saugus finansinių operacijų vykdymas ir informacijos perdavimas, banko arsenale atsirado universalių, kasdienei veiklai būtinų tarptautinės bankininkystės įrankių.

Banko plėtrą liudijo ne tik geografinis matmuo — vis didesni vaidmenį įgavo informacinės technologijos; jos iš esmės pakeitė ir gyvenimą, ir pačią plėtros sąvoką. Diegiant naujoves Medicinos banko partnerėmis tapo Lietuvoje dirbančios įmonės „Etronika“, „WoraPay“, „Moment Credit“, lygiagrečiai buvo įsigyjama ir tarptautinių gigantų „App Store“ bei „Google Play“ produkcija. Štai kaip buvo atnaujinami Medicinos banko veiklos įrankiai: 2013 m. banko klientams buvo pristatyta mobilioji banko programėlė; 2014 m. įdiegta „Mobilioji piniginė“; 2015 m. sudaryta galimybė ištisą parą, 7 dienas per savaitę nemokamai telefonu gauti informaciją banko siūlomų paslaugų klausimais; 2016 m. sudarytos sąlygos operatyviai skolintis nedideles sumas; 2018 m. ėmė veikti valiutų parduotuvė.

2008 m. tarptautinė reitingų agentūra „Fitch Ratings“ suteikė Medicinos bankui ilgalaikio skolinimosi reitingą B su stabilia perspektyva ir tokį pat vertinimą trumpalaikiam skolinimuisi. Tuomet tai buvo rimtas pasiekimas. Juolab kad jau po kelių mėnesių verslo pasaulį sukrėtė negirdėta finansų krizė. Karosas užsakė Medicinos banko auditorių tyrimą prieš pat krizę ir spėjo sulaukti palankaus skolinimosi reitingo. Šis jo žingsnis buvo arba atsitiktinumas, arba neįtikėtinas įžvalgumas. Šiaip ar taip, prasidėjus krizei, tokio reitingo sulaukti jau nebūtų buvę įmanoma.

Bankininkystė — rizikingas verslas. Investuodamas bankas tikisi pelno, deja, kartais atsitinka priešingai — situacija rinkoje keičiasi, finansų rodikliai smunka. Tačiau jei lėšos bus ilgesniam laikui įšaldytos, nei pelno sau, nei palūkanų klientams bankas neuždirbs. Nuspėti, kas geriau — laukti ar skubėti, — mažai kas geba. Štai kaip, pasak Kęstučio Olšausko, aiškino Saulius Karosas: „Verslui visada gresia bankrotas dėl dviejų priežasčių: dėl to, kad plėtėsi, arba dėl to, kad nesiplėtė.“

2008 m. ištikus pasaulinei finansų krizei Medicinos bankas išgyveno gavęs 10 mln. eurų subordinuotą paskolą iš Karoso. Pasitikėjimas bankais smuko visame pasaulyje, finansų srautai ėmė strigti — tokioje situacijoje Karoso paskola buvo gelbėjimo ratas. Panaši situacija pasikartojo 2011 m., kai Europoje iškilo naujos ekonominės recesijos grėsmė. Tuomet Lietuvos bankas pratęsė Medicinos bankui leidimą naudotis iki 2020 m. ta pačia Karoso suteikta 10 mln. eurų paskola. Dera atkreipti dėmesį, kad paskola, kurią Karosas investavo į Medicinos banką, buvo ypatingo tipo: subordinuota paskola numato, kad bankroto atveju skolintojui lėšos grąžinamos tik po to, kai atsiskaitoma su kitais kreditoriais. Karosas prisiėmė šį apribojimą.

1995 m. Medicinos bankas įsikėlė į įspūdingą pastatą Pamėnkalnio g. 40, pačiame Vilniaus centre. Tauro kalno papėdėje esantis keturių aukštų erdvus pastatas buvo pradėtas statyti dar 1860 m., o baigtas tik 1914 metais. Užsitęsusių statybos lėmė statinio architektūros pokyčius: galutinis pastato vaizdas nutolo nuo pradinio projekto ir įgavo secesijos bruožų. Du miestai — Praha ir Viena, — kuriuose Karosas mėgo lankytis ir kur buvo įsigijęs būstą, garsėjo secesijos

AUGUSTO DIDŽGAIVIO NUOTR.

Medicinos bankas Vilniuje, Pamėnkalnio gatvėje

architektūra. Nekeista, kad ir Medicinos bankui jis pasirinko būtent šio stiliaus pastatą.

Medicinos banko pastate tarpukariu buvo įsikūrę dailininkai, o pats pastatas vadintas „dailininko namu“. Kadaise jis priklausė tapytojui marinistui Teodorui von Schwanebachui, kilusiam iš turtingų Vilniaus vokiečių dvarininkų šeimos. Savo dideliuose namuose jis buvo įrengęs vieną didžiausių dailininkų studijų Vilniuje, kur svetingai priglausdavo Vilniaus dailininkus, tarp jų Adomą Varną⁶² ir Vytautą Kairiūkštį⁶³. Ne veltui Medicinos bankas tapo savotišku muziejumi, čia buvo įkurdintas ir Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas, remiantis Lietuvos menininkus.

Architektui Vytautui Parčiauskui vadovaujant buvo sukurtas stilingas, gerai apgalvotas, secesijos stilių atitinkantis Medicinos banko interjeras, o trečiame aukšte įrengtas subtiliai prabangus banko

savininko biuras. „Visas Sauliaus Karoso biuro patalpas puošė Lietuvos dailininkų tapybos originalai ir autoriniai dekoratyvinio meno kūriniai. Ir, žinoma, augalai. Sauliaus estetikos pojūtis buvo įgimtas. Kai atvykdavo į Vilnių, prie patamsinto veidrodžio sienos pastatydavau vazą su ilgakotėmis rožėmis. Puokštė tarsi padvigubėdavo, atrodydavo įspūdingai. Išvykdamas visada padėkodavo“, — prisimena Birutė Leišienė.

Ypatinga tradicija buvo Medicinos banke Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondo direktorės Birutės Karosienės iniciatyva rengiami proginiai koncertai „SK Impeks“ įmonių grupės darbuotojams. Kasmet, pirmą metų dieną banko darbuotojai klausydavosi klasikinės muzikos — paprastai buvo kviečiamas Vilniaus kvartetas.

Bankas-muziejus, bankas-filharmonija... Finansų verslo ir meno derinys — retas fenomenas. Karosas mėgo susieti priešybes, sujungti į vieną visumą. Jam patiko tai, kas gražu. Buvo įsitikinęs: gražioje aplinkoje darbas sekasi geriau. Jo biurai visur erdvūs, šviesūs, interjeras skoningas, kabinetų durys atviros, kad visi matytų vienas kitą, bendrautų, nejaustų atskirties. Per meną jis formavo bendrystę, išreiškėdavo pagarbą ir meilę darbuotojams.

„Banko savininkas Lietuvoje“, — taip, pasak Olšausko, prisistatydavo Karosas, supaprastindamas pirmosios pažinties procedūrą. Lakoniškas prisistatymas jį apibūdino kaip rimtos, įtakingos finansų institucijos savininką, nurodė aukštą statusą. Sėkmingam verslininkui tai buvo labai svarbu. Jam nereikėjo nieko aiškinti apie save ir savo verslą — bankininkystė visur reiškia solidžią veiklą. Čia matyti ir Lietuvos akcentas — nors visi pagrindiniai Karoso verslai buvo Vakaruose, bet prisistatydamas kaip Lietuvos verslininkas jis atkreipdavo partnerių dėmesį į savo šalį.

Medicinos, odontologijos, grožio verslai

„Mediko, kaip ir kiekvieno savo srities profesionalo, veiklai būtina šiuolaikiška įranga, kuri padėtų jam tiksliai ir laiku diagnozuoti ligas. Pradėjęs plėtoti medicininę veiklą Lietuvoje, išvelgiau didžiausią medicinos diagnostikos poreikį. Todėl nedvejodamas nusprendžiau įkurti Medicinos diagnostikos centrą, kuriame geriausiems šalies gydytojams būtų sudarytos visos galimybės greitai ir tiksliai diagnozuoti ligą bei skirti reikiamą gydymą“⁶⁴, — sakė Saulius Karosas. Sovietmečiu kontrastas tarp Vakarų ir Lietuvos medicinos buvo didžiulis. Net kai Lietuva jau tapo laisva, senasis paveldas slėgė dar ilgai — lėšų trūko viskam.

Amerikoje sėkmingai pradėjęs medicinos įrangos tiekimo verslą, Karosas nusprendė bent kiek pagerinti medicinos techninę bazę Lietuvoje. Savo ketinimus įvykdė — ne tik aprūpino Lietuvos gydytojus nauja modernia medicinos įranga, bet ir atvėrė pirmas stambias privačias medicinos klinikas.

Prieš tapdamas Karoso medicinos įmonių vadovu Laimutis Paškevičius dirbo LR sveikatos apsaugos ministerijoje ir gerai žinojo realią situaciją: „Dar 2002 m. kai kuriose medicinos įstaigose teko matyti praeito amžiaus 5-o dešimtmečio laboratorinę įrangą, radiologinei įrangai taip pat buvo per 30 metų. Stomatologijos kabinetuose buvo galima rasti veikiančias senovines dantų gręžimo mašinas, retai taikytas nuskausminimas. Medikai buvo įpratę naudotis ta įranga, tačiau ji buvo katastrofiškai pasenusi, kaip pasenę buvo ir tuomečiai diagnostikos ir gydymo metodai.“⁶⁵

Pradėjęs Lietuvoje vystyti modernią mediciną, Karosas išskyrė opiausias problemas ir nelaukdamas nei valstybės, nei ko kito paramos ėmėsi jas spręsti skirdamas milijonines investicijas. Galima

drąsiai teigti: jis tapo vienu didžiausių investuotojų į privačią mediciną ir vienu iš jos kūrėjų Lietuvoje.

Odontologija. „Denticijos“, „Dantis“

Veiklą medicinos aprūpinimo srityje Saulius Karosas, kaip jau minėta, pradėjo nuo odontologijos įrangos eksporto iš JAV, kiek vėliau — ir iš Vokietijos bei kitų Vakarų šalių į Lietuvą. Natūralu, kad tiekdamas medicinos įrangą kitiems, nusprendė ir pats investuoti į šią sritį — taip atsirado pirmoji privati odontologijos klinika Lietuvoje „Denticija“. Įsteigė ne kabinetą, bet geriausią įrangą aprūpintą kliniką, kur pacientams pradėtos teikti itin plataus spektro šios srities paslaugos.

Vadovauti įkurtai pirmajai odontologijos klinikai Karosas pasirinko tuomet vieną kompetentingiausių Lietuvoje odontologų Joną Skvernelį, puikų gydytoją ir savo srities entuziastą. Dar sovietmečiu Skvernelio kompetencija buvo aukštai vertinama: jis buvo paskirtas vadinamosios spec. ligoninės stomatologijos skyriaus vedėju, gydė to meto valdžios ir visuomenės veikėjus. Įranga spec. ligoninėje skyrėsi nuo tos, kuri buvo miesto poliklinikose. Jonas Skvernelis pasakojo: „1985–1986 m., man pradėjus vadovauti skyriui, kabinetuose jau buvo nebe pasenusi sovietinė, bet geriausia vakarietiška stomatologijos technika. Beveik visi įrenginiai buvo pagaminti Vakarų Vokietijoje. Man buvo suteikta galimybė apsilankyti pas įrangos gamintojus ir susipažinti su jų produkcija, kad galėčiau pasidalinti žiniomis su kolegomis.“⁶⁶ Su Skverneliu Karosas susipažino dar 9-o dešimtmečio pabaigoje, pradėjęs odontologijos įrangos importo į Lietuvą verslą. Odontologo konsultacijos labai pagelbėjo.

„Denticijos“ vadovu Skvernelis⁶⁷ tapo dar tik planuojant kliniką. Buvo nepamainomas, siekė to, kas geriausia, — tokia nuostata vadovavosi ir Karosas, taigi jų požiūriai sutapo. Viskas vyko labai sparčiai.

Karosas projektui parūpino finansavimą, rado tinkamas patalpas. Aukcione įsigytas skalbyklos pastatas buvo didelis ir labai prastos būklės. Pastatą suremontavo, pritaikė klinikai — atsirado moderni odontologijos klinika, iškalbingas Lietuvos atsinaujinimo ženklas.

Klinikai užsakyta pati moderniausia odontologijos technika, o susipažinti su nauja įranga darbuotojai nusiųsti į Vokietiją — mokymai buvo trijų krypčių: medicinos, inžinerijos ir techninio aptarnavimo. Klinika atidaryta 1993 metais. Pavadinimą jai sugalvojo Birutė Leišienė: „Pasiūlymų buvo įvairių, bet vis netiko. Prisiminiau skambų mylimos anglų kalbos mokytojos vardą — Felicija. Pakeitus kelias raides išėjo „Denticija“.“

Atidarymo dieną susirinko daug žmonių, bet ne vienam kilo abejonė, kaip seksis klinikai. Birutė Karosienė pasakojo: „Daktaras Skvernelis susijaudinęs klausė Sauliaus, kas bus, jei pacientai neis. Saulius tvirtai tikėdamas, kad projektas pasiteisins, šypsodamasis atsakė: „Apie tai nė negalvokite — to nebus.“ Ir neapsiriko — nuo pat pradžių pacientų netrūko ir jų vis daugėjo. Pažangi įranga, kokybiškos medžiagos, aukšta odontologų kvalifikacija, puikus aptarnavimas — visa tai užtikrino konkurencinį pranašumą. Pasak Skvernelio, tai buvo revoliucija Lietuvos odontologijoje.

„Denticijoje“ gydėsi ne tik Lietuvos gyventojai — greitai nuolatiniais klinikos pacientais tapo Vilniuje reziduojantys diplomatai ir verslininkai iš Italijos, Vokietijos, JAV, Japonijos. Lankydavosi Amerikos lietuviai, pacientai iš buvusių sovietinių respublikų, įvairių Europos šalių. Paslaugų kokybė puiki, o kainos priimtinos — užsienyje gydytis buvo nepalyginamai brangiau.

Eilinius Lietuvos pacientus „Denticijos“ kainynas iš pradžių gąsdino. Buvo įsišakniję senieji stereotipai, kai su gydytoju atsiskaitoma

„vokeliu“, visa kita — „nemokama“. Tačiau jau greitai daugelis įsitikino, kad naudingiau gydytis moderniuose kabinetuose, oficialiai susimokant už paslaugas, juolab kad ekonominė situacija Lietuvoje gerėjo. Klinikoje atliekamų procedūrų kainynas buvo parengtas remiantis Vokietijos ligonių kasų pavyzdžiu; suprantama, kainos Lietuvoje kur kas mažesnės nei Vokietijoje — santykis maždaug 1:16, o valstybinių poliklinikų įkainius pranoko dvigubai. Tai buvo pagrįsta — klinikoje naudojami įrankiai, medžiagos ir įranga žymiai brangesni.

Medicinos įranga ir produktai buvo perkami iš patikimiausių įmonių: „KaVo Dental“, „DMI Equipment“, „Ivoclar“, „Vivadent“, „Dentaurum“, „Degussa Dental“. Gydytojai reguliariai vykdavo tobulintis. Vokiečių ekspertai, atvykę į Vilnių ir nuodugniai susipažinę su klinikos veikla, suteikė „Denticijai“ kokybės sertifikatą.

Norinčiųjų gydytis klinikoje skaičius sparčiai augo, ilgainiui čia jau dirbo nebe 10, o 70 darbuotojų, tačiau ir tiek neužteko. „Denticijos“ adresas V. Grybo g. 32 tapo plačiai žinomas. Karosas, matydamas tokią klinikos sėkmę, ėmė kurti tinklą: 1994 m. Vilniaus gatvėje Vilniuje buvo įsteigta klinika „Dantis“, 1995 m. Kaune — odontologijos poliklinika tokiu pat pavadinimu, kaip ir Vilniuje — „Denticija“.

Lietuvoje aukščiausio lygio odontologijos paslaugų vis dar labai trūko, tad odontologijos kabinetai, o vėliau ir klinikos kūrėsi žaibiškai. Šis verslas klestėjo — investicijos atsiperkdavo, investavimo rizika nebuvo didelė. Lietuva greitai vijosi išsivysčiusias šalis ir Karoso indėlis šioje srityje buvo milžiniškas.

Medicina. „SK Impeks“ medicinos diagnostikos ir gydymo centras

Pirmosios įsteigtos odontologijos įmonės „Denticija“ sėkmė skatino plėsti veiklą — kurti medicinos įstaigą. Tiesa, šįkart stimulus buvo kiek netikėtas. Odontologijos klinika „Denticija“ užėmė nedidelį

pastato V. Grybo g. plotą, liko daug tuščios erdvės ir Birutei Karosienei kilo mintis įrengti ten medicinos centrą. Sauliui ši mintis patiko. Kaip ir visada imdamasis naujos veiklos, jis surado šios srities profesionalą, kuris galėtų kompetentingai patarti. Vilniaus universiteto Bendrosios terapijos katedros vedėjas, habilituotas daktaras, profesorius Gediminas Grybauskas buvo ne tik patarėjas, bet ir idealus kandidatas vadovauti naujai klinikai.

Bendromis jėgomis imta kurti klinikos koncepciją — kokia ji turėtų būti? Gal ne gydomosios medicinos? Gal diagnostikos? Juk Lietuvos medicinos įstaigos beveik neturėjo modernios aparatūros, jai įsigyti stigo lėšų. „Diagnostika per vieną dieną“ — galiausiai taip suformuluota kuriamos klinikos koncepcija. Sumanymas labai ambicingas: klinikoje sukonzentruoti šiuolaikinę diagnostikos techniką, įgalinančią įvertinti paciento situaciją, ir remiantis tuo vertinimu sudaryti gydymo planą.

Šveicarijos bankas suteikė Karosui paskolą ir 1995 m. Medicinos diagnostikos centras atvėrė duris.

Birutė Karosienė prisimena atidarymo šventę: „Iš Ženevos atvažiavo Germaine Merrilees, Sauliaus dešinioji ranka verslo klausimais, ir šveicarų bankininkai, kurie finansavo Medicinos diagnostikos centro įrengimą. Saulius rodė, kaip viskas įrengta, kaip išnaudotas kiekvienas lopinėlis. Mūsų svečiai stebėjosi, kiek įrangos ten yra ir kokia ji šiuolaikiška. Jie kalbėjo, kad už suteiktą paskolą neįmanoma tiek daug nuveikti, jiems tai buvo stebuklas. Saulius šypsojosi, jis taip pat buvo patenkintas rezultatu.“

Sovietinės technologijos kardinaliai skyrėsi nuo vakarietiškujų, atsilikimas buvo didžiulis. Karosas parūpino pačią pažangiausią įrangą, apie tokią Lietuvoje tuomet dar mažai kas buvo girdėjęs. Vyresnės kartos gydytojams nebuvo lengva persiorientuoti, jie skeptiškai vertino naujas diagnostikos technologijas, laikėsi to, kas jiems įprasta.

Nekeista, kad pradžioje jie nė nebandė rekomenduoti pacientams atlikti tyrimus Medicinos diagnostikos centre.

Privatus verslas medicinoje pirmaisiais metais gąsdino ne tik pacientus, bet ir gydytojus. Grybauskas savo autoritetu gelbėjo situaciją: „Nebuvo lengva surinkti gydytojus, kurie nebijotų pradėti privačią praktiką, užsiimti verslu. Kadangi per savo dėstytojavimo universitete metus parengiau daugybę specialistų, niekas iš jų nedrįso sakyti, kad esu šarlatanai. Į Centrą atsivedžiau jaunų, talentingų gydytojų.“⁶⁸ Jauni gydytojai dirbdami su šiuolaikiška įranga išmoko daug nauja ir, pasak Grybausko, „per 15 metų užsiaugino ne tik barzdas, bet ir mokslinius laipsnius“⁶⁹.

Medicinos diagnostikos centro komandoje buvo surinkti geriausi specialistai, ir ne vien jaunimas — Grybausko pavyzdžio paveikti, naujas galimybes teikiantis privačia praktika susidomėjo ir jo kartos autoritetingi gydytojai. 1995 m. čia jau dirbo 37 gydytojai ir 16 slaugytojų. Kasmet buvo diegiamos vis naujos paslaugos pacientams, plėtėsi tyrimų spektras⁷⁰.

Tačiau tai anaipol nebuvo pelninga įmonė: ir medikamentus, ir aparatūrą, ir priemones bei reagentus — viską reikėjo pirkti Vakarų kainomis, o paslaugų kainos buvo lietuviškos; tik maždaug po penkerių metų paslaugų kainos ėmė didėti, ir Centras ėmė uždirbti šiek tiek pelno⁷¹. „Bankrotas neištiko, — sako tuometis Centro vadovas Grybauskas — Atvirkščiai — mūsų Centras plėtėsi ir didėjo. Sunkiai dirbome, savo sprendimus stengėmės pagrįsti ekonomiškai. Buvo visokių laikų — ir kai vos galą su galu sudūrėme, ir kai neblogai uždirbome.“⁷²

Pacientai, lankantys Centrą, matė, kaip dėmesingai gilinamasi į jų problemas, kaip kruopščiai jie ištiriami. Palengva daugelis įsitikino, kaip patogiau diagnostikos procedūras atlikti per vieną dieną, naudotis vienos įstaigos paslaugomis, juolab, kad ir specialistai Centre aukščiausios kvalifikacijos, ir įranga moderni.

2004 m. Medicinos diagnostikos centro vadovu tapo medicinos ir tarptautinio verslo vadybos išsilavinimą, klinikinio darbo ir vadovavimo patirties turintis Laimutis Paškevičius.

„Sauliui Karosui pakvietus mane vadovauti Medicinos diagnostikos centrui, — prisimena Paškevičius, — paklausiau, kaip jis įsivaizduoja Centrą po keliolikos metų. Saulius susimąstė, o po pauzės ištare: „Na, modernų, kokybišką, kad nebūtų gėda mamytę atvesti, jei prireiktų.“ Paprasta ir aiški vizija — kartu ir įpareigojanti: juk kam kitam, jei ne savo mamai, trokštame paties geriausio. „Su komanda priėmėme iššūkį sukurti Centrą, išsiskiriantį ypač aukšta veiklos, teikiamų paslaugų ir klientų aptarnavimo kokybe. Centrą, kurio paslaugas galėtų kiekvienas jo darbuotojas rekomenduoti savo artimiesiems ir draugams, kurio paslaugomis naudotųsi pats. Centrą, kuris nuoširdžiai rūpintųsi žmonių sveikata, kurtų sveikesnę ir laimingesnę visuomenę, — tęsia Paškevičius. — Esu tikras: tiek Sauliui, tiek jo mamytei Centras kėlė džiaugsmą ir pasididžiavimą. Saulius ne kartą yra minėjęs, kad Medicinos diagnostikos centras yra viena geriausių jo įmonių.“

Naujas pareigas Paškevičius perėmė kaip tik tuomet, kai buvo baigiami Centro plėtros projektavimo darbai: „Ant mano darbo stalo nugulė brėžiniai ir techninės bylos. Buvo parengtas Centro plėtros projektas ir jau pasiekta stadija, kai galima pradėti jį įgyvendinti. Tačiau išsamiai išnagrinėjus šį projektą, įvertinus skaičius ir riziką, prireikė jį iš esmės peržiūrėti, atsisakyti kai kurių perdėtai optimistinių, labai rizikingų planų. Per porą mėnesių, jau praktiškai kasant pamatus naujam pastatui, buvo atlikti svarbūs projekto pakeitimai ir, gavus iš banko paskolą, patikslintas Centro plėtros projektas pradėtas įgyvendinti. Statybos vyko žaibišku greičiu — vos per pusę metų

LAIMUČIO PAŠKEVIČIAUS NUOTR.

buvo pastatytas 3 000 kv. m pastatas su trimis moderniomis operacinėmis, reanimacijos bloku, stacionaru, gydytojų konsultantų kabinetais; atidaryti Chirurgijos, Intensyvios terapijos ir reanimacijos, Radiologijos, Oftalmologijos, Endoskopijų, Fizinės medicinos ir

ŠEIMOS ARCHYVO NUOTR.

Medicinos diagnostikos ir gydymo centras ir odontologijos klinika „Denticija“
V. Grybo gatvėje, 2018

← Centro priestato statybos 2004 m. vasarą

reabilitacijos centrai. Naujame korpuse buvo išplėsta diagnostikos bazė — instaliuoti patys moderniausi Lietuvoje kompiuterinės tomografijos ir magnetinio rezonanso tomografijos aparatai, atnaujinta ir iš dalies automatizuota medicininės laboratorijos įranga, įsigyta naujausios kartos endoskopinė ir kita kompleksinei ligų diagnostikai būtina įranga.“

Geriausia vakarietiška įranga kainavo labai daug. Paškevičius prisimena, kad vien magnetinio rezonanso tomografijos, kompiuterinės tomografijos įrangos kainos siekė milijonus eurų. „Svarstėme, ar įsigyti tuo metu rinkoje vyravusį 8 ar 16 sluoksnių, ar triskart brangesnį,

patį pažangiausią tuo metu rinkoje — 128 sluoksnių — kompiuterinį tomografą. Tokius ypatingus pirkinius visuomet derindavau su Sauliumi, prieš tai gydytojų ir ekonomistų komandai pateikus klinikinį pagrindimą bei atlikus detalius skaičiavimus, ištyrus rinką ir pravedus derybas, kurios šiuo atveju užtruko kone pusmetį. Saulius, kaip visuomet, pirmiausia paklausė mano nuomonės. Išaiškinau skirtumus, privalumus — lyginant su tuo metu rinkoje buvusiais diagnostikos aparatais, 128 sluoksnių kompiuterinis tomografas gerokai tikslesnis, be to, jį naudojant pacientai patiria net 68 proc. mažesnę apšvitą. Klinikiniai ir saugos argumentai buvo akivaizdūs, išmatuojami — ne toks aiškus atrodė finansinis aspektas: juk buvome pirmieji, nebuvo ko pasiteirauti, kur pasižiūrėti. Skaičiavimai rodė, kad tokio lygio investicijai atpirkti reikės gerokai didesnio pacientų srauto ir didesnių įkainių. Buvo pagrįstų abejonių, ar didesnė paslaugos kaina neatbaidys pacientų, o pažangiausio rinkoje kompiuterinio tomografo privalumai ar nebus žmonių priimti tik kaip reklama. Paskutinis klausimas, kurį iš Sauliaus išgirdau baigiant šios milijoninės investicijos aptarimą, buvo toks: „Ar prisiimsi atsakomybę už šią investiciją, ar ją atpirksi?“ Tai nelengvas klausimas, juk ne viskas gali būti pamatuojama ir suskaičiuojama. Teko kliautis nuojauta, o ji susiformuoja per begalę diskusijų, svarstymų, ginčų, skaičiavimų bei prielaidų dėliojimo valandų. Pasakiau „taip“ ir to užteko. Sauliaus patvirtinimas, kaip visuomet, buvo lakoniškas: „Tikiu tavimi, tavo komanda, jūs geriausiai išmanote, tad ir priimkite tinkamiausią sprendimą, aš jam pritarisiu.“

Panaši procedūra kartojosi ir svarstant kitas milijonines investicijas: pirmo Lietuvoje ir tuo metu galingiausio (1,5 teslos) visame Baltijos šalių regione magnetinio rezonanso aparato, pažangiausios rinkoje chirurginės ir endoskopinės įrangos įsigijimus. Be abejo, Karosui buvo svarbus investicijų atsiperkamumas — tvariai veiklai ir tolesnei

plėtrai būtini ištekliai, — tačiau dar svarbesnė buvo investicijų kuriama vertė. Todėl priimant investicinius sprendimus dažniausiai lemdavo pridėtinė vertė ir kokybė. O Centro kuriama vertė Lietuvos žmonėms tuomet buvo ištis milžiniška. Sveikatos priežiūros sistema nebuvo pakankamai finansuojama valstybės, medicinos technologijos, visa infrastruktūra daugumoje gydymo įstaigų tebepriminė sovietinius laikus, buvo beviltiškai pasenę, visa tai atnaujinti iš savo išteklių įstaigos neturėjo finansinių galimybių. Todėl plataus spektro moderniausia diagnostikos įranga aprūpintas Centras tapo didelės traukos vieta tiek medikams, tiek pacientams, o išsikeltas tikslas — ligos diagnostika per dieną — pasiekė 80 proc. atvejų, t. y. aštuoniems iš dešimties į Centrą atvykusiems pacientams diagnozė buvo nustatoma kreipimosi dieną.

Diagnostikos įranga Centrai buvo perkama tik iš patikimiausių, pačia aukščiausia kokybe pasižyminčių medicinos įrangos gamintojų, tokiu kaip „Siemens“, „General Electric“, „Olympus“, „Alcon“, „Roche“ ir kitų.

Kiekvienas naujas reikšmingas Medicinos diagnostikos centro pirkiny suskeldavo medikų bendruomenės susidomėjimą. Paškevičius sako, kad Centras tapo tarsi etaloniniu medicinos diagnostikos centru: kai įsigydavo inovatyvią, moderniausią įrangą, netrukus tokią pirkdavo ir kitos medicinos įstaigos — būdavo sakoma: „Jei Grybas įsigijo, verta ir mums.“

Taip Birutės Karosienės sugalvota, o jos sūnaus Sauliaus Karoso finansuota privataus diagnostikos centro Lietuvoje idėja materializavosi — virto vienu didžiausių medicinos diagnostikos centrų ne tik Lietuvoje, bet ir visame Baltijos šalių regione. Per pirmuosius dvidešimt veiklos metų Medicinos diagnostikos centras investavo į medicinos įrangą per 16 mln. eurų, valstybei sumokėjo per 20 mln. eurų mokesčių⁷³.

Centro plėtra atvėrė kelią naujam veiklos etapui: ligų diagnostika pasipildė gydymu (terapiniu ir chirurginiu) bei ambulatorine reabilitacija. Tad 2010 m. įstaiga tapo Medicinos diagnostikos ir gydymo centru.

Daliai šalies pacientų Centras tapo pirmo pasirinkimo, o kai kada ir paskutinės vilties klinika. „Pasitaikė atvejų, kai po ilgų klajonių įvairaus lygio medicinos įstaigose Centre apsilankę pacientai dėkojo net už nustatytą vėžio diagnozę — taip svarbu aiškumas, lyginant su bauginančia nežinia, — prisimena Paškevičius. — Įstaigoje smarkiai išaugo daugybinėmis ligomis sergančių, senyvo amžiaus, ypač sudėtingų sveikatos problemų turinčių pacientų srautas. Centro autoritetas medicinos paslaugų rinkoje augo milžiniškais tempais, jo paslaugas pacientams pradėjo rekomenduoti kitų privačių bei viešųjų įstaigų gydytojai. Centre išgydyti pacientai, kurie jau buvo praradę viltį, tapo labai veiksminga reklama: paskui vieną tokį pacientą pasitikrinti sveikatos atvykdavo visas būrys.“

Įgyvendinus plėtrą, suintegravus struktūras ir procesus, prasidėjo trečiasis Centro veiklos etapas: tobulumo ir lyderystės siekimas. Patikslinta Centro vizija, apibrėžianti Centro ateitį, — tapti Baltijos regiono privačios medicinos lyderiu, geriausiai tenkinančiu pacientų poreikius ir lūkesčius.

Centras pasirinko nepriekaištinga kokybę ir orientacija į pacientą grįstos lyderystės kelią, ėmė siekti tarptautinių sertifikacijų ir akreditacijų, kurios įvertintų Centro veiklą ir jo teikiamų paslaugų kokybę ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygiu.

Jau 2004 m. Centre buvo įdiegta Integruota kokybės vadybos ir aplinkosaugos vadybos sistema, sertifikuota dviem ISO standartais. Pelnytos Vokietijos, Jungtinės Karalystės, JAV sertifikacijos ir akreditacijos, o jas vainikavo pati prestižiškiausia pasaulinėje medicinos paslaugų rinkoje, „auksiniu standartu“ vadinama tarptautinė

Centro darbuotojai su įteiktais Integruotos kokybės ir aplinkosaugos vadybos ISO sertifikatais. 1 eilės kairėje — prof. Gediminas Grybauskas, dešinėje — dr. Laimutis Paškevičius, 2005

akreditacija — JAV Tarptautinės jungtinės komisijos (JCI) ligoninės standartas⁷⁴. Po kelerių metų vykstant Centro reakreditacijai šiuo sveikatos priežiūros kokybės standartu, ekspertai, paklausti, kokią vietą tuo metu užimtų Centras tarp JCI ligoninės standartu akredituotų medicinos įstaigų, atsakė: galėtų pretenduoti į 20 proc. geriausiųjų.

Plėtra ir investicijos į kokybę pasiteisino su kaupu: 2004 m. Centro pajamos per dieną siekdavo vos 7–8 tūkst. eurų, o 2019 m. jos jau viršijo 60 tūkst. eurų (išaugo daugiau nei 7,5 karto); metinės pajamos per tą laikotarpį išaugo apie 7 kartus. Per šį laikotarpį tiek pacientų, tiek darbuotojų skaičius padidėjo du kartus. „Pacientų pasitenkinimo rodiklis 2019 m. viršijo 90 proc. — tokį aukštą įvertinimą gauna retai net ir prestižiškiausios pasaulio klinikos“, — didžiuojasi Centro pasiekimais Paškevičius.

Aukštas Centro veiklos įvertinimas tarptautiniu mastu atvėrė naujų bendradarbiavimo horizontų: aktyviai pradėtos plėtoti medicinos turizmo paslaugos. „Su partneriais įsteigėme Turizmo rūmus (2011), inicijavome ir įsteigėme Lietuvos medicinos turizmo asociaciją „Medicinos Lietuva“ (2012) bei Medicinos turizmo klasterį „LitCare“ (2013), ėmėmės jiems vadovauti; įėjome į Turizmo tarybos prie Ūkio ministerijos sudėtį, — vardija Paškevičius. — Po kelerių metų sistemingos veiklos pacientai iš užsienio šalių Centre sudarė 10–15 procentų.“

2017 m. rudenį Medicinos diagnostikos ir gydymo centras išplėtė savo veiklą — atidarė kliniką „Sandyford Healthcare“ Airijoje, Dubline. Planuota atidaryti dar penkias klinikas Airijos didmiesčiuose, suformuoti klinikų tinklą, kuriame glaudžiai bendradarbiautų Lietuvos ir Airijos medikai, užtikrindami išskirtinės kokybės medicinos ir odontologijos pagalbą pacientams. Medicina neturi sienų — taip ir Centro veikla turėjo peržengti valstybių sienas.

Centras buvo medicinos srities ledlaužis — jam teko įveikti sovietinių laikų stereotipus, biurokratinės kliūtis; jo veikla paskatino steigti šimtus privačių gydymo įstaigų, jis daug nuveikė, kad privačios įstaigos taptų lygiavertėmis nacionalinės sveikatos sistemos dalyvėmis.

Praktiškai visiems strateginės reikšmės medicininiams projektams Karosas pritardavo. Paskutinis toks sumanymas buvo projektuoti ir statyti miesto centre 10 000 kv. m medicinos ir odontologijos kliniką,

Su Aurėja ir Laimučiu Paškevičiais Medicinos diagnostikos ir gydymo centro dvidešimtmečio šventėje, 2015

kurioje būtų teikiama kompleksinė medicinos ir odontologijos pagalba, vykdomi moksliniai tyrimai, plėtojamos inovacijos. Deja, šiems planams likimas nebeskyrė laiko...

2015 m. minint Medicinos diagnostikos ir gydymo centro dvidešimtmetį Saulius Karosas kalbėjo: „Dvidešimt sėkmingos veiklos metų yra geriausias įrodymas, kad prieš du dešimtmečius pasirinkta strategija steigti Lietuvoje privačią kliniką buvo teisinga. Per šiuos metus tapome pripažintu medicinos centru, kurio paslaugomis naudojasi

Lietuvos ir užsienio šalių pacientai. Žinau, kad Jūs, kurie kūrėte šį Centrą, labai mylite savo darbą, dirbate nestokodami kūrybos ir pašaukimo. Jūsų atsidavimą įrodo išskirtiniai Medicinos diagnostikos ir gydymo centro pasiekimai, įvertinti Jungtinių Amerikos Valstijų, Vokietijos, Anglijos tarptautinių akreditacijų sertifikatais. Per du dešimtmečius išaugome į pasaulinio lygio medicinos centrą. Džiaugiuosi, kad visa tai kasdieniniu pasiaukojamu darbu buvo sukurta Lietuvos žmonių Lietuvoje.“⁷⁵

Grožio paslaugos. Grožio terapijos ir chirurgijos klinika „Sugihara“

Pirmaisiais atkurtos Lietuvos metais grožio terapija neatrodė viena svarbiausių sričių. Visgi 1994 m. atidarytai Grožio terapijos ir chirurgijos klinikai sulaukus didžiulio pasisekimo tapo aišku, kaip nekantriai visuomenė laukė tokių paslaugų.

Klinika sumanyta kaip ypatingas objektas: „grožio“ sąvoka turėjo būti iliustruota iš tolo matoma pastato išore. Architektas Rimas Anusevičius pasakoja, kad statinys Sugiharos gatvėje, kosmetologijos, grožio, SPA centras, pagal Karoso sumanymą, turėjo būti išskirtinės architektūros ir interjero, tarsi verslininko vizitinė kortelė: „Architektūrinę statinio išraišką padiktavo Ozo draustinio reljefas — projekte norėjosi panaikinti kasamą žvyro karjerą, atkurti reljefą, pabrėžti Ozo kalnagūbrį. Todėl kaip pagrindinis akcentas ir atsirado stiklo piramidė (po ja buvo baseinas ir atvira holo erdvė). 1995 m. Lietuvoje dar nebuvo šį projektą galinčios realizuoti statybos organizacijos. Jį pastatyti ir įrengti apsiėmė lenkų įmonė „Budimex“, o stiklo piramidei teko kviesti prancūzų įmonę, kuri montavo garsiąją Luvro stiklo piramidę.“

Architektūros priemonėmis sukurti „vizitinę kortelę“ — vadinasi, architektūra turi pabrėžti užsakovo savitumą. Atrodo, architektas

Grožio terapijos ir chirurgijos klinika „Sugihara“

sėkmingai įvykdė užduotį. Tačiau Grožio klinikos architektūrinės puošmenos nebuvo savitiksliis apvalkalas — pastatui pasirinkta nuošali, rami vieta prie miško, o architektas pasistengė, kad statinys pritaptų prie aplinkos. Individualumą akcentuojantis pastato architektūrinis sprendimas tarsi teigia ten besilankančio žmogaus nepakartojamumą. Kiekvienam čia suteikiama galimybė ne tik atjaunėti, pagražėti, bet ir įgauti pasitikėjimo savimi, auginti savivertę.

Kaip ir kitoms Sauliaus Karoso įmonėms, „Sugiharai“ buvo įsigyta pati geriausia įranga, kosmetikos priemonės, surinkta puikių profesionalų komanda.

Klinika viena pirmųjų ėmė atlikti plastinės chirurgijos, lazerinės dermatologijos, estetinės ginekologijos, kitas procedūras. Grožio, estetinės chirurgijos procedūros Lietuvoje dar nebuvo paplitusios, stigo išmanymo apie aukščiausios kokybės kosmetiką, tad darbuotojai

Karoso rūpesčiu sėmėsi patirties ir žinių pačiuose geriausiuose Šveicarijos, Anglijos, Prancūzijos kosmetologijos salonuose, į Lietuvą vesti kursus buvo kviečiami užsienio specialistai.

Klientų daugėjo, atsiliepimai buvo labai geri: „Dar prieš pusantro mėnesio netikėjo, kad jos vėl gali pradėti patikti sau. Tačiau dabar šios moterys, žvelgdamos į veidrodį, sunkiai atpažįsta save ir džiaugiasi besiformuojančiais naujais įpročiais, kurie skatina rūpintis savimi“; „Jaučiuosi taip, tarsi nuo pečių būčiau numetusi mažiausiai 10 metų našta“⁷⁶.

Tuometės klinikos direktorės Aurėjos Paškevičienės žodžiais, „Grožio terapijos ir chirurgijos klinika suliejo į visumą grožio ir medicinos paslaugas, atkreipė dėmesį į visapusišką — psichinę ir fizinę — žmogaus sveikatą. Tuo klinika buvo unikali tuo metu grožio paslaugų rinkoje.“

Kiti su medicina ir odontologija susiję verslai

9-o dešimtmečio pabaigoje — 10-o pradžioje aktyviai prekiaujant odontologijos, o vėliau ir kita medicinos įranga reikėjo suvaldyti ir sukontroliuoti procesą, koordinuoti padalinių veiklą, todėl imta steigti specializuotas įmones — kiekviena jų imdavosi atsakomybės už atitinkamą veiklos barą.

Kai kurios tų įmonių sėkmingai dirba iki šiol.

Medicinos prekių didmeninė prekyba. „Sundora“

Medicinos prekių didmeninės prekybos įmonė „Sundora“ įregistruota 1993 metais. Tuo metu ėmė veikti „Denticija“, kūrėsi privatus odontologijos kabinetai — visos naujosios įmonės turėjo būti aprūpintos reikiama įranga ir medžiagomis. „Sundorai“ teko didelė šios rinkos dalis.

Specifinis labai reikšmingas „Sundoros“ veiklos baras buvo susijęs su tarpininkavimu aprūpinant JAV gaminama odontologijos įranga, o šių prekių poreikis Lietuvoje ir Rytų Europos šalyse sparčiai augo. „Mes siekėme paimti visą odontologijos rinką, — prisimena Vytenis Rasutis. — Idėja buvo atskirti du segmentus: amerikietišką ir europietišką. Amerikietiškos prekės ėjo per „Sundorą“, o europietiškos per „SK Impeksą“. Turėjome dvi įmones, jos buvo skirtingai „įveiklintos“, bet savininkas tas pats — Saulius. Dvi įmonės iš šalies atrodėdavo kaip konkurentės — pirkti galima iš vienos ar iš kitos, bet piniškai plaukė į tą pačią kasą. Šiame versle pagrindinis akcininkas buvo Saulius, aš — mažasis akcininkas.“

Ne viskas sekėsi sklandžiai ir priklausė vien nuo pačios įmonės — išjudinti biurokratiją nebuvo lengva. Saulius Karosas neslėpė nepasitenkinimo: „Sundoros“ kompanija, kuri prekiauja medikamentais ir kuriai reikia ypatingų specialios paskirties sandėlių, atitinkančių visus reikalavimus, dvejus metus negali dėl vieno ar dviejų parašų pradėti statybų dėl to, kad šiluminiai tinklai nesutaria su dujotiekiu ar dar su kuo kitu. [...] Tai vyksta nuolat.“⁷⁷

Gyvendamas Šveicarijoje Karosas buvo atpratęs nuo vietos biurokratų darbo tempo. Juolab kad reikalas susijęs su sveikatos paslaugų sistemos kūrimu.

„Sundora“ aktyviai ir sėkmingai dirbo penkiolika metų. Situacijai rinkoje keičiantis, įmonė buvo reorganizuota, sujungta su kitomis ir 2008 m. išregistruota.

Aprūpinimas medicinos, veterinarijos prekėmis. „Sundoros veterinarija“, dantų technikos laboratorija „Denticija“

„Sundoros veterinarija“ įregistruota 1995 metais. Įmonės veikla buvo sufokusuota į odontologijos, medicinos, veterinarijos prietaisų, instrumentų ir reikmenų, veterinarinių vaistų ir vakcinų platinimą.

Veikla orientavosi į naujausias technologijas, priklausomai nuo konjunkūros, keisdavosi, įgaudavo naujų akcentų.

2011 m. įmonė pervadinta — tapo dantų technikos laboratorija „Denticija“. Naujas pavadinimas tiksliau atitiko veiklos pobūdį, buvo patrauklesnis rinkodaros atžvilgiu. 2021 m. pavadinimas sutrumpintas — taikantis prie laiko dvasios, dabar ji vadinama „D Labs“.

Medicinos ir odontologijos įranga, techninis aptarnavimas. „SK Impeks Service Center“

1995 m. įregistruota įmonė perėmė kai kurias aktyviai veikiančios JAV „SK Impex“ atstovybės Lietuvoje funkcijas. Pradžioje įmonė tiekė odontologijos įrangą ir medžiagas, teikė techninio aptarnavimo ir remonto paslaugas. Reikšmingas veiksnys buvo tuomet prasidėjusi Medicinos diagnostikos centro veikla. Centro pavyzdys paskatino tikrą medicinos įrangos atnaujinimo vajų — visiems parūpo ir nauja įranga, žinoma, ir profesionalus jos aptarnavimas. „SK Impeks Service Center“ šias paslaugas teikė.

Ilgainiui susiformavo toks šio centro veiklos spektras: aprūpinimas ortopediniais, traumatologiniais, neurochirurginiais ir kitais mediciniais implantais; atroskopijos, laparoskopijos ir kitos medicinos įrangos tiekimas; dantų implantų, įrangos ir medžiagų tiekimas; įrangos techninis aptarnavimas ir remontas.

Įmonė užmezgė bendradarbiavimą su geriausiais pasaulio medicinos įrangos gamintojais, tapo jų atstove Lietuvoje.

Didmeninė prekyba kosmetika, parfumerija, estetikos medicinos priemonėmis. „Sugihara PRO“

Įmonė įregistruota 2011 m., jos veiklos sfera — didmeninė prekyba kosmetika ir parfumerija, estetikos medicinos naudojamomis priemonėmis. Atstovaujami žymiausi Prancūzijos, Italijos, Šveicari-

jos, JAV, Izraelio kvepalų ir kosmetikos gamintojai. Įtaigiausia reklama — giminingos įmonės Grožio terapijos ir chirurgijos klinikos, taip pat sėkminga veikla, demonstruojanti veiksmingą ir kokybišką „Sugihara PRO“ siūlomą produkciją.

Kontaktinių lęšių gamyba. „Baltic Lenses“

Saulius Karosas ir jo dėdė oftalmologas dr. Vytas Vitašėnkovas nusprendė įkurti kontaktinių lęšių įmonę UAB „Baltic Lenses“. Tokios kontaktinių lęšių gamybos linijos, kokia įrengta šioje įmonėje, neturėjo nė viena iš Baltijos šalių: lešiai, naudojant lazerinę technologiją, buvo išrėžiami mikrono tikslumu pagal kiekvieno paciento akies parametrus. Bet Lietuvos rinka dar snaudė, individualumo ir išskirtinumo koncepcija nesižavėjo. Tuomet Saulius priėmė sprendimą: perorientuoti veiklą į nekilnojamojo turto investicijas ir nuomą.

Aviacija. „Aurela“, „Classic Jet“

Greitai, saugiai, patogiai iš vieno pasaulio taško nukakti į kitą — kam tai gyvenimo būtinybė. Saulius Karosas interviu paaiškino žurnalistei, kodėl iš reisinių lėktuvų persėdo į privatų: „...šiais laikais skraidyti reisiniais lėktuvais nebeįmanoma, nes man tenka tą daryti labai dažnai — keletą sykių per savaitę. Pamenu, kartą iš savo biuro išėjau pusę dvyliktos ir turėjau vykti į Prahą. Tačiau skrydis buvo atidėtas dėl blogų oro sąlygų Ciuriche. Kol persiregistravau skristi kitu lėktuvu į Miuncheną, audra ir ten atslinko. Žodžiu, Prahą pasiekiau dvyliktą nakties.“⁷⁸ Kęstučiui Olšauskui uždavus klausimą, kam reikalingas privatus lėktuvas, Karosas atsakė kiek kitaip: „Kad galėčiau verslą vykdyti vienas.“ Šiedu atsakymai neprieštarauja vienas kitam: pirmasis akcentuoja galimybę būti mobiliam ir nepriklausomam, antrasis — savarankiškumą.

„Aurelos“ skrydžių bendrovės „Tu-134“ Kazachstane, 1996

Įsigytas lėktuvas buvo „Tu-134A“ — pagerintas 76 keleivių vietų sovietinio „Tu-124“ variantas, pradėtas gaminti 8-o dešimtmečio vidury. Kaip tik šio lėktuvo modifikuotas variantas „Tu-134A-3M“ buvo naudojamas sovietų valstybės vadovams skraidinti. Karosas užsimojo padaryti panašų, tik prašmatnesnį.

Algirdas Apanavičius pasakoja: „Nepriklausomybės pradžioje lėktuvu „Tu-134“ už 100 dolerių galėjai nuskristi į Krymą, pasideginti, jūroje pasimaudyti ir grįžti į Vilnių. Toks brangus buvo doleris. Tuomet Sauliui ir kilo mintis įsigyti privatų lėktuvą. Už 400 tūkst. dolerių nupirko 80-ies vietų „Tu-134“. Ėmėmės jį tvarkyti. Nuskraidinome į Minską, kur tuomet buvo aptarnaujami „Aerofloto“ lėktuvai. Ten sutvarkėme įrangą, išardėme apdailą ir grįžome sėdėdami ant kažkokių bakų. Geriausi apdailos meistrai buvo Izraelyje ir Floridoje, JAV. Iš pradžių nuskridome į Izraelį — jų kainos didelės, be to, jie dirbo su

vakarietiškais lėktuvais, patirties rekonstruoti „Tu-134“ neturėjo. Nusprendėme darbus užsakyti Floridoje — ten dar brangiau, bet atrodė patikimiau. Skridome dvi paras — leidomės įpilti kuro penkis kartus. Atvykę įsitikinome, kad dėl kainų neklydome — vienas krėslas kainavo 50 tūkstančių. Paklausiau, kaip tai gali būti: tiek kainuoja mercedesas su keturiais krėsiais ir viskuo kitu. Paaiškino įtaigiai — ant stalo išvertė maišelį varžtų ir pasakė, kad ūkinių prekių parduotuvėje tokių gali nusipirkti už 9 centus, o lėktuvo varžtas kainuoja dolerį.“ Tokį kainų skirtumą nulemia svori priežastis — visa, kas susiję su lėktuvo įranga, yra griežtai sertifikuojama, siekiant užtikrinti saugumą; taigi ir varžtas, iš pažiūros visai paprastas, yra kitoks nei naudojamas automobiliui.

Rimas Anusevičius rūpinosi lėktuvo interjero dizainu — ir pavyko sukurti ištis išskirtinį: su prabangiomis sofomis, su dušu, dekoruotą raudonmedžiu ir žalvariu. Tai buvo pirmas Lietuvoje privatus VIP lėktuvas, atitinkantis tokios klasės standartus.

Verslininko gyvenimo ritmas, persėdus iš komercinio lėktuvo į puikiai įrengtą privatų, suintensyvėjo — jau nebe jis laukdavo skrydžio, bet lėktuvo įgula laukdavo jo. Jis susitaupydavo laiko, skrydis buvo patogesnis, trumpesnis. Tuomet, kai Karosas neplanavo skrydžių, lėktuvas buvo nuomojamas, tai iš dalies padengdavo išlaidas.

Tačiau neilgai trukus „Tu-134A“ Sauliaus Karoso jau nebetenkino. Parduoti jį nebuvo sunku — kaip sako Anusevičius, „kazachai išlupo jį Sauliui iš rankų“. Šio lėktuvo atsisakyta ne vien dėl pirkėjo pasiūlytos aukštos kainos: sovietiniai lėktuvai, nors ir patobulinti, negalėjo konkuruoti su vakarietiškaisiais. 2001 m. sovietinį „Tu-134A“ pakeitė greitas, judrus, dviejų reaktyvinių variklių aštuonvietis „Hawker HS 125-700“. Netrukus atsirado ir dar keli šios klasės lėktuvai. Pasakoja Anusevičius: „Lėktuvų dizaino ledai jau buvo pralaužti, surinkta daug informacijos. Drąsiai ėmiausi daryti interjerus bei išorę dar dviem

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Prie „Hawker“, 2008

Sauliaus lėktuvams, amerikietiškiems „Hawker“ („Hawker HS-800“ ir „Hawker HS-900“). 2005 m. atvykus dirbti su paskutiniu lėktuvu buvo parodyta pagarba — iškelta Lietuvos vėliava. Kad negaiščiau laiko, paskyrė asmeninę virėją, suteikė visokeriopą pagalbą. Rezultatas nenuvylė — paskutinio „Hawker“ interjeras ir ypač išorė buvo apibūdinta kaip *best ever seen* (geriausia kada nors matyta). Teko ne kartą skraidyti šiuo lėktuvu, stebėti, kaip lakūnai džiaugiasi, girdėdami dispečerių nurodymus atlaisvinti taką mūsų gražuoliui.“

Taigi pralaužus ledus, įgijus patirties galiausiai atėjo metas ir aviacijos verslo projektui. Šis verslas Karoso negąsdino, juolab kad tokių

paslaugų poreikis buvo akivaizdus. Lietuvoje jis buvo įsteigęs rimtus medicinos ir finansų verslus, dar didesni ir reikšmingesni buvo jo verslai užsienyje. Transporto srityje taip pat turėjo patirties. Dar tik žengdamas į verslo pasaulį, Karosas pirkdavo ir gabendavo prekes iš Sovietų Sąjungos ir Rytų Europos, vėliau siūsdavo odontologijos įrangą iš Amerikos. Pradėjęs didelius naftos verslus, neatsiejamus nuo transportavimo klausimų, jis apskritai tapo šios srities žinovu.

1995 m. įregistruota pirmoji Lietuvoje privati oro skrydžių bendrovė „Aurela“⁷⁹. Naujos oro bendrovės atsiradimas daug ką nustebino. Daugelis žinojo, kad prieš imdamasis veiksmų, Karosas viską apgalvoja, neabejojo sėkme, o kiti dvejojami laukė, kas bus. Metas aviacijos bendrovei kurtis buvo palankus: verslai augo, tarpvalstybiniai ryšiai plėtėsi, netilo kalbos apie ypatingą Lietuvos perspektyvą tapti tiltu tarp Rytų ir Vakarų. Visa tai buvo neįmanoma be geros oro skrydžių infrastruktūros — reguliarių tiesioginių skrydžių iš vieno taško į kitą nepakako. Taigi „Aurela“ tapo užsakomųjų skrydžių bendrove.

Daug Karoso verslų susiję su medicina, todėl aptariant kuriamos aviacijos bendrovės koncepciją, buvo rimtai svarstyta galimybė ją susieti su medicinos poreikiais. „Lietuvių kardiochirurgai jau buvo išgarsėję, darė įvairias kraujagyslių, širdies operacijas, transplantacijas. Sauliaus idėja buvo suburti rimtą kolektyvą ir lėktuvu atskraidinus pacientus iš užsienio čia suteikti paslaugas. Bet tai buvo susiję su rizika. Saulius kiekvieną verslo idėją gerai išnagrinėdavo, atsižvelgdavo į tos srities profesionalų nuomonę. Dėl rizikos širdies operacijų buvo atsisakyta“, — drąsų verslo projektą prisimena Anusevičius.

Vienas po kito verslininko lėktuvų flotilėje atsirado du „Jak-42D“. Tai buvo vienas geriausių sovietinių lėktuvų modelių: galėjo be nusileidimo įveikti iki 4 000 km nuotolį, skraidinti iki 120 keleivių, 13 500 kg krovinio⁸⁰. „Jak-42D“ lėktuvai ypač tiko maršrutams į Rytus. Nuo sovietmečio šiais maršrutais skraidę pilotai mokėjo vienintelę

ARTURO JAROSZO NUOTR.

„Aurelos“ skrydžių bendrovės „Boeing 757-200“ Varšuvoje, 2005

ten vartojamą rusų kalbą, turėjo specifinės kompetencijos ir patirties — gerai išmanė ne tik šiuos lėktuvus, bet ir pasitaikančias skrydžių problemas, susijusias su gerokai pasenusia tenyškčių oro uostų įranga, aptarnavimo ir remonto ypatumais.

Lietuvos verslas pirmuoju Nepriklausomybės dešimtmečiu buvo labai susijęs su Rusija ir posovietinėmis šalimis, Lietuvos verslininkai tose šalyse turėjo įmonių, vykdė įvairius darbus. „Aurelos“ užsakomaisiais skrydžiais buvo skraidinami ten dirbantys specialistai iš Lietuvos, jūreivių komandos, į rungtynes vykstantys sportininkai. Įvairiais maršrutais buvo gabenami kroviniai. Rimtos konkurencijos buvo nedaug, finansiniu atžvilgiu tai buvo labai palanku.

Ekonominė ir politinė situacija keitėsi, verslai vis labiau gręžėsi į Vakarų. 2004 ir 2005 m. „Jak-42D“ buvo pakeisti į „Boeingus“. Bazi- niame Vilniaus oro uoste vienas paskui kitą atsirado du 148 vietų,

5500 km skrydžio nuotolio „Boeing 737-300“, vėliau dar du „Boeing 757-200“. Šio lėktuvo techninės galimybės — maksimalus skrydžio nuotolis 7200 km, maksimalus greitis 1050 km/val., jame 220 keleivių vietų, krovinio svoris 100 240 kg⁸¹ — gerokai pranoko „Jak-42D“. „Aurelos“ flotilėje netrukus buvo jau šeši lėktuvai: du „Boeing 757-200“, du „Boeing 737-300“, „Hawker 900 XP“ ir „Hawker 850 XP“.

Didžiulė problema buvo sovietinių lėktuvų keliamas triukšmas — 2005 m. ES sugriežtintos keleivinių lėktuvų keliamo triukšmo normos, sovietiniai lėktuvai nebeatitiko šių normų ir į Vakarų šalis skraidyti nebegalėjo. Apanavičiaus nuomone, skirtumai tarp sovietinių ir vakarietiškų lėktuvų buvo didžiuliai, ne tik keliamo triukšmo lygis: „Jak-42D“ po kiekvieno skrydžio reikėjo tikrinti, keisti tepalus. „Boeing“ buvo žymiai ištvermingesni, nereikalavo tiek priežiūros. Taigi, Karoso „Boeingai“ buvo įsigyti labai laiku.

„Aurela“ ėmė bendradarbiauti su turistinėmis agentūromis, partneriais tapo dauguma lietuviškų kelionių rengėjų — „Novaturas“, „Tez Tour“, „West Express“. Iš pradžių dažniausiai buvo keliaujama į Europos miestus, bet netrukus nutiesti maršrutai ir į Azijos bei Afrikos šalis. „Aurela“ ėmė aptarnauti ir užsienio turistus: skrydžius jai patikėjo viena didžiausių pasaulio turistinių bendrovių „Thomas Cook“ (Jungtinė Karalystė), o vėliau ir Italijos, Prancūzijos, Vokietijos, Lenkijos, Danijos kelionių agentūros. Ši rinka buvo neapbrėpiama.

Kaip ir anksčiau, „Aurela“ vykdė užsakomuosius reisus. Laimėjo konkursą skraidinti Lietuvos prezidentą Valdą Adamkų į užsienio keliones: nuskraidino į Romą, į popiežiaus Jono Pauliaus II laidotuves, į Davoso forumą, į Kyjivą, kur prasidėjo Oranžinė revoliucija.

2008 m. įregistruota nauja aviacijos bendrovė „Classic Jet“ — optimizuojant veiklą buvo atskirti skirtingų kategorijų lėktuvai: „Aureloje“ liko keturi „Boeingai“, o „Classic Jet“ perėmė nedidelius, greitus, paslankius „Hawker 900 HP“ ir „Hawker 850 XP“.

Beveik dvidešimt metų „Aurelai“ vadovavo Valdas Barakauskas, ant jo pečių buvo lėktuvų parkas ir su juo susiję darbai: lėktuvai, finansai, veiklos strategija, kasdien užgriūnančios didelės ir mažos problemos. Buvo ir specifinis veiklos baras — paties Karoso skrydžių valdymas. Jis daug skraidė ir šie skrydžiai dažnai būdavo netikėti. Tuomet tekdavo skubiai veikti: sudaryti skrydžio planus, o užtrukus oro uoste ar pakeitus anksčiau numatytus maršrutus, tuos planus koreguoti.

2008 m. prasidėjo pasaulinė ekonomikos krizė, ji skausmingai paveikė ir aviacijos verslą, bankrutavo ne viena lietuviška oro bendrovė. 2009 m. sausį veiklą nutraukė aviakompanija „Lietuvos avialinijos“ (tuomet pervadintos į „FlyLAL“), daug metų skraidinusi keliautojus iš Vilniaus į įvairias pasaulio šalis.

Smūgis buvo labai skaudus, paskatino kitų aviacijos bendrovių žlugimą. 2010 m. spalį bankrutavo vos 2009 m. veiklą pradėjusi „Star1 Airlines“. Su problemomis susidūrė ir „Aurela“ — iširo jos santykiai su svarbiais partneriais, prasidėjo prastovos, ėmė didėti nuostoliai, pasklido kalbos apie bendrovės problemas. Tuomet spaudoje buvo rašoma: „Aurela“ išgyvena sunkmetį. Šįmet lapkritį ji sumažino veiklos apimtį — iki tol skraidžiusi keturiais „Boeing“ orlaiviais, įmonė buvo priversta dviejų atsisakyti. Praretėjo ir aviacijos bendrovės kolektyvo gretos — be darbo liko 20 pilotų. Iki tol įmonė turėjo 49 pilotus.“⁸²

Karosas, matydamas, kad situacija nėra palanki, o problemų pašalinti nepavyksta, priėmė nelengvą sprendimą — „Aurelą“ parduoti. 2011 m. bendrovę nupirko Kipre registruota įmonė „Servolian Investments Limited“, įsteigta prieš „Aurelos“ pirkimą; jos vadovu buvo įvardytas verslininkas iš Lietuvos. Bendrovės likimas naujų šeiminkų rankose nebuvo sėkmingas — 2013 m. ji bankrutavo, jos veikla

buvo nutraukta. Įmonė, kurios vardu buvo nupirktas „Aurela“, taip pat likviduota⁸³. Ar 2008 m. aviakompanijos „Classic Jet“ atskyrimas nuo „Aurelos“ nebuvo pirmasis kardinalių pokyčių ženklas? Gal jau tuomet Karosas ėmė ruošti netikėtumams, kurie greitai užgriuvo ne tik „Aurelą“, bet ir visą Lietuvos aviacijos verslą? Atsakyti į šį klausimą dabar jau nebeįmanoma, bet tuomet šis sprendimas padėjo bent iš dalies išsaugoti verslą.

Nekilnojamasis turtas. „Turto garantas“, „Turto parkas“

1995 m. įregistruota dar viena įmonė — „Turto garantas“ — nekilnojamojo turto valdymui ir plėtrai.

Po metų atsirado „Turto parkas“ — ši įmonė dirbo ta pačia kryptimi, kaip ir „Baltic Lenses“ ir „Turto garantas“: investavo į nekilnojamąjį turtą, rūpinosi jo eksploatavimu.

Taigi per trejus su puse metų ėmė veikti trys nedidelės to paties profilio įmonės. Kodėl buvo įsteigtos trys mažos Karoso nekilnojamojo turto įmonės, o ne viena didelė? Taip pasielgta siekiant apsidrausti: patyrus didelę žalą ar nesėkmę, už nuostolius būtų atsakinga tik viena nedidelė įmonė. Šios įmonės veiklą koordinavo ne vien tarpusavyje, bet ir su kitomis Karoso įmonėmis. Pavyzdžiui, bendradarbiaujant „Medicinos banko lizingui“ ir „Turto parkui“, lizingo sąlygomis imta pardavinėti ne tik nekilnojamąjį turtą, bet ir transporto priemonės bei kitus objektus. Siūlomų nuomoti išpirktinai objektų sąrašas gana platus: nekilnojamasis turtas, lengvieji automobiliai, vilkikai, krovininis ir specialusis transportas; puspriekabės, priekabos; technologiniai įrengimai gamybai; medicinos įranga ir kt. Toks bendradarbiavimas išjudino verslą. Siekiant didesnės integracijos, 2017 m. Medicinos banko lizingas buvo prijungtas prie „Turto parko“.

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Saulius su mama „Silver Sky“ klube, 2016

Poilsio verslai. „Silver Sky“, viešbutis „Pušynas“

„Dangus tau dovanojo aukštį“ — Saulius Karosas įprasmino šiuos žodžius, Vilniuje įkurdamas „Sidabrinį dangų“ („Silver Sky“) 26-ame aukšte, kur išskirtinėmis progomis kviesdavo susiburti savo artimuosius, draugus, kolegas, verslo partnerius. Šventes lydėdavo „Steinway“ fortepijonu atliekama muzika.

Viešbutis „Pušynas“ Druskininkuose

Ypatingas 2002 m. Karoso įsigytas nekilnojamojo turto objektas buvo Druskininkų viešbutis „Pušynas“. Šis viešbutis, pastatytas 1981 m., išsiskyrė iš ano meto statinių — jo architektai Aušra ir Romualdas Šilanskai sukūrė pušies kankorėžį primenantį pastatą. Karosas buvo ne kartą lankęsis šiame kurorte, gerai įsiminė savitą pastatą ir, atsiradus galimybei, jį nupirko.

Karoso investicijų į nekilnojamąjį turtą paletė buvo labai marga, visgi liudijo tam tikras tendencijas. Objekto vieta, aplinka, išskirtinumas, perspektyva — visa tai jam buvo labai svarbu. Druskininkų viešbutį Karosas įsigijo praėjus beveik dvidešimčiai metų po statybų. Per tą laiką daug kas susidėvėjo, pasikeitė ir ten atvykstančių žmonių poreikiai. Taigi Karosas skaičiavo ne tik paties objekto kainą, bet ir tolesnes investicijas. Viešbutis buvo atnaujintas ir modernizuotas: įrengtas SPA centras su iš Izraelio gabenamais Negyvosios jūros

purvais ir vandeniui, kambariuose sumontuota šiuolaikinė įranga, duris atvėrė konferencijų salė.

„Pušyno“ viešbučio specifika koreliavo su Karoso plėtojama medicina verslais, o tai teikė papildomų privalumų, įsitvirtinant kurorte, kur sveikatingumo dėmuo labai svarbus. Medicinos, odontologijos bei grožio klinikų sukaupta profesinė patirtis buvo naudinga ne tik kurorto gydytojams, kineziterapeutams, masažuotojams, grožio specialistams, bet ir viešbutyje apsistojantiems poilsiautojams.

Didelius finansus generuojantys verslai užsienyje virto reikšmingomis investicijomis Lietuvoje, atvėrė kelius plačiam spektrui įvairių sričių verslų. Saulius Karosas pastebimai prisidėjo kuriant Lietuvoje privatų verslą, nuolat investavo į šaliai svarbius projektus, dalijosi patirtimi. Lietuvoje Karoso sukurtų verslų buvo daug, jie skirtingi, bet kooperavosi tarpusavyje, savo veiklą grindė tomis pačiomis vertybėmis. Dauguma jų sėkmingai dirba iki šiol.

Sėkmingos ir lyderiaujančios įvairių sričių įmonės — taip šiandien sakoma apie Karosų⁸⁴ verslus.

Verslo biuras Ženevoje

Didysis Sauliaus Karoso verslas užsimezgė Ženevoje. 2010 m. jis pasakojo: „Maždaug prieš dvidešimt metų atvažiavau pas juos [Ženevos bankininkus] su tuometės Sovietų Sąjungos naftos gavybos įmonės „Transneft“ telegrama. Ji buvo parašyta rusiškai ir patvirtinta kreivu violetiniu antspaudu. Pradėjau dėstyti, kad pagal tą dokumentą galima paskolinti daug pinigų. Tuo metu Rusijos naftininkai neturėjo lėšų sumokėti už vamzdyną, kad nafta iš verslovės pasiektų pirkėją. Bet kuriame kitame banke man būtų parodę duris, tai jau buvau

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Ženevos verslo biure, 2009

patyręs Liuksemburge, Lichtenšteine, bet Ženevoje buvo kitaip. Šveicarai nepuolė krauti banknotų, tačiau liepė palaukti. Jie tikrino dokumento patikimumą. Tuo metu „Transneft“ telegrama buvo geležinis dokumentas, kurio patikimumą garantavo aukščiausia Sovietų Sąjungos valdžia. Pinigų gavau ir tapau naftos pirkėju. Taip įsisukau į naftos verslą. Pamenu, gavau užsakymą parduoti tanklaivį dyzelinio kuro, dabar to nebesiimčiau, bet tada buvau jaunas, sutikau.“⁸⁵

Ženeva buvo ne tik ta vieta, kur Karosas pirmą kartą patyrė didelį laimėjimą, — ten jis uždirbo ir reputaciją, kuri jam garantavo tolesnę sėkmę.

„Pagrindinė mano gyvenamoji vieta yra Šveicarijoje, pagrindinis mano biuras, iš kurio valdomas visas verslas, — Ženevoje“⁸⁶, — žymiai vėliau žurnalistei aiškino Saulius Karosas.

Ženeva tapo jo namais, ten prasidėjo jo greitas kopimas į verslo Olimpą, ten gimdavo idėjos — kad ir kokios komplikotos, jos dažniausiai būdavo realizuojamos. Ženevoje Karosas pajuto tikrą sėkmės skonį.

Kodėl Ženeva? Atsakymas paprastas — verslo sąlygos ten buvo palankios ir stabilios, o Karosui tai buvo svarbu. Ten jis įsikūrė dar visai jaunas ir kupinas entuziazmo ėmėsi savo didžiųjų verslų. Šveicarijos verslą reklamuojantys leidiniai paprastai vardija tuos pačius privalumus, užtikrinančius saugias investicijas ir didelius pelnus: politinis stabilumas ir šalies neutralumas, palankios verslui teisinės galimybės, stabili valiuta, gerai apgalvotas apmokestinimas, gyventojams palankus, nuspėjamas viešasis administravimas, konfidencialumas investuotojų ir investicijų atžvilgiu⁸⁷.

Tai ne tušti reklaminiai pažadai. Šveicarijoje dirbantys verslininkai mini išvystytą finansinių ir bankinių paslaugų sektorių, puikią verslo infrastruktūrą, gerai apgalvotus teisės aktus, teisės stabilumą, saugumą visais atžvilgiais, verslo organizavimo formų lankstumą, palengvintą leidimų išdavimo tvarką užsieniečiams verslininkams, norintiems gyventi šalyje. Būtinai užsimenama apie šalies neutralumą, nepriklausymą jokiems politiniams bei kariniams blokams, nesikimą į konfliktus.

Vėlesniame interviu Karosas taip pat vardijo Šveicarijos privalumus: „Šveicarai sugebėjo sukurti gerą ir saugią aplinką verslui, todėl čia daugybė tarptautinių organizacijų būstinių, pinigai plaukte plaukia į šios šalies bankus.“⁸⁸ Ne mažiau svarbu, kad, kaip teigė Karosas,

šios šalies bankininkai yra išskirtiniai profesionalai: „Tokios patirties ir išradingumo kaip Ženevos bankininkai niekas neturi. Jie žino, kaip valdyti riziką.“⁸⁹ Su tokiomis verslui palankiomis sąlygomis jis susidūrė 1990 m. pirmą kartą atvykęs į Ženevą. Karosas buvo dar jaunas ir niekam nežinomas, o jo atstovaujama kompanija „Transneft“ iš griūvančios Sovietų Sąjungos didelio pasitikėjimo nekėlė. Bet Ženevos bankininkai jaunuolį atidžiai iš klausė, pakamantinėjo ir rado visiems tinkamą sprendimą.

Ženevos verslo aplinka visiškai tenkino Karosą. Ten kurdavo vis naujus projektus, juos įgyvendindavo, iš ten vadovavo savo įmonėms įvairiose pasaulio šalyse. Jis perėmė šveicarų veiklos principus, mąstė kaip jie ir uždirdavo kaip jie (kartais net daugiau). Užsimezgė daug pažinčių, ilgainiui jis tapo savas ir gerbiamas toje aplinkoje.

Aurėja Paškevičienė, ketverius metus dirbusi Karoso biure Šveicarijoje, pasakojo: „Ženevoje slaptazodis buvo „Karosas“. Jei pasakai, kad esi nuo pono Karoso, visi tuoj pat sukrunta, puola padėti. Kai jo paprašyta nueidavau į banką, mane įleisdavo į saugyklą — viskas natūralu, atrodė, tik taip ir turi būti. Kartą teko atsiimti „Cartier“ parduotuvėje jo užsąkytą dovaną, vertą beveik pusės milijono Šveicarijos frankų: „Nueisi, pasakysi, kad nuo manęs...“ — „Nuo pono Karoso?“ — daugiau klausimų niekam nekilo. Supakavo ir įteikė. Jį pažinojo dauguma bankininkų, advokatų, teisininkų, verslininkų, jis sugebėjo sutarti su partneriais ir iš Rytų, ir iš Vakarų. Su juo mėgo bendradarbiauti, maloniai apie jį atsiliepdavo.“

Paškevičienė papasakojo apie vieną iškaltą Karoso poelgį: „Kai 1998 m. valdant Saddamui Huseinui buvo paskelbtas Irako naftos embargas, Saulius sumanė išsiųsti į Kuveitą lėktuvą su labdara — vaisiais ir medicinos įranga. Šį projektą kartu su Jungtinių Tautų Niujorke tarnybomis buvo patikėta įvykdyti man ir Sauliaus įmonės „Ursa Shipping“ darbuotojui Martinui Schenkeriui. „Aurelos“ lėktuvas

TU-134A buvo iki lubų prikrautas medicinos įrangos ir medikamentų. Paprašiau, kad paimtų ir mane. Nepaėmė — Saulius neleido, pasakė: „Tave gali nušauti...“

Saulius Karosas apie labdarą daug nepasakojo, bet to ir nereikėjo — tokios jo iniciatyvos buvo gerai žinomos. Pridėjus labdarą prie neįtikėtinų verslo rezultatų, gebėjimo prisitaikyti naujoje šalyje, perimti jos tradicijas ir gyvenimo būdą, aiškėja šio žmogus asmenybės masas. Tai imponavo ir stebino.

Tai, ką Saulius Karosas darė, buvo ne vienkartinės operacijos, bet nuoseklus, kasdienis darbas. Jo vardas imtas sieti su svarbiomis investicijomis ir dideliais pasiekimais. Kai tokie veiklos mastai, be pagalbininkų išsiversti neįmanoma — reikėjo kompetentingų, atsakingų, laiko neskaičiuojančių darbuotojų. Paklaustas, kas yra svarbiausia versle, Karosas neatsitiktinai atsakė: „Komanda.“⁹⁰ Jis ją suformavo! Jis subūrė žmones, kurie buvo įkvėpti bendrų tikslų, tikėjo jo idėjomis, prireikus pavaduodavo vienas kitą ar imdavosi vadovauti. Komanda buvo jo vienminčiai — kompetetingi, darbštūs ir atsakingi.

Kęstutis Olšauskas pasakojo: „Atvažiavau į Sauliaus biurą Ženevoje. Dirbo daug žmonių ir dar buvo ruošiamos papildomos darbo vietos. Klausiu: „Tai kiek pas tave dirba žmonių?“ Saulius atsako: „Viena — Germaine.“ Klausiu: „Bet matau daug darbuotojų!“ Saulius: „Jie dirba pas tą, kuri dirba pas mane.“ Šis, matyt, su šypsena išsakytas Karoso paaiškinimas verčia susimąstyti apie komandos organizacinę struktūrą, pavaldumo sistemą. Paminėtas ir Germaine Merrilees vardas — tai reikšminga užuomina: iškart aišku, kam tenka antrosios po Karoso vadovo pareigos. „...daug metų dirbu su Germaine, mano vyriausiąja finansininke“⁹¹, — taip lakoniškai ją apibūdino Karosas jau kitame interviu.

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Su Germaine Merrilees, 2010

Viskas paprasta: dirba daug metų — vadinasi, nepakeičiama; vyriausioji finansininkė — vadinasi, kontroliuoja ir tvarko finansus, tai bene svarbiausias veiklos baras. Karoso verslo imperijoje Germaine vaidmuo buvo išskirtinis. Ji, kaip ir Karosas, viešumoje nebuvo itin kalbi, bet paprašyta pasisakyti savo boso penkiasdešimtmečio proga, rado nuoširdžių žodžių: „Saulius yra puikus verslininkas, puikiai nusimano daugelyje sričių, ypač naftos versle, laivininkystėje, finansų rinkoje. Jo sėkmingo verslo istorija tęsiasi jau daug metų. Tai žmogus, turintis puikią reputaciją, — šviesus žmogus! Jis labai sąžiningas, visada laikosi duoto žodžio. Tai įtakingas žmogus, ir ne tik Lietuvoje. Jis

turi verslininko talentą. Nėra seno kirpimo bosas. Nurodinėja nedaug, tačiau labai daug padeda. Labai inteligentiškas ir malonus žmogus. Gal ir dėl to jam taip sekasi verslas. Be to, jis turi dar vieną talentą — pasirinkti tinkamus žmones; juos padrąsina, paremia, jų nevaržo, leidžia jiems dirbti laisvai, palikdamas erdvės naujoms idėjoms. Man tikrai didelė garbė tiek metų dirbti kartu su ponu Karosu.“⁹²

Birutė Karosienė gerai žino, kokia nepamainoma Sauliui buvo Merrill: „Madam Germaine buvo svarbiausias žmogus sūnaus biure, daug jam padėdavo, patardavo. Ji pažinojo daug Ženevos bankininkų, mokėsi su jais universitete, jai nebuvo sunku supažindinti sūnų su jais, nutiesti tiltus.“

Darbuotojus Karosas rinkosi atsakingai. „Mano komandoje Ženevoje — dvylika žmonių. Kai kurie dirba nuo 1992 metų“⁹³, — žurnalistei aiškino Karosas, ir tai pavyzdys, atspindintis, kaip veikė Karoso sukurta struktūra. Dvylika žmonių — tai būtent tiek, kiek tuomet reikėjo vykdant konkrečius darbus. Aišku, šis skaičius kito, nes keitėsi darbų apimtys.

Karoso komandoje buvo ilgamečių darbuotojų — savotiškas branduolys. Buvo ir atskiruose projektuose dalyvaujančių specialistų — gal jie ir ne tokie universalūs kaip veteranai, bet nepamainomi savo sferoje srityje. Karosas pasakojo apie darbuotojų kaitą: „Kai Šveicarijoje sukūriau tarpininkavimo kompaniją, surinkau garsius vardus turinčių specialistų — ekonomistų, finansininkų, pardavėjų — komandą. [...] Dabar Ženevos biure valdomi mano aktyvai ir investicijos. Ekonomistų grupėje liko keturiolika žmonių, o kažkada buvo trisdešimt keturi. Kai pardaviau tanklaivių verslą, veiklos pasidarė mažiau.“⁹⁴

Daugelis svajojo patekti į Karoso komandą, bet „laisvų vietų“ nebuvo, o joms atsiradus tekdavo įveikti didelį konkursą. Vykdomi projektai — didžiuliai, vadinasi, ir grąža svari. Visa tai žmonės suprato ir dirbo neskaičiuodami laiko.

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Su verslo biuro Ženevoje darbuotojais, 2010

Požiūris į darbą Karoso biure nesiskyrė nuo bendrų Šveicarijoje nusistovėjusių tradicijų, bet apsilankantiems lietuviams palikdavo didelį įspūdį. Olšauskas pasakojo, kaip jį nustebino Karoso Ženevos biuro darbuotojų įprotis: „Pastebėjau, kad po kai kuriais stalais prie darbuotojų kojų stovi lagaminai. Pasitaikius progai paklausiau vieno jų, kodėl tie lagaminai ten padėti. Tas atsakė: „O jei reikės vykti į komandiruotę?“

Įprotis visada būti pasiruošusiam atspindi žmogaus požiūrį į darbą. Kai žmogus jaučiasi atsakingas už pavestą veiklos barą, kai užduotis atlieka nedelsdamas — tuomet ir darbai sekasi gerai. Karosas pats

pasakojo, kaip žiūrima į darbą jo biure: „... mes pasirašėme sutartį su korėjiečiais dėl tanklaivių gamybos. Mano komanda dirbo per naktis, dvi paras be miego. Kai pasirašiau, visas kolektyvas atėjo su gėlėmis man padėkoti. Aš sakau: „Tai juk jūs dirbote dvi naktis, ne aš.“ Man atsakė: „Mes jums labai dėkingi, kad turėsime darbo.“ Jei priversi lietuvius ar rusus dirbti dvi paras, jie ateis reikalaudami didelių kompensacijų. Toks skirtumas.“⁹⁵

Į požiūrių skirtumą verslininkas žiūrėjo filosofškai: „Nepasakyčiau, kad tai Lietuvos problema, tai postsovietinės sistemos problema, tos sistemos palikimas — į tą, kuris samdo, žiūrima kaip į kažkokį išnaudotoją. Tuoj pat prisimenu marksizmo teoriją — ji ne iš piršto laužta.“⁹⁶

Kita vertus, Karosas suprato, kad už gerą darbą turi būti atitinkamai atlyginama. „Specialistai, jei jie geri, vertinami ir Lietuvoje, ir Vakarų Europoje. Žinau, kad daktarai važiuoja dirbti į Vakarus. Kad nevažiuotų, mums reikia sukurti jiems tinkamas sąlygas.“⁹⁷

Dideli tarptautiniai verslai reikalavo labai gerų teisininkų palydos. Čia jau savos komandos neužtekdavo, tekdavo kreiptis į advokatų kontorą. Už savo klientus jie mokėjo kovoti: užtikrindavo geriausias sudaromų sutarčių sąlygas, kiek įmanoma, apsaugodavo nuo krizinių situacijų ir pan. Karosas tokiomis atvejais griežtai laikėsi principo netaupyti.

Pasak Vytenio Rasučio: „Tarptautiniai advokatai labai brangūs, o Saulius samdė pačius geriausius, kurie kaip tik ir yra patys brangiausi. Dažnai galvojau, ar apsimoka, juk galima buvo rasti ir pigesnių. Saulius tvirtai laikėsi savo — žinojo, ką daro.“ Vienas tų teisininkų buvo Franzas Zimmermannas. Ne tik advokatas, bet ir Austrijos konsulas Šveicarijoje. Nepaprastai santūrus, aštraus, įžvalgaus proto. „Saulius sakydavo: jei nepadarys Franzas, nepadarys niekas...“ — prisimena Aurėja Paškevičienė.

Karosas visada buvo savo komandos lyderis. Jis priimdavo sprendimus, formulavo tikslus, nurodydavo, kas turi būti nuveikta, daug dirbo pats ir norėjo, kad kiti į darbą žiūrėtų kaip jis. Nekaltindavo kitų, kai patirdavo nesėkmę, bet ieškodavo išeities. Dirbo aukštos klasės profesionalai — bendradarbių santykiai buvo geri, grįsti pasitikėjimu, smulkmeniškos kontrolės nereikėjo.

Savo sėkme verslininkas džiaugėsi kartu su kitais, dosniai motyvavo bendradarbius. Kiekvienas žinojo: sėkmė priklauso nuo visų, o nuo bendros sėkmės priklauso ir kiekvieno gerovė. Niekas nelaukė priminimo ar stumtelėjimo, visi sukosi kaip įmanydami. Todėl ir veiklos rezultatai buvo tokie įspūdingi.

Dabar jau sunku spręsti, ar šis fenomenas buvo Karoso nuopelnas, ar ilgai ugdomos ir jo perimtos šveicariškos darbo kultūros rezultatas — kaip sakė Olšauskas, „Saulius labai vertino „šveicariško“ darbo papročius.“

Beveik trisdešimt metų Saulius Karosas gyveno Ženevoje. Paradoksalu — jis nemėgo šio miesto ir apie tai ne kartą yra kalbėjęs: „Ženeva — liūdniausias miestas Europoje. Tai pripažinta pagal įvairias žurnalistų apklausas. Ženeva — ypač gera vieta dirbti. Bet šeštadienį, sekmadienį ten labai liūdna. Tai tarptautinis miestas, ir visos tarptautinės organizacijos savaitgaliais užsidaro savo parapijose. Šveicarai išvažiuoja į savo kalnų namukus arba slidinėti. Labai daug miesto gatvių driekiasi tiesiai į Prancūziją, nes Ženeva — ant jos sienos. Jei gauni šveicarišką atlyginimą, o pragyvenimas — prancūziškas, tai labai gerai. Todėl daugybė prancūzų dirba Ženevoje, o savaitgaliais grįžta į Prancūziją. Miestas ištuštėja.“⁹⁸

Ar tas miesto liūdnumas Karosą labai vargino? Vargu — jis buvo verslo žmogus, o sąlygos užsiimti verslu Ženevoje idealios.

Prekyba nafta. „Western Group“

Nafta buvo Sovietų Sąjungos ekonomikos ramstis: už lėšas, gaunamas pardavus naftą ir jos produktus, buvo lopomos planinės ekonomikos nustekento ūkio skylės, Vakaruose buvo perkama beveik viskas, kas gyvybiškai svarbu — pradedant grūdais, baigiant technologijomis; aišku, ir tenkinami sovietinio partinio elito poreikiai. Pasikeitus geopolitinei situacijai šis finansų šaltinis ėmė sekti. SSRS ekonomika, o vėliau ir politinė sistema tokio išbandymo neatlaikė.

Karosas įsitraukė į naftos verslą tuomet, kai Sovietų Sąjunga ėmė byrėti. 1990 m. sovietų naftininkų pavedimu jis atvažiavo derėtis į Ženevą ir nuo to laiko nafta tapo jo verslo pagrindu, padarė jį milijardieriumi, suteikė ir daug pergalės džiaugsmo, ir daug rūpesčių.

Karoso naftos verslas prasidėjo gana netikėtai — vizitas į Ženevą su sovietų naftininkų įgaliojimais iš šalies galėjo atrodyti kaip „aklas šūvis“. Trisdešimt dvejų metų vaikinai vargu ar būtų galėjęs gauti pavedimą tvarkyti tokį rimtą reikalą, jei jo nebūtų gerai pažinoję ir juo nebūtų pasitikėję. Karosas sugebėjo pelnyti gerą vardą vos per kelerius metus, parduodamas odontologijos kabinetus naftos perdirbimo, metalo gamybos, angliakasybos įmonėms. Šių įmonių vadovai turėjo daug progų įsitikinti verslininko sąžiningumu, atsakingumu ir kompetencija — jie matė, kad tiekama įranga yra moderni ir kokybiška, pristatoma laiku, tvarkingai sumontuojama, kad visos sutarties sąlygos preciziškai įvykdomos. Jo verslo klientais tapo tuomečiai Sovietų Sąjungos pramonės gigantai, jis užmezgė artimus ryšius su įtakingais žmonėmis. Kai jiems iškilo rimta problema ir patys negalėjo jos išspręsti, buvo prisimintas būtent Karosas. Jis gavo įgaliojimus ir padarė tai, kas atrodė neįmanoma. Ir tapo nepamainomas. Ar tai buvo sėkmė? Aišku, tąkart galėjo susiklostyti kitaip. Tačiau anksčiau

ar vėliau turėjo nutikti kas nors panašaus, Karosui turėjo būti pasiūlytas rimtas, perspektyvus projektas — visi nori dirbti su talentingais, atsakingais, darbščiais žmonėmis. Karosas taip aiškino savo požiūrį į sėkmę: „Netikiu sėkme. Tikiu tais, kurie dirba, — tie, kurie dirba, ir uždirba. Visą gyvenimą taip dariau. Daug kartų pasirodė, kad aš teisus. O žmonės mano, kad čia — sėkmė. Anokia sėkmė. Pasėdėkite 30 metų kasdien po 10–11 valandų biure ir jus aplankys sėkmė.“⁹⁹ Su tokiais Karoso teiginiais sunku ginčytis.

Ta pirmoji kelionė į Ženevą 1990 m., kai „Transneft“ pavedimu priederybų stalo Karosas pasiekė neįtikėtinų rezultatų, pakeitė jo gyvenimą. Toliau viskas klostėsi nepaprastai greitai — Šveicarijos bankininkai ėmė bendrauti su juo kaip lygūs su lygiu, jis šoktelėjo į visai kitą verslo kategoriją, peržengęs net kelias pakopas. Tačiau ne tik jo paties gyvenime, bet aplinkoje prasidėjo tektoniniai lūžiai — tarptautinė politinė situacija, iki tol vangiai keitusis Europoje, staiga įgavo beprotišką pagreitį. Sovietų Sąjunga, 1990 m., nors leisgyvė, dar egzistavo, o 1991 m. jau išnyko iš pasaulio žemėlapiu. Pasaulis pripažino Baltijos šalių nepriklausomybę, tuo pavyzdžiu sekė kiti.

Rusija, perėmusi tai, kas iš tos milžiniškos šalies liko, atsidūrė kryžkelėje — kas toliau? Labai pagelbėjo Vakarų valstybės. Jas paveikė laisvės siekis ten, kur dar visai neseniai dominavo diktatūra. Jos patikėjo, kad atsiveria nauja era ir su ta anksčiau užsisklendusia šalimi bus galima dalintis pasiekimais, bendrauti. Visi puolė padėti išsilaisvinusiai kaimynei, Šaltasis karas nuėjo užmarštin. Vakarų valstybės, ilgai vadintos priešėmis, staiga tapo geriausiomis draugėmis. Į šalį plaukė investicijos. Didžiosios Vakarų bendrovės viena po kitos ėmė steigti Maskvoje savo biurus, kūrėsi pasaulio bankai, garsios advokatų kontoros. Pramonės gigantai Rusijoje pradėjo statyti savo įmones. Atvyko daug užsieniečių, gerai išmanančių naujas technologijas, naująją vadybą, — jie buvo pasirengę prisidėti prie tos šalies atgimimo.

Rusija išgyveno aukso amžių. Ji net buvo priimta į pasaulio galinųjų klubą (G-7), nors suteiktas statusas neatitiko nei šalies demokratijos lygio, nei ekonomikos rodiklių. Visa tai buvo daroma, siekiant pagreitinti Rusijos integraciją į laisvąjį pasaulį, padaryti šį procesą neskausmingą. Karosas buvo vienas tų užsieniečių, kurie aktyviai dalyvavo integracijos procese. Amerikiečiai, vokiečiai ar pietų korėjiečiai įsikurdavo Rusijoje ilgam, atstovaudavo didiesiems Vakarų koncernams, kurdavo savo įmones, o Karosas stengėsi pernelyg nepriartėti. Jis žvelgė į ateitį ir neapsiriko — Vakarų verslo gigantai, į Rusiją investavę milžiniškus pinigus, po trisdešimties metų buvo priversti viską mesti ir trauktis. O pradžioje viskas atrodė idiliškai — Rusija šildėsi Vakarų pasaulio meilės spinduliuose.

Sauliaus Karoso naftos verslas prasidėjo nuo tarpininkavimo. Jis finansavo vykdomas operacijas ir sėkmingu atveju gaudavo didelį pelną. „Kai Šveicarijoje sukūriau tarpininkavimo kompaniją, surinkau garsius vardus turinčių specialistų — ekonomistų, finansininkų, pardavėjų — komandą. Pavyko prisivilioti vyriausiąją buhalterį iš „Camus“ konjako namų. Penkiolika metų kasdien dirbdavau po vienuolika valandų“¹⁰⁰, — nedaugžodžiauja verslininkas. 1993 m. buvo įkurta žaliavinės naftos prekybos ir finansavimo bendrovė „Western Group“. Ji sukūrė platų komercinių santykių tinklą su dauguma pagrindinių naftos kompanijų. „Western“ veiklai nuomodavo tanklaivius „Aframax“ ir VLCC¹⁰¹ ir prekybos piko metais per metus įvykdydavo maždaug 250 reisų, įgijo didelę komercinės laivybos patirtį.

Karoso naftos verslas turėjo du polius — rusiškąjį ir vakarietiškąjį. Jis sugebėjo rasti abiejų pusių interesų balansą. Karosas šitaip pako mentavo tuometę situaciją: „Buvome labiau linkę į prekybą su rusais. Iš vienos pusės, daug metų mes buvome tame pačiame „kompote“,

gerai mokame rusų kalbą, gerai žinome papročius, greitai suprantame jų psichologiją. Lygiai taip pat, kaip ir jie mus — jiems daryti biznį su lietuviais yra žymiai paprasčiau nei su šveicariais. [...] O patikimumą galima patikrinti. Prieš penkiolika metų tikrai negalėjai žinoti, kaip atsitiks. Lygiai taip pat buvo ir Lietuvoje. Prisiminkite, kiek problemų Lietuvoje buvo su bankais, su jų patikimumu — visi tai gerai žinome. [...] Dabar visi turi reitingus, galime viską patikrinti, turim patirties, o tuomet buvo kitaip — reikėjo rizikuoti.“¹⁰²

Dar viena bendradarbiavimą su Rusijos partneriais lengvinanti aplinkybė buvo ta, kad jų akyse jis buvo „pusiau amerikietis“, o visa, kas susiję su ta šalimi, rusams kėlė pasigėrėjimą. Kelionės už Atlanto tebebuvo retenybė, o Karosas ten ne tik lankėsi, bet ir gyveno, sukūrė įmonę. Prie tokių pašnekovus hipnotizuojančių savybių pridėjus kontaktus Ženevoje ir kituose verslo centruose Karoso lygis buvo beveik nepasiekiamas. Maža to, jis turėjo tuomet labai retą Rusijos verslo pasaulyje savybę — laikėsi žodžio. Toks žmogus galėjo atstovauti, vesti derybas, tarpininkauti, visus sutaisyti ir pasiekti maksimalių rezultatų. Su juo buvo pasirenkę dirbti visi — ir iš Rytų, ir iš Vakarų.

Karosas tapo nepaprastai populiarus kaip prekiautojas ir tarpininkas, vykdė ir rusų bendrovių, ir Šveicarijos bankų verslo projektus. Be jo nevykdavo derybos: pabandžius be jo išsiversti, buvo atsiduriama aklavietėje: „Įsivaizduokite, prie derybų stalo sėda šveicarai ir rusai, kurie puikiai kalba vokiškai arba angliškai, bet nesusišneka. Skambina man ir prašo ateiti į derybas. Suprantu, kas yra: rusai nori daug ir iš karto, o šveicarai jais nepasitiki. Tada rusams „na maternom jazyke“ (keiksmazodžiais prisodrinta kalba) sakau: „Pradėkite nuo nedidelių kiekių, įgykite pasitikėjimą.“¹⁰³

Aišku, vien „ugniagesio“ paslauga gesinant konfliktus Karoso veikla nesiribojo. Jo stiprybė buvo pasitikėjimas — tai jam atverdavo vis naujų galimybių; įgijęs visišką rusų naftininkų ir šveicarų bankininkų

pasitikėjimą, išmanydamas verslo subtilybes, jis investuodavo pats. Karosas ir jo komanda dirbo daug — ir pasiekė puikių rezultatų.

Tarpininkavimo modelis, kuriuo pradiniu etapu vadovavosi Rusijos naftos verslas, buvo savotiškas: nafta buvo parduodama tarpininkams už rublius, o šie ją perparduodavo už valiutą. Naftos Rusijoje buvo išgaunama daug, ir kaina vidinėje rinkoje nedidelė, tad ir tarpininkai naftą pirkdavo palyginti nebrangiai. Rublis, lyginant su valiuta, taip pat buvo pigus, o jį konvertavus į valiutą, nafta dar atpigdavo. Vakaruose nafta būdavo parduodama orientuojantis į rinkos kainas. Kainų skirtumas susidarydavo nemažas, labai palankus ir naftininkams, ir tarpininkams. Tiesa, šitaip buvo prekiaujama ne itin ilgai, tačiau pakako laiko verslininkams pasakiškai praturtėti.

To meto Karoso veiklos mastus atspindi spauda. „Shana Petro Energy Information Network“ tinklalapyje 2005 m. paskelbtame straipsnyje „Prekybos žaliavine nafta iš Rusijos bumas Ženevoje“ rašoma apie netikėtai išaugusį Ženevos vaidmenį prekiaujant naftos produktais: „Rusijai išsiplėtus iki didelės naftos gamintojos, Ženeva tapo itin pelningu naftos prekybos centru, lygiaverčiu tokioms metropolijoms kaip Londonas, Niujorkas ir Singapūras. [...] „Lukoil“ prekybos padalinys „Litasco“ buvo įregistruotas Ženevoje 2000 m., tačiau didžiausia Rusijos naftos gamintoja jau daugelį metų žaliava prekiauja per tokias Ženevoje įsikūrusias bendroves kaip „Western Petroleum“ ir „Taurus Petroleum“.“¹⁰⁴ Straipsnyje minimos bendrovės „Western Petroleum“ ir „Taurus Petroleum“ priklausė Karosui. O jo biure Ženevoje vyko parengiamoji naftos prekybos veikla, tvarkomi logistikos, finansų, administravimo reikalai. Apskritai Ženeva kaip naftos prekybos centras išgarsėjo būtent Karoso dėka. Jis retai kalbėjo apie finansus, visgi viename interviu užsiminė: „Kompanijos apyvarta per metus siekė šešis milijardus dolerių. Pagal šiuos duomenis, Atlanto regione mano kompanija buvo antroje vietoje.“¹⁰⁵

Gebėjimas įžvelgti pokyčius, tinkamai juos įvertinti, numatyti, kokias pasekmes jie gali turėti ir kaip paveiks veiklą, yra būtinas sėkmingos verslininko veiklos elementas. Saulius Karosas buvo labai jautrus pokyčiams, fiksuodavo naujoves ir į jas reaguodavo. Tuomet verslą drebinantys pokyčiai turėjo bendrą pavadinimą — kompiuterinės technologijos. Jos greitai keitė gyvenimo būdą, gamybos ir verslo pobūdį, viskas imta vykdyti greičiau ir pigiau. Drauge daug kas prarado aktualumą. Šie pokyčiai palietė ir naftos verslą. Internetas sukeitė akcentus — operatyvi informacija tapo plačiai prieinama, ja galėjo naudotis visi, o anksčiau „artimesnę“ prieigą prie informacijos turėjo tik siauras ratas ir dėl to įgydavo pranašumo prieš konkurentus. Verslininkas matė, kad tarpininkavimas nebeperspektyvus: „...reikia pereiti prie atsirandančio interneto. Globalinės informacijos priemonės fiksuoja kiekvieną išgautą naftos toną, visi žino, kur išgavo ir kas išgavo. Brokeriai jau nebeturi tokios įtakos, kaip buvo.“¹⁰⁶

Iš naftos verslo Karosas nepasitraukė — tiek metų dirbęs toje srityje, buvo įgijęs ir patirties, ir ryšių. Vienu mostu nutraukti tarpininkavimo verslą nebuvo prasmės ir, pakeitęs prioritetus, jis iš dalies išsaugojo senus verslus. Visgi rūpinosi ir naujais — tokiais, kurie garantuotų finansinę sėkmę.

Verslus veikė ne tik spartūs technologijų pokyčiai — prasidėjo ir reikšmingi politiniai procesai. Rusijoje keitėsi politinė atmosfera: atsinaujinimo banga, nešusi laisvės ir demokratijos dvasią, ėmė slūgti, palaipsniui buvo grįžtama prie autoritarizmo. Procesas iš pradžių vyko lėtai, nepastebimai, bet palengva ėmė įgauti vis didesnę pagreitį. Verslas susiliejo su politiniu procesu, rusiška nafta ir rusiška politika tapo neatsiejamomis. Karosas jautė Rusijoje vykstančius pokyčius, tad ėmė riboti, modifikuoti su Rusija susijusius verslus arba išvis juos

likvidavo. „... užsimindavo, kad prekyba rusiška nafta visada susijusi su įtampa, rizika, didžiule konkurencija, — pasakoja Rimas Anusevičius. — Ypač jį sunervino įsilaužimas į vilą prie Ženevos ežero. Buvo atidarytas net ir šveicariškas seifas. Niekas nepaimta, bet išnaršyti dokumentai. Saulius išsiaiškino, kad tai rusų darbas, — taip jam parodyta, kad viskas kontroliuojama. Vieną atvirumo valandėlę prie vyno Saulius prasitarė, kad nebebus priklausomas nuo rusiškos naftos, kad pereina prie naftos technologijų.“

Karosas buvo stiprios valios žmogus, nesiduodavo įbauginamas, ir jo atsakas buvo netikėtas. Anusevičius sako, tuomet pagalvojęs apie naftos vamzdynus, perpumpavimo stotis — ir neatspėjęs: pasirodo, Pietų Korėjoje kas trys mėnesiai buvo pagaminamas 1A ledo klasės tanklaivis (tokie dėl dydžio neišplaukdavo į Baltijos jūrą). Karoso „Western Group“ darbuotojai interneto tinklalapyje tuos svarbius įvykius išdėstė plačiau: „2003 m. vasario 19 d. „Western“ pasirašė laivų statybos sutartį su kompanija „Hyundai Mipo Dockyards Co. Ltd.“ iš Ulsano. Numatyta pastatyti šešis 50 000 t krovumo „Handymax“ klasės tanklaivius, pritaikytus chemijos ir naftos produktams transportuoti, atitinkančius 1A ledo klasę pagal Suomijos ir Švedijos reglamentus. Po kelių mėnesių, 2003 m. liepos 30 d., „Western“ sudarė antrąją laivų statybos sutartį — šį kartą su „Hyundai Heavy Industries Co. Ltd.“ taip pat iš Ulsano. Sutarties dalykas — trys „Aframax“ klasės tanklaiviai, kurių krovumas yra maždaug 116 000 tonų, 1A ledo klasė.“¹⁰⁷

Ilgiau nei dešimtmetį pats nuomojė įvairių klasių tanklaivius, Karosas turėjo progos įvertinti jų stipriąsias ir silpnąsias puses. Dabar pats užsakydamas tanklaivius, rinkosi optimalius. Jo pirmoji užsakyta partija buvo „Handymax“ klasės. Prieš dešimtmetį, 1993 m., pradėjęs šį verslą, Karosas tokių „mažylių“ apskritai nenaudojo, bet, pasirodo, finansiniu atžvilgiu būtent vidutinio dydžio tanklaiviai yra geriausias pasirinkimas. Karosas užsakė šešis tokius tanklaivius, vėliau dar tris

Pasirašius tanklaivių statybos sutartį, 2010

didesnius „Aframax“ laivus — nusprendė, kad tokia flotilė bus geriau subalansuota. Algirdas Apanavičius priminė finansinį sandorio aspektą: „200 mln. JAV dolerių kreditą suteikė „United Overseas“ bankas, kredito paskirtis — devynių tanklaivių statyba. Kai Saulius pasirašė sandorį, jam buvo padovanotas liucito kubas su išgraviruota banko emblema, Karoso vardu ir pavarde bei įrašu, kad jam, kaip privačiam asmeniui, suteiktas didžiausias kreditas.“ Tai buvo tik vienas kreditų — kitas gautas per Karoso kompaniją „Western Baltic“, jį suteikė prancūzų bankas „BNP Paribas“ ir šveicarų bankas „Credit Suisse“. Visas 2005 m. suteiktas kreditas buvo 276 mln. JAV dolerių¹⁰⁸.

Vienas iš Sauliaus Karoso tanklaivių Panamos kanale, 2012

„Pastebėjau Sauliaus pasididžiavimą, kai jam pavyko organizuoti tanklaivių statybą, — pasakoja Kęstutis Olšauskas. — Pietų Korėjos laivų statyklos dvejus metus gamino tik Sauliaus užsakytus devynis dvigubo korpuso tanklaivius. Visuose tanklaiviuose buvo numatyta ir kajutė šeimininkui.“ Karoso inžinerinis išsilavinimas čia buvo labai naudingas — jis konsultavosi su specialistais, pats dalyvavo projektuojant laivus, nustatant pajėgumus, renkantis įrangą. Ir rezultatai atitiko užsakovo lūkesčius: „Tanklaivis buvo 110 tūkstančių tonų talpos. Tokios klasės laivų anksčiau praktiškai niekas neturėjo. Galėjo pats be ledlaužio pramušti iki metro storio ledą.“¹⁰⁹ Buvo suformuotas

trečias pagal dydį tokio tipo laivynas pasaulyje tuo metu. „Tada aš jį pavadinau Onassiu, — sako Rimas Anusevičius. — Bet graikų milijardieriaus ir laivų savininko Onassio imperija sukurta per kelias kartas, Saulius tai pasiekė per 20 metų!“

Siekdamas efektyviai suvaldyti naftos apyvartą, verslininkas sujungė „Western Petroleum“, „Taurus Petroleum“ ir „Ursa Shipping“. Šių bendrovių veikla apėmė visą ciklą nuo naftos pakrovimo į tanklaivius iki pristatymo vartotojui. „Man pačiai teko šiek tiek dirbantis Sauliaus biure Gibraltare ir pro langą įlankoje mačiau „Western Petroleum“ tanklaivį, — sako Aurėja Paškevičienė. — Jis iš tikrųjų atrodė galingai.“

Karoso naftos transportavimo verslas disponavo didžiuliais resursais, buvo globalus: „Jeigu turi tanklaivių ir veži naftą, vieną dieną jis Afrikoje, kitą — Amerikoje, trečią — dar kur nors.“¹¹⁰ Kaip sakė interviu 50-mečio proga, užsakovų nestigo, turėjo sutarčių su Iranu, su Ekvadoru. Iš Ekvadoro nafta dažniausiai buvo gabenama į JAV, iš Rusijos — į Roterdamą ir Amsterdamą. Valdydamas devynis tanklaivius, verslininkas porą metų užsiėmė tik naftos transportavimu. Verslas sekėsi puikiai, visgi Karosas pardavė laivyną: „Gavau labai gerą graikų pasiūlymą ir supratau, kad niekad tiek neuždirbsiu nei tanklaiviais naftą vežiodamas, nei naftą parduodamas. Teko šio laivyno atsisakyti.“¹¹¹

Jau turėjo idėjų, kas pakeis naftos transportavimo verslą.

Nafta ilgą laiką buvo pagrindinis Sauliaus Karoso verslo akcentas. Užmojai milžiniški, darbo labai daug, bet ir pelnai įspūdingi — iš to jis gyveno, investavo į lietuviškuosius verslus, išlaikė labdaros fondą. Visgi galiausiai nusprendė trauktis iš rusiško naftos verslo. Pakeitęs verslo pobūdį ir toliau dirbo pelningai, palaikė Lietuvos įmones, plėtė labdaros fondo projektus.

Jūrų transportas. „Ursa Shipping“

Iš naftos verslo Saulius Karosas traukėsi palaipsniui. Pradėjęs nuo tarpininkavimo, vėliau ėmėsi prekybos, dar vėliau — transportavimo, visą laiką zondavo galimybes. „Western Group“ tinklalapyje rašoma, kad 2006 m. devynių tanklaivių parkas buvo parduotas bendrovei „Tsakos Energy Navigation“. Šis sandoris reikšmingai — apie 150–175 mln. eurų — padidino kapitalą, o gražinus įstatinį kapitalą susidarė daugiau nei 200 mln. eurų likvidaus kapitalo reinvestuoti į naujas įmones. Taigi 2010 m. „Western Group“ įsigijo šešis naujus „Handymax“ klasės birių krovinių laivus, juos statė Pietų Korėjos bendrovė „Hyundai Mipo Dockyard“. Sėkminga patirtis transportuojant naftą ir naftos produktus paskatino likti prie jūrų transporto verslo — per gerą dešimtmetį buvo perprasta verslo specifika. Vos prieš keletus metus Karosas nustebino įsigijęs tanklaivių, dabar jis rinkosi kito plano verslą — įsigijo sausakrūvių laivų biriems kroviniams — rūdai, anglims, mineralinėms trąšoms, statybinėms medžiagoms, grūdams ir kt. — gabenti; jų krovumas 100 000–150 000 tonų. „Handimax“ klasės laivus Karosas pasirinko atsižvelgęs į krovinių specifiką, transportavimo geografiją, daug kitų aspektų. Karoso komandai ši laivų klasė buvo labai gerai žinoma ir išstudijuota iki menkiausių detalių.

Suformavus bendrą koncepciją, 2010 m. pasirašytos sutartys, pradėti statyti šeši tokie patys laivai. Pirmasis laivas buvo nuleistas į vandenį 2012 m., paskutinis — 2013 metais. Jiems Karosas davė operų personažų vardus: „Western Aida“, „Western Fedora“, „Western Bohema“, „Western Lucrezia“, „Western Tosca“, „Western Carmen“.

Lygiagrečiai su krovininiais laivais 2010 m. Karosas įsigijo jachtą pavadinimu „Ladyship“. Jachta buvo nepaprastai graži, ištaiginga, pastogi, 41,04 m ilgio ir 7,76 m pločio, pastatyta 1994 m. Nyderlandų laivų

Sauliaus Karoso jachta „Ladyship“, 2010

statykloje „Heesen“ pagal individualų projektą¹¹². Pirkta asmeniniam naudojimui, bet buvo ir nuomojama.

Rimas Anusevičius pasakoja, kad jachtos interjeras kažkokių bulgarų funkcionierių buvo sudarkytas, akį rėžė raudono pliušo apdaila. Architektas jau turėjo lėktuvų dizaino patirties, tad jo pastangomis elegancijos įgijo ir laivas. Jachta tobulinta net kelis kartus, Karosas norėjo, kad ji būtų vis gražesnė ir greitesnė: buvo pakeistas variklis, ir maksimalus greitis nuo 14,5 šoktelėjo iki 22 mazgų, o atstumas pasiekė 4031 jūrmylių (turint 40 000 l kuro bakų ir neviršijant 12 mazgų greičio). Instaliuota daug kitos modernios įrangos. Jachta buvo puikiai suprojektuota, o patobulinta išties priminė žaisliuką. Joje trys deniai, šešios kajutės, septyni įgulos nariai aptarnauja dvylika svečių. Pagrindiniame denyje — valgomasis ir erdvi bendravimo zona; viršutiniame — erdvus baseinas su SPA ir deginimosi zona;

apatiniame — plaukimo platforma. Kajutės išdėstytos visuose aukštuose. Karoso svečiai „Ladyship“ vadino superjachta. Jiems buvo sudarytos puikios poilsio sąlygos, rengiamos nuostabios kelionės Viduržemio jūra, aplankant pajūrio miestus.

Keliaujant jachta Karosui kilo mintis imtis turizmo verslo ir kitiems suteikti to džiaugsmo, kurį pats patirdavo, kūrė planus: „Ukraina labai gražus kraštas. Galima plaukti iš Odesos į Egiptą. Dnieprą labai gražus, yra nuostabių vietų. Tokio biznio kol kas nėra. Reikia daryti viską greitai, nes jei šiandien mes nepadarysime, padarys kiti.“¹¹³ Tuomet įgyvendinti tokią idėją buvo visai realu — Ukrainoje jis turėjo verslo interesų, jam patiko šalis ir žmonės. Deja, nespėjo tai įgyvendinti — prasidėjo karas, jis pats susirgo...

Nekilnojamas turtas

Saulius Karosas buvo gerai perpratęs nekilnojamojo turto verslą, o jo patarėjas ir pagalbininkas šioje srityje buvo architektas Rimas Anusevičius. Vakaruose nekilnojamojo turto rinka yra kone beribė — galima rasti beveik visų architektūrinių stilių ir įvairiausių dydžių pastatų įvairiuose miestuose, įvairiose šalyse. Karosas į tokius pirkinius žiūrėjo pragmatiškai — pirkto sau, pirkto ketindamas vėliau parduoti. Tai, kas buvo numatyta sau, tie būstai, kur viešėjo artimieji, kolegos ir draugai, turėjo griežtai atitikti jo reikalavimus, būti gražu, stilinga, patogiu. Kartais ką nors iš šios kategorijos turto jis parduodavo, įsigydavo ką kita. Kitos kategorijos nekilnojamojo turto pirkiniai buvo grynai investiciniai projektai — nuomoti, vėliau, kartais perstačius, parduoti ir pan.

Karoso nekilnojamojo turto lankymą būtų galima pradėti nuo jo namų Ženevoje. Anusevičius pasakoja, kad rasti tinkamą būstą Ženevoje buvo ypač sunku: ten nėra pasiūlos, nevyksta statybos.

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Prie savo namo Ženevoje, 2010

Parduodama vila ant Ženevos ežero kranto buvo nedidelė, bet gražioje vietoje. Teko iš pagrindų rekonstruoti visą namą, po namu įrengti kino salytę, SPA zoną, vyno rūšį... Pastatas ant uolos, todėl erdvę šioms patalpoms teko kalte iškalėti. Kieme buvo suprojektuotas plaukimo baseinas su fontanu, erdvi pavėsinė vasaros pokyliams. Skulptūras vilai papuošti architektas užsakė Florencijoje, įrengė profesionalams skirtą virtuvės techniką.

„Saulius apsilankė artėjant atidarymo datai, — prisimena architektas. — Viduje jau buvo matyti pabaiga, sienos išmuštos paminkštiniais šilkais, antro aukšto miegamieji išdekoruoti... Daug dėmesio skyrėm

Konstantino vaikiškam kambarėliui (pasirodo, jam įdomiausias buvo lubinis šviestuvai-lėktuvėlis), bet teritorija buvo išvargota inžinerinių tranšėjų, baseinas — tik betoninė duobė be jokios apdailos...“ O atidarymo dieną atvykęs su svečiais, šeimininkas pravėrė vartus ir nušėbo: visur žaliuoja vejai, žydi gėlės, baseinas sklindina vandens, liejasi fontanas... Ženevoje architektas dar sukūrė elegantišką interjerą bendrovės „Taurus Petroleum“ būstinei — pačiame centre, XV a. pastate su autentiškomis ažuolo sijomis kontrastui buvo panaudota moderniausia biuro įranga, o sienų dekorui — Artūro Aliuko didžiuoliai rembrantiški paveikslai-freskos.

Karoso įsigijamas nekilnojamas turtas buvo įvairus, įvairi ir jo pirkinių geografija — nusižiūrėjęs mielas vietas jis tuoj pat imdavosi jų „įsavinimo“. „Netoli Prahos, — pasakoja Anusevičius, — mažam ramiam miestelyje parodė aukštą uolą, ant kurios buvo planuojama statyti kelis namukus. Nuo skardžio vėrėsi nepakartojamas vaizdas — botanikos sodas ir pilis su auksuotais bokšteliais. Aplinkosaugininkai leido statyti žemą statinį, be to, pastato stogus buvo privalu apželdinti — nuo parko šlaite turėjo matytis tik vingiuojanti stiklo linija. Sauliui reikėjo rezidencijos su keturiais miegamaisiais, didelėmis voniomis, biliardu, *fitness* su baseinu ir t. t. Tie maži namukai neatitiko Sauliaus vizijos. Pasiūliau pirkti du ir sujungti — ir viskas, kas sumanyta, tilpo.“ Rezidencija buvo įrengiama secesijos stiliumi — taikantis prie Prahos interjerų: „Secesinio rašto sienų plyteles Prahos rezidencijai teko užsakinėti Londone, — apie įkvepiantį darbą pasakoja architektas. — Bet pagrindinis darbas buvo Italijoje sukomplektuoti baldus, interjero apdailą. Miegamiesiems baldų nuvažiavau į vieną garsiausių klasikos baldų įmonę „Asnahi“. [...] Reikėjo užsakyti riešutmedžio sienų apdailą, lubų apdailos detales, virtuvės baldus su stilingais vitražais, daug kitokių baldų — susidarė du furgonai.“ Kiekviena detalė, kiekvienas štrichas buvo apgalvoti: Aliukas italų freskų stiliumi

svetainėje nuo grindų iki lubų ištapė visą sieną. O paveikslai ir kiti meno kūriniai buvo perkami „Sotheby’s“ aukcionų centre. Rezidencija tapo mėgstamiausia Sauliaus, jo šeimos, susitikimų su draugais vieta.

Verslininkas jautė ypatingą ryšį su Viena: „Ten turiu butą. Nuo 1986 m. gyvenu užsienyje, bet tik dabar atėjo mintis, kad tas miestas geriausias. Puiki infrastruktūra, nebūna jokių kamščių, iš namų per dvidešimt minučių pasiekiu oro uostą, geras metro. Vienoje gali rasti viską: išskirtinę architektūrą, gausybę kultūros renginių, puikių restoranų, vyno parduotuvių, gali skirti laiką shopping’ui.“¹¹⁴ Jau vėliau žurnalistės paklaustas, ar persikeltų gyventi Vienoje, atsakė lakoniškai: „Taip, rinkčiausi Vieną.“¹¹⁵

Butą per tris aukštus rekonstruojamam name Vienos senamiestyje Karosas įsigijo 2008 metais. Pro langus — išskirtinis vaizdas su gotikinės katedros bokštu, barokinių namų gatvelės, parkavimas po namu. „Šįkart Saulius pasakė, kad jam jau nusibodo klasika, paprašė įrengti moderniai, — pasakoja Anusevičius. — Nebevažiavau į jokiai Italijas, viską sukomplektavau Vilniuje. Kiek buvo furgonų, nebepamenu, bet vien stiklo lakštų sienoms padengti buvo atskiras furgonas. Dalis stiklo sienų palei lubas buvo užbaigtos išlietais lipdiniais (atkartoti pro langą matomi namų lipdytiniai karnizai). Dveji sukti laiptai gaminti Lietuvoje, kilimus audė dizainerė Rūta Būtėnaitė...“ 2009 m. darbai buvo baigti.

Tai, ką Karosas rinkosi sau, buvo ypatinga, unikalų, o komerciniai projektai buvo kitokia nekilnojamojo turto kategorija. Tokie objektai buvo kruopščiai parenkami, kokybiškai ir skoningai tvarkomi, siekiant patenkinti pirkėjų skonį ir nuspėti jų lūkesčius, bet taikomasi prie universalios skonio ir poreikių. Parduodami objektai buvo labai paklausūs — dėl gerai parinktos vietos, patogumo, remonto darbų kokybės. Be to, kiekvienam pirkėjui buvo paliekama galimybė pagal pageidavimus keisti projektą.

Karosas vykdė nekilnojamojo turto projektus ne tik Lietuvoje, bet ir Juodkalnijoje, ir Ukrainoje. Jo nuomone, pelningiausia tai daryti ten, kur mažiausiai išplėtota struktūra. Toks, pavyzdžiui, buvo Juodosios jūros pakrantėje, Dagomyse, įgyvendintas projektas — keturios vilos. Beje, visos medžiagos toms statyboms buvo gabenamos iš Lietuvos, dirbo lietuvių statybininkai. Tokios investicijos paprastai buvo pelningos, tačiau pasitaikydavo ir nesėkmių. „Viena netikėčiausių, bet nesėkmingų užduočių buvo Gibraltare, — prisiminė Anusevičius. — 1991 m. išsikrausčius Anglijos karinėms bazėms, ten prasidėjo kurortų statybos. Saulius statomam pastate įsigijo viršutinį 22-ą aukštą, iš kur giedrą dieną per panoraminius langus matėsi Afrika, Viduržemio jūros platybės. Statė anglų kompanija, rodė gražius būsimos statinio bukletus. Aš įsijaučiau į ispanišką interjero stilistiką, užsakinėjau mėlyną glazūrą ir kitas detales. Tačiau anglų bendrovė samdė marokiečius, o jie buvo įpratę molį lyginti delnais, todėl fasadas atrodė lipdytas rankomis ir visa kita buvo prasto lygio. Tąkart per savo Londono advokatą jam pavyko atgauti investuotus 2 mln. svarų.“

Vakarų verslo pasaulyje Saulius Karosas savo darbais pelnė pagarbą ir pripažinimą. Suspėdavo nuveikti daugybę dalykų, rasdavo laiko ne tik darbui, bet ir pomėgiams. Jo meniniai polinkiai puikiai rezonavo su klestinčio verslininko finansiniais ištekliais — jais ne tik naudojosi pats, bet ir dosniai dalijosi su kitais.

Automobilių restauravimas. „Fatum investicija“

Viena pirmųjų Lietuvoje sukurtų Sauliaus Karoso įmonių buvo 1992 m. įregistruota „Fatum investicija“. Dar nuo vaikystės verslininkas domėjosi automobiliais, todėl ėmėsis verslų Lietuvoje, atsigręžė ir į šią

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Senovinių automobilių restauravimo dirbtuvėse Vokietijoje, 2008

sritį. Automobilių pasirinkimas tuomet buvo minimalus, o techninės automobilių priežiūros problemų daug, ir kiekvienas automobilio savininkas ieškojo patikimo meistro. Karosas subūrė tokią meistrų komandą. Į Lietuvą pradėjus gabenti senus vakarietiškus automobilius, darbo apimtys padidėjo. Net gerokai pavažinėti, šie automobiliai prano sovietinius, tačiau jiems reikėjo ne tik meistrų rankų, bet ir naujų detalių — šias problemas sprendė „Fatum investicija“.

Anuomet buvo populiarius senų, mažaverčių automobilių verslas. Vytenis Rasutis sako, kad „Tuose versluose sukosi mafijos žmonės — automobiliai buvo vagiami, išardomi. Karosas tokio verslo nenorėjo, viską darė švariai ir sąžiningai.“

Garbingo verslo atvejį paminėjo Algirdas Apanavičius: „1992 m. Saulius aptiko Belgijoje užsilikusią ir niekam nereikalingą dviejų šimtų naujutėlaičių žigulių partiją. Saulius tuos automobilius pigiai nupirko ir pusę jų nebrangiai perleido naftos verslo partneriams Lietuvoje ir Rusijoje, kad tie apdovanotų savo darbuotojus. Daug neuždirbo, bet sutvirtino santykius.“

Vėliau dirbtuvėje atsirado vis naujesnių, brangesnių modelių automobilių. Jiems taip pat reikėjo priežiūros arba remonto. Dirbtuvės teikiamų paslaugų amplitudė buvo plati — nuo plovimo ir poliravimo iki mechanikos, elektros įrangos ir elektronikos remonto; buvo atliekama viskas, ko reikia, kad automobilis įgytų nepriekaištingą išvaizdą ir patikimai tarnautų.

mecenatystė

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Saulius Karosas su Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos „Metų mecenato“ garbės ženklo apdovanojimu. Taikomosios dailės ir dizaino muziejus, 2015

Taip skauda širdį, kai kultūrai šalyje nėra pinigų, stinga dėmesio. Kaip sakė Winstonas Churchillis, „jei nori sunaikinti tautą, pirmiausia sunaikink jos kultūrą“¹¹⁶, — taip kalbėjo nenuilstanti kultūros puoselėtoja, ilgametė Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondo vadovė Birutė Karosienė. Be profesinės ir visuomeninės veiklos nuopelnų, ji turi dar vieną — užaugino sūnų, kuris nemaža prisidėjo, kad Lietuvos kultūra gautų daugiau dėmesio ir lėšų.

Saulius Karosas buvo iš tų žmonių, kuriems labdaranga veikla buvo savaime suprantama. Visgi visiems padėti neįmanoma, todėl kyla amžinas klausimas — kam? Kuriant fondą nutarta didžiausią dėmesį skirti kultūrai, visų pirma, muzikai. Pirmaisiais nepriklausomybės dešimtmečiais fondo įnašas į muzikinį ir muzikų gyvenimą tiesiog neįkainojamas. „Iš pradžių mes kėlėme sau tikslą remti tuos, — teigia Birutė Karosienė, — kuriems Lietuvoje sunkiausia, o prieš 20 metų sunkiausia buvo jauniems menininkams. Dauguma jų svajojo pastudijuoti užsienyje, bet anuomet tai buvo beveik utopija. Mes ją paverėme realybe.“¹¹⁷

Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas

Parama ir labdara Saulius Karosas užsiėmė kone nuo pirmųjų nepriklausomybės atgavimo dienų. Jo lietuviškasis verslas palaipsniui plėtėsi, o vakarietiškas apskritai augo neįtikėtinu greičiu, tad jis turėjo finansinių išteklių ir buvo nusiteikęs jais pasidalinti. Pradžia buvo gana chaotiška. Dėl verslo reikalų jis daugiausia laiko praleidavo užsienyje, buvo sunkiai pasiekiamas, todėl pagalbos prašymai plaukė į jo lietuviškas įmones. Jis skatino dalį savo įmonių uždirbtų lėšų skirti paramai ir labdarai. Tačiau ilgainiui paramos ir labdaros mastai išsiplėtė, tapo aišku, kad reikalinga struktūra šiai veiklai vykdyti organizuotai.

1998 m. įkurtas Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas, skirtas Lietuvos kultūros puoselėjimui, sklaidai ir paveldo įamžinimui. Fondo biudžetą daugiausia sudarė Karoso įmonių grupės teikiamos lėšos ir asmeniniai įnašai. Fondas pats planavo, kam skirti lėšų, kontroliavo, kaip naudojama parama.

Vadovavimas fondui buvo patikėtas fortepijono pedagogei, puikiai išmanančiai Lietuvos kultūros ir meno pasaulį Birutei Karosienei — ji tapo savotišku fondo garantu ir jo dvasia.

Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas suformulavo tokius veiklos prioritetus:

- remti menininkus, vykstančius į konkursus, meistriškumo kursus, seminarus bei mokslines konferencijas;
- skirti lėšų studijoms užsienio aukštosiose meno mokyklose;
- globoti kultūrinius projektus, konkursus;
- remti istorijos, kultūros vertybių apsaugos bei jų įamžinimo projektus;
- skirti paramos mokslo, kultūros, švietimo, religinių bendruomenių veiklos, sveikatos apsaugos, socialinės globos ir rūpybos plėtojimo programoms;
- teikti labdarą neįgaliesiems ir stokojantiems.¹¹⁸

Moraliai ir finansiškai remdamas profesionalius muzikus, Fondas padėdavo išvengti sunkių situacijų, kūrė kultūros perspektyvą. Apie Fondo paskirtį Saulius Karosas sakė: „Man artima pagalba ir parama menui, nes nuo mažų dienų esu supamas muzikos, vienuolika metų mokiausi skambinti fortepijonu. Kai Lietuvoje kultūrai ėmė stigti dėmesio, kai ji išgyveno nuosmukį, supratau, kad galime prarasti ilgus metus senelių ir tėvų kauptą patirtį. Todėl aš nusprendžiau įkurti labdaros ir paramos fondą. Man buvo lengva tai padaryti, nes pritarė mama, ilgametė fortepijono pedagogė Birutė Karosienė. Buvau tikras,

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondo finansininkė Renata Stasiulevičiūtė, valdybos pirmininkė Birutė Karosienė, Saulius Karosas, valdybos narės Birutė Leišienė ir Ramunė Kryžauskienė Fondo 20-mečio šventėje, 2018

kad į fondą patekusios lėšos bus skirtos paramos vertam jaunimui. Juk kartais talentingam žmogui tereikia padėti užlipti ant pirmo laiptelio, paskui jis užsiaugina sparnus, juos išskleidžia ir sėkmingai skrenda į savo tikslą — meno viršūnę.“¹¹⁹ Rūpėjo ne tik ateitis, bet ir ši diena: „Jeigu menininkų rengimo sistema žlugs, ją sukurti iš naujo reikės milžiniškų pastangų, investicijų ir laiko.“¹²⁰

Fondo veikla buvo orientuota kurti palankias sąlygas jaunajai kartai ugdyti. Parama buvo dvejopa: viena vertus, atsiliepta į Lietuvos muzikos švietimo įstaigų poreikius (skirta lėšų muzikos instrumentams įsigyti); kita vertus, jauniems muzikams buvo sudaromos sąlygos

tęsti studijas žymiausiose pasaulio akademijose, dalyvauti meistriskumo kursuose ir konkursuose. Būsimos žvaigždės savo kelią pradėjo Lietuvoje ir jį tęsdavo užsienyje. Sauliaus Karoso fondo indėlis į šiuos pasiekimus buvo ir tebėra labai didelis. Mokslai užsienyje nėra pigūs, gyvenimas taip pat nemažai kainuoja — Fondo parama padėdavo jaunumui siekti tikslų. Jauni muzikai gerai žinojo, kur ieškoti paramos, — kelias vedė į Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondą Pamėnkalnio gatvėje, Medicinos banke.

Fondo valdybos narė Birutė Leišienė pasakojo: „Studentai ateidavo į Fondą kaip į paskutinę instanciją. Atėję guosdavosi: „Buvau ir ten, ir ten, ir dar kažkur, bet nieko nepešiau...“ Mes, Fondo darbuotojai, taip įpratome prie iš Lietuvos muzikos ir teatro akademijos atėinančių studentų, kad tarpusavyje juokaudavome, jog atėjo laikas statyti požeminę perėją tiesiai iš Akademijos į Fondą — juk buvome visai šalia. Tiek prašytojų turėdami, jautėmės vos ne Kultūros ministerijos filialu. Paremta šimtai studentų, o jei priskaičiuotume chorus ir kitus kolektyvus, tai susidarytų tūkstančiai. Jei projektas svarbus ir brangus, aptardavom su steigėju: „statomas paminklas — gal prisidėkime ir mes“, „reikia vargonų — gal padovanokime“, „leidžiama knyga — gal paremkime“... Ponas Saulius ne kartą svariai prisidėjo asmeniškai.“

Daugeliui talentingų žmonių Fondas suteikė galimybę studijuoti užsienio aukštosiose muzikos ir meno mokyklose. Bene populiariausia jų — Zalcburgo Mozarteumas, ten tęsė mokslus arba stažavo dainininkai, dirigentai, kompozitoriai smuikininkai.

Fondo remiami, pianistai ir smuikininkai studijavo Niujorko Juilardo aukštojoje meno mokykloje; fleitininkai, kompozitoriai, pianistai violončelininkai — Karališkojoje muzikos akademijoje Londone; Jeano Sibelijaus akademijoje studijavo klarnetininkai ir pianistai, Karališkojoje muzikos konservatorijoje Antverpene — dainininkas ir

dirigentas. Fagoto studijas jaunieji muzikai tęsė Aukštojoje muzikos ir vaizduojamojo meno mokykloje Frankfurte prie Maino, dirigentas studijavo Graco akademijoje „Impuls“, klasikinio ir operinio dainavimo studijas vokalistai tęsė Guildhall aukštojoje muzikos ir teatro mokykloje Londone.

Valdovų rūmų muziejaus menėse koncertuoja senosios muzikos atlikėjai, su Fondo pagalba baigę vokalo studijas Austrijoje, viola da gambos — Italijoje, išilginės fleitos — Šveicarijoje. Visas būrys šokėjų mokėsi arba tebesimoko Briuselio šiuolaikinio šokio mokykloje P.A.R.T.S.; garso, muzikos produkcijos režisieriai — Tamperės taikomųjų menų universitete, Londono BIMM kino režisieriai — Nacionalinėje kino ir televizijos mokykloje Londone; videomeno kūrėjai studijavo Londono universiteto Goldsmiths koledže, kostiumo dizaineriai Lundo universitete. Fondas parėmė ir išskirtines šrifto dizaino magistro studijas Lozanos meno ir dizaino universitete.

Šiose muzikos įstaigose mokosi patys geriausi, o absolventams atsiveria didelės karjeros galimybės. Tai, kad Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas sudarė galimybę jaunimui ten mokytis, bendrauti su savo bendraamžiais iš įvairių šalių, yra didelis indėlis į Lietuvos kultūrą. Apie tai kalba šiandien jau žvaigždėmis tapę tų mokyklų absolventai, o jų padėkos įtikinamai patvirtina fondo veiklą.

Mirga Gražinytė-Tyla, dirigentė: „Be Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondo nebūčiau galėjusi išsirinkti tinkamiausios vietos studijoms pradėti, nebūčiau pradėjusi nei studijų, nei išgyvenusi sunkiausių laikotarpių. Ponia Birutė Karosienė lyg kantri sodininkė stengiasi pažinti kiekvieną augalėlį ar medį ir duoti kiekvienam ką galinti.“

Ieva Pitrenė, operos solistė, Modestas Pitrenas, dirigentas: „Mums, pasirinkusiems muzikos kelią, Sauliaus Karoso fondo pagalba visada primins pradžią. Pradžią, susijusią su energija, idealų švytėjimu ir entuziazmu, kuris Jūsų dėka tapo vaisingas.“

DMITRIJAUS MATVEJEVO NUOTR.

Pianistė Mūza Rubackytė-Golay, 2011

Prof. Mūza Rubackytė-Golay, pianistė: „Dėkoju fondo steigėjui, tikram mecenatui p. Sauliui Karosui už paramą Lietuvos muzikos ir teatro akademijos studentams, vykstantiems į tarptautinius pianistų konkursus ir meistriškumo kursus, bei melomanų jau pamiltam Vilniaus fortepijoninės muzikos festivaliui.“¹²¹

2013 m. sveikindami Fondą su 15-os metų jubiliejumi, už įvairią paramą dėkojo Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos direktorius Romualdas Kondratas ir Lietuvos muzikos ir teatro akademijos rektorius Juozas Antanavičius, Lietuvos muzikų sąjungos prezidentė Audronė Žigaitytė-Nekrošienė, kiti.

ELLY JURELY NUOTR.

DMITRIJAUS MATVEJEVO NUOTR.

ANDREASO HECHENBERGERO NUOTR.

RAMŪNO BLAVAŠČŪNO NUOTR.

MICHAILO RAŠKOVSKIO NUOTR.

Kai kurie Sauliaus Karoso fondo paremti menininkai:
operos solistė Ieva Prudnikovaitė-Pitrėnė, dirigentas Modestas Pitrėnas,
dirigentė Mirga Gražinytė-Tyla, muzikės seserys Vita Marija, Joana, Kotryna Ugnė ir Elena Daunytės,
pianistas, kompozitorius Egidijus Buožis, kompozitorė Audronė Žigaitytė-Nekrošienė

Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas suteikė finansinę paramą tęstiniais projektams: tarptautiniams Stasio Vainiūno pianistų ir kamerinių ansamblių, Balio Dvariono pianistų ir smuikininkų, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio pianistų ir vargonininkų, Virgilijaus Noreikos dainininkų konkursams; sakralinės, liturginės muzikos kompozicijų konkursams; tarptautiniams Vilniaus fortepijono muzikos, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos Palangoje, Mažeikių vargonų muzikos, „Camino Lituano“ muzikos festivaliams; choro „Aidija“ kūrybinėms ir koncertinėms stovykloms Neringoje, Lietuvos muzikų sąjungos rengiamiems „Didiesiems muzikų paradams“, Didžiosioms muzikų šventėms, Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos abiturientų kasmetiniams operų pastatymams.

Karosas suvokė meno ir mokslo leidinių svarbą. Skatindamas aukščiausią kokybę, pasirinko R. Paknio leidyklą. Filantropo ir jo Fondo dėka išleistos solidžios knygos: *Lietuvos bažnyčių menas*; *Birutė Stančikaitė* (sud. Ramutė Rachlevičiūtė); *Stanislovas Kuzma*; *Algirdas Steponavičius. Paslaptingas būties švytėjimas* (sud. Birutė Žilytė); *Birutė Žilytė. Paslaptingas būties švytėjimas* (sud. Birutė Žilytė); Raimondo Paknio ir Dalios Vasiliūnienės *Lietuvos medinės bažnyčios*; *Vilniaus miesto portretas* (sud. Raimondas Paknys, Izaokas Zibucas), Alfredo Bumblausko *Senosios Lietuvos istorija*; Tomo Venclovos *Vilniaus vardai*.

Fondui parėmus Beatričės Kleizaitės-Vasaris iniciatyvą, Lietuvos visuomenei pristatyta JAV lietuvių menininkų kūryba leidiniuose *Lietuvių dailininkų darbai Šiaurės Amerikos šventovėse* ir *Albinas Elskus*. Fondas parėmė daugelį leidinių — įvairių leidėjų ir autorių, įvairių epochų mokslines publikacijas, partitūras, meno albumus...

Tarp Fondo remiamų leidinių ypatingą vietą užima žurnalas *Muzikos barai*: jis pirmasis Lietuvoje iš muzikinių žurnalų pradėjo eiti su priedais — kompaktiniais diskais (Sauliaus Sondeckio, Violetos Urmanos, Davido Geringo ir kitų garsių atlikėjų įrašais), vėliau pirmasis

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Birutė Karosienė ir Saulius Karosas priima iš Vilniaus miesto mero Artūro Zuoko šv. Kristoforo statulėlę „už dosnumą kultūrai Vilniuje“. Vilniaus rotušė, 2014

per QR kodą suteikė prieigą prie internete esančių įrašų; šitaip publikuojami tekstai buvo susieti su muzika, o žurnalo skaitytojai tapo ir klausytojais.

2014 m. Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas apdovanotas Šv. Kristoforo statulėle „Už dosnumą kultūrai Vilniuje“. Priimdamas apdovanojimą Saulius Karosas sakė: „Iš visų investicijų, kurias esu padaręs Lietuvoje, šis fondas yra reikšmingiausias mano gyvenime. Kai matau, kiek žmonių mes padedam pasiekti rezultatą, o kiek žmonių tas rezultatas daro laimingais, kiek publikos tai įvertina, tai indėlis yra labai didelis.“¹²²

Didieji paramos projektai

Labdaringa Sauliaus Karoso veikla nesiribojo vien fondu, o, įsitraukęs į labdaringą veiklą, imdavosi vis didesnių projektų. Mecenatas gerai suprato istorijos aktualinimo svarbą — dar 1999 m., kai Vilniuje buvo eksponuojamas legendinis dailininko Jano Mateikos „Žalgirio mūšis“, jam kilo mintis padovanoti šio paveikslo reprodukcijas visoms Lietuvos mokykloms. Norėjo, kad emociingas lenkų dailininko kūrinys išliktų jaunimui atmintyje. Karoso lėšomis buvo parūpintas leidimas ir masiniu tiražu kokybiškai atspausdinta reprodukcija pasiekė mokyklas.

Mecenatas neretai projektus finansuodavo asmeninėmis lėšomis, ypač paramos poreikiams gerokai viršijant Fondo išteklius; tuomet Fondas administruodavo darbus. Vienas tokių projektų buvo didingas paminklas Lietuvos ir Lenkijos valdovams Jogailai ir Jadvygai Budapešte.

Idėją iškėlė tuometis Lietuvos Respublikos ambasadorius Vengrijos Respublikoje Renatas Juška. Skulptorės prof. Daliutės Onos Matulaitės sukurtas paminklas Jogailai ir Jadvygai Budapešto pilies, kur gimė Jadvyga, papėdėje esančiame Europos parke buvo iškilmingai atidengtas 2013 metais.

„Apie 15 tonų sveriantį kūrinių sudaro penki elementai: sėdinčių valdovų figūros, centrinė stela su valstybių herbais (Lietuvos, Vengrijos, Abiejų Tautų Respublikos), žemėlapias, valdžios ženklais ir dvi stelos su Jogailos ir Jadvygos valdymo datomis, — rašė žurnalistė Milda Augulytė. — Kūrinio kompoziciją skulptorė sumanė kaip istorijos punktyrą — stelas ir figūras skiria šviesos, erdvės tarpai.“¹²³

„Paminklo atidengimas, — rašoma Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos pranešime, — vienas svarbiausių akcentų

Saulius Karosas, Birutė Karosienė ir Daliutė Ona Matulaitė prie paminklo Jogailai ir Jadvygai. Budapeštas, 2013

Vengrijoje pristatant Lietuvos kultūrą ir istoriją pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai laikotarpiu.“

Karosas aukštai vertino prof. Daliutės Onos Matulaitės talentą — užsakydamas jai Jogailos ir Jadvygos paminklą, jis neabejojo šio darbo sėkme, o dar anksčiau finansavo režisieriaus Algirdo Tarvydo filmą „Kūrybos mįslė“ apie talentingos skulptorės kūrybą.

Vilniuje atidarius Nacionalinį muziejų LDK valdovų rūmus, Saulius Karosas tapo aktyviu jo globėju: dovanojo vertingus eksponatus, palaikė įvairias iniciatyvas. Švenčiant pirmąjį dešimtmetį ir dėkojant tiems, kas padėjo stotis ant kojų, muziejaus darbuotojai kreipėsi į visuomenę: „Tariame nuoširdžiai *ačiū* visiems, prisidėjusiems prie Valdovų rūmų muziejaus sėkmės 2009–2018 metais, ir labai dėjuojamės, kad kartu su mumis šios sėkmės kantriai, nuosekliai ir ryžtingai siekė daugybė geros valios žmonių ir daugybė institucijų Lietuvoje ir užsienyje.“¹²⁴

Sauliaus Karoso vardas taip pat įrašytas Lietuvos nacionalinio paveldo gausintojų ir puoselėtojų garbės sąrašė.

Būtų keista, jei Saulius Karosas, vaikystėje vienuolika metų mokėsis skambinti fortepijonu, o vėliau tapęs žymiu mecenatu, nebūtų padovanojęs šio instrumento tiems, kam labai reikia. Jam ypač imponavo „Bechstein“ fortepijonai. Šie instrumentai puošė karalių dvarus, juos, kaip rašoma įmonės tinklalapyje, rinkosi daugelis pačių žymiausių muzikų — nuo Ferenco Liszto iki Duke'o Ellingtono. Karosas turėjo kelis „Bechstein“ fortepijonus savo namuose užsienyje, jais skambino pas jį apsilankantys muzikai. Jo dėka „Bechstein“ fortepijonai atsid rado Lietuvos ambasadose Ukrainoje ir Rusijoje.

Pasakoja Lietuvos Respublikos ambasadorius Ukrainoje signataras Algirdas Kumža: „Su Sauliumi įgyvendinome daug gražių idėjų, bet man mieliausia istorija, kaip mes pirkome fortepijoną. Vieną dieną aš jam parodžiau ambasados priėmimų salę. Neseniai buvo baigtas remontas, turėjome židinių, barą, daug gražių paveikslų, bet jaučiau, kad joje kažko trūksta. Kirbėjo mintis, kad štai tame kampe turi stovėti for-

Mistinės šv. Kotrynos Aleksandrietės sužadėtuvių, pagal Corregio, nežinomas XIX a. dailininkas. Mecenato Sauliaus Karoso dovana Nacionaliniam muziejui LDK valdovų rūmams

tepijonas. Pasidalinau su Sauliumi šituo nerimu. Sakiau, kad prašyti lėšų iš ministerijos būtų akiplėšiška ir beviltiška — juk aišku, kad tokiai prabangai valdiškų pinigų negausi. [...] Saulius veikdavo greitai.“¹²⁵ Diplomatas sako, kad Karoso globa ir optimizmas suvienijo rėmėjus ir iš Ukrainos, ir iš Lietuvos — per dvi savaites pavyko surinkti 30 tūkstančių eurų. Svariausiai, žinoma, prisidėjo pats Karosas.

2013-aisiais, kaip rašo Kumža, prasidėjo antroji „Bechstein“ istorijos dalis: „Tais metais buvo švenčiamos garsaus poeto, pirmojo Lietuvos ambasadoriaus Rusijoje Jurgio Baltrušaičio 140-sios gimimo metinės. Šia proga Maskvoje buvo atnaujinti Lietuvos ambasadai priklausantys Jurgio Baltrušaičio namai, kuriuose apsilankęs Saulius pamatė suvargusį instrumentą „Estonia“. Tada jis pasakė: „Šiems namams reikia naujo fortepijono!“ Ambasadorius Renatas Norkus irgi degė šia idėja, tik iš kur gauti pinigų?“¹²⁶ Karosas ne tik parūpino lėšų, bet ir padėjo operatyviai nupirkti „Bechstein“ fortepijoną.

2016 m. Jurgio Baltrušaičio namuose suskambo poeto eilės ir „Bechstein“ fortepijonu atliekama muzika. Ambasada rašė apie šį įvykį: „Lietuvos ambasados pastate Povarskaja gatvėje 24, kur ilgus metus dirbo Baltrušaitis, ambasadorius Remigijus Motuzas pasveikino susirinkusius ir pristatė renginio idėją. Panašus koncertas buvo planuotas dar 1915 m., kai du bičiuliai Jurgis Baltrušaitis ir Aleksandras Skriabinas nusprendė organizuoti renginį-koncertą, skirtą išplieskusio pasaulinio karo aukoms Lenkijoje ir Lietuvoje pagerbti. Deja, sumanymas nepavyko, nes Skriabinas kelios dienos prieš renginį netikėtai mirė. [...] Iki mūsų dienų išliko 1915 m. planuoto renginio reklaminis plakatas su Skriabino kūrinių programa ir Baltrušaičio eilių pavadinimais. Taigi vakarykščio renginio dalyviai ir svečiai meninėje programoje išgirdo tai, ką norėjo atlikti patys kūrėjai.“¹²⁷

„Bechstein“ fortepijonai, skambantys Lietuvos ambasadose Ukrainoje ir Rusijoje, tapo svarbiu Lietuvos diplomatinės veiklos įrankiu.

Saulius Karosas nepamiršo ir savo giminių — o jo artimos giminystės ratą sudarė Karosų, Kiverių, Vainiūnų šeimos. Daug tų šeimų narių buvo antros trečios kartos muzikai, menui atsidavę žmonės. Parama jiems suteikė galimybę realizuoti sumanymus, juos padrąsino.

Valstybinis Vilniaus kvartetas: Girdutis Jakaitis, Artūras Šilalė, Audronė Vainiūnaitė, Augustinas Vasiliauskas, 2007

Lietuvos muzikos Olimpe visada švytėjo sutuoktinių smuikininkės prof. Audronės Vainiūnaitės ir violončelininko prof. Augustino Vasiliausko įkurtas Valstybinis Vilniaus kvartetas. „Kelionės po Europą, Aziją, už Atlanto, dokumentinis Juozo Matonio ir Vytauto Damaševičiaus filmas *Valstybinis Vilniaus kvartetas*, 3-jų CD albumas *Ludwigo van Beethoveno vidurinio laikotarpio styginių kvartetai*, koncertų ciklai — tai projektai, įgyvendinti padedant Sauliaus Karoso paramos ir labdaros fondui“¹²⁸, — vardija prof. Vasiliauskas. Birutė Leišienė išminė šmaikštų ir teisingą Vasiliausko pasakymą apie Karoso ir Vilniaus kvarteto tarpusavio santykius, kuris nuskambėjo per šventinį

Saulius ir Silvija Sondeckiai lankosi Spraguityje, 2015

renginį Medicinos banke: „Ne kiekvienas kvartetas turi banką, ir ne kiekvienas bankas turi kvartetą.“ Toks lakoniškas verslininko ir muzikų ryšių apibūdinimas atspindi draugišką abipusį bendravimą, praturtina muzikus, jų klausytojus, o greičiausiai ir patį mecenatą.

LMTA Džiazo katedros prof. Egidijus Buožis, Kiverių šeimos palikuonis, kaip ir jo pusbrolis Saulius Karosas, augo muzikų aplinkoje. Tapo džiazų pianistu ir kompozitoriumi, koncertavo įvairiose šalyse, pelnė apdovanojimų. Su Sauliumi jie buvo kaip du broliai, taip prisistatydavo kitiems. Karosas, kaip septyneriais metais vyresnis, globojo „jaunesnįjį brolių“. „Jam padedant, buvo išleisti mano geriausi

albumai, — teigia prof. Buožis. — Tai, ką man pavyko pasiekti, daugeliu atžvilgiu yra Sauliaus dėka. Kai 9-o dešimtmečio pabaigoje atrodė, kad iš muzikos neišgyvensiu ir norėjau keisti profesiją, jis padrąsino ir palaikė. Savo ruožtu, aš visada žinojau, koks žmogus mane palaiko, — jaučiau atsakomybę. Todėl be jokių išlygų, nesvarbu, kur grojau — ar vietinės reikšmės koncerte, ar prestižiniame tarptautiniame festivalyje, — visad siekiau maksimumo.“

Pagerbdamas savo senelio kompozitoriaus Juozo Karoso atminimą, Saulius Karosas pasirūpino Spragučio vienkiemiui, kuriame gyveno kelios protėvių kartos¹²⁹. 1990 m. liepą sodybvietėje buvo pastatytas paminklas — akmuo su jame iškaltais Juozo Karoso harmonizuotos liaudies dainos „Vai žydėk žydėk, balta obelėle“ vienos eilutės natomis ir įrašu: „Čia buvusiam Spragučio vienkiemyje 1890 m. liepos 16 d. gimė lietuvių kompozitorius ir dirigentas Juozas Karosas.“¹³⁰ Tai buvo tik dalis mecenato sumanymo — netrukus prasidėjo sodybos atstatymo darbai. Atkurtas autentiškas pastatų vaizdas, vidus, sodybos aplinka. Statybomis rūpinosi ir atstatymo darbus organizavo Birutė Karosienė. Juozo ir Vytauto Karosų gimtoji sodyba netrukus tapo atvira visuomenei — Saulius Karosas nepamiršo ir senelio brolio poeto Vytauto Karoso, kuris baigiantis karui pasitraukė į Vokietiją, o vėliau į JAV (eilėraščių tomelis išleistas tik po poeto mirties).

Karoso parama Lietuvos muzikos ir teatro akademijai 2008 m. padėjo įsigyti vargonus. Iki tol studijos vyko naudojantis kukliais vargonais, tinkamo instrumento trūko. Artėjant akademijos 75-mečiui, imtasi aktyvių veiksmų. LMTA rektorius prof. Juozas Antanavičius: „...su savo akademinių projektų partneriu Zalcburgo Mozarteumo universitetu buvome sutarę perpirkti jų neseniai įsigytus kamerinius austrų įmonės firmos „Orgel Pirchner“ vargonus. Kreipėmės į Vyriausybės

rezervo fondą, prašydami skirti lėšų šiam pirkiniui. Gavome teigiamą atsakymą, bet... pažadėta suma sudarė tik pusę vargonų kainos. Tad teko ieškoti papildomo finansavimo šaltinio.“ Paieškos nebuvo ilgos. Prof. Antanavičius: „Nupasakojome mūsų sumanymą ir jo argumentaciją ir paklausėme: „Ponas Karosai, gal galėtumėte Akademijai paaukoti trūkstantį sumą vargonams įsigyti?“ Nerimastinga ilgoka pauzė... Bet štai išgirdome: „Projektuose dalininku aš nedalyvauju — mano viskas arba nieko.“ Reikėjo kelių akimirklų, kad suprastume: filantropas Akademijai dovanoja austriškus vargonus!“¹³¹ Vargonai sumontuoti Centrinų rūmų Mažojoje salėje. Pagerbiant Karosų šeimą, Mažajai salei suteiktas kompozitoriaus, ilgamečio Akademijos profesoriaus Juozo Karoso, Sauliaus Karoso senelio, vardas.

Prof. Antanavičius: „Ta pačia proga ši salė [...] buvo renovuota. Ponia Birutė Karosienė inicijavo, pagal skulptorės Dalios Matulaitės architektūrinį sprendimą, sienos nišoje įkurdintas skulptoriaus Konstantino Bogdano sukurtas Juozo Karoso biustas.“¹³²

„Saulius suprato, kas yra menas, kiek reikia pastangų, žmogiškųjų investicijų, — sako Egidijus Buožis. — Todėl ir jo indėlis į Lietuvos meną buvo tokios apimtys ir tokio svorio. Jis žinojo, kokią tai turi vertę, kokių rezultatų galime laukti. Padėdavo Muzikos ir teatro akademijai, M. K. Čiurlionio meno mokyklai, o kiek daug mūsų menininkų jo dėka išėjo į tarptautinius vandenis...“

Saulius Karosas buvo vienas ryškiausių, o gal ir pats ryškiausias atkurtos Lietuvos valstybės mecenatas. Neatsitiktinai jis buvo tarp pirmųjų, pagerbtų Nacionalinio mecenato ženklu „už ilgametį verslo ir kultūros bendradarbiavimo skatinimą“¹³³.

asmenybė

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Saulius Karosas, 2015

Nuo ko prasideda verslas? Nuo didelio tėvų palikimo? Ne — jis prasideda nuo idėjos ir nenumaldomo noro padaryti daugiau, tapti uola ir atrama kitiems; o tai, visų pirma, kyla iš šeimos, iš jos pamatinių vertybių. Jis prasideda nuo pirmo laiško galbūt būsimiems verslo partneriams — tas laiškas parašytas paprasta rašomąja mašinėle ant virtuvės stalo nenusakomais devynias-dešimtaisiais. O toliau — begalinis darbas, nuolatinė įtampa ir rizika. Galiausiai tampama jungtimi tarp Rytų ir Vakarų, atsiveria pasaulis, iš pradžių gąsdinantis, o vėliau paklūstantis. Metai iš metų, įvairiausi verslai, draugystės ir išsiskyrimai... Kokia to kaina? Visas gyvenimas“, — poetiškai Sauliaus Karoso kelią apsakė ištikima jo veiklos bendražygė, pusseserė Aurėja Paškevičienė.

„Gera prisimenu mūsų pirmąjį susitikimą. Tai atsitiko Kijeve, 2008-ųjų sausio 11-ąją į mano kabinetą užsuko penkiasdešimtmetis vyriškis. Turiu profesinį įgūdį iš smulkių detalių atspėti žmogaus charakterį ir ketinimus. Iškart supratau, kad šįkart lengva nebus: svečias buvo inteligentiškas, kuklus, ramus, bet neturėjo ypatingų bruožų. Jo judesiai buvo ramūs ir tikslūs kaip Rytų kovotojo, o žodžiai ir intonacijos bylojo apie įgimtą išmintį. Apsirengęs buvo, kaip diplomatai sako, *smart casual* stiliumi: subtilių spalvų tvido švarkas, geros odos rusvi batai. [...] Saulius Karosas nebuvo pirmas mano sutiktas milijardierius, bet jis buvo kitoks. Jame stebėtinai gražiai sugyveno kibus verslininko protas ir jautri kūrėjo dvasia. Tokie žmonės gimsta labai retai ir mums jų gyvenimas lieka lyg neperskaityta knyga“¹³⁴, — taip Saulių Karosą apibūdino diplomatas, politikas, signataras Algirdas Kumža.

Saulius Karosas sukūrė savo verslo imperiją. Turėjo savo filosofiją, nuostatas ir tikslus. Gebėjo įžvelgti ryšius, rasti pusiausvyrą. Kurdamas savo gerovę, nepamiršdavo ir kitų. Mėgo bendrauti, dalytis įgytais materialiais ir nematerialiais turtais su kitais. Turėjo sėkmės aurą, daugeliui buvo pavyzdys ir autoritetas.

Gyvenimo filosofija, vertybės

„Universitete nemėgau filosofijos, nes šiame moksle pagal aiškų inžinerinį mąstymą negali išdėlioti faktų. Bet kai nugyvenau penkiasdešimt metų, supratau: viskas gyvenime yra filosofija“¹³⁵, — viename interviu sakė Saulius Karosas.

Filosofija, išvertus iš graikų kalbos, — meilė išminčiai. Mylėti išmintį yra talentas, žmogui išmintis — patikimas vedlys. Išmintis — tai žinojimas ir intuicija, gebėjimas deramai įvertinti situaciją ir rasti geriausią sprendimą, greitai reaguoti, įžvelgti perspektyvą ten, kur kiti jos nemato. Šis talentas ugdomas metų metais, o žinių ir patirties bagažas kaupiamas visą gyvenimą.

Anuomet sovietinėse aukštosiose mokyklose dėstoma filosofija tebuvo ideologinių šampų kratynys, neleidžiantis reikštis laisvai minčiai. Priešingai, „aiškus inžinerinis mąstymas“, Karoso požiūriu, grįstas faktais ir logika, atspindi universalius, įrodomus, realius gamtos dėsnius. Tai visiška priešybė niekuo neparemtai, pristatoma kaip mokslas sovietmečio ideologinei doktrinai. Natūralu, kad Karosas kratėsi tokios „filosofijos“. Sovietų Sąjunga su savo pseudofilosofijomis 10-ame dešimtmetyje patyrė bankrotą, liko tai, kas realu ir gyvybinga — filosofija, apimanti, kaip sakė Karosas, visa, su kuo susiduria žmogus. Pats gyvenimas Saulių išmokė atskirti blogį nuo gėrio, galvoti ne vien apie save, bet ir apie kitus.

Jau vaikystėje išryškėjo Karoso gabumai mokslams, analitinis mąstymas ir puiki atmintis. Gal moksleivių būry tai ir nebuvo pats didžiausias plusas, bet būdamas draugiškas, dėmesingas, turėdamas gerą humoro jausmą, Saulius nesunkiai iškilo į lyderius. Jam nereikėjo mosikuoti kumščiais, kad būtų pripažintas savo bendraamžiu, — su juo paprasčiausiai buvo įdomu ir smagu. Lygintis su juo buvo sunku,

Birutės Karosienės jubiliejus: Birutė, Vytautas Landsbergis, Saulius Karosas ir Gražina Ručytė-Landsbergienė. Vilniaus rotušė, 2014

tačiau jis nė nebandė išsiskirti — neakcentavo laimėjimų, nesididžiavo savo pasiekimais.

Karosas augo inteligentų šeimoje, o jos turtas buvo visų pirma kultūra, išsilavinimas, išmintis. Vaikystėje ir jaunystėje bendravo su tėvų bičiuliais, vyresnės kartos žmonėmis Sauliumi Sondeckiu, Vytautu Landsbergiu, dailininku Antanu Kmieliausku ir jo šeima, daug kitų — mokėsi iš jų, sėmėsi patirties, ir tai tapo ir jo turtu, nulėmė jo gyvenimą. Išmoko būti pagarbus ir paslaugus, palaikyti pokalbį. Pagarba, atidumas ir dėmesys kitiems — tokia buvo jo stiprybė tiek jaunystėje, tiek vėlesniame gyvenime. Šie bruožai padėjo sėkmingai plėtoti veiklą.

Išvykęs į Jungtines Valstijas, Karosas bendravo su lietuvių išeiviais choreografe Violeta Karosas, su būsimu Lietuvos Respublikos prezidentu Valdu Adamkumi (tuomet Jungtinių Valstijų aplinkos apsaugos agentūros vadovu), Amerikos lietuvių dailių menų draugijos pirminku Karoliu Avižieniu (jis buvo gurmaniško maisto žinovas ir tuo ypač sudomino Karosą). Ten įgijo naujos patirties.

Sauliaus Karoso draugų, bičiulių ir pažįstamų ratas buvo margas, nuolat plėtėsi ir įvairėjo. Gal ir todėl jam taip paprasta buvo megzti verslo ryšius. Visokeriopos patirties turintys žmonės praturtino jo gyvenimą, padėjo jam geriau pažinti realybę, orientuotis įvairialypiame pasaulyje.

Saulius Karosas nuo jaunystės svajojo turėti savo verslą ir šią svajonę įgyvendino. Buvo nelinkęs ką nors aklai sekti, norėjo būti nepriklausomas. Siekė laisvės. Kūrė verslą remdamasis savo žiniomis ir patirtimi, tai buvo jo saviraiškos erdvė. Ėmėsi verslo dar studijuodamas — pradėjo nuo prekybos elektronika. Įgijęs inžinieriaus mechaniko specialybę dar penkerius metus jis buvo savo alma mater jaunesnysis mokslinis darbuotojas, bet daug laiko skyrė ir verslui. Tokių kaip jis tuomet buvo vienetai. Kai ko jis išmoko iš kitų, daug ką sumanė pats, — tai davė rezultatų.

Kai nuvyko į JAV, verslo ambicijos šoktelėjo — jis susiorientavo į odontologijos įrangą. Buvo ir daugybė kitų sumanymų — viena po kitos jam kildavo vis naujos idėjos, ir jis tuoj pat jas integruodavo į savo veiklą. Amerikoje jis tapo verslininku.

Įsikūręs Ženevoje, Karosas ėmėsi naftos verslo, vėliau transporto, kitų projektų. Nesibaimino būti pionieriumi, vis ieškojo kuo pelningesnės srities. Tačiau nebuvo pamiršti ir visuomeniniai, bendražmogiški poreikiai.

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Egidijus Buožis. Šarlotenburgo rūmai Berlyne, 2013

„Guvus protas, kiek jis idėjų turėjo — nesuskaičiuosi! — sako Egidijus Buožis. — Nuo jaunystės rasdavo galimybių praeiti, apeiti, už-eiti... O vėliau — didžiuliai verslai. Aš vis stebėjausi, kaip jis visa tai gali apimti. Absoliučiai skirtingos sritys — veiklos, kurios reikalauja įvairių kompetencijų. Visiškai nieko bendro tarp tų verslų: čia medicina, čia nafta, čia dar kas — visai nesusiję tarpusavyje. Dabar aš manau, gal taip buvo specialiai — jei vienas grimzta, kitas iškyla. Taip apsidrausdavo.“

1990 m. Saulius Karosas jau buvo milijonierius, o po kurio laiko tapo milijardieriumi.

Sauliaus Karoso veikla buvo gerokai nutolusi nuo to, kas jam buvo dėstoma aukštojoje mokykloje. Baigęs techninius mokslus, jokių verslo teorijų jis nebuvo mokėsis — perprato jas pats. Bet studijos ugdė svarbiausią dalyką — „aiškų inžinerinį mąstymą“¹³⁶. Tiek techninių mokslų, tiek verslo pagrindas yra racionalumas: privalu skaičiuoti, derinti, jokių klaidų ir neatitikimų negali būti. Racionalumas buvo Karoso veiklos principas.

Racionalumas Karoso gyvenime savotiškai koreliavo su grožiu — gražu tai, kas racionalu. Karoso mąstymo specifiškumas buvo susijęs su dvejopu jo išsilavinimu — jis buvo technikos žinovas ir muzikas. Augo menininkų aplinkoje, vienuolika metų mokėsi muzikos, buvo ugdomas tapti pianistu. Lygiagrečiai jau tuomet jis pats rengėsi kitokiai karjerai — ketino tapti inžinieriumi, gilintis į automobilių mechaniką.

Dvi skirtingos profesinės perspektyvos gyvenime paliko žymų pėdsaką: Karosas atsisakė muziko karjeros, susikoncentravo į techninius mokslus, gavo inžinieriaus diplomą, bet meninis dėmuo vis nauja forma pasireiškėdavo jo gyvenime.

Platus žvilgsnis į viską, su kuo jis susidurdavo, veikliausiai ir buvo nulemtas sąlyčio su kontrastingais mąstymo būdais. Pažintis su muzika išugdė fantaziją, originalumą, polinkį į abstrakciją. Studijuodamas Karosas pasinėrė į kitokį pasaulį — racionalų, konkretų, griežtai reglamentuojamą. Tikslųjų mokslų srity karaliauja viena-reikšmiškumas — sprendžiant lygtį, net jei taikomi skirtingi sprendimo būdai, galutinis rezultatas vis vien bus tas pats. O menas visada daugiareikšmis.

Pasirinkęs verslininko kelią, savo praktinėje veikloje jis sugebėjo pasinaudoti tiek menininko, tiek inžinieriaus patirtimi. Susiejo šaltą,

racionalų inžinieriaus protą ir lakią menininko fantaziją. Savo fantazijoms jis gebėjo suteikti visiškai konkrečių verslo projektų pavidalą, ir svajonės tapdavo realybe.

Saulius Karosas siekė palaikyti balansą: drąsiai imdavosi naujų verslų — tai jam atnešdavo didelių laimėjimų, — bet tuo pat metu nepamiršdavo ankstesnės gyvybingos veiklos, ją puoselėjo naudodamas moderniausias priemones. Toks balansavimas tarp tradicijų ir naujovių užtikrino sėkmę. Remiantis jį gerai pažinojusiųjų atsiminimais, jis ištikimai vadovavosi principu „ką darai, daryk gerai“. Nuolat permąstydavo tai, su kuo ne kartą buvo susidūręs, stengėsi suvokti vykstančius procesus, išvelgti artėjančius pokyčius. Naujos žinios skatino naujas idėjas, jis rasdavo netikėtų sprendimų, koreguodavo veiksmus. Ieškojo naujų kelių, o ne sekė paskui kitus. Imdamasis naujo verslo, įsigilindavo į tai, kuo ketina užsiimti, ir tik tuomet nerdavo į nepažįstamą sritį. Neleisdavo sau atsipalaiduoti — įtampa didžiulė, bet ir rezultatai įspūdingi. Jo pasiekimai verslo srityje nusipelnė aukščiausių įvertinimų.

Nepriklausomybės pradžioje Sauliui Karosui teko orientuotis į dvi skirtingas ekonomines sistemas: į preciziškai veikiančią vakarietiškąją ir tą, kuri dar tik kūrėsi. Karosas, atrodo, buvo pasiruošęs XX a. pabaigos istoriniams pokyčiams. Nors jaunas, jau buvo sukaupęs patirties. Tiesa, tuomet jo verslas buvo kuklus, sukosi pats vienas. Jau byrančioje Sovietų Sąjungoje jis mąstė ir elgėsi kaip vakarietis — apgalvotai, tikslingai, sąžiningai. 28-erių metų atsidūręs JAV per pusmetį sugebėjo nuveikti daugiau nei daugelis ten įsikūrusių emigrantų per visą gyvenimą.

Grįžęs į Lietuvą įgyta patirtimi pasinaudoti dar negalėjo ir taisydamasis prie situacijos manevravo, ruošdamas pagrindą tolesnei veiklai. Atsivėrus sienoms Karosas žengė į Vakarus ir pasijuto ten kaip žuvis vandenyje. Jo verslo augimas Vakaruose buvo kone eksponentinis. Sovietų Sąjunga su savo draudimais, leidimais ir baimėmis jau buvo sugriuvusi, o Šveicarijoje jis mėgavosi verslo laisve, kultūra, etika, pagarba.

Verslas Lietuvoje judėjo kita trajektorija. Reformos šalyje buvo tik planuojamos, viskas vyko lėtai. „Vakaruose viskas buvo aišku: kaip veikti, kaip elgtis, — sako Egidijus Buožis. — O Lietuvoje po 90-ųjų dar tik buvo bandoma statyti kažką apčiuopiamo, teisingo. Visur žiojėjo skylės — ir mokesčių įstatymuose, ir įvairiausiuose reglamentuose. Saulius skundėsi, kad trypčiojama vietoje, klausimai sprendžiami labai lėtai, užtrunka mėnesius, o kartais ir metus, kol sutvarkomi elementarūs dalykai.“ Tačiau Karosas savo lietuviško verslo neatsisakė, derinosi prie esamų sąlygų. Gyveno tarp Lietuvos ir Vakarų: Vakaruose uždirbdavo, o Lietuvoje investuodavo, dažnai patirdamas nuostolių, nesitikėdamas greitos grąžos. Jo verslai Lietuvoje ir užsienyje kardinaliai skyrėsi tiek pobūdžiu, tiek mastais, jų lyginti neverta. Du veiksniai teikė tvirtybę: jis buvo tikras, kad Lietuva atsigaus, ir žinojo, kad savaime niekas nevyksta, todėl nelaukė pokyčių, bet aktyviai veikė gyvenamuoju metu. Ir buvo teisingas — ilgojoje distancijoje laimėjo.

Verslininko įtvirtintas vadybos modelis buvo paprastas: jis pats vadovavo vakarietiškiems verslams, o lietuviškuosius pavedė žmonėms, kuriuos gerai pažinojo, kurių kompetencija ir įgūdžiais pasitikėjo, — dauguma jų buvo bendramoksliai ir dėstytojai. Vakarietiški verslai buvo sudėtingi, stambūs, juose dalyvavo įvairių šalių partneriai. Visa tai reikalavo nuolatinio dėmesio, greitų sprendimų, veiklą reikėjo koordinuoti pačiam — Karosas ne kartą minėjo, kad jo darbo diena trunka apie 11 valandų. Taigi vadovauti lietuviškiems verslams,

gilintis į visas smulkmenas ir nuolat būti šalia Karosas vargu ar būtų turėjęs galimybių. Tačiau perdavęs vadovavimo funkcijas kitiems, Karosas nenusišalino, atidžiai sekė veiklą, iškilus problemoms visada buvo pasirengęs padėti. Karoso nužymėtas atsakomybės ribas lakoniškai apibūdino Kęstutis Olšauskas: „Darbas pas Saulių — visiška laisvė, bet kartu didžiulė atsakomybė.“

Ar šia suteikta laisve buvo deramai naudojamas? Karosas užtikrino investicijas, sudarė sąlygas pradėti veiklą. Tikėjosi, kad ilgainiui viskas įsisuks, vadovai patys spręs problemas, nelauks, kol jos įsisenės ar išplis. Karosas žinojo, kiek sunkumų laukia kuriant įmonę, bet vyliėsi, kad darbuotojai susitvarkys, — juk dėl to ir suteikė jiems veiksmų laisvę, o tikėjosi savarankiškų veiksmų ir iniciatyvos. Deja, tekdavo ir nusivilti. Egidijus Buožis: „Saulius skųsdavosi, kad į Lietuvą jau bijo važiuoti — vis kažkokios bėdos. Visi laukia, kad nuspręs, pritars, pamokys.“ Vytenis Rasutis taip pat yra girdėjęs iš Karoso nemažai karčių žodžių, jis guosdavosi: „Kol manęs nėra, niekas nejuda.“

Karosas buvo perėmęs vakarietiško verslininko mąstymą ir jam buvo sunku suprasti, kodėl kitiems tai vis dar netapo įpročiu. Atotrūkis buvo akivaizdus. Karoso kompetencija, patirtis, autoritetas buvo neginčijami, ir ne tik dėl to, kad buvo savininkas (to jis niekada nepabrėždavo), bet dėl jo žinių, kitokio požiūrio. Todėl atsidūrę šalia tokio žmogaus daugelis jautėsi nejaukiai, stengėsi atsiriboti nuo atsakomybės — jos dažnai vengė net ir vadovaujantieji darbuotojai. Noras apsidrausti ir visais atvejais sulaukti pritarimo buvo suprantamas, bet, Karoso akimis, neleistinas.

Nemažai kam atrodė, kad jis būtų galėjęs nuveikti ir daugiau, ne vienas žvelgė į jį nepatikliai — kritikų visada atsiranda. O išties jis darė, ką galėjo, ir darė daug, apie tai nepasakodamas ir savo pasiekimais nesigirdamas. Artimi žmonės geriau nei tie vertintojai žinojo, kaip klostosi reikalai, matė tikrąjį vaizdą.

Draugiški, kolegiški tarpusavio santykiai yra svarbus sėkmingos veiklos veiksnys. Sauliaus Karoso santykiai su darbuotojais buvo geri, jam net nereikėjo kaip nors ypatingai stengtis, tokia buvo jo natūra.

Atvykęs į Vilnių nepamiršdavo pradžiuginti savo darbuotojų: „Draugai juokiasi, kad esu oligarchas, nuolatos keliaujantis su pakečiais: iš Vienos — pyragai, iš Vokietijos — dešros, iš Ispanijos — vynas, iš Šveicarijos — sūriai ir šokoladas, o alus — tik iš Čekijos.“¹³⁷ Buvo ir rimtesnių dovanų — kaip liudija Kęstutis Olšauskas, Saulius visiems savo draugams, studijų ir darbo kolegoms ir giminėms padėjo materialiai: susitvarkyti būstą, pradėti verslą.

„Sauliaus Karoso ir jo artimųjų gimtadienius švėsdavome užsienyje, gausiame giminių, kolegų, bičiulių būry. Išvykos būdavo kruopščiai apgalvotos, pasirūpinta viešbučiais, kultūrine programa ir išskirtiniu iškilmių valgiaraščiu. Norėdami pasveikinti sukaktuvininką ar sukaktuvininkę patys būdavome apdovanoti. Ir visos išlaidos būdavo apmokėtos iš mažos piniginytės su keliomis kortelėmis...“ — pasakoja Birutė Leišienė.

Kai darbuotojai savo darbo vietoje jaučiasi saugiai ir patogiai, kai yra gerbiami ir vertinami, mato karjeros perspektyvą, — jie stengsis kuo geriau atlikti savo darbus, o tuomet ir verslas klestės. Karosas to siekė ir jam pavyko tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. „Teko lankytis Sauliaus biuruose užsienyje, — sako Egidijus Buožis. — Esu muzikas, jaučiu žmonių reakciją — Sauliaus atžvilgiu kolektyvo požiūris buvo labai pozityvus. Aišku, jis bosas, todėl dera tokiam žmogui rodyti pagarbą, bet, manau, kad tai buvo daroma nuoširdžiai. Stebėjau, kaip šiltai žmonės su juo bendrauja, kaip jį palaiko ir gina. Tą patį mačiau ir Šveicarijoje, ir Ukrainoje, ir visur kitur, kur teko būti. Atmosfera visur buvo labai geranoriška.“

Spinduliuojanti šiluma ir geranoriškumas savotiškai tapo Karoso profesiniu ženklu — su tokiu žmogumi malonu ne tik bendrauti, bet ir verslauti. „Karosas buvo sąžiningas ir garbingas žmogus, juo pasitikėjo, — negaili gražių žodžių apie buvusį vadovą Leišienė. — Kai skambindavau į užsienio šalis ir prisistatydavau, kad esu iš Karoso biuro, to pakakdavo, — visi būdavo labai paslaugūs. Jam nestigo nieko: gerai pažinojo žmones, mokėjo bendrauti, turėjo puikią nuojautą, buvo išsilavinęs, išmintingas, puikiai kalbėjo angliškai, vokiškai, rusiškai.“

Leišienės išvardintų Karoso asmeninių savybių sąrašas, matyt, nesunkiai galėtų būti pratęstas, bet pakanka ir to — ši seka labai iškalbinga. Atkreipkime dėmesį tik į pasitikėjimą — jei turi gerą vardą ir tavimi tiki, visi norės su tavimi dirbti, verslas klestės. Karosas tesėdavo duotą žodį, griežtai laikėsi susitarimų ir įsipareigojimų. Juo tikėjo — tai buvo jo kapitalas. Todėl su juo buvo sudaromi didžiuliai sandoriai, kartu vykdomi milžiniški projektai. Žodžio laikymasis buvo Karoso pamatinė vertybė, jo esybės dalis. Kartą Laimučio Paškevičiaus paklaustas, kaip jis tiek pasiekė gyvenime, atsakė: „Pirmas dalykas — aš nevagiu. Antras dalykas — laikausi žodžio, susitarimų. Trečias — daug dirbu. Tinkamai atlieku darbą ir gaunu sutartą atlygį.“ Algirdas Apavičius patvirtina: „Karosas griežtai laikėsi sutarčių. Sąlygos galėjo būti nepalankios ar situacija pasikeitusi, bet jis sukandęs dantis vykdė visus įsipareigojimus.“

Sąžiningumas ir preciziškas įsipareigojimų vykdymas buvo vizitinė Karoso kortelė verslo pasaulyje. Įsitvirtinti dideliame versle jam padėjo ir tai, kad stengėsi puoselėti verslo ryšius, žiūrėjo į ateitį. Sudarydamas verslo sandėrius, nebandė partnerių sąskaita išsireikalauti palankiausių sąlygų, bet siekė, kad kiekviena pusė gautų savo ir visi būtų patenkinti. Taip buvo užtikrinamas ilgalaikis bendradarbiavimas. Nusileidęs partneriams, sutikęs su jų argumentais, laimėdavo žymiai daugiau, nei atkakliai siekdamas pirminio užmojo.

Jis turėjo verslininko talentą, kaip apibūdino Rasutis, buvo „žmogus, turintis aiškų tikslą. Nesiblaškę, žinojo, ko nori, koku žingsniu žengti. Suprato, kad kelias ne visada yra tiesus.“ Buvo išmintingas, pastabus, turėjo intuiciją. Jo idėjos atrodė netikėtos, originalios: pradinį kapitalą jis užsidirbo, kai Amerikoje lankantis pas dantų gydytoją jam toptelėjo mintis, kokia pelninga gali būti prekyba vakarietiška odontologijos įranga griūvančioje Sovietų Sąjungoje.

Jis įžvelgdavo problemos esmę, gebėjo visapusiškai įvertinti situaciją, rasti sprendimą. Štai paklaustas apie šiuolaikinio automobilių transporto situaciją, kaipmat suformulavo diagnozę: „Kadangi dabar vis labiau ribojamas greitis, iš tiesų kam investuoti į naują „Porsche“, geriau su gražiu „Young Timer’iu“ atvažiuoti — visi žiūri, ploja, fotografuoja. Man iš viso įdomu, kur mes judame su greičio mažinimo filosofija. Įžvelgiu didžiulę prieštarą: kuriamos žvėriškos technologijos — įspūdingos padangos, stabdžiai, galingumas iki 1000 arklio jėgų. O naudosime visa tai važiuodami 30 kilometrų per valandą greičiu? Net ir trasų pasivažinėjimui nebeliko. Tai kam tie išradimai, technologijos, inžinieriai naktimis nemiega... [...] Greičio mažinimas neišsprendžia problemos. Jei gaminami tokie automobiliai, reikia mokyti žmones jais važiuoti. Kitaip mes prieisime aklavietę. Ribos turi būti žmogaus galvoje, nes ženklai, policija jo nesutramdys.“¹³⁸

„Pradėjęs verslą, spaudos ir televizijos p. Saulius vengė gal dvidešimt metų — pasakoja Leišienė, — nors žurnalistų būta aršių. Sulaukęs penkiasdešimtmečio „išėjo į viešumą“. Kalbų sakyti netroško, bet, jei reikėjo, kalbėdavo užtikrintai ir iš esmės. Nemėgo būti dėmesio centre, bet savaime ten atsidurdavo, nes visų akys būdavo nukreiptos į bosą. Per oficialius renginius sėdėdavome rimti ir įsitempę. Tai matydamas, jis pasiūlydavo: „Leiskime tarti žodį mamytei.“ Ponia Birutė gelbėdavo padėtį. Nuoširdi, gyvenimo išminties ir šviesos kupina kalba sušildydavo auditoriją.“

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Kolegos ir bičiuliai, iš kairės: Gintaras Treinys, Andrius Pukštys, Kęstutis Laurikėnas, Saulius Karosas, Vytenis Rasutis, Aretas Mocka, Algirdas Apanavičius, Aleksandras Obymacha, Aidas Liutkus, Andrejus Jakuševs, Egidijus Buožis, Vaidotas Grigas. 2009

„Saulius buvo vienišius, — sako Algirdas Apanavičius. — Jis nemėgo lipti ant podiumo, nors buvo iškalbingas, prireikus galėjo pasisakyti turiningai ir įdomiai.“ Olšauskas jam pritaria: „Saulius didesniame žmonių būryje buvo tylenis. Sunku buvo priprašyti kalbėti. Mėgo klausytis kitų ir įdėmiai stebėjo aplinką.“

Tylenis, vienišius... Toks įvaizdis gal ir turėjo pagrindo, visgi Karosas buvo komunikabilus, dar jaunystėje įgijo draugų ratą, o ilgainiui draugų ir bičiulių daugėjo. Turėjo puikų humoro jausmą, galėjo prajuokinti kiekvieną, bet ir rimtas temas gvildeno taip, kad visi suklusdavo. Gerai jautėsi tarp artimų žmonių ir stengėsi, kad jiems taip pat

būtų gera. Buvo nuoširdus, sunkią akimirką padėdavo nelaukdamas, kol jo paprašys. Tylenio įvaizdis iš dalies buvo susijęs su jo veikla. Dar jaunystėje ėmėsis verslo, jis įpratę nekalbėti to, kas galėjo turėti nepageidaujamų pasekmių. Juolab kad savo verslo srity paprastai viską darydavo pats vienas — kaip šachmatininkas, mintyse dēliodamas figūras ir iš anksto nuspėdamas priešininko atsaką.

Apie Karoso sąžiningumą sklandė legendos — bet ne visi buvo tokie kaip jis. Jo įmonių darbuotojų uždarbis buvo ištis nemažas, o kai kurių — labai didelis, karjeros perspektyva patikima. Maža to, jei toks žmogus kaip Karosas pasirinkdavo tave bendradarbiu, vadinasi, tavimi susidomės ir konkurentai. Gali būti ramus — ateitis užtikrinta. Tačiau godumas kartais nugali. Šiek tiek „pataisei“ įmonės finansinę dokumentaciją, pamatei, kad kas nors blogai padėta, pasisavinai — žiūrėk, šį tą prisidūrei. Suteikta laisvė, deja, kartais buvo naudojama savau-diškais tikslais: vieną jo verslo vadovų iš biuro išvedė apsaugininkai. Buvo skaudu ir pikta, laimei, tokių atvejų pasitaikė nedaug.

„Saulių galėčiau apibūdinti kaip išskirtinę asmenybę — jautrios ir geros širdies, fenomenalios atminties, analitinio proto, išskirtinės intuicijos ir įžvalgos. Kaip sąžiningą ir besilaikantį duoto žodžio žmogų, garbingą, patikimą, aukštos reputacijos verslininką, aistringą kolekcininką ir dosnų mecenatą. Jis išsiskyrė kuklia laikysena — ir iškilais darbais, kurie paliko gilų įspaudą Lietuvos ir užsienio verslų istorijoje, mecenatystėje. Buvo asmenybė, kurios verslumo talentas ir žmogiškumas skleidėsi kartu, virsdami pasaulinio lygmens verslais ir neįkainojamomis investicijomis į žmogiškąją kapitalą — žmonių sveikatą, švietimą, kultūrą. Tai žmogus, stovėjęs ir prie Lietuvos privačios medicinos ir odontologijos ištakų“, — tarsi užbaigia Karoso portretą Medicinos diagnostikos ir gydymo centro buvęs vadovas, Lietuvos privačių sveikatos priežiūros įstaigų asociacijos ilgametis prezidentas dr. Laimutis Paškevičius.

Moralinės vertybės — o jų sistema geriausiai apibūdina žmogų — nėra nei prigimtinis jausmas, nei likimo dovana — tai auklėjimo, išsimokslinimo, aplinkos poveikio rezultatas, savotiška mokytoja yra ir gyvenimo patirtis.

„Kiekvienam iš mūsų suteikta padaryti ką nors gražaus ir gero šiame pasaulyje. Kartais tai tėra smulkmena, o kartais — didžiulis darbas, reikalaujantis neregėto atsidavimo, nuoširdaus jautrumo, tikėjimo ir atidos. Visa tai gydo, šildo ir įžiebia viltį gyventi“¹³⁹, — tai pirmieji žodžiai iš Medicinos diagnostikos centro penkiolikos metų jubiliejui skirtos knygos. Ne veltui jie parinkti Sauliaus Karoso įsteigtai įmonei pristatyti — jo gyvenimas ir darbai liudija, kokios vertybės jam buvo svarbiausios.

Hobiai. Kelionės, gurmaniškos aistros ir kita

Dažnas mūsų stereotipiškai įsitikinęs, esą turtingas žmogus lengvai ir linksmai gyvena, keliauja iš vienos šalies į kitą, nakvoja vis kituose savo prašmatniuose namuose, skraido privačiais lėktuvais, plaukioja jachtomis, daro, ką nori. Taip manantieji klysta jau vien dėl to, kad šitokiam gyvenimui reikia labai daug lėšų. Kad ir koks didelis būtų turtas, jis baigtinis, vadinasi, net ir labai turtingiems žmonėms tenka rūpintis, kad ištekliai neištirptų.

Saulius Karosas ne kartą yra minėjęs, kad diena dienon dirba valandų valandas, ir jis nebuvo vienas toks. Ne mažiau dirbo ir turtingesni už jį žmonės. Savo lėktuvais jie daugiausia skraidė darbo reikais, o jų jachtos dažniau stovėjo prišvartuotos kuriame nors uoste, nei būdavo išplaukusios su savo šeiminku į jūrą. Kita vertus, turtingas, įtakingas žmogus turi apginti savo statusą — jam privalu turėti tai,

kas šį statusą liudytų: nekilnojamojo turto, privatų lėktuvą, jachtą ir visa kita, kas atitinka jo padėtį.

Savo kapitalą jis uždirbo pats vienas. Tai, ką jis galėjo sau leisti sukūręs klestinčius verslus, anksčiau jam nebuvo prieinama, nors ir pilkais sovietiniais laikais jis išvelgdavo galimybių, kurios suteikdavo šansą kitaip gyventi. Materialių turtų iš tėvų nepaveldėjo, bet iš jų perėmė tai, kas jam leido tapti ryškia individualybe. Kai tapo turtin- gas, daug kas ėmė žiūrėti į jį visai kitomis akimis — o jis, priešingai, stengėsi išsaugoti ryšius, neatitrūkti nuo draugų. Karoso verslai ki- tiems buvo uždara teritorija, o visa kita — laisvalaikis, pomėgiai, ho- bis — atvira ir prieinama.

„...kartu pažaisdavom krepšinį, Saulius buvo judrus, geros koordina- cijos. Rimčiau draugystę sutvirtino pirma kelionė slidinėti į kalnus Bakurianyje, Sakartvele, 1984 metais. Paslidinę vakarais ragauda- vom vietos patiekalus ir vyną. Jau tada Sauliui patiko degustuot iš- skirtinį kartvelų maistą ir vyną. Tuomet nesitikėjau, kad po dvide- šimties metų projektuosiu Sauliaus šeimai namus Šveicarijoje su rimtu vyno rūsiu. O mūsų slidinėjimo stažas su Sauliumi tęsėsi apie 30 metų, susitikdavom įvairiose vietose ir ypač Sauliaus pamėgtam Cermate. Pasitreniravęs su šveicarų treneriais Saulius demonstravo rizikingą, greitą slidinėjimą ir tai neabejotinai susiję su jo automobi- lių lenktynių ir greičio pomėgiu“, — apie Karoso pomėgius pasakoja Rimas Anusevičius.

Karosas mėgo po sunkaus darbo smagiai ilsėtis. Mokėjo dirbti — apie tai byloja veiklos rezultatai, — mokėjo ir pasidžiaugti, atradęs laisvą valandėlę. Nemaža pomėgių Saulius perėmė iš šeimos. Karosų namai buvo svetingi ir atviri. Sauliaus tėvas fotografas Algirdas Ka- rosas daug keliavo po Lietuvą, kartais nuvykdavo į gražias Sovietų

ŠEIMOS ARCHIVO NUOTR.

Saulius Karosas Cermate, Šveicarijoje, 2010

Sąjungos vietas, mėgo pasakoti, rodyti lankytų vietų nuotraukas. Bi- rutė Karosienė svečius apgaubdavo šiluma, pavaišindavo, įtraukdavo visus, net tylenius, į draugišką pokalbį. Saulius buvo pripratęs prie to- kios atmosferos, jam tai atrodė savaime suprantama. Vėliau jau Sau- liaus draugai ėmė lankytis šeimos namuose, jie čia taip pat buvo sve- tingai priimami. Paties Sauliaus namai taip pat buvo atviri ir svetingi.

Bendros užstalės su skaniu maistu, smagiu bendravimu — sena, graži tradicija. O kai kas nors iš šeimos narių turi kulinaro talentą, toks bendravimas tampa ypač malonus. Karosų namuose buvo būtent taip. Žurnalistės Jūratės Sprindžiūnaitės paklaustas, iš kur tas gardaus maisto pomėgis, Karosas atsakė trumpai vienu sakiniu — „iš senelių ir tėvų“¹⁴⁰, o paskui paaiškino: „Abi mano močiutės labai skaniai gamino. Pamenu, vaikystėje pietums kasdien būdavo paruoštas šaltasis patiekalas, sriuba, paskui — karštasis ir desertas. Pavyzdžiui, kepti obuoliai su vaniliniu užpilu arba ryžių pudingas su grietinėle. Kasdien patiekalai būdavo vis kitokie. Močiutė net juodą duoną ant ajerų orkaitėje kepdavo. Prieš kažkiek metų buvau pakviestas į labai gerą Varšuvos restoraną ir ten atpažinau visus vaikystės patiekalus. Mano mama ypač gerai gamina saldumynus. Ji dvi tris paras gali kepti tortą. Vieną jų dar vaikystėje pavadinau „Kutuzovu“ (juokiasi). Jo tešla kaip „Napoleono“, bet pertepamas kavos kremu. Du trys sluoksniai daromi su bruknėmis, tortas nėra toks saldus kaip „Napoleonas“, todėl ir gavo kito karvedžio pavadinimą. Tikriausiai tokia aplinka ir tradicijos išugdė smalsumą ragauti, ieškoti, kur gaminama geriau, įdomiau.“¹⁴¹

Karoso pusbrolis Egidijus Buožis pasakojime apie vaikystę atkar-toja Karoso žodžius: „Mūsų močiutės ir mamos labai skaniai gamino. Mes visi būdavome labai skaniai valgydinami, visi viršsvorį turėjome ir vėliau nuo to kentėjome. Pietūs iš kelių patiekalų, viskas skanu ir visko daug. Tų valgių skonis neužmirštamas.“ Niekas nuostabaus, kad užaugęs tokioje aplinkoje Karosas jau vaikystėje tapo gurmanu. „Sauliaus mama ne tik puiki muzikos pedagogė, bet ir puiki kulinarė, — sako Kęstutis Olšauskas, — Saulius maisto atžvilgiu, mano nuomone, nuo mažens mamos buvo labai išlepintas.“ „Išlepintas“ šiuo atveju neturi neigiamos konotacijos — greičiau užsimenama apie Sauliaus

įprotį orientuotis į tai, kas yra geriausia. Panašiai aiškino ir Arvydas Šapoka: „Čia viskas iš mamos. Saulius ir pats sakydavo, kad mama įpratinsi pietus pradėti nuo silkutės, paskui sriuba, karštas patiekalas, dar koks naminis pyragas; kad jau tada supratęs, kas yra maisto kultūra. Mes esame įpratę daug privalgyti, prisikimšti kokių cepelinų, kad būtume sotūs. O Saulius mąstė kitaip. Jis tiesiog mėgavosi gražiomis vietomis, geru maistu ir dar daug kuo.“

Karoso pomėgių sąrašė kulinariniai šedevrai užėmė aukštą vietą. Jis nepraleisdavo progos papildyti savo žinių ir patirties. Dar sovietmečiu, kai lankydamasis įvairiuose miestuose išgirdavo apie ypatingus patiekalus, jų būtinai paragaudavo; visur, kur tik įmanoma, stengėsi sužinoti, patirti ką nors nauja.

Pirmą kartą viešėdamas Amerikoje, Saulius turėjo daug darbų ir rūpesčių, bet puoselėjo ir savo gurmaniškus polinkius. Vytenis Rautis, pastebėjęs jo interesą, supažindino su keliais tokį patį pomėgį turinčiais žmonėmis. Čikagoje Saulius bendravo su Karoliu Avižieniu — iš jo daug sužinojo apie gurmaniškus valgius. Na o vėliau, kai verslas įsibėgėjo, ir Karosas galėjo nesivaržydamas mėgautis tuo, ką mėgsta, susipažino su talentingais Europos kulinariais. Birutė Karosienė pasakoja, kad jis „nuskrisdavo pasmaguriauti į Sardinijos salą, kur jo pažįstama virtuvės šeimininkė puikiai gamino žuvų patiekalus, ar į Prahą, kur, jo nuomone, buvo geriausias alus. Sakydavo, kad valgių neturi būti daug, bet jie turi būti skanūs.“

Olšauskas sako, kad „Saulius buvo gurmanas ir pasaulio virtuvių žinovas, praktikas. Stebino savo žiniomis maisto ir vynų srityje. Svečiuojantis pas jį tekdavo tai patirti. Sugebėjo labai įdomiai pateikti savo žinias apie patiekalus ir vynus. Prahoje jis pats buvo gidas, supažindindavo su architektūros ir istorijos įžymybėmis ir dar pajvairindavo 10–20 aludžių aplankymu. Žinojo, kokiame restorane ir koks virėjas geriausiai gamina vieną ar kitą patiekalą. Rodė pagarbą

virtuvės šefams ir jie noriai bendravo. Nepažįstamame mieste pirmenybę teikdavo restoranams, kuriuose pagrindiniai lankytojai yra vietos gyventojai.“

Olšausko pastebėjimas apie teikiamą prioritetą vietinių lankymams restoranams yra svarbus: Sauliui rūpėjo kokybė, o ne prestižas. Juk vietos gyventojai geriau už atvykėlius žino, kur maistas puikus. Turistai, atvažiuojantys dienai kitai, tokios patirties neturi, todėl dažnai apsigauja, vadovaudamiesi viliojančiu brangių restoranų dizainu, reklama, gidų rekomendacijomis.

Rimas Anusevičius pasakojo apie jam ir jo žmonai Karoso surengtą vizitą į prestižinę Paryžiaus restoraną: „... po ekskursijos po pavasarinį Paryžių buvo užsakyta vakarienė restorane „Le Tour d’Argent“. XV a. restoranas ant Senos kranto su vaizdu į *Notre Dame*, bet garsus jis ir dėl patiekiamų antelių, išskirtinio vyno. Saulius užsakė dvi anteles ir aš atkreipiau dėmesį, kad vienos jų numeris 999997. Sakau: liko trys numeriai, tokia proga užsakom milijoninę! Saulius susidomėjo tokia idėja, pasikvietė padavėją, šis puolė atsiprašinėti: milijoninę užsisakęs Prancūzijos prezidentas François Mitterrand’as. Tąkart Paryžiuje patiekalas buvo išties neįprastas, kiek suglumino: antys buvo didelės, riebios. Deja, nuo krūtinėlių kiekvienam atplovė tik po tris riekeles, o likusias pakišo po mediniu presu ir išspaustomis sultimis apšlakstė patiekalą.“ Atrodo, neracionalu ir nepraktiška. Tačiau kulinariai šedevrai vertinami dėl kokybės, bet ne dėl kiekybės!

Gurmaniški patiekalai taip pat nusibosta. Karosas sakė, kad prabangiuose restoranuose valgyti kiekvieną dieną neįmanoma, kartais norisi ko nors paprasto — lašinių bryzelio ar vokiškos dešros¹⁴².

Nesididžiavo statusu ir galimybėmis, leidžiančiomis naudotis tuo, kas kitiems neprieinama, bet nuoširdžiai prisipažino vertinęs gardų valgį, ir visai nesvarbu, ar jis *gourmet*, ar paprastas, kasdienis. Tiesiog mėgo ir pats skaniai pavalgyti, ir kitus pavaišinti geru maistu.

Gourmet tradicija neatsiejama nuo tinkamų gėrimų. Maistu mėgaujasi su taure gero vyno. Karoso kelias link kompetencijos, artimos somelijė kvalifikacijai, buvo ilgas, prasidėjo dar jaunystėje: „Vynu domėjausi nuo studijų — tuo, kuris buvo prieinamas anais laikais. Paskui, kai išvažiavau gyventi į užsienį, vynas man dar labiau parūpo. Patekau tarsi į atskirą pasaulį — tūkstančiai jo variacijų, rūšių, gamintojų skirtingose valstybėse.“¹⁴³

Tiek maisto, tiek vyno klausimais jis rado mokytojų ir patarėjų — pirmiausia Karlą Rockmanną. „Karlą supažindino Saulių su Frankfurto regiono išskirtiniu kulinariiniu paveldu, — pasakoja Rimas Anusevičius. — Saulius pamėgo ir labai vertino baltąjį *Frankenwein* „Silvaner“, „Bacchus“; vėliau Vilniuje jis atidarė vokiško vyno parduotuvę-saloną „Bacchus“. Šiaurinės Vokietijos dalies vynas ne toks saldus kaip pietų, bet įgyja įdomesnę aromato puokštę, o tai svarbu baltajam vynui. Saulius ieškojo vynuogyno, norėjo įsigyti. Pamenu, Karlą parūpino elektrinius paspirtukus, ir mes trise linksmai laskėmės po vynuogynus, degustuodami *Frankenwein*.“

Žurnalistės paklaustas, koks vynas labiausiai patinka, jis atsakė: „Vieną dieną norisi „Silvaner“ ir „Franken“, kitą dieną — rislingo iš Reingau regiono Vokietijoje, trečią dieną — gal iš Austrijos, Vachau slėnio, „Grüner Veltliner“.“¹⁴⁴

Matyt, Rockmannas labai įtaigiai propagavo savo krašto delikatesus ir gėrimus — Karosas buvo pamėgęs Šiaurės Vokietijos maistą ir vyną. Jį traukė ir ryškus vietinio kolorito Frankfurto regiono restoranai, pasižymintys ne tik charakteringu meniu ir jam tinkančiais vynais, bet ir ten tvyrančia linksma atmosfera: „... didžiausia atrakcija buvo miestelio restoranas, — prisimena Anusevičius, — kur buvo tiekiami *Frankfurter Küche* delikatesai, užgeriami ne alumi, o sausu

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Su virtuvės šefu, 2010

obuolių vynu, tiekiamu mėlynuose ąsočiuose *Bembel*. Toks vynas geriamas jau 250 metų. Per vakarienę 5–6 tokie *bembeliai* yra linksma norma, patiekalų porcijos — rimtos (kai padavėjas nešdavo lankytojui didžiulę karką — visi plodavo). Sauliaus mėgstamiausias patiekalas buvo šefo ruošta didelė keptuvė, su malonumu ją užguldavo. Baigiantis vakarienei restorano šeimininkas Dieteris (jis žinojo savo lankytojų vardus) visus paeiliui linksmai vaišindavo taurele šnapso ir visiems iš pistoleto iššaudavo į nosį tabako. Po sovietinės pilkumos tai buvo neįpareigojančio laisvumo akimirkos.“ Ši vakaronė vyko netoli Frankfurto, Draieichenhaime, fachverko architektūros ir spalvingų

restoranų miestelyje. Frankfurte, Vokietijos finansų sostinėje, Karosas turėjo nemažai verslo reikalų, į Draieichenhaimą užsukdavo pailsėti po įtemptų derybų. Nieko keista, kad ten radęs simpatiškus apartamentus, Karosas juos įsigijo.

„Ponas Saulius vertino gerą maistą ir buvo puikus vyno žinovas, — pasakoja Birutė Leišienė. — Lietuvoje ar lankydamasis užsienyje savo svečius veddavosi į pamėgtus restoranus, pats išrinkdavo maistą ir prie jų derantį vyną. Buvo toks atvejis: Miunchene kompaniją pakvietė papietauti garsiaame restorane. Ilgai studijavęs meniu ir galiausiai pateikęs užsakymą, papasakojo apie kadaise šiame restorane įvykusį incidentą. Tąkart padavėjas jam pasiūlė vyną. Paragavęs ir žvilgtelėjęs į etiketę Karosas stebėdamasis paklausęs, kodėl siūlomas būtent šis vynas, — žinojo, kad tais metais vynuogių derlius buvo prastas. Po šio akibrokšto, ponui Karosui atvykus į restoraną, iškart prisistatydavo someljė su visa savo „laboratorija“.“

Karoso vyno kolekciją sudarė per 2000 butelių, jis buvo puikus vyno žinovas: viename interviu dėstė, kad butelį vyno galima nupirkti „ir už 12, ir už 1200 eurų. Tas, kuris kainuoja 12 eurų, gali stovėti tik 5 metus. Vyno ilgaamžiškumui turi įtakos kamštis. Jeigu jis pralaidus, vynas pagauna deguonies ir sureaguoja anksčiau, negu reikia. [...] Gerų metų geros rūšies vynas gali stovėti ilgai. Neseniai ragavau 1961 metų Bordo vyno [...] — tai buvo ypatingos kokybės, ypatingo skonio vynas. 1961-ieji Bordo regione — geriausi šimtmečio metai.“¹⁴⁵

Mėgo ne tik gerą vyną, bet ir alų. Iš įvairiose šalyse gaminamo alaus jo favoritas buvo čekiškas — į lietuvišką alų jis žiūrėjo skeptiškai: „Alus — tik iš Čekijos. [...] Kodėl ne lietuviškas? Neturime tinkamo vandens alaus gamybai.“¹⁴⁶ Patiko ir Prahos aludžių atmosfera. „Daugelis yra dalyvavę Sauliaus alaus turuose po Prahą, — pasakoja Anusevičius. — Pradėdavom nuo vieno iš „Radegast“ alaus restoranų, kurio sienos dekoruotos humoristiniais alaus gėrėjų piešiniais. [...] Toliau

Saulius vedavo į „U Dvou koček“, „U Fleků“, „U Zlatého tigra“... Turas ne trumpesnis nei penki šeši alubariai. Šveiko barą retai pasiekdavom, nes jis tolokai nuo centro. Ypač sunku būdavo patekti į „U Zlatého tigra“, nes ten renkasi tikri alaus gėrovai: ateina su odinėmis kelnėmis, pirmą bokalą išlieja ant kėdės ar suolo ir, jei uždariant restoraną stojantis kėdė neprilimpa prie kelių, šeimininkas vaišina.“

Pamėgęs vynus, stengėsi ir bendradarbius supažindinti su vyno kultūra: įkūrė „Vyno banką“ — nedidelę parduotuvę Medicinos banko pastate su atskiru įėjimu iš gatvės, ten dirbo vyno kultūros ekspertai Vanda Paleckienė ir Domininkas Velička. „Penktadieniais, baigę darbą, žmonės ten užsukdavo įsigyti vyno savaitgalio vakarienei, dovoms, — pasakoja Leišienė. — Vynai buvo išskirtiniai ir parduodami prieinamomis kainomis.“

Ypatingomis progomis Karosas dalijosi ir vyno šedevrais — Sauliui Sondeckiui gimtadienio proga, kaip prisimena jo sūnus Saulius, dovanojo du butelius, kurių kaina siekė 1000 eurų.

Domėjimasis vynais ir *gourmet* patiekalais paskatino Karosą imtis visiškai ypatingos, tarptautinio masto iniciatyvos: parėmė tarptautinį *gourmet* festivalį Portugalijos kurorte Albufeiroje. Iš įvairių kraštų ten suvažiuodavo žinomi šefai, pagerbta ne viena „Michelin“ žvaigždė; kulinarine meistryste jie dalijosi su *gourmet* menui neabejingais svečiais.

„Algarvė — mano mėgstama poilsio vieta, sakyčiau, viena fantastiškiausių pasaulio vietų, — negailėjo pagyrų Karosas. — Ten į viešbutį „Vila Joya“ nuo 1992 metų važiuoju kasmet, kartais net po kelis kartus, jei turiu laisvą ilgą savaitgalį. Ta vieta — ypatingo grožio, viešbutis stovi ant vandenyno kranto, su išpuoselėtu puikiu parku, kur auga pusantro metro aukščio alavijai. Kai nusiūgsta vandenyno vanduo, dugne galima matyti smėlio stulpus, arkas, pakraščiuose išplautus įvairių spalvų smėlio sluoksnius. Viešbutyje yra puikus, dvi „Michelin“

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Prahoje, 2006

žvaigždutes turintis restoranas. Jo šefas organizuoja *gourmet* festivalius, į juos kviečiasi kolegas iš skirtingų kraštų ir keletą dienų stebina svečius. Lankiausi ten trečią kartą, bet tik šiemet sutikau festivalį paremti. Tai puiki idėja, nes vienoje vietoje gali paragauti aukščiausio lygio maisto, sužinoti apie jo ruošimo madas, susipažinti su tikrais virtuvės virtuozais.“¹⁴⁷ Beje, „Vila Joya“ Saulius mėgo ir dėl to, kad ten koncertuodavo jo artimas bičiulis, portugalas pianistas ir dainininkas Antonio Manuelis Monizas Almeida Maia. Juos siejo ne tik meilė džiazui, bet ir ilgametė draugystė, užsimezgusi per koncertą Ženevos „Hilton“ viešbutyje dar 1994 metais.

Vaidotas Grigas ne kartą lankėsi tose valgio ir vyno šventėse: „Per kiekvieną vakarienę būdavo patiekama nuo 7 iki 14 nepakartojamų patiekalų. Gurmaniška vakarienė trukdavo 4–5 valandas. Kiekvieno šefo komandoje dirbo 16–18 padėjėjų. Visas maisto gaminimo procesas iš virtuvės tiesiogiai buvo transliuojamas į sales.“¹⁴⁸

Maistas ir gėrimai nebuvo vienintelis Karoso laisvalaikio užsiėmimas — toli gražu. Karosas mėgo keliauti, lankytis muziejuose, parodose, muzikos renginiuose. Vienintelė kliūtis kur nors nuvykti buvo darbas. Tačiau pats negalėdamas tuo dažnai pasimėgauti, ką nors ypatinga aptikęs tuoj pat surengdavo kelionę ar viešnagę kitiems.

Dar sovietmečiu, būdamas studentas, o vėliau mokslo darbuotojas, Karosas daug keliaudavo po SSRS. Verslo reikalais skraidydavo į Taliną, Maskvą, Leningradą, Odesą, kitus miestus, derindavo verslo ir kultūrinius interesus, vėliau įspūdžiais dalindavosi su draugais. Viešėdamas Amerikoje, ištaikęs laisvą valandėlę, stengėsi kuo daugiau pamatyti — Birutė Karosienė sako, kad Saulius nelaukdavo, kol jį kas nors kur nors nuves, visur eidavo pats, o sužinojęs apie kokią parodą ar renginį, kviesdavo kartu ir kitus.

Tapęs klestinčiu verslininku, Karosas liko toks pat smalsus. Darbo reikalais skraidydamas šen ir ten, rasdavo valandėlę kultūrinėms pramogoms. Jo galimybės išsiplėtė — dabar jau jis turėjo lėktuvą ir jachtą. Atstumai sumažėjo, kelionės tapo prieinamesnės. Karosas naudojo lėktuvus ne tik savo poreikiams — pavyzdžiui, nuskraidindavo mamą ir jos drauges į Milano „La Scala“, Paryžiaus „Grand Opera“, Vienos ir Prahos operos teatrų, Maskvos Didžiojo teatro spektaklius. Ir pats, jei darbai leisdavo, prisijungdavo prie kompanijos.

Kelionės jachta „Ladyship“ apskritai visada būdavo išskirtinis įvykis. „Atskridome lėktuvu. Laivas jau mūsų laukė. Patraukėme į nuostabią

kelionę Viduržemio ir gretimomis jūromis iki pat Ispanijos. Ar žinote, kiek daug šalių yra palei Viduržemio jūrą ir kaip ten gražu? Graikija, Kroatija, Albanija, Italija, Prancūzija, Ispanija... Visur sustodavome, aplankydavome tas nuostabias vietas. Graikijoje nuvažiavome į Atėnus. O kokios nuostabios Graikijos, Italijos salos — dangus, bokštai ir nesibaigianti jūra. Grožybės neišpasakytos, įspūdžių daug! Plaukiojimas laivu, grožėjimasis vaizdais — tai nepamirštama“, — prisimena Birutė Karosienė.

Net tuomet, kai neturėjo galimybės prisijungti pats, Karosas pasirūpindavo, kad kelionė būtų sklandi. Birutė Leišienė pasakojo: „Viskas buvo iš anksto apgalvota, paruošta, jokios savieigos. Jachtoje tvarkaraščiai: kur būsime, ką veiksime. Kas buvo numatyta — viskas įvykdavo: nustatytu laiku mūsų laukdavo autobusai, buvo nupirkti bilietai į muziejus, restoranuose užsakyti staliukai. Ponas Saulius viskuo pasirūpindavo.“

Kelionių įspūdžiai, akį džiuginantys meno kūriniai, skoningai apipavidalinta aplinka, elegantiškas garderobas — visa tai Karosui buvo svarbu. Jis galėjo rinktis ir gebėjo pasirinkti geriausia. „Buvo neabejingas grožiui, — sako Birutė Leišienė. — Teko ne kartą svečiuotis jo namuose Lietuvoje ir užsienyje. Visur interjerai skoningi, šiltų spalvų ir daug meno: sienų tapybos, gobelenų, paveikslų, skulptūrų. Prisimenu atvejį Miunchene, kai, pono Karoso lydimos, abi su poną Birute apsilankėme dailės salone, kur kabojo nuostabūs klasikinės tapybos darbai — gėlių puokštė — ir kitas, modernesnis — su raudonu drambliu. Kultūrinio impulso pastūmėti, smalsiai apžiūrėjome meno kūrinius. Pono Sauliaus žvilgsnį patraukė skulptūrėlė. Paklausė, ką manau. Sakau, labai graži, bet kita vitrinoje — dar gražesnė. Išėjome į gatvę apžiūrėti. Grįžęs į saloną paprašė supakuoti abi statulėles ir abu paveikslus. Ir visi jie puikiai pritapo erdviose Vilniaus dangoraižio apartamentuose.“

Karoso skonis ir požiūris formavosi veikiamas meno ir technikos. Iš vaikystės atsinešė muzikos pamokas ir tėvų namų atmosferą, o vėliau, studijuodamas, ugdė techninį intelektą. Tai susiliejo į visumą, ir rezultatas buvo labai originalus. Pavyzdžiui, po jachtos „Ladyship“ remonto liko daug nereikalingos įrangos. Tuomet Karosui ir kilo mintis, galėjusi gimti tik menininko ir inžinieriaus mintyse.

„Ispanijoje Saulius turėjo vilą prie jūros, — pasakoja Birutė Karosienė. — Atvažiavę nustebome: terasoje kažkas anksčiau nematyto. Priėjome arčiau — stalai, vienas didesnis, kitas mažesnis, stalviršiai iš labai storo stiklo, o po jais — varikliai... Varikliai didžiuliai, nublizginti, per stiklą viskas labai gražiai matosi — apipavidalinta pasakiškai. Saulius panaudojo senus laivo variklius. Jie labai sunkūs — įkėlė kranais. Atrodė neįtikėtinai — manau, kitų tokių dviejų stalų pasaulyje nėra. Sauliui kildavo tokių *fix* idėjų ir jas įgyvendindavo.“

Po nesibaigiančių susitikimų, aptarimų ir derybų Karosas rinkdavosi įdomią, spalvingą kelionę, operos spektaklį, gourmet vakarienę ar kitą pramogą — ir vėl grįždavo prie savo globalių projektų ir reikalų. Pomėgiai gelbėjo, buvo kaip greitai veikiantis, efektyvus vaistas.

automobiliai

Saulius Karosas, 2015

Nuo mažų dienų Karosas „sirgo“ automobiliais. Iš pradžių tai buvo žaidimai, vėliau — rimtas, profesionalus gilinimasis į šią sritį. Jo interesų diapazonas buvo platus, bet jis nuolat sugrįždavo prie automobilių.

Senoviniai automobiliai — viso gyvenimo aistra

Automobilių gerbėjų netrūksta, bet dauguma jų mėgėjai. Saulius dar visai jaunas tapo profesionalu. Kas paskatino fortepijono ir automobilio rokiruotę jo gyvenime?

Galėjo nulemti psichologinis veiksnys: jis buvo vedamas į muzikos pasaulį, mokomas laikytis kanonų, pratinamas žiūrėti mokytojų akimis į tai, ką daro; o visa, kas susiję su automobiliais, radosi jo paties iniciatyva. Svarbi galėjo būti ir dar viena aplinkybė: ir muzika, ir automobiliai jam prasidėjo nuo žaidimų, bet muzikos žaidimai greitai virto kasdieniu sunkiu darbu, o automobiliai, net tapę profesija, teikė džiaugsmą.

Aštuonerių metų Saulius sėdo prie gokarto vairo. Šis mažas lenktyninis keturratis panašus į tikrą automobilį, jis visiškai paklūsta vairuotojui. Kas gali būti smagiau?! Motyvacija domėtis automobiliais ryškiai šoktelėjo, kai 1967 m. Birutė ir Algirdas Karosai įsigijo automobilį „Moskvich“. Sovietmečiu reta šeima turėjo automobilį, tai buvo prabangos, išskirtinumo ženklas. Birutei Karosienei automobilis buvo būtinybė: reikėjo važinėti į mokyklą ir automobilis leido sutaupyti laiko.

Tėvų moskvičius Sauliui atrodė kaip stebuklas. Kaip visi berniukai, vaikystėje jis turėjo žaislinių mašinėlių. Jos važiavo stumiamos ar traukiamos, o moskvičius važiavo pats, — tiesa, stumti ar traukti jį taip pat neretai tekdavo! Devynmečiui parūpo, kodėl jų moskvičius kartais netikėtai sustoja. Šis automobilis garsėjo nebent tuo, kad jį be

ALGIRDO KAROSO NUOTR.

Saulius, 1965

perstojo tekdavo remontuoti. Atsarginių dalių nėra, jų tenka ieškoti, tad norint važinėti reikėjo padėti daug pastangų, gaišti laiką ir leisti pinigų automobilio remontui. Paradoksalu, kad moskvičiaus ydos Sauliui virto privalumu. Saulius dar buvo per mažas imtis remonto, bet jis stebėjo, kaip tai daroma, įsimindavo detalių pavadinimus ir funkcijas. O neilgai trukus ir pats įsitraukė į šiuos darbus.

Keturiolikmetis Saulius pasiprašė garsaus lenktynininko Vikio Olekos leisti dirbti garaže. Oleka bandė jį atkalbėti nuo sunkaus darbo, bet Saulius laikėsi savo, buvo pasiruošęs viskam. Galiausiai įsileido Saulių į garažą, ir šis iš ten nesitraukdavo.

Saulius ir Oleka susipažino per Birutę Karosienę ir jos kolegę Jadvygą Olekienę. Oleka atsiliepė į mamos prašymą: „Pagalvojau, kad tai bus išbandymas — ar vaikinai baltarankiai, tik svajojantis apie automobilių lenktynes, ar tikras automobilių mėgėjas, nebijantis ir juodo darbo. Grįžęs garažan radau Saulių besidarbuojantį ir sudėjusį geroką krūvą išplautų variklio detalių. Vaikinas patiko — pirmąjį egzaminą jis išlaikė. Tą vasarą Saulius po truputį tapo mano nuolatiniu pagalbininku garažiniuose darbuose.“¹⁴⁹

Olekienė, padėjusi užmegzti pažintį, šią iniciatyvą vertino kritiškai, bandė palenkti kolegę, aiškindama, kad garaže inteligentiškos kalbos niekas nesupranta, kad be sodrių keiksmažodžių nieko neįmanoma išreikalauti. „Ką galėjau atsakyti? — tarsi savęs klausia Birutė Karosienė. — Tikėjau, kad Saulius susivoks, tos kalbos neperims.“

Išties, Saulius liko, koks buvo, o darbo ėmėsi labai rimtai. Apie greitą jo „karjerą“ Olekos garaže, o vėliau ir varžybose pasakojo žurnalistė Daiva Kaikarytė: „Tituluotas sportininkas paėmė paauglį plauti automobilių ir variklių, netrukus jaunuolis buvo priimtas į Lietuvos, paskui į buvusios Sovietų Sąjungos rinktinę dirbti mechaniku. Suktis teko spėriai — filosofiską krapštymąsi garaže pakeitė raliai, žiedinės lenktynės, kur buvo svarbi kiekviena sekundė. Saulius dirbo paromis, sukosi iš įvairių sudėtingų techninių situacijų.“¹⁵⁰

Noras ir užsispyrimas buvo begaliniai, ir jis pasiekė savo: perprato automobilių mechaniką. Atlikdavo bet kokius darbus, taisė gedimus, prireikus pavaduodavo kitus kolegas. Šlovės akimirkos ilgai laukti nereikėjo — 1974 m. vasarą SSRS automobilių žiedinių lenktynių pirmenybėse Saulius kritinėje situacijoje įvykdė tikrą žygdarbį. Oleka

pasakojo: „...kvalifikacinių važiavimų metu pastebėjau, kad variklis dirba ne taip kaip įprasta. Patikrinęs atradau trūkusį vieną stūmoklio žiedą, todėl važiuojant trečias cilindras „vėdinosi“ praktiškai iki nulinės kompresijos. Atsarginę detalę vargais negalais pavyko gauti tik apie 12 nakties, tačiau tada paaiškėjo, kad išsiimant jį iš bičiulių mašinos variklio ir sumontuojant jį į saviškę, privalėsiu be komandos mechaniko pagalbos — jis kraudamas atsargines detales susilaužė keletą pirštų ir iš ligoninės į mūsų stovyklą grįžo sugipsuota plaštaka. Tąkart mane išgelbėjo drauge su komanda į Leningradą keliavęs mokinukas Saulius Karosas. Vaikinukas per naktį, nuo lietaus pasislėpus įėjimo į „Kirovo“ stadioną arkoje, man padėjo padaryti tiek darbų, kiek atrodė net teoriškai neįmanoma.“¹⁵¹

Trukdė ne tik skubus remontas — į lietuvių lenktynininką buvo žiūrima skersai. Teisėjai nurodė startuoti iš paskutinės 36-os pozicijos, bet jau po penkių ratų Oleka prasibrovė pro visus varžovus ir finišą kirto pirmas. Priimdamas SSRS čempiono taurę, Oleka pakvietė šalia atsistoti Saulių ir šis buvo apdovanotas čempiono mechaniko diplomu¹⁵². Sauliui tuomet buvo tik šešiolika metų.

Saulius tapo patikimu lenktynininko pagalbininku, laisvą valandėlę radęs, praleisdavo ją Olekos garaže, prireikus palydėdavo į tolimesnę kelionę, tapo visateisiu komandos nariu. Ryšys su legendiniu lenktynininku buvo galingas koziris Sauliaus bendraamžių akyse.

Vairuoti automobilį Saulius pradėjo anksti. Iš pradžių tai darė nelegaliai ir jau tuomet važiuodavo viršydamas leistiną greitį. Aštuoniolikos metų gavo vairuotojo pažymėjimą — pusmečiu anksčiau, nei įstojo į Inžinerinį institutą. Po mokyklos brandos atestatų įteikimo šventės Saulius parėjęs namo nusivilko kostiumą, apsirengė treningą ir abu su Vikiu tuoj pat išvažiavo į Toljatį lenktyninio automobilio.

Sovietmečiu Toljatis juokais buvo vadinamas Rusijos Detroitu: ten ant Volgos kranto italų automobilių bendrovės „Fiat“ pastatytoje automobilių gamykloje „AvtoVAZ“ buvo gaminami kelių markių itališki lengvieji automobiliai, pervadinti „Žiguliais“.

Štai kaip Oleka aprašė šią kelionę: „Kad Saulius tapo tikrai kvalifikuotu mechaniku, pademonstravome pačiame Toljatyje, lauko sąlygomis greitai ir kokybiškai pakeisdami automobilio variklį. O tai įvyko taip: man, kaip rinktinės nariui, CAMK'as skyrė naują 1600 cm³ žigulinį variklį, kurį reikėjo atsiimti Toljatyje iš automobilių gamyklos Automobilių prekybos ir aptarnavimo centro. Mudu su Sauliumi nakčia iš Vilniaus nuvažiavę į Maskvą, per pusdienį susitvarkėme paskyros varikliui popierius, o kitos dienos ryte jau buvome tame Toljačio centre. Kadangi planavome grįždami tuos du tūkstančius kilometrų tarp Toljačio ir Vilniaus išnaudoti įvažinėjant naująjį variklį, tai aš paprašiau Centro vyriausiojo inžinieriaus pagalbos — į mūsų automobilį vietoj senojo variklio įmontuoti naujai gautąjį. Tas vyriausiasis inžinierius [...] prižadėjo variklį pakeisti kitą dieną. Mudu su Sauliumi susižvalgėme — kitą dieną mes planavome jau būti Vilniuje. Tad aš paprašiau to geranoriško vyr. inžinieriaus mums iš centro laikinai paskolinti mobilų — ant ratukų įtaisytą — keltuvėlį su gerve variklių įkėlimui ir leisti juo pasinaudoti prie Centro esančioje automobilių stovėjimo aikštelėje [...]. Tas „viršininkas“ tik pakraipė abejodamas galvą, nes buvo jau ne ankstyvas rytas, o gal kokia dešimta ar vienuolikta valanda, bet prašomą leidimą davė. Mudu su Sauliumi tuoj kibome į darbą, ypač kad buvome iš Vilniaus pasiėmę visus remontams reikalingus instrumentus. Greitai nuėmėme variklio dangtį, išleidome aušinimo skystį, nuėmėme akumuliatorių, su prie Centro laukiančių žmonių pagalba pavertėme žiguliuką ant šono ir, parėmę atsarginiu ratu, kad nevirstų, greitai atjungėme tai, ką reikia atjungti iš apačios — pavarų dėžę, duslintuvo rezonatorių ir kt. Po to vėl su

aplinkinių žmonių pagalba švelniai nuleidome žiguliuką ant visų keturių ratų ir, greitai atsukę varžtus, kuriuos reikia užsukti iš viršaus, ir pasinaudoję ta gerve, ištraukėme mūsų automobilio senąjį variklį. Tuo įleidome naująjį, priveržėme reikiama varžtais iš viršaus ir, su talkos pagalba vėl pavertę žiguliuką ant šono, pritvirtinome naujojo variklio tai, ką buvome atjungę nuo senojo apačioje. Vėl, padedant susidomėjusiems aplinkiniams, švelniai nuleidome žiguliuką ant „visų keturių“ ir baigėme prijunginėti viršutinėje variklio dalyje. Vos pripylę aušinimo skysčio ir patikrinę alyvos lygį variklio karteryje, jį užvedėme, kai žiūrime — beateinąs prie mūsų tas vyriausiasis inžinierius. Jis, pamatęs dar neuždėtą variklio dangtį, kreivai nusišypsojo ir paklausė mudviejų, ar dar tik dangtį spėjome nuimti. Tačiau, kai pamatė, kad veikia jau naujasis variklis, net išsižiojo iš nuostabos.“¹⁵³

Tokia buvo pirmoji tolima Sauliaus kelionė, kai jis jau tapo teisėtu vairuotoju. Oleka jaunam kolegai užleido vairą, žymus lenktynininkas juo visiškai pasitikėjo, vertino savo mokinį, jį globojo.

Net geriausi vairuotojai kartais patiria bėdų — Egidijus Buožis pasakojo tokią istoriją: „Saulius vežė padangas lenktynėms gal į Latviją, gal kažkur kitur. Važiuodamas naktį jis trenkėsi į šerną, sulamdė mašiną, gerai, kad pats nenukentėjo. Nei mobiliųjų telefonų, nei techninės pagalbos tarnybos, kuri greitai atvažiuotų ir pagelbėtų, tuomet nebuvo. Teko laukti, kol kas nors pro šalį važiuodamas padės. Nežinau, ar pavyko nuvežti tas padangas, bet Vikis Oleka, apie tai sužinojęs, Sauliui nė vieno blogo žodžio nepasakė.“¹⁵⁴

Nors Oleka ketvirčiu amžiaus vyresnis, visą gyvenimą juodu siejo draugystė. Sovietmečiu Saulius su Oleka ir dar keliais draugais buvo išvykę slidinėti Karelijoje. Oleka, leisdamasis nuo stataus skardžio, išlėkė iš trasos. Patyrė sunkią traumą — kaip sako Birutė Karosienė, galėjo likti neįgalus. Saulius sugebėjo išreikalauti medicininį sraigtasparnį, laiku parskraidino bičiulį ir jis buvo išgelbėtas.

Saulius svajotojo tapti lenktynininku ir turėjo tam gabumų. „Sunerimau sužinojusi, kad Saulius nori sekti Olekos pėdomis, — pasakoja Birutė Karosienė. — Ištaikiau progą, paskambinau ir paprašiau Olekos, kad Saulius lenktynėse nedalyvautų. Sakiau: sutinku, kad remontuotų, padėtų, bet prašiau neleisti lenktyniauti. Sakiau: matote, broliuką turėjote, likote vienas¹⁵⁵, o aš tik vieną ir beturiu. Jis padarė, kaip prašiau, — Sauliuką delikačiai nukreipė nuo lenktynių, sudomino mechanika, automobilių parengimu varžyboms.“

Saulius mėgo greitį. Egidijus Buožis pasakoja apie jo vairavimo stilių: „Buvo pas mus atlėkęs lenktynine mašina. Vikis buvo išleidęs važiuoti savo žiguliuku su visais atributais — specialiais lenktyninio automobilio rėmais, mėlyna ir geltona spalvomis, su legendiniu Olekos numeriu 77. Saulius oi kaip mėgdavo lakstyti ta mašina. Man nervai nelaikydavo su juo važiuoti. Kartą iš Lazdynų į namus Tiltu skersgatvyje net buvau pėsčiomis grįžęs. Kai pas mus lankydavosi žiemą, gerai pasnigus, jam susiruošus važiuoti, aš iškart puldavau prie lango. Tikras cirkas — su visais apsisukimais, užnešimais, paskersavimais. Įvairių šposų buvo išmokęs. Praeiviai žiūrėdavo išpūtę akis.“

Sauliaus vairavimo mokykla padarė poveikį artimiesiems. Egidijus Buožis sakosi iš jo daug išmokęs, o „teta [Birutė Karosienė], kai dar prie vairo sėdėjo, taip pat labai gerai vairavo, sakydavo: „Mano sūnus ralistas, negaliu blogai vairuoti.“ Dabar, kai jau nebevairuoja, kartais vairuotoją pamoko: „Galime čia prasibrauti ir suspėti.“

Kauno J. Jablonskio ir J. Naujalio, o vėliau Vilniaus M. K. Čiurlionio ir A. Vienuolio mokyklos; asmeniškai Sauliui skirta unikali, nors ir neformali Olekos automobilizmo „mokykla“; institutas... Mokinys,

buvęs pianistas, o vėliau įnikęs į matematiką, studentas, kiek vėliau mokslo darbuotojas, ir, aišku, automobilių žinovas, nepraleidžiantis nė vienos techninės naujovės — Saulius turėjo daug gebėjimų, buvo išbandęs ir viena, ir kita, ir trečia, ir viskas jam sekėsi.

Tai buvo žingsniai į gyvenimą ir su kiekvienu žingsniu Saulius tapdavo vis kitoks — labiau patyręs, pasitikintis, toliau matantis.

Automobilių kolekcija*

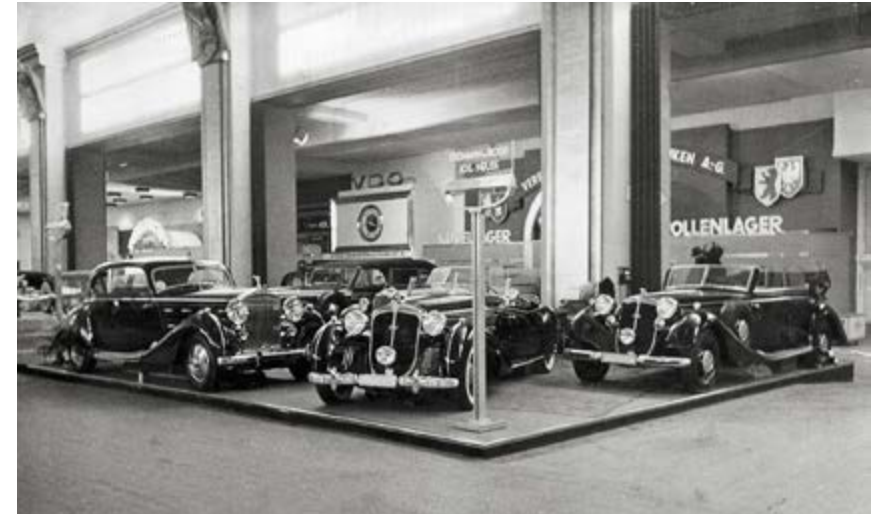
„Visą savo gyvenimą esu susijęs su menu, niekada nuo jo nebuvau atitolęs. [...] Dabartinė mano automobilių kolekcija — irgi menas. Nekolekcionuoju Salvadora Dalí ar Pablo Picasso darbų, nes neatskirčiau originalo nuo padirbinio. O štai karbiuratorius originalus ar padarytas naujai — puikiausiai“¹⁵⁶, — šiais žodžiais Karosas pradėjo pasakojimą žurnalistei apie savo automobilių kolekciją.

Technikos šedevrai — ištis menas. Juk sukurti ką nors originalaus ir ypatingo neužtenka vien profesionalumo ir žinių — reikia fantazijos ir drąsos, gebėjimo mąstyti kitaip ir savo sumanymus realizuoti kitiems neįsivaizduojamais būdais. Karoso šedevrai — automobiliai, ir tokios nuostatos jam padėjo ilgainiui surinkti unikalią kolekciją.

Tikras kolekcininkas privalo išmanyti savo sritį — vertingą kolekciją gali surinkti tik tas, kas puikiai supranta, ko verti jo kolekcionuojami dalykai. Jei nori išskirtinės kolekcijos, ja turi gyventi, nuolat ieškoti ypatingų, retų objektų, o atradęs įkomponuoti juos į rinkinį.

Europos ir pasaulio mastu unikalioje kolekcijoje buvo sukaupta 70 technikos ir dizaino aspektu vertingų, turinčių nepaprastas istorijas įvairių markių automobilių, pagamintų XX a. I pusėje ir pokario metais. 68 automobiliai visiškai restauruoti, važiuojantys, dalyvauja

* Sauliaus Karoso automobilių kolekcijos sąrašą žr. 286 p.

ŠEIMOS ARCHYVO NUOTR.

„Rolls-Royce Wraith“ automobilis „Erdmann & Rossi“ ekspozicijoje. Berlynas, 1939

parodose ir konkursuose. Kolekcijos pagrindas — vakarietiški automobiliai, tarp jų vienetiniai „Erdmann & Rossi“ automobiliai, ypatinga „Horch“ automobilių grupė, įvairių kitų Europos ir Amerikos įmonių automobiliai, pokario mikroautomobiliai. Atskira grupė — Sovietų Sąjungoje gaminti automobiliai, nuo pačių primityviausių iki specialiai pagamintų aukščiausiams valdžios pareigūnams.

Kolekcijos automobiliai buvo demonstruojami 46 parodose ir konkursuose įvairiose pasaulio šalyse. Visa kolekcija buvo demonstruota 2013 m. Berlyne Šarlotenburgo pilyje ir 2018 m. Štutgarto parodų centre. „Erdmann & Rossi“ grupės automobiliai buvo demonstruoti šiose parodose: 2013 m. Dycko pilyje, Šiaurės Reino-Vestfalijos žemėje, Vokietijoje; 2014 m. Štutgarte, Vokietijoje; 2015 m. Avinjone, Prancūzijoje; 2016 m. Baden Badene, Vokietijoje. Pavieniai kolekcijos automobiliai parodose ir konkursuose dalyvavo 77 kartus.

VAIDOTO GRIGO NUOTRAUKOS

„Mercedes Benz 500K Cabriolet“, 1935

„Horch 853 Sport Coupé Manuela“, 1937
 „Rolls-Royce Wraith“, 1939

„Hispano-Suiza H6B Torpedo“, 1924
 „Mercedes-Benz 380 Special Roadster“, 1933

„Minerva AKS 2“, 1930

„Bentley 4.25 l Coupé Cabriolet“, 1938

„Maybach DS8 Zeppelin“, 1931

„Lancia Astura Cabriolet Pinin Farina“, 1937

Karoso kolekcijos pradžia gali būti laikomi 1988-ieji, o atspirties tašku — vėliau kolekcijos pažiba tapęs „Mercedes-Benz 500K Erdmann & Rossi Cabriolet“. Šis mersedesas buvo pagamintas 1935 m. — t. y. lygiai prieš pusę amžiaus iki jį surandant ir įsigyjant Karosui. Pradžioje jis automobilio nesiejo su jokia kolekcija — norėjo ištrūkti iš Sovietų Sąjungos į Vakarų ir ieškojo būdų šį apsisprendimą realizuoti, o nuostabus „Mercedes-Benz“ turėjo būti įrankis sumanymui įgyvendinti: „Aš 1988 m. norėjau pabėgti iš Sovietų Sąjungos, kas buvo neįmanoma. Buvo draudžiama išvežti deimantus, muzikos instrumentus, o automobiliai į tą sąrašą neįėjo. Man įsižiebė viltis: susiremontuosiu ir išvyksiu.“¹⁵⁷

Prasidėjo tinkamo automobilio paieškos. Pirmiausia reikėjo surasti senovinius automobiliais besidominčių žmonių. Po kurio laiko tokį žmogų rado ir tuomet iš vieno kolekcininko išgirdo apie seną mersedesą¹⁵⁸. Automobilio savininkas gyveno netoli Omsko. Karosas susiruošė kelionėn. Kartu vyko Arvydas Šapoka.

Kelionės įvykiai primena detektyvą. „Persėdę Maskvoje, nuskridome į Omską, — prisimena Šapoka. — Apsistojome viešbutyje — kambaryje tarakonai laksto. Bet ne tai baisu, pasirodo — iš Maskvos pas-kui mus sekė žmogus, taip pat suinteresuotas tuo automobiliu. Vidury nakties jis ėmė baladoti į duris. Atidarėme, o jis sako: „Nelieskite šito automobilio, mes jį paimsime.“ Nekviestą svečią išprašėme iš kambario. Saulius nuramino, kad kontaktų jis neturi, o mes žinome, kur automobilis yra. Dar pridūrė, kad turime greitai suktis.“

Karosas ir Šapoka surado šio mersedeso savininką. Vaikinas, vokiečių Ladyganas, gyveno Omske. Pavolgio vokiečių šeima prasidėjus karui buvo ištremta į Sibirą, į lagerį Omsko srityje. Mersedesas atsidūrė pas lagerio viršininką, o paskui, gerokai apdaužytą, įsigijo

„Mercedes-Benz 500K“ prieš restauravimą. Vilnius, 1989

viršininko šoferis ir, nepajėgdamas sutvarkyti, perleido jį Ladyganui. „Vaizdą pamatėme nekokį, — pasakoja Šapoka. — Vyrukas buvo pradėjęs automobilį restauruoti — išardė, bet nieko nepadare, taip ir paliko. Sušlavėm detales, surinkom kėbulo dalis, nuvažiavome į kaimą, kur gyveno jo tėvai, — ten patvoryje voliojosi variklio blokas. Iš anglių krūvos ištraukėm variklio galvutę, sužvejojom kompresorių — jis buvo naudojamas pumpuoti vandenį iš šulinio. Nieko neperdedu, patikėkite, iš tikrųjų viskas taip ir buvo.“

Karosas nedvejojo dėl pirkinio, nors automobilis kainavo brangiai, kaip prisipažino, „tas sibiriokas“ atsiėjo naują „Volgą“¹⁵⁹. Sandoris,

pagal to meto supratimą, buvo keistas — nauja „Volga“ už griuveną. „Volga-GAZ-24-10“ tuomet buvo brangiausias sovietinis automobilis, jo oficiali kaina 1988 m. buvo 16 200 rublių, o juodojoje rinkoje ši suma buvo dauginama iš dviejų. Senoviniai automobiliai anuomet Sovietų Sąjungoje nebuvo deramai vertinami, taigi sumokėta ištis dosniai.

Tokį pirkinį reikėjo nugabenti į Vilnių. „Saulius užsakė „Kamazą“ su priekaba, — tęsia pasakojimą Šapoka. — Gerai viską supakavom, pritvirtinom lentom ir diržais, prikaldom prie grindų — atstumas didelis. Po dviejų savaitių, gruodžio pabaigoje, prieš pat Naujuosius Metus, tas brangus krovinys atkeliavo į Vilnių. Iškrauti nėra kur, evakuatorių tuomet nebuvo. Lazdynuose prie metalinių garažų radom estakadą, iškrovėm. Saulius atvažiavo savo žiguliuku, trosą pritvirtinom prie mersedeso ir nutempėm jį į garažą.“

Paskutinis štrichas buvo Birutės Karosienės reakcija. „Kai grįžau, — pasakoja Karosas, — mama sako: „Parodyk man, sūneli, tą išsvajotą pirkinį.“ Kai atvėriau garažo duris, ji išvydo nuolaužas. „Mercedes-Benz 500K“ buvo apautas traktoriaus padangomis, įstatytas sunkvežimio variklis. Nuo šio vaizdo mama apsiverkė ir pasiūlė kitą dieną kreiptis į gydytojus.“¹⁶⁰

Mersedesą restauruoti teko Arvydui Šapokai. Šis pasakoja: „1989 m. Karosas parvežė iš Amerikos knygą apie „Erdmann & Rossi“ automobilius¹⁶¹. Padavė ir sako: „Štai du paveikslukai, pagal tai ir daryk.“ Pradėjau po truputį atkurti tą automobilį Sauliaus garaže.“

Šis vokiečių kompanijos „Erdman & Rossi“ automobilis yra vienetinis. Taigi Šapokai teko pastudijuoti senovinius automobilius. Rinkti techninės informacijos važinėjo į Maskvą, vėliau į Vokietiją, kur buvo radęs panašių automobilių. Netrukus perprato restauravimo principus, žinojo, ką daryti kategoriškai draudžiama. Atkurti senovinį auto-

mobilį — sunkus ir atsakingas darbas. Šapoką konsultavęs vilnietis Aleksandras Obymacha, šios srities žinovas, taip apibūdino restauruotojo problemas: „Visų pirma reikia mokėti bent keletą užsienio kalbų ir sugebėti komunikuoti su šioje srityje dirbančiais žmonėmis. Antra — svarbu tinkamai filtruoti tą informaciją, nes nemažai entuziastų slysta temos paviršiumi ir ko nors paklausus gali gauti atsakymų, nuvedančių klystkeliais. To išvengti padeda bendravimas su konkrečių automobilių markių gerbėjų klubais, kolekcininkais, muziejais bei archyvais. Deja, kartais viskas būna gerokai sudėtingiau, nes Antrojo pasaulinio karo metais kai kurios kompanijos su visa svarbiausia informacija tiesiog dingę nuo žemės paviršiaus per vieną bombardavimą. Tada žinias tenka rankioti kaip mozaiką iš miniatiūrinių detalių. Kartais „išsamiausiu“ informacijos šaltiniu būna vos keletas į prieškario laikraščių puslapius patekusių nuotraukų.“¹⁶²

Legendinis automobilių lenktynininkas ir Lietuvos automobilių sporto federacijos kūrėjas Vikis Oleka rašė apie mersedeso restauravimą: „Tą pirmąją kolekcijos mersedesą Arvydas iš griuvenos pavertė puikiu automobiliu, dirbdamas paprastame boksiniam garaže ir turėdamas tik ribotą sovietinių laikų instrumentų arsenalą. Gi Saulius dar tais laikais sugebėjo išspręsti sudėtingus medžiagų ir detalių radimo ir pirkimo rebusus. To meto sąlygomis tas neeilinio automobilio atgimimas prilygo stebuklui. [...] Ištis, šis Sauliaus sumanymo ir Arvydo auksinių rankų darbo rezultatas turbūt yra mūsų krašto automobilizmui vertingesnis nei laimėjimas autoraliao ar lenktynių trasoje. Ypač kad laimėjimas trasoje sušvinta trumpam, o Sauliaus Karoso senovinių automobilių kolekcijos žvaigždė Lietuvos padangėje žibės ilgai.“¹⁶³ 2012 m. restauruotas „Mercedes-Benz 500K“, pirmasis būsimos kolekcijos automobilis, buvo viešai pristatytas Baden Badene. Podiumu legendinis automobilis važiavo vairuojamas Šapokos — Karosas tokiu būdu išreiškė padėką draugui.

Mintis kurti automobilių kolekciją galutinai susiklostė 2000-aisiais. Išsiaiškinęs, kad Maskvoje galima nupirkti senovinių automobilių, Karosas su Šapoka išsiruošė į kelionę. „Skrendam į Maskvą ir prasi-
deda nepaprasta istorija, — pasakoja Šapoka. — Turėjau šiokių tokių
pažinčių tarp žmonių, kurie rimtai tuo užsiima, Saulius nurodė vieną
kitą. Susėdome, pasidėjome bloknotą ir pradėjome rašyti: kas turėtų
įeiti į tą kolekciją, kokie automobiliai yra, ką verta pirkti.“

Prasidėjo paieškos. Karosas žinojo, kad ieškoti rečiausių, pra-
bangiausių, tiesa, barbariškai sudarytų vokiškų automobilių reikia
Rusijoje: „Didžioji mano kolekcijos dalis atkeliavo iš Rusijos, tą laužą
supirkau už nedidelius pinigus. Iš kur tie brangiausi automobiliai atsi-
rado Sovietų Sąjungoje? Todėl, kad rusų generolai po pergalės Antra-
jame pasauliniame kare sėdo Vokietijoje prie trofėjų pačių geriausių
automobilių vairo ir grįžo į Maskvą. [...] Aš kai kuriuos automobilius
surinkau — visi dabar stovi Vormso mieste Vokietijoje.“¹⁶⁴

Kiek automobilių pateko į trofėjų kategoriją, nėra žinoma, jų galėjo
būti gana daug. Parsigabenti automobiliai buvo labai įvairios kons-
trukcijos, nevienodos kainos, jų dalybos buvo griežtai reglamentuo-
tos: kuo daugiau žvaigždučių turėjo karininkai, tuo geresnis, didesnis
automobilis jiems tekdavo. Maršalams, generolams ir aukščiausios
valdžios atstovams buvo leidžiama pasisavinti tai, kas geriausia, —
ypatingus, vienetinius automobilius, ir ne po vieną.

Po karo Sovietų Sąjungos keliuose buvo galima matyti gana daug
vokiškų automobilių. O keliai buvo prasti, prie vairo dažnai sėdėjo
vairavimo įgūdžių neturintys žmonės, automobilių priežiūra prasta,
atsarginių detalių trūko. Automobiliai, net patys geriausi, greitai
išeidavo iš rikiuotės, jų remontas darėsi sudėtingas. Automobiliai,
kuriuose daugelis detalių buvo pakeistos sovietinėmis, tapo nebe-

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Saulius ir Konstantinas Karosai prie „Rolls-Royce Wraith“ ir „Mercedes-Benz 500K“
su pirmaisiais prizais. Baden Badenas, 2012

vokiškais. Savo šeiminkams jie darėsi nebepatrauklūs, ėmė keliauti
iš rankų į rankas, jų būklė vis prastėjo. Tačiau tikimybė automobilių
rinkoje rasti ką nors ypatinga padidėjo. Tuo naudojosi tikrieji auto-
mobilių entuziastai.

Sovietinių senovinių automobilių žinovas ir kolekcininkas Arturas
Leštinas rašė, kad „Koptevo turguje [Maskvoje] galėjai nusipirkti bet
kokią transporto priemonę. Automobilių buvo labai daug, ir jie vis
dar buvo pakankamai geros būklės. Naujas „Moskvich“ tada kainavo
9 000 rublių, „Pobeda“ — 16 000 rublių. O prieškarinį užsienietišką
automobilį, priklausomai nuo variklio dydžio, buvo galima nusipirkti

už 3 000–10 000 rublių. Ir tik dideli automobiliai, tokie kaip „Opel Admiral“, „Mercedes 320“, „Horch“, kainavo apie 15 000–18 000 rublių.“¹⁶⁵ Senoviniai iš Vokietijos į Sovietų Sąjungą pargabenti automobiliai „pasklido po Sovietų Sąjungos miestus ir kaimus: „...vieni — Kazachstano, kiti — Rusijos, treči — Ukrainos. Jais ir žemę ardavo, ir bulves į turgų veždavo.“¹⁶⁶

2000-aisiais pasirinkimas jau nebuvo toks platus kaip pokario metais, nors ir tuomet dar buvo iš ko rinktis. Karosą domino tik tai, kas geriausia ir unikalu, — Šapokos padedamas, ieškojo būtent tokių automobilių. Ši užduotis buvo sėkmingai įvykdyta: kiekvienas atrinktas automobilis buvo retenybė. Tačiau tai buvo tik pradžia. Pargabenus iš Rusijos senovinius automobilius (veikiausiai tai, kas iš jų buvo likę) paaiškėjo restauravimo darbų mastai. Šapoka pats vienas su tuo susitvarkyti nepajėgė, reikėjo pagalbininkų ir įrangos. Vilniuje buvo įrengta automobilių restauravimo dirbtuvė, Karosas aprūpino ją pačia moderniausia technika. Dirbtuvėje apsilankęs Vikis Oleka negailėjo pagyrų įrangai — įvairioms metalo apdirbimo staklėms, specialioms prietaisams, metalo liejimo įrenginiams — ir aukščiausios kvalifikacijos specialistams¹⁶⁷.

Savo kolekciją Karosas pildė ne tik Rusijoje, bet ir Vakaruose, todėl vien Vilniaus dirbtuvės nepakako — automobiliai buvo restauruojami Rygoje ir Čekijoje. Darbo pobūdis Vilniaus ir Čekijos dirbtuvėse skyrėsi — Europoje pirktų senovinių automobilių būklė buvo kur kas geresnė, bet jiems vis vien reikėjo rimto restauravimo, juolab kad kolekciniai egzemplioriai restauruojami idealiai tiksliai. Šios dvi įmonės bendradarbiavo, padėdavo viena kitai, tačiau kartais tekdavo ieškoti specialistų ir kitur. „Kartą nusipirkau 12 cilindrų automobilio „Horch“ liekanas — tokių pasaulyje tik keturi likę, — pasakoja Karosas. — Variklis buvo taip suskilęs, kad nė vienas vokiečių restauratorius nesiėmė rizikuoti. Man padėjo čekų „Tatra“ meistrai.“¹⁶⁸

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Aurėja Paškevičienė, Saulius Karosas, Arvydas Šapoka ir Vikis Oleka.
Šarlotenburgo rūmai, Berlynas, 2013

Restauruotų automobilių Karosas nepirko: nelabai pasitikėjo kitų darbu, bet, svarbiau, jam buvo įdomu pačiam grąžinti tai, kas, atrodo, prarasta amžiams. Atkurti paprastai būna sudėtingiau, nei pagaminti ką nors nauja. Karosas tam lėšų negailėjo: automobiliui restauruoti reikėjo mažiausiai 3 000 valandų, vienos kaina — 70 eurų.

Saulius Karosas susifokusavo į tarpukario automobilius. Be šių, jis rinko ir kitą istorinę techniką — pokario mikro- ir sovietinius automobilius. „Mano kolegos dažniausiai kolekciją dėlioja iš tam tikrų

markių automobilių. Mąsčiau, ką pasirinkti, nes visko kolekcionuoti neįmanoma, turi pasirinkti kryptį“¹⁶⁹, — sakė verslininkas.

„Visų *oldtimerių* kolekcijų pasididžiavimas — seni, reti ir techninės evoliuciją iliustruojantys ratuočiai. Tačiau kaip taisyklė imantis būtent tokių automobilių prikėlimo naujam gyvenimui susiduriama su pačiais didžiausiais iššūkiais“¹⁷⁰, — teigiama tinklalapyje *technologijos.lt*. Karosas kaip tik ir ėmėsi šios sudėtingos, kaprizingos srities — tarpukario retenybų. Tie dešimtmečiai buvo automobilių gamybos aukso amžius: tuomet dar veikė automobilizmo pionierių — Carlo Benzo, Gottlibo Daimlerio, Wilhelmo Maybacho, Augusto Horcho ir kitų — įmonės, kūrėsi vis naujos — genialūs konstruktoriai, įgiję patirties pirmosiose įmonėse, steigė savas. Konkurencija buvo didelė, o tai skatino naujoves. Idėjos tryško kaip iš fontano, kiekvienas gamin-tojas atrasdavo savo gudrybių ir jas tučtuojau įdiegdavo. Techniniai ir technologiniai pasiekimai iš esmės keitė automobilių galimybes.

Karosas pasistengė atspindėti margą tuomet gaminamų automobilių paletę, ir tai suteikė kolekcijai ypatingų spalvų. Ji nebūtų tapusi tokia įspūdinga, jei joje nebūtų buvę tokios gausybės to neilgo laikotarpio automobilių. Pats kolekcininkas tapo šios srities profesionalu, puikiai žinojo, kaip pildyti kolekciją, išmanė automobilių mechaniką. Jo kolekcijos automobiliai buvo restauruojami preciziškai — visi žinojo, kad jis apžiūrės kiekvieną detalę, nesitaikstys nė su menkiausiomis klaidelėmis. Kita vertus, su tokiu užsakovu buvo smagu ir lengva dirbti — prireikus jis ne tik patardavo, padėdavo išspręsti problemą, bet ir matydamas gerai atliktą darbą tinkamai įvertindavo.

„Erdmann & Rossi“ automobiliai buvo Sauliaus Karoso kolekcijos pažiba. Henry’o Fordo laikais įdiegus konvejerių automobilių gamyba tapo masinė, vienetiniai egzemplioriai buvo gaminami nebent

pavienių entuziastų užsakymais. Tokie užsakymai plūdo į „Erdmann & Rossi“. Šios įmonės veiklos principas buvo priešingas Fordo filosofijai: ji gamino ne serijinę produkciją, bet vienetinius egzempliorius. „Erdmann & Rossi“ dar XVIII amžiaus pabaigoje gamino ypatingas karietas, — įmonės istoriją pasakoja Saulius Karosas. — Stojus automobilių amžiui, jie greitai persiorientavo ir nukreipė jėgas į tai. Jie sukdavo tik vieną modelį vienam užsakovui pagal jo svajonę. Tai tikras meno kūrinys. „Erdmann & Rossi“ gamindavo kėbulus, o mechaniką parinkdavo pagal kliento norą — tai galėjo būti „Mercedes“, „Bentley“, „Rolls-Royce“, „Maybach“ važiuoklės. Per karą įmonė buvo subombarduota, vėliau taip ir neatsigavo. [...] „Erdmann & Rossi“ pasirinkau todėl, kad jie turi visus brangiausius pasaulio automobilius.“¹⁷¹

Karosas domėjosi viskuo, kas buvo susiję su „Erdmann & Rossi“ veikla ir istorija, gerai išmanė įmonės darbo braižą. Buvo įsigijęs jos archyvus, juos studijavo, žiniomis dalinosi su kitais.

Turima archyvinė medžiaga ne tik padėjo spręsti grynai techninius klausimus, bet ir suprasti, kaip buvo dirbama. Karosas, kaip liudija toks jo komentaras, buvo įsigilinęs į šią sferą: „Mercedes-Benz 500K“ laikomas tobuliausiu visų laikų automobiliu, nes turėjo mechaninį kompresorių, ir visa tai 1935-aisiais! To niekas nebepakartos: 160 rankomis padarytų, idealiai nupoliruotų, nikeliuotų detalių. Ypatingi techniniai sprendimai, pavyzdžiui, vieno pedalo paspaudimu buvo patepama 20 priekinės pakabos mazgų. [...] Vokiečiai nebijojo sunkių sprendimų. Vien ką reiškia mechaninis kompresorius, na taip — suspaudžia orą ir degųjų mišinį patiekia, bet kokia konstrukcija! Slėgis turi būti tolygiai reguliuojamas, kitaip sistema neveiks, — kaip tai reikėjo sugalvoti...“¹⁷²

Karosas mielai aiškindavo, kuo vienas ar kitas kolekcijos automobilis yra ypatingas. Beje, jo komentaro objektas nėra atsitiktinis —

„Erdmann & Rossi“ šedevras buvo pats pirmasis Karoso kolekcijos egzempliorius. Aukšti „Erdmann & Rossi“ rezultatai buvo pasiekiami kruopščiai ir nuosekliai dirbant. „Į šią įmonę kreipdavosi patys turtiniausi ir įtakingiausi žmonės, — pasakoja Šapoka. — Viskas gaminta pagal specialius užsakymus, kaip kostiumai pas siuvėją — antro tokio nebus. Klientas su dizaineriu viską aptardavo pažingsniui. Pradėdavo nuo to, kokia pasirenkama bazė: „Mercedes“, „Maibach“, „Horch“... Sutarus duomenys buvo surašomi į užsakymų lapą: spalvos, formos, rankenėlės, durelės, kiek jų ir t. t. Rankenėlės galėjo būti paausiuotos — prašau, viskas įmanoma, išsirenki, ką nori; tau nupaišo, kaip atrodys; tu patvirtini, kad viskas tinka, pasirašai sutartį ir lauki — po pusės metų ar metų gauni automobilį. Žinai, kad bus atlikta laiku ir idealiai. Išliko nuotraukos, kaip ten buvo dirbama, — grynai rankų darbas.“

„Erdmann & Rossi“ klientas buvo karalius, jo pageidavimas ne diskutuojamas. Bet ir firmos atsakomybė didelė — viskas tik pačios aukščiausios klasės! Gebėjimas suderinti norus ir galimybes — taip pat menas. Suprantama, šie automobiliai buvo labai brangūs — Karoso žiniomis, tais laikais vienas kainavo tiek pat kiek didžiulis privatus namas Berlyne¹⁷³.

Karoso surinktų ir restauruotų „Erdmann & Rossi“ automobilių sąrašas tikrai įspūdingas, jame šių automobilių daugiau nei kitose kolekcijose. „Net nežinau, kiek turiu „Erdmann & Rossi“, — svarstė verslininkas, — gal 10–11, mat kai kurie dar net nepradėti restauruoti, kiti — tvarkomi.“¹⁷⁴

Kiekvienas šios kolekcijos automobilis yra išskirtinis. Ne veltui demonstruojama kolekcija ar atskiri „Erdmann & Rossi“ automobiliai visada sulaukdavo didelio pasisekimo, ypač Vokietijoje: „Vokiečiai man žemai lenkiasi, nes jiems į galvą neatėjo kolekcionuoti „Erdmann & Rossi“. Saugau jų technikos istoriją.“¹⁷⁵

Kolekcininkas pokario automobiliais nesusidomėjo — jie nebuvo išskirtiniai. Tačiau, sumanęs plėsti kolekciją, dėmesį nukreipė į kito tipo — mažuosius — automobilius. Toks kontrastas ne tik savaime įdomus, bet ir pabrėžia kolekcijos įvairovę.

Kita vertus, šiuo gestu Karosas akcentavo to meto pokyčius — didelius brangius automobilius pokariu pakeitė mažyliai. Neįperkant didelio, tinka ir mažas! Sugalvojo ir edukacinį pritaikymą šiems savo liliputams: „Juos galima patogiai sudėti į konteinerį dviem aukštais. Noriu nuvežti keletą egzempliorių į vaikų namus ir leisti pasidžiaugti, pavairuoti.“¹⁷⁶

Sovietinę savo kolekcijos dalį Saulius Karosas vadino „Kuo tik mes nevažiavome“¹⁷⁷. Automobilizmo ištakos Rusijoje siekė dar caro laikus, tačiau prasidėjus sovietmečiui ypatingų poslinkių šioje srityje nebuvo, dar ilgai remtasi ano laiko įdirbiu. Procesas pagyvėjo, kai 1932 m. buvo pastatyta Gorkio automobilių gamykla (GAZ). Nors ir tuomet jokių atradimų nebūta — sudaryta sutartis su „Ford Motor Company“ ir imta stampuoti JAV jau nebegaminamą pasenusį „Ford Model A“, pervadintą GAZ A. Nieko keista, kad Karoso kolekcijoje tokių egzempliorių nebuvo, vienintelis sovietinis tarpukario eksponatas — 1938 m. limuzinas ZIS 101, taip pat sukurtas pagal amerikiečių brėžinius. Tai buvo pirmasis sovietinis liukso klasės automobilis, šio automobilio projektavimą ir gamybą prižiūrėjo pats Stalinas — ne veltui gamykla buvo pavadinta jo vardu (Zavod imeni Stalina, ZIS). Nuo to laiko viešieji automobiliai buvo gaminami sovietinės valdžios atstovams, kitokie — visiems kitiems. Tiesa, iš tų „kitų“ privačių automobilių tuomet apskritai beveik niekas neturėjo.

Po Antrojo pasaulinio karo situacija kiek pasikeitė — sovietus užplūdusi „trofėjinių“ automobilių banga kuriam laikui aprūpino šalį, šiek tiek automobilių tuomet teko ir gyventojams. Bet toji banga nuseko. Iš Vokietijos į Sovietų Sąjungą buvo pervežta „Opel“ gamykla — su visa įranga ir technine dokumentacija. „Opel Kadett K 38“, Vokietijoje pradėtas gaminti 1937 m., pervadintas „Moskvičiumi 400“, imtas gaminti 1946 m. ir buvo štampuojamas iki 1956 metų.

Sovietinės automobilių pramonės viskas buvo maksimaliai supaprastinama, atsilikimas nuo Vakarų sparčiai didėjo. Net nauji kuriami modeliai, pasiekę gamybą po ilgų derinimų ir patvirtinimų, nebeatiko laiko dvasios — moskvičius gaminusios AZLK įmonės konstruktorius sako: „Bet koks automobilis, nuleidžiamas nuo surinkimo linijos, atsilikdavo nuo pasaulinės automobilių pramonės lygio bent 20 metų.“¹⁷⁸ Pasenę buvo ne tik moskvičiaus, bet ir pabėdės, volgos, itališkų žigulių modeliai. „Kodėl „Pobeda“ laikomas superautomobiliu ir inžinieriai tai pripažįsta? — pašmaikštavo Karosas. — Nes šis automobilis sukurtas taip, kad plaktuku ir dviem atsuktuvais galėjai viską sutvarkyti. O kad galėtum sureguliuoti kompresorinį „Mercedes-Benz“, turi visą talmudą instrukcijų perskaityti. Taigi mano kolekcijos — vakarietiškoji ir sovietinė — nelyginamos.“¹⁷⁹

Parodos, apdovanojimai

Restauruotų automobilių daugėjo, kolekcija augo. Vienu metu jos demonstruoti nebuvo įmanoma. „Kolekciniai automobiliai buvo išblaškyti po įvairias šalis, — pasakoja Rimas Anusevičius, — ir tuomet Vormse prie Frankfurto suprojektavau Sauliaus aotomobilių kolekcijos muziejų. Automobiliai buvo išrikiuoti ant baltų švytinčių grindų, viskas išblizginta, bet jų niekam nedemonstravo, tik vienas kitas buvo išgabenamas į parodas. Visi zirzenom: parodyk Europai,

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Prie savo automobilio „Rolls-Royce Wraith“, 2016

ypač vokiečiams, nes kolekcijos perliukai buvo vokiečių kompanijos „Erdmann & Rossi“ unikalūs automobiliai. 2013 m. tokia diena atėjo. Berlyne, Šarlotenburgo pilyje, buvo išrikiuoti visi geriausi Sauliaus kolekcijos automobiliai. Renginio scenoje karaliavo Anžėlikos Cholinos šokio teatras, Egidijaus Buožio ir Valerijaus Ramoškos džiaz improvizacijos, Chersono mergaičių diksilendas, o Aurėjai Paškevičienei patikėta keliomis kalbomis vesti vakarus neeilinei publikai. Buvo sukviesta daug žurnalistų ir atsiliepiamuose visi stebėjosi, kad jaunas lietuvis atkūrė dalį jau prarasto išskirtinio vokiečių istorinio techninio paveldo.“

Sauliaus Karoso kolekcija buvo skirta grožėtis ne vien siauram artimųjų ir žinovų ratui, jis stengėsi, kad automobilius matytų plačioji visuomenė. Kolekcija pačiam Karosui teikė tiek džiaugsmo ir atgaivos, norėjo, kad ji džiugintų ir kitus. Reti kolekcijos automobiliai dalyvavo prestižinėse parodose. „Kai parodžiau „Mercedes-Benz 500K“ parodoje Baden Badene, vokiečiai man sugrojo himną! [...] Jau po pirmos parodos, kurią surengiau savo 55 metų gimtadienio proga Berlyne, apie mano kolekciją rašė 40 pasaulio leidinių.“¹⁸⁰ Tokia reakcija suprantama — „Mercedes-Benz 500K“ gaubė ypatingą šlovę. Tai buvo legenda: Vokietijoje apie jį rašė, spausdino prieškario nuotraukas, bet buvo susitaikyta su tuo, kad jis negražinamai prarastas. Ir štai netikėtai automobilis atgaivintas! Karosas per vieną dieną tapo pasaulio garsenybe — jis buvo laukiamas, kviečiamas, paaiškėjęs apie jo dalyvavimą parodoje, lankytojų skaičius tuoj pat išaugdavo. Visi laukė naujų netikėtumų, retenybių, ir jis neapvildavo. Iš parodų Karosas grįždavo pagerbtas aukščiausiais apdovanojimais.

„Štai praėjusią savaitę dalyvavome trijose parodose ir visose pelniau po titulą. Bensbergo pilyje prie Kelno rodžiau 1938 metų „Erdmann & Rossi“ kėbulo „Rolls Royce Wraith“ — šis automobilis pelnė ne tik 1-ąją vietą savo kategorijoje, bet ir prizą už geriausią restauraciją. Liuksemburge 1938-ųjų „Horch Panorama“ pelnė Didįjį prizą. Florencijoje 1936-ųjų „Maybach Zeppelin“ apdovanotas 1-osios vietos laurais“¹⁸¹, — pasakojo Karosas 2016-aisiais.

Kauno S. Dariaus ir S. Girėno oro uoste 2013 m. Karosas pademonstravo kolekcijos mikroautomobilius: „BMW Dixi“, „BMW Isetta“, „Fiat Topolino“, „Messerschmitt“, „Gogomobil“, „Fiat Abart“¹⁸².

Savo kolekciją jis populiarindavo ir kituose žemynuose, rodė keltą automobilių Katare, taip pat Indijoje¹⁸³. Viešnagė Katare tikrai buvo labai spalvinga — Karosas ten važiavo asmeniniu Kataro emyro šeicho Joaano bin Hamado bin Khalifos Al Thani kvietimu: „Jis pats

Saulius Karosas su šeichu Joaanu bin Hamadu bin Khalifu Al Thani. Kataras, 2016

išsirinko rimčiausias mano kolekcijos mašinas — 1938-ųjų „Lancia Astura“ Italijos dizaino kompanijos „Pininfarina“ kėbulu ir 1933-ųjų „Mercedes-Benz Compressor 380K“ „Erdmann & Rossi“ kėbulu. Pastarasis turi gerą istoriją. Šį automobilį užsakė vienas grafas specialiai Vokietijos 2000 kilometrų lenktynėms, jas ir laimėjo 1934-aisiais bei 1935-aisiais. Turiu net laikraščių iškarpas apie to meto pasiekimus, automobilį atsigabenau iš Amerikos. Mano automobiliai Katare pelnė 1-ąsias vietas savo kategorijose. Labai gera paroda, tačiau ji viena iš daugelio, aš per savaitę po kelis kartus kur nors dalyvauju. Tik Katara iki tol nebuvo lankęsis. [...] Tik neišmanantys klausia, kiek turi

mašinų ir kiek jos kainuoja, — jos juk neparduodamos. O šiaip klausia metų, istorijos, kaip vyko restauravimas.“¹⁸⁴

Tokiuose renginiuose automobilius skrupulingai apžiūri žiuriai: tikrina, kas išsaugota, kas ir kaip restauruota, ar tai nėra autentiškumo imitavimas ir apskritai fikcija. Kolekcijos savininkui ar jį pavaduojančiam atstovui tenka atsakyti į klausimus. Karosas tokiose diskusijose jautėsi gerai, tai buvo jo stichija. Konkurencija šiuose renginiuose labai rimta: „Pati rimčiausia Europoje paroda vyksta Italijoje, prie Komo ežero esančiame viešbutyje „Villa d’Este“. Štai prieš dvejus metus dizaineris Ralphas Laurenas atvežė parodyti savo 24 milijonų vertės „Bugatti“ — mums visiems tas konkursas iš karto ir baigėsi. Išvažiavus iš parodos su pagrindiniu prizu, automobilio kaina šoktelėjo iki 40 milijonų eurų. [...] Vieni kolekcininkai turi 5–6 mašinas, kurių vienos vertė kaip kito 300–400 automobilių parkas.“¹⁸⁵

Pokalbyje su žurnaliste Karosas aptarė ir kolekcionavimo finansinį aspektą — palygino senovinių ir šiuolaikinių automobilių kainų dinamiką ir paaiškino investavimo į *oldtimerius* pranašumą: „...naujas automobilis, vos išriedi iš salono, netenka trečdalio vertės, o senovinių automobilių kaina su metais vis auga.“¹⁸⁶

Visgi finansų aspektas Karosui nebuvo svarbiausias — jam veikiau rūpėjo priimta misija išsaugoti vertingą paveldą, supažindinti su juo. Džiaugėsi sulaukęs atgarsių: „Neseniai paskambino Berlyno inžinerijos universiteto rektorius ir paklausė, ar galėčiau parodyti kolekciją paskutinių kursų studentams. Jis pasakė, jog mano kolekcija tokia įdomi ir svarbi, kad žmonės, kurie mokosi automobilių gamybos, negali sukurti naujo, jeigu nežino seno.“¹⁸⁷

Pristatydamas automobilius iš savo kolekcijos Karosas ne tik aiškino jų techninius ypatumus ir dizaino grožį, bet ir pasakodavo šių automobilių istoriją: „Turiu „Mercedes-Benz 630K“, kuris priklausė Šveicarijos aktoriui Emiliui Janningsui. Su tuo automobiliu jis

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Saulius Karosas senovinių automobilių konkurse „Stefano Ricci Heritage Trophy“ prie Didįjį prizą laimėjusio savo automobilio „Lancia Astura Cabriolet Pinin Farina“. Florencija, 2018

ir filmuodavosi, ant galinės sėdynės sėdėjo aktorė Marlene Dietrich. Iki šiol saugau likusį aktoriaus grimo reikmenų lagaminėlį. Įdomi 1938-ųjų „Rols-Royce Wraith“ istorija. Šis aerodinaminis automobilis turėjo didžiulį pasisekimą, jį nusipirko Vokietijos grafas. Vienas rusų generolas po pergalės kare jį atsigabeno į Maskvą. Tuomečio stambaus politinio veikėjo Viačeslavo Molotovo žmonės atėjo pas generolą ir paklausė, pats atiduos automobilį ar kaip... Taigi Molotovas juo važinėjo iki savo gyvenimo pabaigos 1986-aisiais. Tada automobilį nusipirko vieno Rygos muziejaus direktorius, iš ten jis atkeliavo į mano kolekciją.“¹⁸⁸

Vokiška kolekcija turi specialius numerius, automobiliais galima važiuoti, tačiau, kaip sako kolekcininkas, „to meto automobiliai yra be vairo ir stabdžių stiprintuvų, vairuotumėte kaip seną sunkvežimį. Visi mano automobiliai yra važiuojantys, kitaip net parodose negalėtum dalyvauti. Prieš kiekvieną parodą jie kruopščiai tikrinami — turi degti mažiausia lemputė. Pats nuvairuoju į apžiūrą, užvažiuoju ant podiumo.“¹⁸⁹

Vienas įspūdingiausių kolekcijos pristatymų buvo surengtas Karoso 60-mečio šventei 2018 m. Štutgarto parodoje — ten pelnė visus pagrindinius prizus: už geriausią kolekciją, geriausią stendą, geriausią pasirodymą. „Buvo pasirinktas Štutgarto parodų kompleksas, o jubiliejinė šventė su muzika ir kviestiniais svečiais numatyta netoli esančiame Baden Badene, — pasakoja Anusevičius. — Renginio akcentas buvo išblizginti, švytintys automobiliai, europietiški ant mėlynyno kilimo, Kremliaus limuzinai — ant raudono. Efektui sustiprinti buvo panaudoti lazeriai, maksimalaus dydžio LED ekranai (viskas iš Lietuvos). [...] Sauliaus išgryninta, vientisa kolekcija, jos pateikimas tiesiog užgožė vokiečių chaotiškas kolekcijas.“

Karoso akyse keitėsi pasaulis, keitėsi ir automobiliai. Jo surinkta kolekcija savotiškai atspindi XX amžiaus istoriją, tuomet vykusius pokyčius, automobilizmo pasiekimus. Kiekvienas kolekcijos egzempliorius pasakoja vis kitokią istoriją.

Istorinės epochos veikė automobilių verslą. XX a. 3–4-ą dešimtmečiais automobilių kūrėjus buvo apėmęs jaunatviškas polėkis, atrodė, kad viskas įmanoma. Tie dešimtmečiai buvo galimybių periodas.

Karosui tai labai imponavo — jis su dideliu entuziazmu rinko to meto automobilius. To laiko automobiliai spinduliavo sėkmę, grožį, tikėjimą ateitimi. Istorinis fonas buvo palankus — kūrėsi Veimaro respublika, ekonominė situacija gerėjo, Berlynas buvo tapęs meno sostine. Net Didžioji depresija nesužlugdė automobilių verslo — norinčiųjų

Su Rimu Anusevičiumi, 2014

juos įsigyti vis vien buvo daug. Įsigalintis nacizmas totalitarinėmis priemonėmis sustabdė krizę: imta statyti *autobanus*, buvo projektuojami vadinamieji tautos automobiliai (*Volkswagen*). Naujosios galios lyderiai taip pat panoro „Erdmann & Rossi“ šedevrų. Automobilių verslas, kaip ir anksčiau, klestėjo. Antrasis pasaulinis karas savaip pakoregavo Vokietijos ir jos pramonės likimą, o pokariu viską reikėjo pradėti iš naujo. Palaipsniui automobilių pramonė atsigavo. Vokietijoje ir vėl imta kurti ir gaminti aukščiausios klasės automobilius, tačiau jie netapo Karoso kolekcionavimo objektais: jis rinko tik unikalius, retus ir tik prieškarinius automobilius.

Karoso kolekcija yra pasaulinio lygio — joje unikalūs eksponatai, jos vertė neginčijama. Ją būtų galima lyginti su žymiomis dailės kolekcijomis. Ieškant žodžių tinkamai įvardinti šios kolekcijos reikšmę, dažnai minimos sąvokos *išskirtinė, ypatinga, išimtinė* — ir tai tiesa. Tačiau gal tiksliau ją būtų pavadinti pasaulinio masto kolekcija.

2021 m. Tarptautinė istorinių transporto priemonių federacija (*Fédération Internationale des Véhicules Anciens*) į pirmąkart sudarytą Paveldo šlovės muziejaus laureatų sąrašą įtraukė ir Saulių Karosą. Šis jam skirtas garbingas apdovanojimas buvo atvežtas į Lietuvą ir įteiktas Birutei Karosienei.

šeima

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Su sūnumi Konstantinu, 2015

Sauliaus Karoso tėvai buvo iš tų, kurie ypač rūpinasi vaiku, džiaugiasi visais jo laimėjimais — iš pradžių vaikiškais, vėliau vis rimtesniais. Nuo jaunų dienų tėvai mokė sūnų savarankiškumo, atsakomybės už savo poelgius. Toje šeimoje buvo įprasta auklėti įtaigiu žodžiu, argumentais, savu pavyzdžiu.

„Dėdė Algirdas buvo inteligentiškas, doras, nepaprastai jautraus būdo žmogus, — pasakoja Egidijus Buožis. — Mokėjo prajuokinti kitus — prisimenu, buvau dar mažas, jis pasakojo linksmas istorijas. Dirbo „Kooperatininko“ redakcijoje, visa Lietuva jam buvo pažįstama. Kiek galėjo, stengėsi padėti kitiems. Mano mamai jis padėjo gauti leidybės darbų užsakymų — mama piešė, kažką klijuodavo, ir tai buvo įdedama į žurnalo numerius. Taip ji papildomai uždirbdavo, prisidurdavo prie nedidelio atlyginimo.“

Nei užgriuvusi sunki liga, nei slegianti, pilka sovietinė realybė nepalaužė Algirdo Karoso dvasios, neatėmė gyvenimo džiaugsmo ir noro rūpintis kitais. Tai buvo pamokomas pavyzdys sūnui Sauliui — jis augo jautrus, doras, inteligentiškas. Kaip ir tėvas, Saulius turėjo puiku humoro jausmą, ir tai padėdavo praskaidrinti nesibaigiančių darbų pilną gyvenimą. Tėvas darbo reikalais buvo išnaršęs kone visus Lietuvos kampelius, o Sauliaus veikla buvo neatsiejama nuo kelionių po visą pasaulį.

Pats gyvenimas lėmė, kad Saulius Karosas ėmėsi įvairių darbų dar būdamas labai jaunas. Tvarkėsi savo reikalus, bet, kaip pasakoja Buožis, padėdavo ir tėvui: „Kai dėdė Algirdas gulėdavo ligoninėje, Saulius jį pavaduodavo: pasakydavo, ką fotografuoti, o Saulius ne tik nufotografuodavo, bet ir pats išryškindavo juostą, paskui ją atveždavo į ligoninę. Ten abu kartu išrinkdavo tinkamą kadrą. Saulius atspausdavo nuotraukas ir atiduodavo „Kooperatininko“ redakcijai.“

Sauliaus Karoso tėvas Algirdas anksti mirė. Birutė Karosienė liko su sūnumi viena. Jos įtaka sūnui pasidarė dar didesnė, ryšys gilesnis.

Ji buvo šalia, kai jis dar buvo vaikas, kai augo, ir jau vėliau, kai tapo savarankišku, kai ėmėsi didelių darbų. Lygiai taip pat ir Saulius visad rūpinosi mama, ją dažnai lankydavo, jai padėdavo. Jiedu gerai suprato vienas kitą.

„Birutei Karosienei Saulius buvo ir parama, ir atrama, ir savotiška kompensacija už artimo žmogaus netektį, — sako Buožis. — Saulius jautė tai, stengėsi būti su ja, jai visad pagelbėdavo.“

Egidijui Buožiui pritaria Vytenis Rasutis: „Saulius dažnai kalbėdavo apie mamą, jai nuolat skambindavo. Jie bendravo gal ne kasdien, bet ji viską žinojo, jo norus ir tikslus, jautė verslo pulsą. Saulius ilgai neturėjo žmonos, su giminaičiais ne visada buvo lengva — mama buvo jam atrama.“

Mamytė — taip Saulius Karosas kreipdavosi į mamą, kitaip jos nevadino, kaip sako Birutė Leišienė, „nesvarbu, ar kalbėdamas televizijoje, ar scenoje. Labai stengėsi dėl jos, visur skraidindavo, pirkė dovanas. Neįsivaizduoju jų vieno be kito.“

„Jutau, kad mama jo mintyse yra neprilygstama žvaigždė, o gyvenime — žmogus, kuriam jis paaukotų viską, — emociškai dėsto Algirdas Kumža. — Vėliau susipažinau su Birute Karosiene. Tada ir supratau, iš kur tokia subtili Sauliaus kalba, jautrumas, dėmesingumas žmonėms. Mačiau, kaip Sauliaus mama akimirksniu pajaučia žmogų, jo nuotaikas ir ketinimus.“

Gražių žodžių apie sūnaus ir mamos ryšį negaili ir Kęstutis Olšauskas: „Saulius dievino savo mamą, ji jam buvo visur ir visada pati svarbiausia.“

„Aš visą savo gyvenimą su mama, — sakė Karosas. — Ir dabar atskridau į Vilnių, kad per savo gimimo dieną pabūčiau su ja.“¹⁹⁰

Tradicija praleisti gimtadienį kartu su mama nekito dešimtmečiais. Ypatingas buvo ir pačios Birutės Karosienės gimtadienis — sūnus pasirūpindavo, kad kiekviena ši šventė būtų išsiskirianti. „Jis visada su-

Su mama Birute Karosiene. Ispanija, 2006

galvodavo ką nors labai gražaus, — pasakoja Birutė Leišienė. — Ne kartą gimtadienis buvo švenčiamas jachtoje. Įsivaizduokite vaizdą — Viduržemio jūra, saulėta diena, besišypsantys svečiai, daug gėlių... Mamytės pasveikinti ponas Saulius atskrisdavo pačią šventės dieną — birželio 14-ąją. Laikas, praleistas drauge su sūnumi, jai buvo brangiausia dovana.“

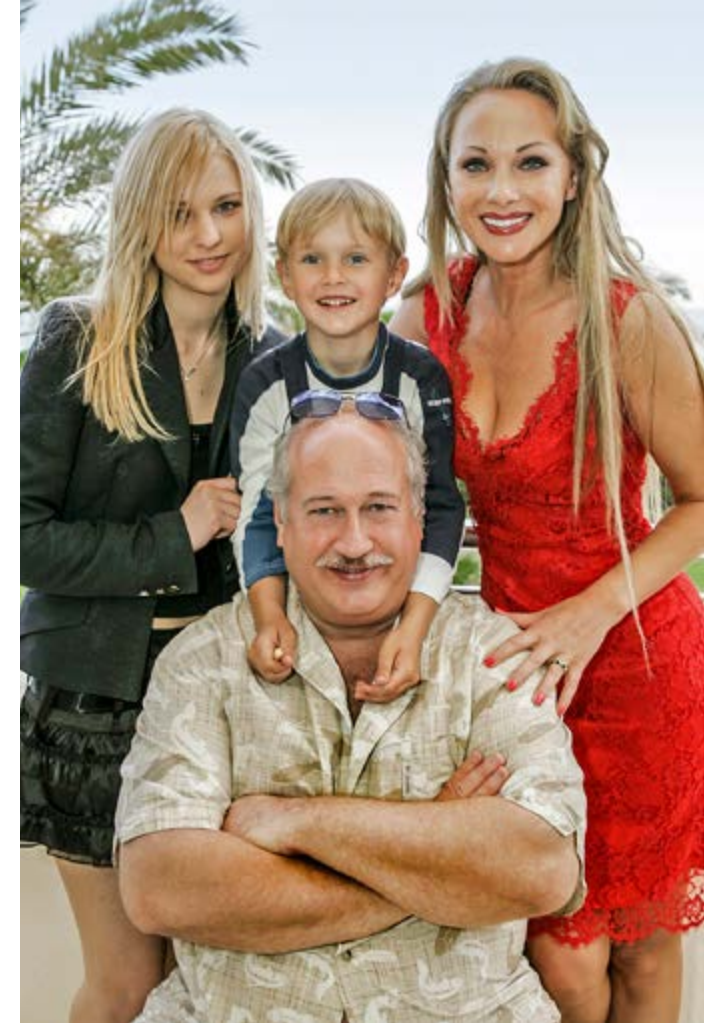
Sūnus stengėsi, kad mamos gyvenimas būtų aktyvus, kad ji nesi-jautų atskirta: ji vadovavo sūnaus įsteigtam labdaros ir paramos fondui, nuolat lankydavosi koncertuose, spektakliuose, sūnus nuskraidindavo ją į garsiausius operos teatrus...

Saulius Karosas neskubėjo vesti — jam artimesnis buvo vakarietiškas modelis, kai šeima kuriama ant tvirto materialinio pagrindo. Ne vienas jo studijų draugas, jau turintis šeimą, stebėjosi, kad Saulius vis dar vienas. Jau vėliau žurnalistės paklaustas, kodėl taip vėlai vedė, atsakė nuoširdžiai: „Buvau labai užimtas, bet tai ne pagrindinė priežastis. Kaip galima vesti anksti arba vėlai? Kol neturi objekto, apie vedybas negali būti ir kalbos.“¹⁹¹

Pagaliau tas momentas atėjo, Saulius susipažino su Reda, „Misis Lietuva 1994“, ir tais pačiais 1994-aisiais gimė nauja šeima. Reda Karosienė pasakojo: „Jis paskambino telefonu, gavęs numerį iš mūsų bendro pažįstamo iš Amerikos. Sutarėme susitikti Frankfurte. Man tai buvo grynai verslo susitikimas, nes norėjau kurti grožio kompaniją ir tikėjau su juo pasitarti. Jis dar paklausė, ar nenorėčiau kur nuvažiuoti. Dar nebuvo buvusi Paryžiuje, tai daug negalvodama pasakiau: „Į Paryžių.“ Mes susitikome Frankfurte, sėdome į mašiną, važiuojame į oro uostą. Ten mūsų laukia privatus lėktuvas, sėdame į jį ir skrendame. Saulius savo lėktuvo tuomet dar neturėjo, specialiai šia proga išnuomojo. Lėktuvo salone šampanas, užkandėlės... Aš nieko panašaus dar nebuvo mačiusi. Jis atidaro dėžutę su žiedu. Aš jau visai nesuprantu, kas vyksta, kaip turiu reaguoti, — juk mes matomės pirmą kartą. Sakau, kad negaliu priimti to žiedo, o jis man tada sako: „Apie tave tiek daug žinau ir man taip svarbu su tavim susipažinti, kad net jei tarp mūsų niekada nieko nebus, žiedas tau liks atminimui. Šį žiedą užsakiau pas Šveicarijos juvelyrą Adlerį. Labai prašau priimti dovaną.“ Tas žmogus mane iš karto pakėrė. Greitai mudu tapome pora.“

Žinia apie artėjančius pokyčius pasklido greitai. Kęstutis Olšauskas pasakojo: „Saulius džiaugėsi ir neslėpė užvaldžiusio meilės jausmo būsimai žmonai Redai.“

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Redos dukra Miglė, Konstantinas, Reda ir Saulius Karosas, 2006

Jaunieji atšventė vestuves. Karosas daug dirbo, bet dabar daug laiko praleisdavo ir su žmona. Reda Karosienė: „Jis man sakydavo: „Esi viintelė moteris, su kuria galiu gyventi.“ Mes papildėme vienas kitą, kalbėdavome apie viską, jis dalindavosi rūpesčiais.“

„Saulius sukūręs šeimą buvo laimingas ir atsipalaidavęs“, — sako Olšauskas. Laiminga jautėsi ir jo žmona: „Saulius buvo labai geranoriškas.

Niekada nieko nepažemindavo, su visais buvo labai pagarbus. Kiekviena moteris šalia jo jautėsi kaip karalienė. Nesvarbu, ar ji valytoja, ar žmona, ar draugė, ar pažįstama. Visada stengėsi padėti, suprasti, mokėjo įsigilinti į žmogų, į jo bėdas. Kiek jis yra kitiems padėjęs, pakeitęs jų likimus — nežinau, ar dar kas buvo tiek svetimiems žmonėms padaręs. Jo prisilietimas gyvenime viską keitė.“

Visi laukė, kada gi šeima padidės. Reda Karosienė: „Sūnaus laukimas buvo atsakomybės kupinas laikas. Saulius numetė 20 kg, jokio alkoholio, apgalvotas maistas, gyvenimo būdas. Nėštumo mėnesiais atsakomybė dar padvigubėjo, patrigubėjo, patyriau labai daug dėmesio, daug meilės. Sukakus septyniems nėštumo mėnesiams gydytojas pasakė, kad bus sūnus. Paskambinau Sauliui, girdžiu — jam užlūžo balsas, apsiverkė.“

Konstantinas Karosas gimė 2000 m. balandį — tą patį mėnesį, kaip ir jo tėvas. Žinia apie naujagimį pasiekė Vilnių — šventė buvo visiems. Tėvelio džiaugsmas, gimus sūnui, buvo neišpasakytas. Olšauskas pasakojo: „Labai džiaugėsi, kad jaučia artimą ryšį su sūnumi. Saulius sakė, kad tai pajuto, kai tik pirmą kartą pamatė sūnų: ‘Konstantinas raukėsi ir iškart supratau, kad jis nori kažką man pasakyti.’“

Pirmuosius gyvenimo mėnesius Konstantinas praleido Lietuvoje, 10-ties mėnesių drauge su mama persikėlė į Ženevą. Tėvai sūnui skyrė daug dėmesio, bet ir pats šeimos gyvenimo būdas — kelionės, šventės — plėtė horizontus. Konstantinas nuo vaikystės kalbėjo lietuviškai ir prancūziškai, vėliau išmoko ir kitų kalbų. Jis jaučiasi savas ir Lietuvoje, ir užsienyje. Reda Karosienė sako, kad „Ženevoje jis — vaikas, kaip ir visi, o Lietuvoje ne. Įsivaizduokite, kaip juo džiaugiasi seneliai, kiti gimimaičiai. Lietuva Kostui asocijuojasi vien su malonumais. Ženevoje yra mokykla ir jokių išskirtinių teisių. Kostą auklėjame griežtai, neleidžiame suprasti, kad jis išskirtinis. Lietuvoje jis susiduria su bendraamžiais ir kartais patiria nesuprantamų dalykų. Pavyzdžiui,

draugams pasako, kad jo tėtis turi lėktuvą. Vaikai, žinoma, tuo netiki ir iš jo juokiasi.“

Toks Konstantinas buvo aštuonerių. Jis mokėsi geroje mokykloje Šveicarijoje. Metai bėgo, viskas greitai keitėsi. Reda Karosienė interviu 2015 m. kalbėjo: „Smagu stebėti, kaip mano berniukas tampa vyru, draugų akivaizdoje nesidrovinčiu apkabinti, pabučiuoti mamą, parodyti, kokia ji jam svarbi, vadinti švelniai „mamytė“.“¹⁹²

Švelnus Konstantino kreipinys atkartoja Sauliaus įprotį — jis taip pat kreipdavosi į savo mamą. Po truputį sūnus perėmė ne vien kalbos manierą, bet ir kitus tėvo įpročius, mąstymo logiką. Reda Karosienė: „Konstantinas įprasmino tėčio svajonę apie sūnų. Perėmė jo analitinį protą ir gilumą. Jis greitai pajunta, greitai perpranta. Turi tėčio toleranciją — mūsų amžiuje tai net keista. Ir kitas bruožas — tėčio tylėjimas. Tėtis, kai reikdavo priimti sprendimą, niekada neatsakydavo tuoj pat — galvodavo, tylėdavo. Žmonėms buvo net keista — vis tyli, nesuprasi, ar taip, ar ne. Jis atidžiai pergalvodavo ir tada atsakydavo. Toks ir Konstantinas — geras sūnus, tėtis didžiutųsi juo.“

Po penkiolikos metų Karosų santuoka iširo.

Saulius Karosas: „2009 metais Ženevos teisme buvo priimtas sprendimas dėl mūsų skyrybų. Mano buvusi žmona jau sukūrė kitą šeimą, kurioje gimė dukra. Su Reda likome draugais. Kartu išgyvenome penkiolika metų, sykiu praleisto laiko nesigailiu, jis buvo įdomus ir turiningas. Jeigu būtų galima ką nors sugrąžinti, tikriausiai nieko nekeisčiau. Bet viskas šiame gyvenime turi pabaigą. Žmogus turi teisę pamilti ir sukurti naują šeimą — visko pasitaiko. Čia joks nusikaltimas. Mūsų santykiai yra vidinis mūsų šeimos reikalas, nėra įstatymo, kuris įpareigotų informaciją apie šeimyninius reikalus skelbti visuomenei.“¹⁹³

Su sūnumi Konstantinu. Šarlotenburgo rūmai, Berlynas, 2013

„Kaip įvyko, taip įvyko. Kiekviena pora turi savo buvimo laiką: vieni turi keletą metų, kiti kelias savaites, o dar kiti — visą gyvenimą. Mūsų santuoka truko penkiolika metų, ir tai buvo fantastiški metai“, — sako Reda Karosienė.

Karosas pasirūpino, kad šeimai nieko netrūktų, kad sūnus gautų gerą išsilavinimą. Savaiame suprantama, santykiai su sūnumi nenutrūko — priešingai, jam augant ir bręstant, ryšys tik tvirtėjo: „Tėvų skyrybos negali paveikti ryšio su vaiku. Neseniai kartu su Konstantinu vyko į Monte Karlą stebėti antikvarinių automobilių lenktynių. Praeitą savaitgalį žiūrėjome „Formulę 1“. Sūnus domisi automobiliais

ir man tai labai miela, nes jaunystėje tokia buvo mano aistra, ji liko iki šiol.“¹⁹⁴

Saulius Karosas tikėjosi, kad sūnus, atėjus laikui, perims jo verslus: „Viskas priklausys nuo sūnaus. Jeigu sūnus norės tęsti verslą, tegu tęsia. Jam dabar — tik 18 metų. Ateis laikas — bus 25-eri, 30. [...] Sakau: stenkis ir bandyk.“¹⁹⁵ Kitą kartą, paklaustas, ar sūnus plėtos sukurtą imperiją, atsakė: „Norėčiau ir dedu visas pastangas, kad taip būtų. Kol kas jaučiu, kad Konstantinas neprašvilps mano pinigų kazino (juokiasi).“¹⁹⁶

Taip atsitiko, kad Konstantinui dar visai jaunam teko perimti tėvo veiklą. Saulius Karosas mirė, nesulaukęs 61-ojo gimtadienio. Jo mirtis paliko didžiulę spragą ne tik šeimos, artimųjų, draugų, kolegų gyvenime, bet ir visų tų, kuriuos jis globojo, kuriems jis padėdavo, kuriais rūpinosi.

Karosas buvo pašarvotas Vilniaus universiteto Šv. Jonų bažnyčioje. Į bažnyčią ėjo ir ėjo žmonės — jis buvo daug ką išvedęs į sėkmės kelią, daug kam pagelbėjęs... Anksti iš ryto atsisveikinti su juo į Vilnių privačiais lėktuvais atskrido verslo partneriai — daug metų jis dirbo su jais, kartu realizavo didelius verslo projektus.

Saulius Karosas atgulė Antakalnio kapinėse Menininkų kalnelyje. Buvo saulėta sausio diena, daug sniego... Paskui karstą ėjo Birutė Karosienė, Konstantinas Karosas, Reda Karosienė, draugai, daugybė žmonių. Sauliaus Karoso asmenybė jiems daug reiškė. Skaudus buvo atsisveikinimas su fenomenaliu verslininku, mecenatu, aistringiu kolekcininku, subtiliu meno žinovu, geru žmogumi.

„Saulius [...] atsirado kaip kometa — ryškiai sušvito ir dingo kažkur tolyn už Saulės sistemos ribų, — atsiminimuose rašo diplomatas, politikas, signataras Algirdas Kumža. — Kas liko? Liko daug šviesos ir gerumo. Kartais man atrodo, kad tokie žmonės yra atsiųsti iš kitos galaktikos paskleisti tą šilumą.“

Sauliaus Karoso gyvenimo istorija primena nuotykių romaną dėl įvykių gausos, tačiau joje rastume ir istorinio romano atšvaitų — šiam žmogui teko sudėtinga epocha, o tektoninių lūžių metais reikėjo pasitelkti sumanumą, drąsą ir gaudyti sėkmę, kad būtų įmanoma nuveikti didelius darbus. Dar visai jaunas jis nėrė į plačius verslo vandenis ir buvo pripažintas, vertinamas partnerių ir kolegų. Jo verslo imperija nuolat plėtėsi, apimdavo vis naujas sritis. Jo idėjos buvo gyvos ir aktualios, fantazija neturėjo ribų. Jis svajojo tapti verslininku ir įgyvendino savo svajonę. Ir buvo apdovanotas plačiomis galimybėmis atsidėti savo pomėgiams, surinko ir išpuoselėjo įspūdingą senųjų automobilių kolekciją. Darė gera pažįstamiems ir nepažįstamiems, prisidėjo prie šalies kultūros klestėjimo. Buvo ne tik Verslininkas, Kolecininkas, bet ir Mecenatas.

VAIDOTO GRIGO NUOTR.

Šaltiniai

- 1 Laima Žemulienė, „Paskutinis ir atviras S. Karoso interviu — apie darbą, sėkmę, turtus ir viltis dėl sūnaus“, *Lietuvos rytas*, 2019 01 19, interneto prieiga: <https://www.lrytas.lt/zmones/veidai-ir-vardai/2019/01/19/news/paskutinis-ir-atviras-sauliaus-karoso-interviu-apie-kolekcijas-turtus-ir-viltis-del-sunaus-8920557>
- 2 *Ibid.*
- 3 *Ibid.*
- 4 Juozas Karosas, *Nueitas kelias. Atsiminimai*, kn. 1, Kaunas, 2001, p. 5.
- 5 Julius Špigelglazas, *Juozas Karosas*, Vilnius: Vaga, 1967, p. 7.
- 6 *Ibid.*
- 7 *Ibid.*, p. 11.
- 8 Karosas, *Nueitas kelias. Atsiminimai*, kn. 1, p. 87.
- 9 Carinėje Rusijoje būta įstatymo, „jei šeimoje yra vieno tėvo, bet dviejų motinų vaikai, tai tėvui mirus, antrosios motinos vaikų globėju laikomas vyresnysis sūnus; pastarajam taikoma pirmo laipsnio lengvata, ir į kariuomenę jis neimamas.“ *Ibid.*, p. 43.
- 10 *Ibid.*, p. 105.
- 11 Karosas, *Nueitas kelias. Atsiminimai*, kn. 1, p. 116.
- 12 *Ibid.*, p. 116.
- 13 *Ibid.*, p. 133.
- 14 Karosas, *Nueitas kelias. Atsiminimai*, kn. 1, p. 127.
- 15 *Ibid.*, p. 157–158.
- 16 Špigelglazas, *op. cit.*, p. 69.
- 17 Juozas Karosas, *Nueitas kelias. Atsiminimai*, kn. 2, Kaunas, 2001, p. 179.
- 18 Čia ir toliau cituojami autoriaus 2021 10 02–2024 10 27 pokalbiai su Birute Karosiene.
- 19 Antanas Smetona, *Raštai. Kalbos. Darbai*, t. I: *Tautos prisikėlimas*, sudaryt. Algimantas Liekis, Vilnius: Versmė, 2008, p. 235.
- 20 Antanas Žilinskas, „Suvalkija — Lietuvos Nepriklausomybės lopšys“, *misikininkas.eu*, 2019 02 08, <http://misikininkas.eu/suvalkija-lietuvos-nepriklausomybes-lopsys/>
- 21 Alfonsas Eidintas, Alfredas Bumblauskas, Antanas Kulakauskas, Mindaugas Tamošaitis, *The History of Lithuania*, Vilnius: Eugrimas, 2015, p. 142.
- 22 „Служба в армии“, пункт 18, <https://vgd.ru/genealogical-mailer/army-ancient/>
- 23 „Passenger lists of the Birma arriving in New York, NY on 1912-02-24“, *Library and Archives Canada*, <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/discover/immigration/immigration-records/passenger-lists/passenger-lists-1865-1922/Pages/item.aspx?IdNumber=32666&>
- 24 Senan Molony, „Birma’s wireless bears witness!“, *Encyclopedia Titanica*, 2006 12 08, <https://www.encyclopedia-titanica.org/birma-bears-witness.html>. Ši istorija gerai ištyrinėta: laivo radistas užfiksavo SOS signalą, išsiųstą skęstančio laivo; kapitonas Stulpinas nukreipė laivą pagal nurodytas koordinatas. Artėjant prie tikslo paaiškėjo, kad nespėta, — „Titanikas“ nuskendo, išgyvenusius keleivius išgelbėjo kitas laivas.

- 25 „Passenger lists of the Birma arriving in New York, NY on 1912-02-24“, *op. cit.*
- 26 The Sanctuary Museum, St. George Parish, Cleveland, <https://www.thesanctuarymuseum.org/saintgeorge>
- 27 Population of the 20 Largest US Cities 1900–2012, *Infoplease*, <https://www.infoplease.com/us/cities/population-20-largest-us-cities-1900-2012>
- 28 Šeikerių stiliaus pradininkai buvo iš Anglijos į JAV XVIII a. pabaigoje emigravę šeikerių religinės sekto nariai. Jie išpažino krikščionybę, buvo kuklūs, vengė pasaulietinių malonumų ir daug dirbo. Sau ir savo bendruomenės nariams gamino paprastus, tvirtus, kokybiškus ir patogius baldus. XIX a. pabaigoje, pajutę šių baldų paklausą, jie ėmė steigti baldų gamybos arteles, ir šie palyginti nebrangūs baldai greitai paplito. Iki šiol Amerikoje tai vienas populiariausių baldų stilių, jo elementų gausu gyvenamųjų namų įrangoje: laiptų turėklai, durų rankenos, stogų dekoravimas ir pan.
- 29 *Marijampolė, Lietuvos telefono abonentų sąrašas*, 1935, <http://genealogyindexer.org/view/1935Lit/1935Lit%20-%20294.pdf>
- 30 Pupų Dėdė — satyrinių dainų autorius Petras Biržys.
- 31 „Lietuvos gyventojų tremtys ir kalinimas Sovietų Sąjungoje. Represuotieji“, įrašas Nr. 120968, *lietuviaisibire.lt*, <https://www.lietuviaisibire.lt/lt/represuotieji/page:2420/sort:Name.final/direction:desc>
- 32 Juozas Karosas, *Nueitas kelias. Atsiminimai*, kn. 1, *op. cit.*, p. 315.
- 33 Iš autoriaus 2014 03 29 pokalbio su Sauliumi Sondeckiu.
- 34 *Ibid.*
- 35 Juozas Karosas, *Nueitas kelias. Atsiminimai*, kn. 2, *op. cit.*, p. 8–9.
- 36 *Ibid.*, p. 28.
- 37 Virgilijus Juodakis, *Algirdo Karoso foto paroda*, Vilnius: LTSR žurnalistų sąjunga, 1977, p. 4.
- 38 Audronė Žigaitytė, „Išmintis ir gerumas — tarsi vizitinė kortelė. Birutei Karosienei — 85“, *Lietuvos muzikų sąjunga*, 2014 07 26, <https://www.muzikusajunga.lt/naujiena/ismintis-ir-gerumas-%E2%80%93-tarsi-vizitine-kortele-birutei-karosienei-%E2%80%93-85>
- 39 Juodakis, *op. cit.*, p. 4.
- 40 *Meno pašaukti. Nacionalinė M. K. Čiurlionio menų mokyklos metraštis*, kn. 2: 1961–1975, Vilnius: Nacionalinė M. K. Čiurlionio menų mokykla, 2021, p. 100.
- 41 Leonidas Melnikas, *Maestro Saulius Sondeckis*, t. II: *Asmenybės mastas*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2021, p. 400.
- 42 Jurga Žiugždienė, Juozas Valiusaitis: „Kaunas yra amžinoji lietuviškumo sostinė“, *bernardinai.lt*, 2015 05 20, <https://www.bernardinai.lt/2015-05-19-juozas-valiusaitis-kaunas-yra-amzinoji-lietuviskumo-sostine/>
- 43 Liucija Drąsutienė, *Lietuvos fortepijono pedagogikos puslapiai*, Vilnius: LMTA, 2015, p. 347.
- 44 „Vilniaus Antano Vienuolio progimnazija“, *Mokyklos istorija*, <https://www.vienuolio.vilnius.lm.lt/index.php?qw=txt&id=69>
- 45 Čia ir toliau cituojama iš Kęstučio Olšausko 2021 m. rankraščio „Prisiminimai apie Saulių Karosą“.

46 Čia ir toliau cituojamas autoriaus 2021 11 29 pokalbis su Arvydu Šapoka.
 47 Olšauskas, *op. cit.*
 48 Žemulienė, *op. cit.*
 49 Čia ir toliau cituojama iš Rimo Anusevičiaus 2021 m. rankraščio.
 50 „Видеореволюция в СССР“, *Back in USSR*, <https://back-in-ussr.com/2013/08/videorevoluciya-v-sssr.html>
 51 Apanavičius, *op. cit.*
 52 Čia ir toliau cituojami autoriaus 2021 09 24–2024 04 25 pokalbiai su Vyteniu Rasučiu.
 53 Daiva Žeimytė, „S. Karosas prabilo apie milijonus ir senovinius automobilius“, — *Lrytas.tv*, 2016 07 28, <https://tv.lrytas.lt/laidos/lietuva-tiesiogiai/2016/07/28/news/s-karosas-prabilo-apie-milijonus-ir-senovinius-automobilius-i--251628/>
 54 Žemulienė, *op. cit.*
 55 Žemulienė, *op. cit.*
 56 Žemulienė, *op. cit.*
 57 Apanavičius, *op. cit.*
 58 Žemulienė, *op. cit.*
 59 Čia ir toliau cituojamas autoriaus 2021 10 22 pokalbis su Birute Leišiene.
 60 Čia ir toliau cituojamas autoriaus 2022 07 25 pokalbis su Aurėja Buožyte-Paškevičiene.
 61 „Pasirašytos pirmosios kredito sutartys pagal priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas — parama paskolomis“, *Verslo žinios*, 2009 12 11, https://www.vz.lt/archive/straipsnis/2009/12/11/Pasirasytos_pirmosios_kredito_sutartys_pagal_priemone
 62 Vilniuje Adomas Varnas (1879–1979) gyveno neilgai, vėliau persikėlė į Kauną, o baigiantis karui emigravo į Vakarus, tačiau jo kūryboje liko vilnietiška žymė. Tarp jo darbų yra peizažas su Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčios vaizdu — jis buvo tapytas žiūrint pro „Dailininko namo“ studijos ketvirtame aukšte langą (paveikslas yra M. K. Čiurlionio dailės muziejaus kolekcijoje), — plačiau žr. Viktoras Liutkus, „Avangardisto studija Vilniuje: Vytautas Kairiūkštis“, *Vilniaus galerija*, 2019 vasario 3, <https://vilniausgalerija.lt/2019/02/03/viktoras-liutkus-avangardisto-studija-vilniuje-vytautas-kairiukstis/>
 63 Vytautas Kairiūkštis (1890–1961) kūrė avangardinį meną. „Gyvenimo ir kūrybos Vilniuje laikotarpiu (iki 1932) susiformavo dailininko avangardinės kūrybos stilius, studijoje buvo sukurti geriausi konstruktyvistinės, kubistinės, suprematizmo stilistikos tapybos darbai ir piešiniai, fotomontažai, čia buvo parašyti ir meninę avangardisto poziciją apibrėžiantys teoriniai straipsniai, parodų recenzijos“, — rašo dailėtyrininkas Viktoras Liutkus („Avangardisto studija Vilniuje: Vytautas Kairiūkštis“, *op. cit.*)
 64 Sauliaus Karoso sveikinimas, cit. pagal Laima Radzevičienė, *Būti ledlaužiu... Penkiolika Medicinos diagnostikos ir gydymo centro metų*, Vilnius: Green Future, 2010, p. 5.
 65 Čia ir toliau cituojamas autoriaus 2022 07 07 pokalbis su Laimučiu Paškevičiumi.
 66 Iš autoriaus 2022 07 14 pokalbio su Jonu Skverneliu.
 67 „Denticijai“ Skvernelis vadovavo iki 2008 m., po to dar kelerius metus, prieš išeidamas į pensiją, dirbo konsultantu.

68 Gediminas Grybauskas, „Žmonės turi gauti kuo tikslesnę diagnozę ir ir užtrukti kuo mažiau laiko...“, — Radzevičienė, *Būti ledlaužiu...*, *op. cit.*
 69 *Ibid.*
 70 Laisvė Radzevičienė, *Atidus Jums jau 20 metų. Medicinos diagnostikos ir gydymo centras*, Vilnius, 2015, p. 8.
 71 Videointerviu su Sauliumi Karosu 50-mečio proga, 2008, Sauliaus Sondeckio jaun. archyvas.
 72 Grybauskas, *op. cit.*
 73 Radzevičienė, *Atidus Jums jau 20 metų*, *op. cit.*
 74 Centrai suteiktos šios tarptautinės kokybės vadybos ir medicinos turizmo akreditacijos: 2004 m. sertifikuotas tarptautiniais ISO 9001 kokybės vadybos ir ISO 14001 aplinkos apsaugos standartais (vienas pirmųjų tarp medicinos įstaigų Lietuvoje). 2011 m. akredituotas pagal tarptautinį medicinos laboratorijų ISO 15189 standartą (pirmasis tarp medicinos įstaigų Lietuvoje). 2012 m. akredituotas Jungtinės Karalystės TAA („Treatment Abroad Accredited“) Gydymo užsienyje praktikos kodekso („TA Code of Practice“) standartu medicinos turizmo srityje (pirmasis tarp medicinos įstaigų Baltijos šalyse). 2015 m. įdiegta Subalansuotų rodiklių sistema („Balanced Scorecard“). 2015 m. sertifikuotas pagal du tarptautinius Vokietijos TEMOS („Trust. Effective medicine. Optimized services“) medicinos turizmo standartus: Išskirtinės kokybės medicinos turizmo paslaugų standartas („Excellence in Medical Tourism“) ir Kokybiško užsienio pacientų aptarnavimo standartas („Quality in International Patient Care“) (pirmasis Europos Šiaurės šalyse). 2015 m. akredituotas pačiu prestižiškiausiu medicinoje — tarptautiniu auksiniu JAV JCI („Joint Commission International“) Ligoninės standartu („Hospital standard“) (vienas pirmųjų Baltijos šalyse). 2016 m. suteiktas Diplomatinės tarnybos kokybės sertifikatas ir pripažinto partnerio statusas. 2017 m. perakredituotas Jungtinės Karalystės TAA („Treatment Abroad Accredited“) Gydymo užsienyje praktikos kodekso („TA Code of Practice“) standartu medicinos turizmo srityje. 2018 m. resertifikuotas pagal tarptautinius TEMOS standartus — „Tarptautinė pacientų priežiūros kokybė“ ir „Aukšta kompetencija medicinos turizmo srityje“. 2018 m. akredituotas JAV „Global Clinic Rating“ sistemoje. 2018 m. perakredituotas tarptautiniu auksiniu JAV JCI Ligoninės standartu.
 75 Cit. iš Radzevičienė, *Atidus Jums jau 20 metų*, *op. cit.*
 76 „Kaip didieji grožio pokyčiai pakeitė moteris per šešias savaites“, *Delfi*, 2013 10 31, <https://www.delfi.lt/veidai/klubas/kaip-didieji-grozio-pokyciai-pakeite-moteris-per-sesias-savaites.d?id=63180740>
 77 Interviu su Sauliumi Karosu 50-mečio proga, *op. cit.*
 78 Jūratė Sprindžiūnaitė, „Saulius Karosas: tikiu, kad sūnus mano turtų kazino nepraloš“, *15min*, 2010 06 10, <https://www.15min.lt/zmones/naujiena/lietuva/saulius-karosas-tikiu-kad-sunus-mano-turtu-kazino-nepralos-papildyta-birzelio-10-d-1050-101638>
 79 Pavadinimo prasmė aiškinama įvairiai: jis siejamas su lotynišku žodžiu *aureus* (liet. auksinis), su Karoso kalnų slidinėjimo pomėgiu ir viešbučiu „Aurela Mountains Chalet“ Pietų Tirolio kalnuose, su Karoso pusseserės Aurėjos vardu.

80 „Ближнемагистральный пассажирский самолет ЯК 42д“, *Neftegaz.ru*, 2013 03 29, neftgaz.ru/tech-library/aviatehnika/141879-blizhnemagistralnyy-passazhirskiy-samolet-yak-42d/

81 „Everything on This Great Aircraft. Boeing 757-200 Specifications“, *MvN's Boeing 757-200 Website*, <https://www.b757.info/boeing-757-200-specifications/>

82 „Skrydžių bendrovė „Aurela“ gali būti parduota“, *15min.lt*, 2010 10 14, <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/uzsienis/skrydziu-bendrove-aurela-gali-buti-parduota-195-128794>

83 i-Cyprus, Cyprus Corporate Registry. Servolian Investments Limited, Registration Date 07/07/2010, <https://i-cyprus.com/company/400734>

84 Po Sauliaus Karoso mirties didžiumą jo verslo perėmė sūnus Konstantinas Karosas.

85 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*

86 Žemulienė, *op. cit.*

87 „What are the benefits of a Company in Switzerland“, *Company Formation in Switzerland*, updated September 2023: https://zugimpex.com/switzerland-company?gad_source=1&gclid=cjwkcaia_tuubhaueiwavxkgtmzerwaavwn1c1roxegkote_n-eoirauy26sbjueflnsz4h1xaswgboc9poqavd_bwe

88 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*

89 *Ibid.*

90 Žemulienė, *op. cit.*

91 Videointerviu su Sauliumi Karosu 50-mečio proga, *op. cit.*

92 *Ibid.*

93 Žemulienė, *op. cit.*

94 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*

95 Videointerviu su Sauliumi Karosu 50-mečio proga, *op. cit.*

96 *Ibid.*

97 *Ibid.*

98 Žemulienė, *op. cit.*

99 Žemulienė, *op. cit.*

100 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*

101 „Aframax“ laivo ilgis 245 m, plotis 34 m, krovumas 120 000 t; VLCC laivo ilgis 330 m, plotis 55 m, krovumas 180 000 t.

102 Videointerviu su Sauliumi Karosu 50-mečio proga, *op. cit.*

103 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*

104 „Trade in Russian Crude Fuels Geneva's Boom“, *Shana Petro Energy Information Network*, 2005 kovo 16, <https://en.shana.ir/news/48201/Trade-In-Russian-Crude-Fuels-Geneva-s-Boom>

105 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*

106 Videointerviu su Sauliumi Karosu 50-mečio proga, *op. cit.*

107 Serge Gloor, „Presentation on Western Group — Geneva Businesses“, 2022 10 31.

108 Vyteniui Rasučiai tarpininkaujant.

109 Videointerviu su Sauliumi Karosu 50-mečio proga, *op. cit.*

110 Žemulienė, *op. cit.*

111 Videointerviu su Sauliumi Karosu 50-mečio proga, *op. cit.*

112 Ladyship Yacht Charter, *Yacht Charter Fleet*, <https://www.yachtcharterfleet.com/luxury-charter-yacht-23614/ladyship.htm>

113 Videointerviu su Sauliumi Karosu 50-mečio proga, *op. cit.*

114 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*

115 *Ibid.*

116 Andrikonytė, *op. cit.*

117 *Ibid.*

118 *Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas. 1998–2008*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2008, p. 7.

119 *Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas. 1998–2013*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2013, p. 3.

120 *Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas. 1998–2008, op. cit.*, p. 3.

121 *Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondas. 1998–2008, op. cit.*, p. 16–19.

122 Violeta Grigaliūnaitė, „Šv. Kristoforo statulėlės už paramą menui, mokslui ir pagalbą kenčiantiems“, *15min.lt*, 2014 12 18.

123 Milda Augulytė, „Budapešte — D. Matulaitės sukurtas paminklas Jogailai ir Jadvygai“, *lrytas*, 2013 spalio 30, <https://www.lrytas.lt/kultura/meno-pulsas/2013/10/30/news/budapeste---d-matulaites-sukurtas-paminklas-jogailai-ir-jadvygai-4804697>

124 <https://media.valdovurumai.lt/m/files/VR%2010-20-37.pdf>

125 Algirdas Kumža, „Fortepijonai iš Sauliaus rankų“, 2021 11 15 rankraštis.

126 *Ibid.*

127 „Svečiuose pas J. Baltrušaitį“, *Lietuvos Respublikos ambasada*, 2016 balandžio 15, <https://urm.lt/ru/lt/naujienos/sveciuose-pas-jbaltrusaiti>

128 Augustinas Vasiliauskas, „Išmintis sako — geriausia daugyba yra dalyba...“, 2021 10 25 rankraštis.

129 „1940 m. Spragučio kaimas buvo išskirstytas į vienkiemius, tuomet turėjo 44,64 ha žemės, visi gyventojai buvo Karosai. [...] 1949 m. kaimas buvo įjungtas į kolūkį, vėliau priklausė Marytės Melnikaitės, Mačionių kolūkiui, kol šis 1992 m. iširo.“ XX a. 9-ame dešimtmetyje nuolatinių gyventojų kaime nebeliko, yra „išlikę pirkios pamatai ir sodybos medžiai. Sodybos pastatai (dviejų galų pirkia, svirnas, tvartas ir kluonas) 1981 m. buvo nugriauti.„Anykščių krašto vietovių žinynas. Spragutis“, — *Pasaulio anykštėnų bendrija*, 2020 12 06, <https://www.anykstenai.lt/vietoves/vietove.php?id=619>

130 *Ibid.*

131 Juozas Antanavičius, „Muzikos talentai — po Sauliaus saule“, 2021 10 18 rankraštis.

132 *Ibid.*

133 „Tarp pirmųjų, pagerbtų kultūros mecenato ženkle, — S. Karosas“, *lrytas.lt*, 2015 01 30, <https://www.lrytas.lt/kultura/meno-pulsas/2015/01/30/news/tarp-pirmuju-pagerbtu-kulturos-mecenato-zenkle-s-karosas-4240097>

134 Kumža, *op. cit.*

135 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*
 136 Cit. iš Sprindžiūnaitė, *op. cit.*
 137 Cit. iš Sprindžiūnaitė, *op. cit.*
 138 Cit. iš Kaikarytė, *op. cit.*
 139 Radzevičienė, *Būti ledlaužiu..., op. cit.*, p. 3.
 140 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*
 141 *Ibid.*
 142 Žemulienė, *op. cit.*
 143 *Ibid.*
 144 *Ibid.*
 145 *Ibid.*
 146 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*
 147 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*
 148 Iš autoriaus 2022 12 06 pokalbio su Vaidotu Grigu.
 149 Cit. pagal: Eduardas Jakas, Algimantas Semaška, *Nuo rato iki greičio rekordų*, kn. IV: *Lietuvos automobilių sporto istorija*, Vilnius: Lietuvos automobilių klubas, 2015, p. 233.
 150 Daiva Kaikarytė, „S. Karoso pabėgimo planas virto kolekcija, kuriai grojamas himnas“, *lrytas.lt*, 2016 08 30, <https://www.lrytas.lt/stilius/stiprioji-lytis/2016/08/30/news/s-karoso-pabegimo-planas-virto-kolekcija-kuriai-grojamas-himnas-763789>
 151 Renaldas Gabartas, „Lietuvos automobilių sporto legenda švenčia 85-ą gimtadienį“, *Delfi*, 2017 gegužės 24, <https://www.delfi.lt/auto/automobiliu-sportas/lietuvos-automobiliu-sporto-legenda-svencia-85-a-gimtadieni.d?id=74724964>
 152 Cit. pagal: Jakas, Semaška, *op. cit.*, p. 233–234.
 153 Cit. pagal: Jakas, Semaška, *op. cit.*, p. 234–235.
 154 Čia ir toliau cituojami autoriaus pokalbis 2022 11 21 su Egidijumi Buožiu.
 155 Olekos jaunesnis brolis Jurgis Rugys Oleka nuskendo žvejojamas.
 156 Kaikarytė, *op. cit.*
 157 Kaikarytė, *op. cit.*
 158 *Ibid.*
 159 Kaikarytė, *op. cit.*
 160 Kaikarytė, *op. cit.*
 161 Rupert Stuhlemmer, *The coachwork of Erdmann & Rossi, Berlin*, London: Dalton Watson, 1979.
 162 „Lietuvoje yra automobilis, kuriuo iš tikro važinėjo aukščiausi Trečiojo Reicho nacių veikėjai — kaip reanimuojami oldtimeriai ir kodėl tai taip beprotiškai sudėtinga“, *technologijos.lt*, 2021 08 15.
 163 Cit. iš Eduardas Jakas, Algimantas Semaška, *Nuo rato iki greičio rekordų. IV knyga*, Vilnius: Lietuvos „Porsche“ klubas, 2015, p. 233.
 164 Cit. iš Daiva Kaikarytė, *op. cit.*
 165 Артур Лештин, „Мой первый компрессорный Мерседес“, *Drive2.com*, 2015 04 15, <https://www.drive2.com/b/556667345053943059/>

166 Cit. iš Žemulienė, *op. cit.*
 167 *Nuo rato iki greičio rekordų. IV knyga, op. cit.*, p. 233.
 168 Cit. iš Kaikarytė, *op. cit.*
 169 *Ibid.*
 170 „Lietuvoje yra automobilis, kuriuo iš tikro važinėjo aukščiausi Trečiojo Reicho nacių veikėjai — kaip reanimuojami oldtimeriai ir kodėl tai taip beprotiškai sudėtinga“, *technologijos.lt*, 2021 08 15, <https://m.technologijos.lt/cat/1/article/s-90570>
 171 Cit. iš Kaikarytė, *op. cit.*
 172 *Ibid.*
 173 *Ibid.*
 174 *Ibid.*
 175 *Ibid.*
 176 *Ibid.*
 177 *Ibid.*
 178 Василий Киселев, „Мы отставали на 20 лет“, *Autonews*, 2018 12 21, <https://www.autonews.ru/news/5c1b5e079a7947e9bcad2489?from=copy>
 179 Cit. iš Kaikarytė, *op. cit.*
 180 *Ibid.*
 181 *Ibid.*
 182 *Ibid.*
 183 Cit. iš Žemulienė, *op. cit.*
 184 Cit. iš Kaikarytė, *op. cit.*
 185 *Ibid.*
 186 *Ibid.*
 187 Cit. iš Žemulienė, *op. cit.*
 188 Cit. iš Kaikarytė, *op. cit.*
 189 *Ibid.*
 190 Cit. iš Žemulienė, *op. cit.*
 191 Cit. iš Sprindžiūnaitė, *op. cit.*
 192 Cit. iš „Reda Karosas: Norėčiau čia sutikti sentvę“, *15 min*, 2008 03 07.
 193 Cit. iš Sprindžiūnaitė, *op. cit.*
 194 *Ibid.*
 195 Žemulienė, *op. cit.*
 196 Sprindžiūnaitė, *op. cit.*

Sauliaus Karoso automobilių kolekcija

„Erdmann & Rossi“ automobiliai

Mercedes Benz 630K (1929) · Mercedes Benz 380 Special Roadster (1933) ·
Mercedes Benz 500K Cabriolet (1935) · Maybach sw38 Cabriolet (1937) ·
Horch 853 Sport Coupé Manuela (1937) · Bentley 4.25 l Coupé (1937) ·
Bentley 4.25 l Coupé Cabriolet (1938) · Rolls-Royce Wraith (1939) ·
Audi 920 Cabriolet (1939)

„Horch“ automobiliai

Horch 670 Sport Cabriolet (1931) · Horch 780 Sport Cabriolet (1932) ·
Horch 850 Pullman Limousine (1935) · Horch 951A Pullman Cabriolet (1938) ·
Horch 830BL Cabriolet (1938) · Horch 853A Sport Cabriolet (1939) ·
Horch 930V Cabriolet (1939)

Kiti automobiliai

Hispano-Suiza H6B Torpedo (1924) · Minerva AKS 2 (1930) · Maybach Ds8 Zeppelin (1931) ·
Rolls-Royce Phantom 11 Cabriolet Murphy (1931) · Lancia Astura Cabriolet Pinin Farina (1937) ·
Mercedes Benz 320 Pullman Limousine (1932) · Mercedes Benz 320 Cabriolet A (1938) ·
Mercedes Benz 320 Roadster (1938) · Mercedes Benz 320 Pullman Cabriolet (1938) ·
Mercedes Benz 230 Limousine (1939) · Röhr Junior (1934) · Röhr 8 Typ F Cabriolet Gläser (1935) ·
Bugatti 57 Galibier (1935) · Packard 8 (1935) · Adler Junior (1935) · BMW 326 (1937)

Mikroautomobiliai

Dixi DA-1 (1928) · Fiat 500C (1951) · Messerschmitt KR-200 (1955) · BMW Isetta (1961) ·
Goggomobil TS 250 (1964) · Fiat Abarth (1967)

ZIS/ZIL gamyklos automobiliai

ZIS-101 (1938) · ZIS-102A Cabrio (1941) · ZIS-110 (1947) · ZIS-110B Cabrio (1953) ·
ZIS-111A (1962) · ZIL-111D Cabrio (1964) · ZIL-117 (1976) · ZIL-114 (1978) ·
ZIL-41047 (1990)

Gorkio gamyklos automobiliai

GAZ-67B (1945) · GAZ-12 Zim (1951) · GAZ-M20 Pobeda (1953) · GAZ-21 Volga (1958) ·
GAZ-13B Chaika Cabrio (1968) · GAZ-22G Volga (1969) · GAZ-21 Volga (1970) ·
GAZ-13 Chaika (1971) · GAZ-13C Chaika (1974)

Kiti sovietiniai automobiliai

Moskvich 400-420A (1951) · VAZ-2101 Sport (1979) · SZA-M (1969) · SZD (1989)

